

MAGAZIN

BIBLIOLOGIC

În acest număr:

Horia-Roman PATAPIEVICI
Angela DRĂGĂNEL
Alexe RĂU
Hermina ANGHELESCU
Svetlana ZBÂRNEA
Elena BOLGANSCHI
Silvia CIUBREI
Natalia GOIAN
Felicia LUCA
Ludmila CORGHENCI
Elena HARCONIȚĂ
Ion ȚIGANAȘ
Irena-Ioana BRODOCEANU

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓
Ion ȘPAC
Andrei VARTIC
Aurel MARINCIUC
Lidia CODREANCA
Iurie COLESNIC
Gheorghe VRABIE
Nina NEGRU
Timothy GARTON ASH
Silvia GHINCULOV
Natalia CHERADI

3-4

2004

MAGAZIN BIBLIOLOGIC

3-4/2004

Aurel David

Serie nouă

Editori:

Biblioteca Națională
Asociația Bibliotecarilor
Societatea Bibliophililor

COLÉGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef:

Alexe Rău

Vera Osoianu (redactor-șef adjunct), Iurie Colesnic,
Pavel Balmuș, Ilona Pîntea (secretar de redacție),
Dragoș Popa-Miu, Nina Negru, Natalia Cheradi,
Eugenia Bejan, Ludmila Corghenci
Lector: Neli Canțer

Tehnoredactare computerizată: Oxana Plugaru
com. nr. 1, Imprimeria B.N.R.M.

Magazinul Bibliologic este ilustrat cu lucrările lui Aurel David.

**Ediție apărută cu sprijinul Biroului de Informare
al Consiliului Europei în Moldova**

CUPRINS

AGORA

Horia-Roman PATAPIEVICI. Lectura postmodernă (3)

5

ASOCIAȚIA BIBLIOTECARILOR

Angela DRĂGĂNEL. Congresul V al bibliotecarilor

9

INVITATUL REVISTEI MB

„Biblioteca viitorului nu va mai avea vreun sens în afara algoritmului iubirii...”
(Dialog cu Andrei Vartic, artist, savant, scriitor și filosof)

13

TEORIE ȘI PRACTICĂ

Hermina ANGHELESCU. Bazele de date pe domenii, rezultat al unui concept tridimensional: colaborare, coordonare și comunicare – C³

Svetlana ZBÂRNEA. Bibliotecarul universitar și valorile general-umane

Elena BOLGANSCHI, Silvia CIUBREI, Natalia GOIAN. Resurse informaționale electronice utilizate în procesul de servire informațională a beneficiarilor

Bibliotecii USMF „Nicolae Testemițanu”

Felicia LUCA. Managerul funcțional DIB ULIM: calități și cerințe

Ludmila CORGHENCI. Cultura managerială – element indispensabil bibliotecarului universitar

Elena HARCONIȚĂ. Optimizarea structurii organizaționale și modernizarea infrastructurii bibliotecii universitare bălțene

Ion ȚIGANAȘ. Reproducerea reprografică a operelor de către biblioteci

Irena-Ioana BRODOCEANU. Utilizatorii și diversitatea formelor de informare

19

REMEMBER

Ion ȘPAC. Cantemiriana în viziunea cărturarului chișinăuian Alexandru Kidel

43

PIETRE PENTRU TEMPLUL BIBLIOLOGIEI

Andrei VARTIC. Portacul lui Borzic

51

GALERIA MB

Aurel MARINCIUC. O literatură întotdeauna se ține pe excepții

81

BIBLIOSOFIE

Alexe RĂU. Vechea/noua bibliotecă în condițiile vechii/noii globalizări

87

ANIVERSĂRI CULTURALE

Lidia CODREANCA. Profesorul Anatol Ciobanu la 70 de ani. Post Festum...

Iurie COLESNIC. Nicolae Donici – o fală a neamului nostru

Lidia CODREANCA. Profesorul Vasile Pavel la 70 de ani. Vivant professores!

Iurie COLESNIC. Trenul și prima femeie geolog din Basarabia

93

GRAFICA DE CARTE

Gheorghe VRABIE. Aurel David: Timpul, artistul și opera

101

FIAT LUX

Nina NEGRU. Strategia sovietică în formarea intelectualității noi a RSSM în anii 1944-1951

111

CLIO ȘI BYBLON

Ion ȘPAC. „Arhivele Basarabiei”: istoria în documente (selectate de L.T. Boga)

119

UNIVERSUL LECTURII

Timothy GARTON ASH. Dacă vrei să înțelegi secolul XX, citește-l pe Orwell

131

II

Silvia GHINCULOV, Natalia CHERADI. Consorțiul eIFL Direct – un nou mod de abordare a diseminării informației electronice

139

SUMMARY

AGORA

Horia-Roman PATAPIEVICI. The post-modern reading (3)

LIBRARIANS ASSOCIATION

Angela DRĂGĂNEL. The 5th Congress of Librarians

OUR GUEST

"The library of the future will not have any value outside the love algorithm ..."
(Dialogue with the artist, scientist, philosopher and writer Andrei Vartic)

THEORY AND PRACTICE

Hermina ANGHELESCU. Subject databases – the result of the three-dimensional concept: cooperation, coordination and communication – C³
Svetlana ZBÂRNEA. The university librarian and the general human values
Elena BOLGANSCHI, Silvia CIUBREI, Natalia GOIAN. Electronic information resources used in providing information services to users
Felicia LUCA. Functional manager in DIB ULIM: skills and requirements
Ludmila CORGHENCI. Management literacy – essential factor for university librarian
Elena HARCONIȚĂ. Improvement of the organizational structure and modernization of infrastructure in the University Library in Bălți
Ion ȚÎGANAȘ. Reprographical reproduction of the documents in the libraries
Irena-Ioana BRODOCEANU. Users and the diversity of the information resources

REMEMBER

Ion ȘPAC. Cantemeriana in the vision of the scholar Alexandru Kidel

STONES FOR THE LIBRARY TEMPLE

Andrei VARTIC. Borziac's needle-case

GALLERY OF MB

Aurel MARINCIUC. A literature always belongs to the exceptions

BIBLIOSOPHY

Alexe RĂU. The old/new library in the of the old/new globalization

CULTURAL ANNIVERSARIES

Lidia CODREANCA. Professor Anatol Ciobanu – the 70th anniversary. Post Festum...
Iurie COLESNIC. Nicolae Donici – a fame for our nation
Lidia CODREANCA. Professor Vasile Pavel – the 70th anniversary. Vivant professores!
Iurie COLESNIC. The train and the first woman geologist from Basarabia

BOOK GRAPHICS

Gheorghe VRABIE. Aurel David: the time, the artist and the works

FIAT LUX

Nina NEGRU. Soviet strategy in the setting up the new intellectuals of RSSM in 1944-1951

CLIO AND BYBLON

Ion ȘPAC. „Arhivele Basarabiei”: the history in the documents
(selection by L.T. Boga)

READING'S UNIVERS

Timothy GARTON ASH. If you want to understand the 20th century, read Orwell

II

Silvia GHINCULOV, Natalia CHERADI. eIFL Direct Consortium – a new approach to the dissemination of the electronic information

5

9

13

19

43

51

81

87

93

101

111

119

131

139

СОДЕРЖАНИЕ

АГОРА

Хория-Роман ПАТАПИЕВИЧ. Постмодернистское чтение (3)

5

АССОЦИАЦИЯ БИБЛИОТЕКАРЕЙ

Анжела ДРЭГЭНЕЛ. V-й Конгресс библиотекарей

9

НАШ ГОСТЬ

„Библиотека будущего не будет иметь другого смысла, кроме алгоритма любви... “(Диалог с артистом, ученым, философом и писателем Андреем Вартиком)

13

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Хермина АНГЕЛЕСКУ. Базы данных по областям знаний, результат трехмерной концепции: сотрудничество, координация и общение
Светлана ЗБЫРНЯ. Университетский библиотекарь и общегуманистские ценности
Елена БОЛГАНСКИ, Сильвия ЧУБРЕЙ, Наталия ГОЯН. Электронные информационные ресурсы использованные в процессе информационного обслуживания пользователей
Феличия ЛУКА. Функциональный менеджер DIB ULIM: качества и требования
Людмила КОРГЕНЧ. Культура руководителя – необходимый элемент университетского библиотекаря
Елена ХАРКОНИЦЭ. Оптимизация организационной структуры и модернизация инфраструктуры Бельцкой университетской библиотеки
Ион ЦЫГАНАШ. Репрографическое воспроизведение документов в библиотеках
Ирена-Иоана БРОДОЧАНУ. Пользователи и разнообразие информационных форм

19

REMEMBER

Ион ШПАК. Кантемириана в видении учёного Александра Киделя

43

СОКРОВИЩА ХРАМА БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЯ

Андрей ВАРТИК. Игольник Борзиака

51

ГАЛЕРЕЯ МВ

Аурел МАРИНЧУК. Литература всегда руководствуется исключениями

81

BIBLIOSOFIE

Алексей РЭУ. Старая/новая библиотека в условиях старой/новой глобализации

87

ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫЕ ДАТЫ

Лидия КОДРЯНКА. Профессору Анатолию Чобану 70 лет. Post Festum...
Юрий КОЛЕСНИК. Николай Доничь – наша гордость
Лидия КОДРЯНКА Профессору Василию Павел 70 лет. Vivant professores!
Юрий КОЛЕСНИК. Поезд и первая женщина геолог из Бессарабии

93

КНИЖНАЯ ГРАФИКА

Георге ВРАБИЕ. Аурел Давид: время, артист и творчество

101

FIAT LUX

Нина НЕГРУ. Советская стратегия формирования новой интеллигенции МССР в 1944-1951 гг.

111

CLIO И BYBLON

«Бессарабские архивы»: история в документах (подбор Боги Л.Т.)

119

В МИРЕ ЧТЕНИЯ

Тимоти ГАРТОН АШ. Если хотите понять XX-й век, читайте Орвелля

131

IT

Сильвия ГИНКУЛОВ, Наталия КЕРАДИ. Консорциум eIFL Direct – новая возможность рассмотрения эллектронной информации

139

LECTURA POSTMODERNĂ (3)

Pierzând, asemeni lui Anteu înainte de a fi ucis, legătura cu izvorul său primar – sensul originar al textului –, interpretarea a căpătat conștiința că poate spune orice. Și, efectiv, azi, a scrie despre un subiect, înseamnă a pleca de la premisa că trebuie să spui orice, că e obligatoriu să produci ceva nou, surprinzător, original – original nu mai înseamnă originar, ci personal, subiectiv, fantezist, care surprinde. Surprinde *ce*? Sensul? Nu! Surprinde cititorul. Toată interpretarea modernă face cu ochiul audienței, este o lungă listă de giumbușlucuri adresate galeriei, pentru a face deliciul și a stârni aprobarea galeriei. Din ancilar față de sensul originar al textului, cum se cuvenea să fie, căci de aceea era interpret și nu autor, interpretul modern a ajuns ancilar față de galerie, cum, în timpurile clasice ale interpretării, nu se cuvenea să devină nici un interpret respectabil. Aberația s-a încetățenit imediat ce sensul și intenția textului au început să fie judecate numai în raport cu principiul protestant *sola Scriptura*. Textul a fost întors împotriva sensului, spiritul a început să fie judecat *numai* cu litera, iar rezultatul a fost că tot ceea ce, în tradiția legată de sensul textului, nu a mai putut fi identificat în litera textului a trebuit să fie evacuat. Astfel, textele au fost despuiate de ideea că ar avea un sens originar și, în acest mod, s-au trezit peste noapte reduse la litera lor. Citirea mecanică (absolutul literalității) și, în egală măsură, citirea perfect arbitrară (absolutul absenței de sens) s-au dezvoltat împreună, nutrindu-se una pe alta. Pozitivismul pedant și relativismul epicureu s-au alimentat reciproc pentru a da formula celei mai recente mode în filozofie, postmodernismul globalizării – un soi de McDonald’s pentru toate gusturile celor care se grăbesc și se mulțumesc să înghită câte ceva din zbor.

Or, ce înseamnă a citi? A citi înseamnă a transpune ceea ce a fost scris ieri în termenii a ceea ce

nu a fost încă gândit până la capăt (și nici scris), azi. Deoarece implică bogăția prezentului, este evident că suprimarea problemei sensurilor originare nu este o simplă problemă de gramatică. Când cititul se forțază să rămână mecanic (pentru a nu supăra galeria academică), iar interpretarea se străduiește să fie cât mai imprevizibil-arbitrară (pentru a ridica în picioare galeria progresiștilor), rezultatul net este o sărăcire fără precedent a prezentului. Și aceasta din două motive. Primul este un motiv de tip Leo Strauss – deoarece, dacă tot ce găsim în text este ce punem noi, cei mai recenți cititori, în el, atunci prezentul nu mai poate conversa cu mințile cele mai alese ale trecutului.¹⁵ Al doilea este un argument de tip Eco vs. Derrida – când Derrida, care susține că textul nu are un sens privilegiat, îmi trimite o scrisoare prin care îmi cere ceva anume, oare el chiar îmi cere acel lucru? –: prin relativismul interpretării, dispare fără putință de recuperare terenul ferm a ceea ce a fost deja spus, în forma și cu intenția în care s-a spus.¹⁶

Aceste modificări de accent, mi se pare, indică un fapt important. Acela că viri eruditissimi, de repulsia cărora Burckhardt nu a mai publicat nici o carte în ultimii treizeci de ani de viață, și-au impus până la urmă stilul și exigențele. Firește, ca întotdeauna când e vorba de scurgerea timpului în interiorul unei culturi vii, viri eruditissimi pe care îi disprețuia Burckhardt erau infinit superiori birocrățiilor academice de azi, care au perfecționat până la caricatură sistemul erudiției „foarfecii-și-lipiciului”¹⁷.

Astăzi, s-a reușit ca facultatea mobilizată în vederea sesizării seriozității unei lucrări să nu mai fie discernământul, ci statistica – treabă pe care o poate face și computerul, numărând intrările și, pentru a stabili dacă erudiția este suficient de la zi, eliminând toate sursele mai vechi de, să zicem, cinci ani. Nu contează că nu spui nimic, e important să o faci cu un aparat de citate secundare ireproșabil. Înceați în potopul de scrieri insignifiante produse azi după metoda erudiției recente despre orice, aparent infinit de competent (dar în fond alături de subiect), istoricii de mâine vor fi în imposibilitatea de a mai degaja vreun sens al epocii noastre, rătăciți cum vor fi de cultul pentru insignifianta al acestor pedanți călțoși și de falsa devoțiune pentru știință afișată acestor gregare spirite false.

Firește, nu obiectez erudiției că este erudită: reproșez stilului de erudiție care s-a impus recent în

¹⁵ Leo Strauss, „What is Liberal Education?” (fragmente din acest text sunt traduse în *Liberalismul*, pp. 174-183).

¹⁶ „E necesar ca orice discuție despre libertatea interpretării să înceapă printr-o apărare a sensului literal. [...] Nimeni nu e mai favorabil decât mine deschiderii lecturilor, însă problema e totuși de a stabili ce anume trebuie protejat pentru a deschide, nu ce trebuie deschis pentru a proteja.” Umberto Eco, *Limitele interpretării*, pp. 29-31.

¹⁷ Expresia „omul foarfecii-și-lipiciului” este a lui Collingwood și îl desemna pe istoricul care trata sursele istorice ca pe un bricolaj desfășurat sub girul autorităților academice ale momentului; dar, argumenta Collingwood, „istoria nu este o chestiune de foarfecă și lipici, ci este mai degrabă ceva ce se apropie de noțiunea lui Bacon despre știință [...] cunoașterea istorică este reconstituirea, în mintea istoricului, a gândului a cărui istorie este studiată” (R. G. Collingwood, „O autobiografie filosofică”, pp. 99-101; și p. 127). Se poate ușor arăta că prin metoda „foarfecii-și-lipiciului” sunt construite, azi, majoritatea filozofiilor politice de mare succes. Un astfel de caz este, în opinia lui Allan Bloom, „The Theory of Justice” a lui John Rawls. Bloom îi reproșează acestuia că nu a înțeles concepția lui Kant despre moralitate și pune acest eșec pe seama faptului că Rawls a luat din Kant „de ici, de colo”, fără să pătrundă în necesitatea argumentelor kantiene – ceea ce ar fi presupus să îi înțeleagă viziunea (Allan Bloom, „Justice: John Rawls versus the Tradition of Political Philosophy”, in: „Giants and Dwarfs”, 1990, p. 331; subcapitolul din care citez se intitulează, foarte semnificativ: „The misuse of Kant”). Rawls, potrivit lui Bloom, nu ar fi pornit de la adevărul cărților pe care le invocă, ci de la fragmente disperate. Nu viziunea autorilor citați, ci litera lor, potrivit metodei pe care Collingwood o numise a „foarfecii-și-lipiciului”.

toate domeniile faptul că a generalizat criteriul cantității în dauna judecății de discernământ, favorizând astfel o diluvială proliferare a hărniciei mediocre. Actuala inflație de articole nesărate despre toate subiectele, tratate în toate felurile, ca și când ar fi fost scrise potrivit unui principiu al permutării tuturor posibilităților, a putut apărea numai la adăpostul suspendării discernământului și al adoptării statisticii ca unic criteriu de depistare nu a valorii, ci a interesului (căci noi am început să scriem din ce în ce mai mult pentru galerie, nu pentru a ajunge la cunoaștere). Un om cu discernământ, văzând o teză atât de vădit falsă precum cea dezvoltată cu o erudiție impresionantă (dar înșelătoare) de Martin Bernal în cartea sa „The Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization”¹⁸, ar fi putut spune din capul locului că avem de-a face cu o prostie.¹⁹ Dar nu! Prestigiul conferit de stilul erudiției recente manipulatorilor ei nu mai permite unei minți educate în cultul referinței exacte (dar, în spirit, false!) să mai distingă între o judecată cuminte și una ineptă. Impunându-se tuturor, spiritul fals a devenit invizibil.

Prin urmare, pe lângă obiecția că suspendă exercitarea discernământului, căruia îi preferă judecata „obiectiv-cantitativă”, și că încurajează un inept fetișism al cantității, ca unic indicator de încredere al

„științificității”, erudiției recente îi mai poate fi adusă o obiecție: aceea că răstoarnă ierarhiile și că prezintă lucrurile secundare ca fiind importante, iar lucrurile importante ca fiind neserioase. În formularea lui Leo Strauss, care se referea la o aberație similară în ceea ce privea teoriile sociale care resping drepturile naturale, acest tip de obiecție sună astfel: „Potrivit științelor noastre sociale, putem fi sau deveni înțelepți în toate chestiunile de importanță secundară [...]. Suntem, așadar, în situația unor ființe sănătoase și întregi la minte atunci când ne aflăm prinși în treburile uzuale, dar care joacă nebunește totul pe o singură carte când e vorba de problemele serioase – judecată sănătoasă cu amănuntul și scrânteală cu ridicata”.²⁰ Nu doar că erudiția recentă mută atenția de la esențial, care este viziunea, la lucrurile secundare, reprezentate prin cultul bigot față de corectitudinea procedurii (număr de citate etc.); ea ne învață că esențialul (Dumnezeu, sensul, mântuirea) este neserios din punct de vedere academic și că maximum de seriozitate profesională este atins atunci când, spre exemplu, numărăm cu acribie intrările dintr-un index. Altfel spus, performanță judicioasă cu amănuntul, performanță improprie cu ridicata.

Horia-Roman PATAPIEVICI

¹⁸ Vol. I: „The Fabrication of Ancient Greece 1785-1985, 1987”. Vol. II: „The Archeological and Documentari” / Evidence, 1991.

¹⁹ Pentru a salva onoarea inteligenței, unii totuși au făcut-o. O judicioasă punere la punct a extravaganțelor aparent bine documentate ale lui Bernal e de găsit în recenziile severe ale lui Robert Palter, în: Hist.Sci. XXIX (1991), pp. 245-278; XXXI (1993), pp. 317-327.

²⁰ Leo Strauss, „Natural Right and History”, p. 4.

Portret de femeie

CONGRESUL V AL BIBLIOTECARILOR

În zilele de 25-26 noiembrie 2004, sub egida Asociației Bibliotecarilor, și-a desfășurat lucrările Congresul V al Bibliotecarilor din Moldova, având ca generic „*Biblioteca în contextul edificării societății informaționale în Republica Moldova: misiune, roluri, contribuții*”.

În prima zi a întrunirii, în incinta Bibliotecii Naționale, a avut loc Conferința „*Bibliotecile RM în contextul edificării Societății Informaționale. Strategii de integrare și cooperare în informatizarea SNB*”, moderată de către dna Lidia Kulikovski, președintele ABRM.

Participanții la Conferință au fost salutați de către prim-vice ministrul și președintele CBN Valeria Șeican.

Ion Coșuleanu, directorul proiectului „*Strategia Națională privind Tehnologiile Informaționale pentru Dezvoltare*” din cadrul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, a prezentat acest proiect, punând accentul pe domeniul *E-Moldova*. <http://www.e-moldova.md>

Comunicarea dnei Lidia Kulikovski s-a axat pe tema: „Bibliotecile – inima Societății Informației”.

Domeniul *E-cultură*, parte componentă a proiectului „*Strategia Națională privind Tehnologiile Informaționale pentru Dezvoltare*”, a fost prezentat de către dna Olga Bârlad, consultant la Ministerul Culturii, iar domeniul *E-biblioteci* a fost prezentat de către dna Larisa Gologan, secretar CBN în comunicarea „*Politica Națională pentru consolidarea rolului bibliotecilor în edificarea Societății Informaționale*”.

Tot la data de 25 noiembrie au avut loc ședințele pe secțiuni, la care s-au luat în dezbatere mai multe probleme importante.

SECȚIUNEA BIBLIOTECI PUBLICE

Moderator: Vera Osoianu, director adjunct, Biblioteca Națională.

Seminarul „*Bibliotecile publice. Roluri, necesități, posibilități*”:

- Bibliotecile și autoritățile publice locale: probleme de interacțiune;

- Biblioteca viitorului: contururi noi pe fundamente vechi;
- Biblioteca și comunitatea: responsabilități și priorități de dezvoltare;
- Bibliotecile publice în tranziție: probleme, necesități, rezolvări.

În cadrul secțiunii date și-a desfășurat lucrările și seminarul specializat „*Biblioteca publică și proprietatea intelectuală*”, care a pus în discuție următoarele probleme:

- Rolul proprietății intelectuale în dezvoltarea economiei naționale;
- Bibliotecile publice – parteneri în promovarea și diseminarea informației de proprietate intelectuală;
- Dreptul la informare și limitele dreptului de autor;
- Organizarea și utilizarea colecțiilor de documente din domeniul PI în biblioteci.

În cadrul seminarului s-a anunțat concursul republican „*Biblioteca publică – partener în promovarea proprietății intelectuale*”, organizat de AGEPI pe parcursul anului 2004, s-au distribuit publicații AGEPI, s-au încheiat acorduri de colaborare între AGEPI și bibliotecile publice.

SECȚIUNEA BIBLIOTECI DIN ÎNVĂȚĂMÂNT ȘI BIBLIOTECI SPECIALIZATE

Moderator: Elena Bolganschi, director, Biblioteca Universității de Medicină „N. Testemițanu”.

Masa rotundă: „*Rolul bibliotecii universitare în modernizarea procesului educațional*” cu moto-ul: *Edificarea societății informaționale: o preocupare globală în noul Mileniu*. Participanții la această secțiune au fost salutați de către Ion Ababii, rectorul Universității de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”, profesor universitar, dr. hab., academician al AȘRM.

În dezbateri au fost următoarele probleme:

- Rolul bibliotecilor universitare în modernizarea procesului de învățământ în contextul procesului de la Bologna;

- Oportunitățile comunității universitare în condiția informatizării bibliotecii;
- Instruirea personalului bibliotecilor din învățământ: orientări și oportunități;
- Colaborarea interbibliotecară în domeniul dezvoltării resurselor electronice;
- Investigarea cererii și particularitățile ofertei documentare în bibliotecile universitare.

SECȚIUNEA BIBLIOTECI PENTRU COPII ȘI BIBLIOTECI ȘCOLARE

Moderator: Claudia Balaban, director, Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”.

Tema: „Bibliotecile și copiii în era informațională”.

Nu de mai puțin interes s-a bucurat și Atelierul „Asigurarea accesului public la resursele din domeniul jurisprudenței”, la care s-au luat în dezbateri temele:

- Servicii informaționale prestate de Biblioteca Publică de Drept;
- TINLIB – practica Biblioteca Publică de Drept;
- Baza de date „Jurist” și „Practica judiciară” – mod de utilizare: Ghid practic;
- INTERNET-ul și modalitatea de căutare a informației juridice (www.docs.md);
- www.pll.md – mijloc indispensabil în căutarea informației din domeniul jurisprudenței (ghid virtual, OPAC, intreabă@bibliotecarul).

În a doua zi a întrunirii, Teatrul Satiricus a găzduit ședința în plen a Congresului și Conferința de dare de seamă și alegeri a ABRM.

Participanții la Congres au fost salutați de către prim-vice ministrul și președintele CBN dna Valeria Șeican, care a venit cu felicitări din partea Ministerului Culturii, menționând *rolul important al bibliotecilor și bibliotecarilor în edificarea societății informaționale*. Din partea Fundației SOROS-Moldova cu cuvânt de salut a venit dna Mariana Alecsandri, care a consemnat *rolul Asociației Bibliotecarilor în realizarea unor proiecte de bibliotecă*. A felicitat bibliotecarii din mediul rural care au intrat în circuitul de proiecte. Doar grație spiritului creativ și inovativ, spiritului civic al celor ce lucrează în biblioteci s-au realizat aceste proiecte. În perioada 2000-2004 au

fost realizate 66 de proiecte privind diversificarea serviciilor și 133 – de dezvoltare a colecțiilor.

Din partea Sindicatului Culturii mesajul de salut a fost prezentat de către dl Nicolae Garaz, care ne-a dorit *succese și realizări cât mai frumoase pe viitor*.

Dl Mihai Cimpoi, președintele Uniunii Scriitorilor a venit cu *plecăciuni din partea scriitorilor care sunt mereu alături de bibliotecari: menționând că scriitorii vin cu ideile, iar bibliotecarii cu munca depusă zi cu zi în difuzarea cărții și crearea lucrărilor bibliografice*. Bibliotecarii fac o „salahorie” nobilă. Astăzi biblioteca nu este doar o instituție care face doar împrumut de publicații, bibliografii și cenancluri. Biblioteca este o instituție complexă. La sfârșitul mesajului ne-a încurajat cu cuvintele lui Caragiale scrise într-o scrisoare către O. Goga „Curaj și înainte că este mult de făcut!”.

Iulian Filip, șeful Direcției Cultură a Primăriei Chișinău: „Un spațiu amplasat chiar în centrul localității și cu un fond bine plasat în rafturi nu este o bibliotecă, mai trebuie și niște albinuțe – bibliotecarele”. A mai menționat că „nici în municipiu nu se oferă bani pentru achiziții conform cuantumului de stat câte 3,4 lei pe cap de locuitor”. Ne îndeamnă să „batem trei cuie: **Cuantumul de stat, Legea pentru biblioteci și un al treilea Dreptul omului la Informație și cu acestea să mergem către administrația locală**. Nu bateți al patrulea cui, spune d-lui, pentru că el le va dezbate pe celelalte trei”.

O dată cu închiderea părții festive s-a ales biroul de lucru al Congresului:

Comisia de validare:

1. Elena Harconiță,
2. Elena Vulpe,
3. Elena Păvăloi.

Comisia de votare:

1. Veronica Ghețu,
2. Liuba Arion,
3. Lidia Sitari,
4. Claudia Slutu-Grama,
5. Petru Racu.

Comisia de redactare a rezoluției:

1. Ludmila Corghenci,
2. Raisa Căldare,
3. Tamara Baghici.

Secretariatul Congresului:

1. Lilia Tcaci,
2. Elena Ermicioi,
3. Larisa Gologan.

S-a desfășurat Conferința de dare de seamă și alegeri a ABRM.

Președintele, dna Lidia Kulikovski a prezentat raportul de activitate a Asociației pentru perioada dintre congresele IV și V. A urmat raportul comisiei de cenzori asupra activității economice: în perioada 2000-2004 pe contul asociației 1891257 lei 04 bani. Din care Grant ȘBM – 1038605 lei 36 bani și EBSCO – 632400 lei 80 bani.

Au urmat rapoartele pe secțiuni și alegerea noului consiliu ABRM în următoarea componență:

1. L. Corghenci,
2. E. Harconiță,
3. E. Zasmenco,
4. R. Căldare,
5. S. Ghinculov,
6. E. Stratan,
7. E. Bolganschi,
8. T. Florea,
9. A. Vlasov,
10. E. Boldescu,

11. R. Vasilachi,
12. V. Sobețchi,
13. V. Chitoroagă,
14. T. Chiperi,
15. V. Osoianu,
16. A. Rău,
17. E. Bejan,
18. Z. Dolința,
19. L. Sitar,
20. N. Pădure,
21. A. Caraiman,
22. R. Purice,
23. E. Ermicioiu.

La sfârșitul întrunirii a fost primită Rezoluția Congresului V al Bibliotecarilor și ales noul președinte al ABRM – dna Ludmila Costin, director al Bibliotecii Universității Agrare, care a mulțumit pentru încrederea acordată.

Într-un ceas bun noii conduceri a Asociației și succese tuturor bibliotecarilor!

Angela DRĂGĂNEL

Mama. Afis

“BIBLIOTECA VIITORULUI NU VA MAI AVEA SENS ÎN AFARA ALGORITMULUI IUBIRII...” (DIALOG CU ANDREI VARTIC, ARTIST, SAVANT, SCRITOR ȘI FILOSOOF)

1. Dragă Andrei, lumea poetică cu care ai „contaminat”, în tinerețea ta, Basarabia, ne-a modelat pe toți, ne-a făcut să fim așa cum eram către anul 1989, când, să zic așa, îmbobociserăm, iar floarea nu a întârziat să se desfacă. Teatrul tău poetic a fost acel „lichior de ambrozie”, din care gustând, ne-a crescut spiritul. Urmăreai pe atunci vreo „strategie” (iartă-mă pentru recurgera la acest termen actual atât de uzat) sau totul venea din „beția poeticului” (cum zice un filosof contemporan). Cum a izbucnit acea „nebunie” care ne-a cuprins pe toți?

av_1: Nu am numărat câta lume a contaminat virusul poetic lansat de mine la începutul anilor '70 ai secolului trecut, dar, cu certitudine, numărul e mare. Mai întâi fiindcă pe atunci rebelii, chiar și în poezie, îi puteai număra pe degetele de la o singură mână și vizorul opiniei publice, chiar dacă nu pactiza cu acel virus, era cu ochii pe el din simplul motiv că altul (rebel, dar și bine fundamentat din punct de vedere intelectual) nu exista. Apoi, fiind vorba de o poetică teatrală, adică nescrisă pe hârtie, modurile de arhivare ale ei de către KGB erau mai puține. Așa mi-a venit în minte „strategia” să lansez semnale poetico-teatrale de mare vechime, adică Edip-rege (1974) și „Pasăre în vânt” (1976) mai ales spre inimile celor tineri. Nu e de mirare că ultimul, adică „Pasăre în vânt” a avut un succes impresionant și semnalele lui au ajuns până în aceste vremuri de acum. În acele vremi însă, noi mergeam simplu din sat în sat, din cătun în cătun, din școală în școală (ca și Dumitru Fusu, de la care am învățat destule) și le spuneam copiilor și tinerilor cele mai importante cântece bătrânești ale neamului românesc. Așa am prezentat câteva mii de spectacole de poezie, mai ales la țară, în săli arhipline – drept că unele erau mici de tot. Câte aplauze și flori am cules atunci? Foarte multe. Inimi de aplauze și autobuze de flori, cum spuneam noi... Probabil mai multe decât toate teatrele din Basarabia luate împreună. Pe urmele noastre s-au creat peste 300 de teatre poetice de amatori. Atunci teatrul poetic din Cociulia a compus un vers care nu se uită: *Teatrul poetic cu Vartic Andrei, coboară mai des la țărani tăi!* Ce a fost acel fenomen? A fost mai repede o strategie de trezire în masă a sentimentului național cu ajutorul mijloacelor poetico-teatrale. Toma Alimoș, Meșterul Manole, Iordachi al Lupului, Miorița, Chira, Corbea, Doncilă, Balaurul, Fratele răznet, Înoată, înoată bour negru, Luci,

soare, luci, Descânțece, Capre, Alaiul Calului, Urșii, Cerbul, Călușarii și multe alte geniale cântece și jocuri teatrale bătrânești au fost stâlpii de temelie ai acestei strategii. Multe din ele au apărut în 1982 și pe un LP la vestita „Melodia” din Moscova – se numea „Înoată, înoată, bour negru”. De fapt tot noi am fost cei care am interpretat prin 1978-1979 o primă colindă tragică în Palatul Național – este vorba de „Înoată, înoată, bour negru...” Acelor texte și jocuri teatrale le-am adăugat cele mai frumoase fragmente din letopisețe („...pre Moldova este acest obicei, de pier fără de număr...”, de Gr. Ureche), versuri de Miron Costin („... a lumii cântu cu jale cumplită viață...”), Dosoftei („...Cine-și face zid de pace...”), Conachi, Asachi, Alecsandri, Creangă și, desigur, Eminescu („Scrisoarea a III-a”, „Ai noștri tineri”, „Călin-nebunul”...). Experiența ludică a acelor ani am relatat-o și într-o carte, scrisă tot în 1982 – „Paravanul dintre actor și rol”, editată de mine atunci în format „Samizdat”... Mulți din tinerii care au venit în marșuri divine, mergând pe jos, la Chișinău în zilele de 25-27 august 1989 au fost virusați cu certitudine de virusul teatral al teatrului poetic. Unde sunt acum acei tineri? Tot acolo, probabil, unde este și tinerețea acelor care au dus pe umerii lor subțiri greul acelei munci nemaipomenit de grele și de frumoase. Când zic grele am în vedere KVZ-ul străvechi cu care ne deplasam, condițiile strășnicuțe în care prezentam spectacolele (uneori câte 4 pe zi), lipsa apei și murdăria din hoteluri, intemperiiile, mai ales toamna și iarna, frigul din neîncălzitele case de cultură de la țară, de multe ori foamea... Frumoase, fiindcă efectul era colosal și imediat. Au urmat „Lupii”, „Scene din viața trandafirului”, „Vânturile, valurile”, „Pânze la orizont”, „Comedienii”, „Halta viscozelor” (dramatizare de Val Butnaru) și, ca o altă piatră de hotar – „Ce vor scriitorii” (la care am lucrat împreună cu Mihai Cimpoi și Vsevolod Ciornei), premieră revoluționară din martie 1989, cu afișe scrise în grafia latină și lipite pe afișierele din toată Moldova. Volens, nonlens, vorba patriarhalilor, se vede în acțiunile noastre o strategie. Păcat, desigur, că „democrații” zilelor noastre mi-au interzis să o valorific în continuare.

2. Anul 1989 a fost ca o secantă (recurg la un termen cu care denumești sacrificiul uman la daci). Am reținut în memorie mai ales pălăria ta cu boruri

largi, în fața monumentului lui Ștefan sau de la mitingurile de pe Aleea Clasicilor și Teatrul de vară, unde cu o voce îngrijorată le vorbeai oamenilor asupra pericolelor (încă un termen preferat al tău). Cum s-a înscris acel an-secantă în conștiința ta?

av_2: Am purtat și pălărie? Și încă cu boruri largi? Nu-mi amintesc. Iată însă că despre secantă, trebuie să vorbim. Mai întâi, fiindcă nu poate fi uitată ziua de 27 august 1989. Apoi, fiindcă am participat, începând din 1988, la o mulțime uriașă de adunări (inclusiv cea din 27 mai și 3 iunie 1988), întâlniri cu spectatorii, conferințe, adunări și mitinguri la care am vorbit despre istoria și rădăcinile culturii noastre, despre democrație și, cum bine spui, pericole. Lao Tzu, înțelepciunea căruia este apropiată de cea a cântecelor noastre bătrânești, spune: „Atunci când s-au creat lucrurile imediat li s-au dat și denumiri și, astfel, li s-au pus limite, ca să putem să ne păzim de pericol, adică de pericolul cel mai mare – anihilarea omului din contextul său pământesc”. Noi nu am pus limite europene actului democratic, secantic, din anii 1988-1991 (la noi lupta a fost întotdeauna de lungă durată, așa că nimeni nu ne poate acuza de o revoluție furată sau dirijată de KGB). Noi nu am schițat strategii viabile orientate spre familia europeană. Noi am lăsat economia la cheremul foștilor baroni comuniști. Noi am lăsat ca biruințele noastre să fie gestionate de serviciile secrete rusești. Noi am vândut de-a surda luminile și casele de cultură de la țară. Noi am lăsat la voia soartei editarea cărților. Noi și numai noi am desființat sute de biblioteci sătești. Noi nu am reformulat firavele resurse mass-media. Noi am slăbănogit intelectual teatrul și școala teatrală... Noi și numai noi am tras secanta asta. Dar poartă, oare, intelectualii vina pentru actele acestea iresponsabile, chiar criminale ale politicienilor? Nu știu. Nu pot răspunde la această întrebare. Personal m-am străduit din răsuferință să vorbesc și politicienilor, și societății civile, și simplilor cetățeni despre aceste pericole. Că nu am putut să conving strategia pragmatismului sălbatic răsărit atât de hrăpăreț din meandrele totalitariste nu e vina mea.

3. O surpriză mare pentru elita basarabeană a fost când tu, brusc (dar a fost brusc oare?) ai dat publicității preocupările tale dacice. Biblioteca Națională n-a întârziat să te implice într-o suită dacică în care ai excelat ca un „actor” arheolog-istorico-polidisciplinar etc. Cum a îmbobocit această pasiune-vocație a ta și care sunt, acum, după atâtea expediții, concluziile tale de adevărat savant în acest domeniu?

av_3: Nu pot numi savante concluziile mele istorico-dacice fiindcă ele sunt încă sub imperativul cercetării. Că eram pasionat de istorie atunci când, „băiet fiind”, psalmodiam cântece bătrânești se poate vedea din titlul spectacolului „Lupii”, realizat în primăvara lui 1979 completamente sub influența cărții

lui Mircea Eliade „De la Zamolxis la Gengis-Khân”. Pasiunea cercetării istorice am încasat-o prin 1966 de la unchiul meu Grigore Constantinov, absolvent al Sorbonei, profesor universitar la București. Din martie 1996, după o discuție de mai multe ore cu Ion Iliescu, președintele României, pasiunea s-a transformat în altceva. Drept că în august 1994 scrisesem cele 3 volume ale „Ospețelor nemuririi”, în 1995 descoperisem sublimul fier pur dacic, fără cimentită, mortarele dacice, ceramica dacică supradură, aliajele de ilmenit ale cărămizilor dacice, cosmogonia topografică a dacilor, rostul cosmogonic al templelor dacice, dezlegasem, după opinia mea, unele din enigmaticele nume- rologice ale sanctuarelor dacice. Brusc m-am trezit nu doar expert în problemele istoriei civilizației carpato-dunărene, ci și posesorul unei serioase metodologii de cercetare fizico-chimică, astronomică, geometrică și matematică a vestigiilor arheologice. La început studiile și cărțile mele au avut mai mult caracterul de saturare al unei curiozități estetice (se știe că unul din „medicii lui Zamolxis” i-a vorbit lui Socrate despre „rostirile frumoase” /traducerea lui Constantin Noica/ care lecuind întregul, adică sufletul, lecuiesc de la sine toate bolile omului). Urmând lecția dacică a lui Socrate din „Harmides” și încercând s-o implementez în teatru (despre efectul acestei implementări am vorbit mai sus) mi-am „amintit” că am absolvit facultatea de fizică și matematică la specialitatea „optică și spectroscopie” (cu note foarte bune). Nu a fost greu, fiindcă profesorii mei de la facultate, în special dnii Sârghi, Marinciuc, Platon, Mușinschi, Caraman, Sibirschi s-au străduit mult ca să nu treacă pe lângă noi nici cunoștințele profesionale, nici cele general umane. Pot să mai informez cititorul că rezultatele cercetărilor noastre din anii 1991-1998, când am avut și unele resurse financiare pentru cercetare și am creat Institutul Civilizației Dacice – ICIDAC, au fost prezentate și publicate la mai multe congrese, conferințe și simpozioane internaționale. Bibliografia acestor comunicări se regăsește la locul convenit în cărțile noastre, numărul cărora chiar nu-l știu. Grație Internetului ele pot fi găsite și pe mai multe publicații electronice, inclusiv în revista de studii carpato-dunărene DAVA INTERNATIONAL – www.iatp.md/dava pe care o editez din anul 2000.

4. Apropos, există mulți așa-numiți savanți, care au scos la iveală o „producție” mai mult decât modestă, dar care, în fond, cam trag de păr problema dacică. Și asta încă e ușor spus. Mi s-a creat impresia că ar exista, în subterane, chiar un fel de luptă... Ce ar însemna aceasta din urmă pentru ființarea noastră?

av_4: Eh, dragă domnule Rău, chiar ai apucat taurul de coarne când ai adus vorba despre „ființarea noastră”. Chiar și intelectualii, și nu numai din spațiul cultural românesc, se feresc tot mai mult în ultimii zeci de ani să pună frontal problema ființării omenești

pe pământ. După cunoscutele investigații existențialiste din sec. XX, în special pe vectorii Heidegger-Sartre-Camus, adică după afișarea non-rostului omenesc pe pământ și a tragicei sintagme heideggeriene din 1968 – „doar un zeu ne mai poate salva!”, intelectualii, dar mai ales filosofi (care s-au transformat în masă în metafizicieni de catedre universitare) vorbesc tot mai puțin despre sufletul omenesc și, mai ales, despre felul cum mortificarea lui prin pragmatism și violență atacă fundamentul ființării noastre, partea lui morală și spirituală. „Lucrul în sine” al lui Kant, „ascunderea” lui Heidegger nu au loc pe masa celor care gestionează treburile lumii. În consecință – crime în masă și incertitudini tot mai multe....

5. A fi interdisciplinar, cum zici tu, este o modă sau o necesitate? Iar dacă e o necesitate, atunci care sunt perspectivele dacologiei în acest context?

av_5: E chiar mai mult decât o necesitate. A atras atenția asupra ei Einstein, după experimentele cu bomba atomică. Dar cel care a adâncit această problemă într-o cunoscută discuție cu Einstein a fost Rabindranath Tagore. Poetul și filosoful, mai corect înțeleptul, nu pot lipsi din laboratoarele unde se pipăie fundamentele materiei sau ale genomului. Omul de știință este obligat de faptul transformării rezultatelor cercetărilor sale în arme de distrugere în masă, să aibă și înalte calități morale, și să țină cont de semnalele pe care le trimite și artiștii în cercetările lor artistice și estetice. De ce zic artiștii? Fiindcă domeniul artelor, în special al muzicii, picturii și poeziei, descriu cel mai bine tocmai limitele de ființare ale omului. Poetul este un om pe care Dumnezeu îl deplasează la acele limite și de acolo el ne transmite prin logos divin ce vede. Platon a scris despre toate astea un întreg dialog – „Ion”. De aceea politicienii vechi se înconjurau cu poeți, pictori, actori și înțelepți. Ca să vadă mai bine perspectivele, ca să poată îmbunătăți limitele de ființare ale omului. Ce ar putea da cercetarea civilizației dacice la acest capitol. Enorm. Fiindcă viața morală a dacilor a fost apreciată și urmată de multă lume în antichitate, chiar și înainte de acea misterioasă întâlnire dintre Socrate și „medicul lui Zamolxis”, care a avut loc la Potidea în 432 BC.

6. Ai reușit să cercetezi înscrisurile omului primordial de pe un areal inimaginabil de vast. Ai ajuns și la concluzii extraordinare. Ai putea să te împărtășești cu lumea bibliologică de la noi?

av_6: După cercetarea sanctualelor numerologice ale dacilor nu a fost greu să observ că și cucutenienii, și turdasienii, și starcevo-crișenii foloseau într-un mod asemănător geometria și numerologia. De unde venea însă această venerare a numerelor 3, 5, 7 sau 9? Întâlnirea cu cercetările arheologilor Moroșan, Chirica, Păunescu, Chetaru și Borzic a luminat un răspuns al acestei întrebări. Omul din paleoliticul

superior cunoștea proprietățile acestor numere și le folosea pentru scopuri care, aparent, par alogice din punctul de vedere al felului cum apreciem noi astăzi civilizația celui om care locuia pe un spațiu imens ce se începea la Oceanul Atlantic și se termina dincolo de lacul Baikal. Descoperirea de către Ilie Borzic a unui portac încrustat cu serii de linii așezate sub forma unei matrice de excepție, denumită de noi matricea 7&9, ne-a permis să o descoperim pe artefactele omului din tot acest areal uriaș. Omul apusean însă lega însemnele sale geometrice și matematice de pictura naturalistă, parietală, pe când cel răsăritean, mai ales cel din Europa Centrală și Câmpia Rusă, de arta mobilă, adică de piese mici, mai ales amulete, păsări și statuete de femei, care puteau fi ușor purtate de om în peregrinările sale vânătoarești. Unele din cele mai interesante piese de artă mobilă cu înscrisuri matematice, după opinia noastră, s-au creat în spațiul dintre Dunăre, Tisa și Nistru, la Țibrinu, Mitoc, Molodova, Brânzeni, Cosăuți, Ceahlău, Ripiceni-Izvor, Climăuți și alte câteva stațiuni, necercetate încă fundamental, monografic, până la ora actuală. Importanța bibliografică a acestor descoperiri este uriașă. Omul încrusta pe oase și pietre informația despre sine și Cosmosul în care trăia, omul aduna, prelucra, arhiva și transmitea informația. Noi am denumit acest proces „paleoinformatică”, iar arhivele de semne matematice și geometrice încrustate în paleolitic pe pietre și oase – primele cărți, dacă vrei, chiar biblioteci ale omenirii. Minunea încrustărilor din spațiul despre care vorbim este că ele au fost folosite fără reperul lor zoomorfic sau antropocentric, adică curat logic și simbolic. Putem, astfel, să ne mândrim că pe o mulțime de oase de la Cosăuți apar adevărate scrisuri paleolitice. Iar primul „M” din istoria civilizației, din informațiile la care am avut acces până acum, chiar apare superb pe un os descoperit de Ilie Borzic la Cosăuți. Despre toate aceste cercetări am scris câteva studii – „O istorie geometrică a lui homo sapiens”, „Întrebarea cu privire la paleoinformatică” (publicată deja de revista Domniei voastre), „WWW and musicroom” și „Portacul lui Borzic”, care apare în acest număr de revistă cu toate încrustările despre care vorbim aici.

7. În bibliologie există o problemă veche de care depinde explicarea unor fenomene principiale legate de ființarea omului. De exemplu, ce este primar: scrierea sau vorbirea? Tu la ce concluzii ai ajuns?

av_7: Primară este ideea, prototipul. Dar a fost el înscris undeva? Se spune despre Constantin cel Mare, trac din Niș, mama căruia se mai ruga lui Zamolxis, că a văzut înscris pe cer îndemnul ca să urmeze calea crucii pentru a birui. Patriarhilor biblici, dar și altor mari înțelepți ai lumii antice (îi am în vedere pe rishii despre care vorbesc Vedele), li s-au revelat multe din cunoștințele pe care mai întâi le-au transmis din

gură în gură, de la maestru la ucenic (și de multe ori transmiterea asta însemna tăcere, fiindcă maestrul îl chema pe ucenic la upanșadare doar după ce ucenicul afla singur tot). Heidegger a fost acela care a restabilit echilibrul acestui fel de cunoaștere atunci când în deplin secol tehnologic a pus problema scoaterii din ascundere, de fapt un fel de provocare la adresa fenomenalelor lui Kant. Manifestările lucrurilor, după opinia lui Heidegger, nu se mai realizează de la sine în epoca bombei atomice, ele sunt provocate de om și chiar comandate, ba chiar cerșite de el. Construitul este această provocare, în majoritatea cazurilor iresponsabilă. Spațiul nici nu poate fi definit, spune Heidegger, dacă nu este construit de om. Dar ce înseamnă a construi în Globalizare? Înseamnă a scoate din ascundere fenomene pe care natura nu a vrut să ni le dea. Dar cum orice construit are și umbră, efectele construitului sunt dezastruoase în ultimii zeci de ani – fiindcă și construitul este de proporțiile pământului pe care locuim. Or, dacă construitul marchează spațiul devenirii omenești, de ce să nu denumim spațiul „loc”, așa cum ne îndemna Mircea Vulcănescu? De ce să nu descifrăm și cărțile drept construit, adică loc și marcă a spațiului nostru vital? În „Matca”, montată de mine în 1992, viitura, potopul nu era format din ape. Această formă de pedepsire a omului, după știutul fragment din Biblie, Dumnezeu nu-l va mai folosi ca să pedepsească omul. Viitura lui Vartic era din cărți, o uriașă viitură formată din cărți. Atunci unii preamari iubitori de carte s-au revoltat. Cum se poate să transformi în catastrofă universală editarea cărților, cum se poate să le numești „dihanii!”, vorba lui Sorescu adresată viiturii? Dar noi atunci tocmai estimam ororile pe care le-a pricinuit tipărirea cărților de către fasciști și comuniști în secolul XX. Care era tirajul cărților lui Brejnev? Zeci de milioane. Care a fost tirajul cărților lui Hitler, Lenin și Stalin? Știi mai bine decât mine. Dar miliardele de ziare, broșuri, placcarde ce chemau la lupta necruțătoare de clasă sau de rasă? Dar, poate, o dată cu democratizarea, lucrurile astea s-au schimbat spre bine? Nu, nu s-au schimbat spre bine... Tirajul cărților pornografice întrece cu mult tirajul cărților care îndeamnă omul să trăiască în limitele normelor morale. Violenta și ura trece din paginile cărților pe ecranele televizoarelor și, mai ales, pe Internet. Numărul paginilor web cu subiecte pornografice sau teroriste îl întrece cu mult pe a celor cu subiecte educaționale sau științifice. Și toate astea sunt construituri urieșești care lasă urmă și umbră, care influențează categoric manifestarea a noi și neînfrânate fenomene din ascunderea universală. Cât va continua acest proces? Și nu poate el declanșa, ca și în antichitate, așa cum a prevestit și Umberto Eco în „Numele trandafirului” o ardere până la temelii a vechii bibliotecii, a bibliotecii demonizate, așa cum s-a întâmplat în antichitate la Alexandria și, recent de tot, la începutul lui septembrie 2004, la Weimar?

Iată de ce concluziile la care am ajuns în monografia „Weg und WWW. A Portrait of the World with Heidegger” sau în scrisorile adresate lui Bill Gates în 1995 sunt că, fără a știrbi cuceririle democratice europene (care, în fond, rămân neschimbate de la Solon încoace, dar și Solon a fost influențat de agatârșul Anacharsis ajuns la Atena din țara lui de pe malul Mureșului) trebuie să punem limite draconice arhivării informației. Socrate spune (în puțin cunoscutul dialog „Alkion”) că algoritmul de prelucrare, depozitare și transmitere a informației bune, acceptată de legea divină a eterului, nu e o problemă (date fiind cunoscutele principii muzical-numerice care stau la baza Universului). Acest algoritm ar putea fi ușor de implementat prin construirea lui direct pe procesor (nu în soft, ca acum). Și atunci? Atunci o mare parte din informația creată de mintea neodihnită, zbântuită, nebunatică, violentă, mâniașă, bolnavă a omului nu va avea alte căi de a se depozita decât cele naturale, adică prin memoria omului. Or, anume acolo se dă o luptă dură pentru informație între zeițele Lethe și Mnemosyne (despre care am scris și un eseu – „Mnemosyne și Lethe în clar de Internet”). Ele restabilesc balanța umanității, ele devoră fumul iluziilor și nebuniilor omenești. Așa ajungem la omul cel mai vechi care a socotit de cuviință, fiind exact ca și noi din punctul de vedere al resurselor genetice, să arhiveze foarte puțin din câte vedea, auzea, simțea sau îi trecea prin minte. Așa ajungem la tăblițele matematice de la Brânzei, Mitoc sau Cosăuți, geniale enciclopedii ale paleoliticului superior, care au prevestit și tăblițele de la Tărtăria, și alte minuni scrise ale omului neolitic și modern.

8. Ai scris o carte fundamentală despre paleoinformatică. Acum, când toți scriu despre globalizare și despre informatizare ca despre cea mai mare noutate a omenirii – cum crezi, ce este nou și ce este vechi în această chestiune?

av. 8. Nouă este devenirea onestă a omului în condițiile noilor provocări ale Cosmosului, aflat și el, vorba lui Platon, în continuu proces de devenire și de consum de sine. Veche este, probabil, setea omului de nemurire, dorința lui de a influența devenirea Cosmosului, de a-i prefăce pe zei în slujitori ai nesăbuițelor sale. Pe acest domeniu omul nu are nici un sort de izbândă, absolut nici unul...

9. Ești unul dintre veteranii auditoriului de cititori ai Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Ce crezi despre acest institut social ca atare și despre prestația actuală a lui (preferăm sugestiile în defavoarea laudelor).

av. 9: Da, sunt un veteran al cititului și al Bibliotecii Naționale. În ultimii ani, din cauza sărăciei, nu mai cumpăr cărți. Noutățile le aflu din noile colecții ale BNR și de pe Internet. Sunteți viabili, frumoși și

geniali, vorba lui Florin Piersic despre colegii săi de teatru, dar aveți strașnică nevoie de o modernizare nu doar tehnologică, ci și ideatică, a arhivării informației și a căilor de acces spre ea. Mă bucur foarte mult că pe acest domeniu, din toate câte se văd, participă cu seriozitate europeană, novatoare și BNRM, inclusiv directorul acestei instituții prestigioase, adică dl Alexe Rău. Iaca, nu v-am lăudat!

10. După atâta „chin”, vorba lui Liviu Damian, adică după atâția ani de lectură (îmi spuneai odată că te îngrozești când te gândești cât de mult ai citit), ți s-au format cumva niște principii ori, hai să-i zicem așa, o filosofie personală a lecturii? Ce le-ai recomanda în acest sens tinerilor cititori?

av_10: Să urmeze, ca și în dragoste, pasiunea. Cititul fără pasiune e un chin strașnic. Fie că e vorba de cărțile lui Platon sau Einstein, fie că e vorba de un manual ce ne învață cum să coacem mai bine plăcintele sau mămăliga, dau numai două pilde, trebuie să iubești cu pasiune fenomenul excepțional pe care îl reprezintă informația și suportul ei, cartea. Aceasta este noutatea pe care trebuie s-o implementeze noua bibliotecă a Globalizării cu toată omenia și dragostea de om posibilă. Fără dragoste nu se poate construi, probabil, nici o bibliotecă modernă. Nici o bibliotecă a viitorului nu va mai avea sens dacă nu-și va pune la temelie universalul algoritm al iubirii.

11. Începând cu ieșirea neordinară a lui McLuhan, unii futurologi prevestesc dispariția institutului

de bibliotecă. Întrucât ești un îndrăgostit de computer, care e opinia ta în această privință?

av_11. Biblioteca, sub forma ei actuală, nu a existat de când este omul, deși, cum am arătat, informația a fost adunată, prelucrată și arhivată încă din paleoliticul superior... Poate și mai înainte... Nu trebuie să ne sperie faptul că se vor schimba mijloacele tehnice, hardul, de prelucrare și arhivare a informației, ci felul cum este utilizată această informație pentru a scoate din ascunderea universală a demonilor care ne pot anihila. Acesta e pericolul despre care mă întrebai la începutul acestui dialog. Aceasta este „teleologia” noii activități editoriale, despre care vorbești în unele din superbele eseuri din ultimii ani. De felul cum ne vom feri de acest pericol depinde și soarta viitoare a omului, soartă înscrisă cumva și în numerele pe care ni le afișează, vorba lui Eminescu, stelele cerului...

12. Ai avea un mesaj mai special pentru cititorii revistei „Magazin bibliologic”?

av_12: Omul modern are un simț acut al călătoriilor. El nu poate sta pe loc, el se învârtă în jurul Pământului ca și fluturele de noapte în jurul becului aprins. Luați cu domniile voastre în aceste zbânțuieli ale sufletului și o cărticică din poeziile lui Eminescu. Sau o cărticică din vechile noastre cântece bătrânești. Cântați vechile doine, în ele este mai multă înțelepciune decât în toate becurile aprinse ale Globalizării.

**Interlocutor: Alexe Rău
Chișinău, 21 septembrie, 2004**

Tanti Niușa

BAZELE DE DATE PE DOMENII, REZULTAT AL UNUI CONCEPT TRIDIMENSIONAL: COLABORARE, COORDONARE ȘI COMUNICARE – C³

PREAMBUL

Biblioteconomia românească se confruntă în prezent cu necesitatea de modernizare în toate componentele sale: activități și servicii oferite, clădiri, colecții, personal, legislație, învățământ biblioteconomic și altele. Căderea comunismului ne-a lăsat cu 16.665 biblioteci – multe cantitativ, dar nu și cu colecții de calitate, marea majoritate amplasate în clădiri sau spații inadecvate. Numărul bibliotecilor a scăzut continuu în perioada de după 1990. Numai numărul bibliotecilor universitare a crescut prin apariția și apoi proliferarea universităților particulare. În 2002 s-a raportat un total de 13.377 biblioteci pe teritoriul României, așadar o scădere cu 3.288 a numărului de biblioteci (19,73%). Unele s-au autodesființat (bibliotecile sindicale), devenind anacronice. Altele (bibliotecile satești și comunale) au fost desființate ca urmare a neglijenței deliberate a autorităților locale. Altele (bibliotecile școlare) au continuat să existe în anonimat, multe la număr, statistic vorbind, dar cu activitate minimă. Multe biblioteci specializate, din cele care au supraviețuit, există numai cu numele, instituția tutelară considerându-le un appendice candidat la extirpare. Cel mai cras exemplu la nivel național este desființarea Bibliotecii INID, care a fost transportată peste noapte în saci și depozitată la margine de București. Au continuat să supraviețuiască marile biblioteci publice, județenele, orașeneștile – nu toate însă deplin angajate în progres. Au continuat să se mențină bibliotecile universitare, BCU București ajungând în frunte, înaintea Bibliotecii Naționale

care și-a pierdut supremația de prima bibliotecă a țării. Biblioteca Academiei – depozitara multor tezaure naționale unice – se distinge prin elitism și izolare, lipsită de dorința de participare la suflarea bibliotecărească națională sau la o modernizare demnă de mileniul trei, în ciuda mutării într-o clădire nou construită, care este însă departe de a fi și modernă. Cât despre universitățile particulare care și-au clădit campusuri noi ce să mai spunem? Au rezervat spații minuscule, total inadecvate pentru găzduirea cărților și periodicelor atât de necesare studenților în procesul educativ cât și cadrelor didactice în procesul de cercetare. Pentru mulți dintre rectorii-patroni ai acestor instituții de învățământ superior, bibliotecă nu este decât o bifă pe hârtiile de acreditare.

Pentru a însenina puțin sumbrul orizont descris mai sus, voi semnală și aspecte pozitive pe care le-am sesizat cu diverse ocazii în timpul vizitelor mele oficiale sau anonime prin bibliotecile din România. Este demn de menționat faptul că unii lideri de județ (puțini la număr, din păcate) au pus bibliotecă la loc de cinste și i-au clădit casă nouă. Câteva biblioteci județene și una orașenească au localuri noi. Altele, situate în clădiri de patrimoniu beneficiază de spații restaurate sau sunt în curs de restaurare. Din păcate situația Bibliotecii Naționale rămâne nerezolvată, aceasta fiind în construcție de aproape două decenii. Este deplorabilă atitudinea (sau lipsa de atitudine) din partea guvernului și a Ministerului Culturii cu privire la această instituție ce s-ar cuveni să fie de rang național.

	Total	Biblioteci naționale	Biblioteci universitare	Biblioteci specializate	Biblioteci publice	Biblioteci școlare
1990	16.665	2	48	2.128	4.458	10.029
1991	15.749	2	46	1.619	3.836	10.246
1992	13.999	2	60	1.326	2.883	9.728
1993	13.608	6	64	1.282	2.917	9.339
1994	13.866	7	75	1.309	2.933	9.542
1995	13.581	7	71	1.270	2.904	9.329
1996	13.808	7	75	1.277	2.902	9.547
1997	13.849	3	78	1.265	2.915	9.588
1998	13.821	3	82	1.222	2.915	9.599
1999	13.785	3	85	1.163	2.919	9.615
2000	13.422	3	91	1.052	2.870	9.408
2001	13.442	3	99	1.005	2.902	9.443
2002	13.377	3	99	986	2.902	9.388

Tabel: Rețeaua de biblioteci din România, 1990-2002¹

Nu putem trece cu vederea prezența computerelor în multe biblioteci, ca să nu mai vorbim de accesul la Internet pe care unele biblioteci îl asigură personalului, iar altele și mai generoase, și publicului pe care îl deservesc (acces gratuit sau contra cost). Dacă unele biblioteci mari se confruntă cu bugete precare pentru achiziția de carte și periodice (publicații românești, că despre achiziție de publicații străine nici nu poate fi vorba), altele au găsit modalități ingenioase de a-și dezvolta colecțiile de carte și periodice românești și în limbi străine, la care au adăugat și publicații în format electronic. Aici ies la iveală calitățile echipei manageriale din fiecare bibliotecă, perseverența în inventivitate și colaborarea cu agenția finanțatoare. De asemenea, remarcăm existența unei legi a bibliotecilor (ce se cere perfectată), a Comisiei Naționale a Bibliotecilor (care trebuie să-și definească prioritățile și să devină eficientă) și a unor instituții de învățământ superior (prea multe după părerea mea) care pregătesc bibliotecari. Și în domeniul învățământului biblioteconomic sunt multe de schimbat și de îmbunătățit pentru a-l alinia cu cel vest-european. În egală măsură, schimburile de experiență și vizitele de documentare ale bibliotecarilor români în străinătate (lucru rarism în perioada comunistă) au condus la schimbări în bine în tehnicile de lucru, în serviciile oferite de bibliotecile din România și în atitudinea și comportamentul bibliotecarilor. Înființarea asociațiilor de bibliotecari (și acestea prea multe) constituie dovada unui început de maturizare profesională a bibliotecarilor cât și dorința (timidă încă) de a-și uni eforturile pentru atingerea unor obiective comune.

CATALOGUL PARTAJAT: UN VIS DE NEATINS?

Din punct de vedere bibliografic, centralizarea din perioada comunistă nu a fost un lucru rău. Biblioteca Centrală de Stat (BCS) – actuala Bibliotecă Națională a României (BNR) – avea rolul de agenție bibliografică națională. BNR continuă să aibă această responsabilitate, însă la o scară mult diminuată din diverse motive, pentru care nu este răspunzătoare în totalitate. Serviciul Bibliografic din BCS producea (și continuă să producă) cele cinci serii ale *Bibliografiei Naționale a României*: *Cărți, albume, hărți; Publicații seriale; Note muzicale, discuri, casete; Românică; Teze de doctorat; Articole din publicații seriale – Cultură*. Nici una din aceste serii nu este în prezent exhaustivă din motive independente de BNR. În domeniul cărților, unul dintre motive este faptul că deși există o lege a depozitului legal, nu toți editorii o respectă și în consecință BNR nu primește tot ce se tipărește pe teritoriul României. În paralel cu tipărirea *Bibliografiei R.S.R: Cărți, albume, hărți*, BCS tipărea și fișa cărților bibliografiate și distribuia, pe bază de abonament, în toată țara aceste fișe pentru a fi intercalate în cataloagele fiecărei biblioteci, indiferent de tip, indiferent de mărime. Redactarea fișelor de catalog în maniera centralizată asigura calitatea catalogării și clasificării cărților tipărite în România.

Descentralizarea de după 1990 a produs un haos bibliografic în România. Fiecare bibliotecă și-a re-

vendicat drepturile la catalogare și clasificare în situ și a început să producă fișe cu înregistrări bibliografice după reguli proprii, unele stabilite ad-hoc. Așadar, în prezent aceeași carte este catalogată și clasificată în mii de biblioteci. Câtă risipă de efort uman (în contextul în care fiecare bibliotecă se plânge că nu are suficienți bibliotecari)! Câtă risipă de bani (acești bibliotecari care cataloghează și clasifică sunt plătiți să facă același lucru, când lucrul respectiv putea fi făcut de o singură persoană și preluat „de-a gata” de ceilalți)! Câtă risipă de timp! Acest paralelism inutil face ca timpul de catalogare și clasificare a unei cărți să se multiplice de sute de ori la nivel național. Câte lucruri s-ar putea face în fiecare bibliotecă în acest timp investit în catalogarea și clasificarea locală, dacă s-ar elimina această acțiune repetitivă și s-ar implementa un sistem centralizat! Ca să nu mai vorbim de calitatea actului (și implicit a produsului) de catalogare și clasificare. În absența unor standarde care să fie aplicate cu stringență la nivel național de către toți participanții la operațiunile de catalogare și clasificare și în absența unui personal special pregătit în acest sens, este de la sine înțeles că puține din sutele de fișe produse pe teritoriul României pentru același titlu se vor suprapune identic. Acest lucru se aplică atât fișelor produse de mână (am văzut biblioteci județene unde nu există computere), cât și înregistrărilor bibliografice în format electronic. Ca să nu mai spun că am văzut multiple cazuri unde biblioteca are catalog on-line, dar continuă să tipărească și fișe pe care bibliotecarii le intercalează cu sfințenie în sertarele fișierului tradițional. Altă muncă inutilă și inefficientă ce conduce la irosirea de timp și efort uman, care pot fi dirijate în altă direcție.

Despre catalogul național partajat se discută în cercuri mai restrânse și mai largi de ani de zile – fără nici un rezultat concret însă. Participanții la discuții sunt de mai multe tipuri. Prin participanți mă refer nu la bibliotecarul de rând, ci la indivizi cu putere de decizie în diverse categorii de biblioteci. Unii sunt cei care nu înțeleg noțiunile de bază și atunci, pentru a nu-și admite ignoranța pe față, dacă nu se opun direct, ignoră problema, lăsând să o rezolve alții. Alții, înțeleg cât de cât despre ce este vorba, dar nu vor să se angajeze, anticipând că drumul este spinos. Alții, tot dintre cei care au o noțiune vagă despre ce este catalogul partajat, cum funcționează și la ce ajută nu sunt pe deplin hotărâți să aloce fonduri pentru a demara procesul sau pentru a intra în hora „partajului”. Alții așteaptă să facă vecinul ceva și ei să ia de-a gata de la semenii. Alții așteaptă ca „cei de la minister” să facă ceva (de parcă ministerele și al Educației și al Culturii multe au făcut!). Pesimiștii spun că așa ceva nu se poate în România (și tare mă tem că această atitudine va mai dăinui până când încă o generație de directori se vor pensiona). Iar optimiștii, care știu clar care sunt avantajele catalogului partajat și tot ce implică un astfel de proiect, se izbesc de lipsa de înțelegere a forurilor superioare. Evident că optimiștii sunt cei care vor muta munții într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat. Optimiștii nu sunt mulți la număr. Puțini câți sunt, nu se pot înțelege între ei, nu vorbesc

o limbă comună, nu trag toți la același jug și nu se îndreaptă în aceeași direcție. La masa tratativelor apar orgolii personale sau instituționale insurmontabile și orice tentativă de dialog constructiv care să ducă la materializarea concretă a discuției se soldează cu un eșec. În acest stadiu ne aflăm la sfârșitul anului 2004. Asociațiile profesionale mari – ABIR și ANBPR – cât și Comisia Națională a Bibliotecilor (CNB) au o secțiune de automatizare. Tot ce s-a produs până acum în cadrul acestor secțiuni sunt documente teoretice cu strategii, scopuri și obiective, împărțire de responsabilități și nimic concret. CNB a elaborat documente care s-au pierdut prin sertare înainte de a fi înaintate miniștrilor, alte documente au fost pierdute în drum spre cabinetele miniștrilor. Nu s-a înfăptuit nicidecum trecerea de la deziderat la faptă în cadru comun, organizat, în echipă.

Drept urmare, optimiștii care nu au găsit teren comun de discuție cu colegii din alte biblioteci s-au detașat și au pornit la drum singuri, croindu-și drum, strategie și viziune, care cum a putut, prin reunirea forțelor locale la nivel instituțional. Multe biblioteci au cumpărat softuri integrate (mai mult sau mai puțin performante) și s-au pus pe treabă. Rezultatele concrete se văd prin simpla examinare a cataloagelor on-line ale acestor biblioteci – dacă au interfața web. Dacă nu, trebuie făcută o vizită la fața locului. Nu voi intra în detalii de evaluare calitativă și/sau cantitativă, însă cred că sunt în asentimentul tuturor când afirm că BCU București este liderul în acest domeniu. Catalogul on-line al unității centrale conține în prezent 300.000 înregistrări. Catalogul are interfața web, accesibilă de oriunde în lume, la orice oră. Toate bibliotecile care au pornit pe calea automatizării fac toate operațiunile în mod independent, izolat și individual, totul oprindu-se la nivel instituțional. Noțiunea de rețea nu există. Iar concretizarea ei, cu atât mai puțin. Suntem deci tot la stadiul unde același titlu este descris, catalogat, clasificat de fiecare bibliotecă în parte, de această dată nu manual, ci on-line. O singură excepție: BCU București care are filialele departamentale aflate la facultățile din cadrul Universității București.

Nu s-a ajuns la constituirea unei baze de date comune, la care să participe mai multe biblioteci mari cu descrieri bibliografice, iar bibliotecile mici numai să descarce înregistrările, economisind astfel timp, resurse umane și bani și evitând posibilele erori de descriere. Fiecare bibliotecă ce achiziționează un soft de automatizare pornește de la zero în România. Fiecare bibliotecă stabilește reguli proprii de dezvoltare a bazei de date bibliografice. De ce această dorință de a reinventa roata în România, în loc să clădim pe ce au realizat alții, încercând să perfectăm ce avem deja?

Încercând să dau o explicație într-o formulă sintetică, aş spune că din trei motive: **lipsa de colaborare, lipsa de coordonare și lipsa de comunicare** – C³. Folosirea în comun a resurselor umane, a experienței specialiștilor în catalogare, clasificare și informatică, cât și a resurselor financiare este cheia succesului unui catalog partajat. În condițiile României, unde

marea parte a finanțării vine de la guvern prin intermediul ministerelor și a autorităților locale, un alt element esențial este sensibilizarea agenției finanțatoare. Dacă la acel nivel biblioteca este considerată doar ca o instituție de cultură care manevrează cărți și înghite bani – catalogul partajat e o cauză pierdută. Dacă însă la acel nivel biblioteca este percepută ca o instituție strategică, ca un factor activ în procesul de democratizare, civilizare și modernizare a țării – biblioteca va avea șanse să obțină fonduri pe care să le dirijeze spre catalogul partajat, cu tot ce implică el: resurse umane, infrastructură, telecomunicații, achiziție de soft și hard etc.

Din păcate, acei indivizi care decid soarta bibliotecilor nu folosesc bibliotecile într-atât încât să realizeze cât de tradiționale (ca să nu zic cât de în urmă) multe dintre ele au rămas. Dacă cineva sus-pus din minister (oricare minister ar fi el) are nevoie de informații, altcineva face cercetarea pentru el, secretara sună la o bibliotecă solicitând o serie de lucrări și trimite șoferul să ia materialele. Atâta timp cât peste câteva zile această persoană sus-pusă are materialele pe birou, el sau ea se va declara satisfăcut(ă) de calitatea serviciilor oferite de bibliotecă. Directorii de bibliotecă fac tot posibilul să satisfacă astfel de cereri primite „de sus”. Dacă ei ar spune realitatea, „nu am cărți recente în acest domeniu, fiindcă nu am avut buget corespunzător de achiziții de carte”, ar fi un act de curaj de care puțini ar fi capabili. La fel, dacă ar spune: „dacă am avea computere sau mai multe computere și scannere, am putea face mai multe pentru dvs.”, ar sensibiliza – sper – atenția celor de sus. În același context, dacă utilizatorii și-ar exprima în scris la forurile superioare dorința ca bibliotecile să le ofere mai multă tehnologie modernă care să-i asiste în regăsirea de informație, poate acestea ar deveni mai culante.

Ce este de făcut pentru a demara într-un ritm mai alert catalogul partajat în România? Din perspectiva celor 3 C de mai sus – **colaborare, coordonare, comunicare** – este necesar ca cei care înțeleg din punct de vedere tehnic ce înseamnă catalogul partajat (informaticienii și catalogatorii) să depășească orgoliile instituționale și individuale și să se așeze cu calm și cu atitudine deschisă la masa de discuție pentru un dialog constructiv între părți angajate în mod egal în realizarea unui scop comun. Liderii se vor alege între ei și nu vor fi impuși din afară pe considerente care nu au tangență cu obiectivul de realizat. Evident că discuția se poate desfășura on-line prin e-mail. Nu trebuie deplasare fizică într-un punct comun a părților participante la dialog. Până în prezent acest lucru s-a realizat timid și parțial, și în prezent se află într-o perioadă de stagnare. Discuțiile nu au cuprins toate sistemele de biblioteci, iar la masa tratativelor s-au perindat tot mereu alți participanți, mai mult sau mai puțin avizați, care nu au concretizat decât parțial ce era de făcut. Rezultatul ar trebui să fie un plan strategic național care să aibă etapele bine delimitate și un buget detaliat bine argumentat care să conducă la obținerea finanțării de la forurile tutelare. Planul în general există, Comisia de informatizare a

CNB a elaborat un plan cu mai mulți ani în urmă. Finanțarea proiectului a eșuat și totul s-a prăbușit. La ședința CNB din 31 martie 2004 s-a reluat pe băjbâite discuția catalogului partajat. S-a hotărât rediscutarea documentului folosit anterior, aducerea lui la zi din punct de vedere tehnic și financiar și înaintarea lui către Ministerul Culturii și Ministerul Învățământului, în scopul obținerii aprobării de finanțare. Din câte știu eu, nu s-a ajuns încă la această fază. Din păcate, cu regret trebuie să spun, cu greu se finalizează ceva în România. Nu am remarcat nici un fel de colaborare care să conducă la elaborarea unui document comun, iar comunicarea între potențialii participanți a fost foarte redusă, fapt care a condus la neluarea a nici unei decizii concrete. Nu s-a discutat varianta finală a documentului ce urma să fie trimis la cele două ministere, iar între timp a venit vara și CNB a intrat în vacanță. Cât despre coordonare... nici nu este nevoie, dacă nu ai ce coordona. Așadar, acum, în toamna 2004, proiectul este undeva în aer.

În paralel, comisiile de catalogare ale celor două asociații de bibliotecari se întrunesc și discută standarde de catalogare care să fie aplicate uniform. De la aceste discuții lipsesc însă reprezentanții Bibliotecii Academiei, biblioteca cu cele mai mari fonduri din România (10 milioane de unități bibliografice). S-a negociat și s-a obținut acum câțiva ani licența pentru traducerea indicilor RAMEAU² în limba română. Și acest proiect este în aer, tot din absența celor 3 C. Traducerea celor opt volume RAMEAU este un proiect mamut, care trebuie bine gândit, organizat și coordonat.

Între timp, cum am mai spus, multe biblioteci și-au dezvoltat cataloage on-line proprii, la care zilnic se adaugă înregistrări, fiecare bibliotecă mergând pe drumul ei. Nu se face nici un schimb de înregistrări bibliografice sub pretext că datele nu pot fi exportate/importate corect între cele trei sisteme integrate folosite în România (Aleph, Tinlib și Vubis). Dacă marile biblioteci și-ar împărți sarcinile (cine ce cataloghează, evident respectând toate aceleași standarde de descriere), fiecare acoperind o anumită perioadă sau un anumit domeniu, și toate înregistrările ar fi dirijate către o bază de date comună, toate bibliotecile din România – mari, mici și mijlocii – ar putea importa descrieri din această bază de date comună. Bibliotecile județene pot contribui cu bibliografia locală la această bază de date națională, contribuție unică prin specificul local. Desemnarea responsabilităților va fi un element esențial în acest proces. Trebuie exploatată experiența în anumite domenii a unor biblioteci specializate. De pildă, cartea de medicină va trebui prelucrată de bibliotecile medicale care vor trebui să-și delimiteze responsabilitățile între ele, cartea tehnică va trebui prelucrată de bibliotecile universităților politehnice, iar cărțile din domenii specializate vor intra în responsabilitatea bibliotecilor care sunt specializate în domeniul respectiv. De pildă, este indicat ca tot ce se publică în domeniul silviculturii și industriei lemnului să revină Bibliotecii Universității Transilvania Brașov, unde este un departament specializat în acest domeniu sau publicațiile pe teme de

petrol și gaze să revină a fi catalogate de către Institutul de Petrol și Gaze Ploiești.

Ulterior, baza de date bibliografice românească ar putea deveni parte componentă a OCLC (On-line Computer Library Center)³, cea mai mare bază de date bibliografice din lume care are în prezent⁴ 56 milioane înregistrări bibliografice. O cercetare globală în WorldCat – catalogul on-line al OCLC – cu subiectul „romania” limitând căutarea numai la materialele în limba română a regăsit 21.031 de documente. Acest lucru arată că 21.031 cărți și periodice publicate în România au fost descrise de bibliotecari din alte țări, înregistrarea bibliografică fiind accesibilă întregului mapamond cu acces la OCLC. Sunt convinsă că marea majoritate a acestor descrieri vine de la Biblioteca Congresului, care are cea mai mare colecție de materiale românești din afara granițelor României. Acest număr este mic față de producția noastră editorială. Contribuția României la OCLC ar fi inestimabilă. Realizarea catalogului partajat în România ar fi ilustrarea proverbului „unirea face puterea”. Nu e un lucru ușor, dar nici imposibil! Nu ignorăm faptul că racordarea la Internet este condiția sine qua non pentru ca acest deziderat să devină realitate. Dacă bibliotecile mari au acces la Internet, pentru unele mai mici (orașenești) și cele foarte mici (rurale) deținerea unui computer este încă un deziderat.

BAZELE DE DATE PE DOMENII: O NECESITATE PENTRU BIBLIOTECARI ȘI PUBLIC

În domeniul publicațiilor periodice și seriale activitatea publicistică de după 1990 a înregistrat o adevărată explozie: în contextul în care de la șapte sute de periodice și seriale ce apăreau în România până la 1990, s-a ajuns la mii de titluri. BCS care acoperea toate domeniile în *Bibliografia RSR: Articole din publicații periodice și seriale* nu a mai putut procesa tot ce vedea lumina tiparului și a decis sistarea acestei serii a bibliografiei. După un hiatus de câțiva ani, când nici un periodic sau serial nu a mai fost „despuiat”, în 2000 BNR a hotărât să prelucrez numai domeniul cultural și așa a apărut seria *Bibliografia Națională a României: Articole din publicații seriale – Cultura*. Evident că nici aceasta nu este exhaustivă, fiind prelucrate cu precădere revistele de mare tiraj, cu circulație națională. Bibliotecile județene acoperă publicațiile locale în bibliografia locală. Cine acoperă însă celelalte domenii?

Și în acest context C³ – **colaborarea, coordonarea și comunicarea** eficientă este soluția. O diviziune clarvizionară a muncii și a responsabilităților ar conduce la un start bine organizat în vederea creării de baze de date pe domenii distincte, specializate. În afară de accesul la un catalog on-line, bibliotecarul are nevoie de acces rapid și la alte instrumente de informare, pentru a-i asista pe cei în căutare de informații în diverse domenii. *Bibliografia RSR: Articole din publicații periodice și seriale* avea caracter enciclopedic și apărea în format tipărit. La fel apare azi și *Bibliografia Națională a României: Articole din*

publicații seriale – Cultura. Utilizatorul în căutare de informații trebuie să consulte indexul de la sfârșitul fiecărui volum ca să găsească ce îl interesează. Utilizatorul modern, învățat cu acces la Internet la orice oră din zi sau din noapte nu mai este dispus să dedice timp îndelungat pentru deplasarea la bibliotecă pentru a căuta în indexuri. Studenții și profesorii cercetători au pretenții din ce în ce mai sofisticate, pe care aceste indexuri cumulative în format tipărit nu le mai pot satisface.

Să ne imaginăm că cineva scrie o lucrare despre Delta Dunării. Vine la bibliotecă și, așa cum se întâmplă în multe cazuri, vrea să consulte „tot ce s-a scris despre acest subiect până acum”. Ce face bibliotecarul? Încearcă să găsească câteva cărți. Dacă biblioteca le-a achiziționat, ele vor fi în catalogul on-line sau cel cu fișe. Se mai poate face o tentativă de împrumut interbibliotecar. Partea a doua – periodicele – înseamnă căutare manuală în indexuri, poate un telefon sau două la o altă bibliotecă mai mare sau, cel mai indicat în acest caz, dată fiind natura subiectului, la Biblioteca Județeană Tulcea, care trebuie să aibă ceva pe această temă în bibliografia locală. Pentru articolele mai vechi, o soluție ar fi consultarea *Bibliografiei RSR: Articole din publicații periodice și seriale*. Pentru cele de după 1990 când această bibliografie a încetat să mai apară – Dumnezeu cu mila! Are bibliotecarul sentimentul că a epuizat toate resursele? Nică pe departe! Câte articole s-or fi scris despre Delta Dunării în România? Câte s-or fi publicat în străinătate de autori străini sau români? Am făcut o cercetare generică „danube delta” în baza de date Agricola⁵. Am găsit 51 de articole apărute între 1969 și 2000. Dintre acestea 30 au fost în limba română, 11 în engleză, 3 în italiană, 3 în franceză, 2 în germană și 2 în rusă. Articolele în limba română proveneau din *Revista pădurilor*, *Apicultura*, *Analele științifice ale Universității Iași*, *Celuloză și hârtie*, *Revista de zootehnie*, *Lucrările științifice ale Institutului Agronomic București*, precum și din volume de lucrări ale diverselor conferințe la care s-au prezentat expuneri pe tema Deltei Dunării. Mă întreb câte din cele 30 de articole în limba română sunt detectabile în bibliotecile din România? Sunt convinsă că ar lua câteva zile unui cercetător bine versat în căutare prin indexuri să găsească jumătate din aceste informații bibliografice. Aici, cu un click am găsit 51 de trimiteri bibliografice.

Resimțind nevoia de regăsire rapidă a informațiilor din publicațiile periodice și seriale, unele biblioteci din România au început să introducă în cataloagele on-line, pe lângă cărți, și articole din periodice. Nu știu cum s-a determinat ce periodice sau ce articole dintr-un anumit periodic să fie introduse în catalog. Personal, nu consider că este o idee bună, din mai multe puncte de vedere: a) cărțile și articolele sunt entități diferite; b) dacă pentru moment coexistența lor în același catalog este posibilă atât din punct de vedere al „input”-ului (la nivelul bibliotecarului care adaugă înregistrări în baza de date), cât și din punct de vedere al „output”-ului (la nivelul utilizatorului care regăsește înregistrări din baza de date), peste

câțiva ani, când cantitatea de date va fi mult mai mare decât în prezent, regăsirea va deveni tot mai anevoioasă, iar posibilitatea de eroare și mai mare. Se pot crea două cataloage diferite, unul pentru cărți, altul pentru periodice – menținând astfel cele două categorii de documente în baze de date distincte. Acesta ar fi primul pas.

În continuare va fi din nou nevoie de **C³ – colabore, coordonare și comunicare** – pentru a eficientiza prelucrarea numărului mare de periodice și seriale ce au apărut și continuă să apară în mod curent pe teritoriul României. Repartizarea responsabilităților în funcție de domeniul de specializare a fiecărei biblioteci va fi din nou cheia succesului, după cum s-a arătat și la cărțile din domenii specializate. Se pot crea baze distincte, pe domenii mari: literatură și critică literară, științe, tehnologie, artă, medicină etc. Nu consider că va fi eficientă crearea unei baze enciclopedice care să cuprindă toate articolele din toate periodicele – indiferent de domeniu – publicate în România. Bibliotecile specializate au nevoie de acces numai la articolele din domeniul lor. De pildă, o bibliotecă medicală nu va avea nevoie de acces la articole din periodice de artă și invers. Pentru dezvoltarea bazelor de date pe domenii va fi necesară elaborarea unui plan cu următoarele patru etape, expuse într-o manieră foarte schematică și simplistă:

1. Primul pas va fi introducerea în baza de date a descrierilor bibliografice pentru articolele din periodicele curente.

2. Etapa ulterioară va fi crearea bazei de date retrospective, cuprinzând materiale mai vechi, mergându-se la introducerea descrierilor pentru articole în ordine invers cronologică, până ce se va ajunge la numărul 1 al fiecărui ziar sau revistă.

3. Această fază va fi urmată de despuieră periodicele care și-au încetat apariția. Ziare interbelice precum *Universul*, *Ziua*, *Adevărul*, *Dimineața* și multe altele care reprezintă chintesența cercetărilor făcute de istorici și arhiviști.

4. Etapa culminantă va fi completarea acestor baze de date bibliografice cu adăugarea textului integral al articolelor. Scanarea textelor și operarea hiperlegăturilor între descrierea bibliografică și textul integral va fi punctul terminus al acestui demers. Evident că menținerea operabilității sistemului pe întreg parcursul este de la sine înțeleasă.

În prezent în România există periodice care apar în format electronic. Unele ziare on-line au arhive electronice. Din păcate, căutarea în aceste arhive este foarte anevoioasă, nu dispune de motoare de căutare sofisticate, ceea ce conduce la regăsiri foarte limitate, nesatisfăcătoare și de multe ori chiar eronate. Colaborarea bibliotecilor cu cei care mențin arhivele electronice ale publicațiilor on-line va conduce la avantaje de ambele părți.

Pentru toate aceste etape trebuie urmate cu strictețe standarde de descriere, de scanare, de aplicare a descriptorilor pentru regăsire. Va fi nevoie de crearea sau adoptarea unui vocabular controlat, a unor tezaure specifice diferitelor domenii de cunoaștere. Va fi nevoie de spațiu de stocare a datelor, de asigurarea se-

curității datelor și a sistemului, de sisteme de regăsire rapidă și eficientă. Abia la atingerea celei de-a patra etape putem pretinde că am alcătuit biblioteca virtuală. În România se vehiculează concepte noi, fără ca ele să aibă acoperire concretă în realitate. Politicienii (și chiar și președintele țării) folosesc conceptul de bibliotecă virtuală fără a avea o deplină reprezentare a acestei noțiuni, atât de abstractă încă în România. Ei nu evită însă să o folosească, probabil pentru exotismul ei și pentru că este un concept la modă în Vest. Am asistat la discuții și am văzut tentative cu mari pretenții sub denumirea de Biblioteca Virtuală a României. Oricât ne-am dori să avem o bibliotecă virtuală, nu se poate trece direct la faza a patra a proiectului expus mai sus, fără a parcurge etapele preliminare. Faza supremă se atinge transgresând izolaționismul prezent. Iar fără **colaborare, coordonare și comunicare** riguroasă între participanții la proiect nu se va putea produce nimic de bună calitate. La acești 3C aş mai adăuga încă alte condiții: seriozitate, dedicație, pasiune, dispoziție pentru lucrul în echipă și eliminarea orgoliilor. Cele enumerate mai sus reprezintă o nouă abordare a profesiei de bibliotecar. Va fi nevoie de mutații de atitudine și comportament în activitatea cotidiană a bibliotecarilor participanți la acest proiect de anvergură, pentru ca el să înceapă să aibă o materializare concretă în viitorul apropiat.

Va fi imperativ necesar ca guvernării noastre să disloce fonduri pentru a finanța un astfel de proiect. Nu putem aștepta ajutoare externe. Acestea pot veni pe parcurs, în cazul în care mari agenții de informații precum marile biblioteci din lume ca Library of Congress, British Library, Bibliothèque Nationale vor deveni interesate să achiziționeze produsul nostru și pentru a urgenta finalizarea lui vor oferi subvenții. Aceste fonduri externe vor veni numai dacă agenția finanțatoare va fi absolut convinsă că rezultatul eforturilor va fi un produs de bună calitate, compatibil cu normele și standardele internaționale.

În țările dezvoltate, unde bibliotecile virtuale sunt o realitate, bazele de date pe domenii nu sunt alcătuite sau întreținute de biblioteci. Ele sunt create (produse) de mari agenții de informații și sunt disponibile pe piață contra cost. Bibliotecile se abonează, își cumpără accesul la aceste baze de date. Accesul la produsele electronice este foarte costisitor și de aceea bibliotecile nu achiziționează baze de date în mod individual, ci prin intermediul consorțiilor, unde fiecare bibliotecă participă cu o sumă de bani, în funcție de numărul persoanelor pe care le deservește (locuitorii unui oraș sau studenții dintr-o universitate). Negocierea licențelor se mai poate face pentru un anumit număr de utilizatori ce pot accesa baza de date simultan sau pentru un timp limitat, pentru o sesiune de căutare. Costul accesului la anumite baze de date electronice (în special cele cu conținut de inteligență competitivă, de afaceri sau legislație) poate fi foarte ridicat, în funcție de raritatea conținutului sau de valoarea adăugată prin procesarea conținutului documentelor (abstracte, sinteze, studii comparative etc.). Accesul la aceste pachete informaționale cu valoare adăugată se plătește pe minut, lucru care conduce

la necesitatea dezvoltării la bibliotecari, specialiști care mediază accesul la informație, a aptitudinilor de căutare rapidă și eficientă în bazele de date sofisticate. Informația de bună calitate nu este accesibilă în mod gratuit, dat fiind efortul și expertiza încorporate în producerea bazelor de date, cât și în aducerea lor la zi, unele baze fiind actualizate la minut (de pildă cele care cuprind informații legate de piața valutară și bursă). Singura bază de date din România este Superlex⁶, o bază de date legislativă, aflată sub egida Ministerului de Justiție. Ea nu reprezintă decât un început. Baza nu permite căutarea globală, în tot conținutul ei. Actele normative românești sunt aranjate și pot fi căutate pe șase perioade de timp, ceea ce implică efectuarea mai multor căutări în cazul în care cercetătorul nu știe în ce an o anumită lege a fost adoptată sau modificată. Superlex este un produs perfectibil. Este însă un bun exemplu ce ilustrează cât de repede se poate obține o informație curentă.

Ceea ce am descris în paragraful de mai sus în legătură cu potențialul bazelor de date pe domenii specializate poate părea de domeniul viitorului îndepărtat. Dar către acest tip de produse trebuie să țintim pentru a fi competitivi pe piața de informație mondială. Se cuvine să începem să ne întrebăm, dacă nu am făcut-o până acum: cum sunt pregătite bibliotecile din România să stea alături de cele din Europa de Vest în momentul aderării României la Uniunea Europeană? Ce aduc bibliotecile din România în acest parteneriat în domeniul transferului de informație dinspre est spre vest? Sunt convinsă că toți bibliotecarii români vor dori să aibă salarii ca cei din vest. Sunt ei competitivi? Sunt ei la fel pregătiți? Au ei același atașament față de profesia de bibliotecar precum colegii lor din vest? Sunt ei la fel de eficienți în activitatea cotidiană? După un moment de introspecție sinceră putem spune că e loc și de mai bine. Progres vizibil nu va fi decât dacă bibliotecarii de toate categoriile și bibliotecile de toate tipurile, indiferent de sistem, își vor reuni eforturile intelectuale și vor elabora strategii comune de dezvoltare, pe care le vor urma neabătut, în paralel cu sensibilizarea și atragerea atenției guvernărilor, atât către bibliotecă în calitatea ei de instituție strategică într-o societate ce tinde spre democrație și acces liber la informație, cât și către serviciile pe care această instituție le poate oferi (dacă dispune de buget corespunzător) publicului larg, de toate vârstele, de la orașe și sate, elevilor, studenților și cercetătorilor deopotrivă.

CONCLUZIE

În societatea modernă bibliotecile sunt semn de civilizație, prosperitate și cultură. Totodată ele reflectă atât nivelul de educație al unei națiuni, cât și gradul de libertate a accesului nestingherit la informație. În România atât comunistă, cât și post-comunistă bibliotecile au continuat să existe în virtutea inerției, nu prin preocuparea nemijlocită a guvernărilor. Cele care nu s-au putut menține la linia de plutire, au dispărut, celelalte continuă să supraviețuiască prin eforturile unor entuziaști locali. Numai câteva s-au ridicat din dorința de a se înscrie în circuitul mondial al informației.

Aceste câteva vârfuri își conduc activitatea independent, individual și izolat, fără manifestarea concretă a dorinței de folosire în comun a resurselor prin **colaborare, coordonare și comunicare** – C³, nici în cadrul rețelilor similare, și cu atât mai puțin între rețele.

Momentul aderării României la Uniunea Europeană va găsi România cu o rețea de biblioteci de tip tradițional și fără un catalog național partajat, componenta fundamentală în stabilirea dialogului cu bibliotecile partenere din vestul Europei. În contextul transferului de informații dinspre est spre vest, este imperativ necesară crearea de baze de date, în prima fază, bibliografice și ulterior cu text integral, pentru a face posibilă integrarea culturii și științei românești în cultura și știința europeană și mondială, prin accesul la valorile culturale și științifice românești. În absența acestor instrumente de cercetare moderne, cultura și știința românească vor rămâne izolate și inaccesibile cercetătorului vest european. Contribuția bibliotecarilor români la crearea acestor instrumente este imperativă, după cum este și finanțarea corespunzătoare din partea guvernului pentru acest tip de activitate. Deși sintagma de bibliotecă virtuală se vehiculează în presă, la televizor și chiar și în cercuri de bibliotecari, crearea bibliotecii virtuale – în adevăratul sens al cuvântului, așa cum se materializează ea în țările dezvoltate, cu

catalog partajat unic, cu baze de date pe domenii specifice, accesibile de la distanță la orice oră, cu documente full-text, unele dintre ele adăugate în timp real – rămâne încă în domeniul virtualului în România. Eforturile conjugate ale bibliotecarilor din toate sistemele de biblioteci, sprijiniți financiar de ministerele ce supervizează biblioteci și de autoritățile locale ce au în subordine biblioteci, cât și colaborarea angajată cu firme de software ar putea conduce la trecerea bibliotecii românești de la biblioteca de tip tradițional la biblioteca modernă, capabilă să satisfacă necesitățile de informare ale unui public nou, cu abilități de căutare și regăsire de informație în format electronic.

Detroit, noiembrie 2004

NOTE

¹ *Anuarul statistic al României*, București: Comisia Națională pentru Statistică, diverse ediții consultate.

² *Répertoire d'autorité-matière encyclopédique et alphabétique unifié (RAMEAU)*.

³ OCLC: <http://www.oclc.org/>.

⁴ 1 noiembrie 2004.

⁵ Agricola: baza de date întreținută de National Agricultural Library (Biblioteca Națională de Agricultură) a SUA, <http://www.nal.usda.gov/>.

⁶ Superlex: <http://domino2.kappa.ro/mj/superlex.nsf>.

Hermina G.B. Anghelescu

*Conferențiar Library and Information Science
Program Wayne State University Detroit,
Michigan ag7662@wayne.edu*

BIBLIOTECARUL UNIVERSITAR ȘI VALORILE GENERAL-UMANE: (ÎN CONTEXTUL HOMOLOGIEI)

**“În societatea modernă biblioteca și bibliotecarul nu sunt un lux, ci o necesitate absolută.”
(James Bellington)**

Progresul societății umane impune instituțiilor publice cultivarea noului om – Omul viitorului. În prezent științele, artele și tehnologiile novatoare cunosc o dezvoltare furtunoasă. Această evoluție se datorează mai cu seamă instituțiilor de învățământ și cercetare științifică: universități, institute, colegii etc.

În plan mondial dezvoltarea și perfecționarea naturii umane devine prioritară. Studii de cercetare multispectuală a omului s-au efectuat în toate timpurile de către numeroși savanți, diverse instituții și organizații, dar problema omului devine stringentă. Avalanșa conflictelor interumane, interstatale, calamitățile naturale distrug cu o rapiditate uimitoare ființa numită om. Tot omul însă este și pătimaș, și cel care poartă vina. Pentru aceste paradoxuri există un singur motiv banal: lipsa de cunoștințe.

Începând cu a doua jumătate a secolului XX, crizele globale ale omenirii au determinat științele să studieze problema existenței și cunoașterii omului – prioritate a contemporaneității. În cadrul Academiei de Științe a Federației Ruse a fost fondat și activează Institutul Omului; în Franța activează Institutul Vieții. Au fost efectuate studii și cercetări și pe teritoriul românesc: Gh. Hasan “Omul și Universul”(1998), Gh. Mustăță și M. Mustăță „Origine și evoluție”

(2000), M. Florian „Recesivitate ca structură a lumii” (2000). În Moldova, de asemenea, o serie de savanți, activând în diferite domenii, studiază esența omului: Boris Melnic “Omul în obiectivul științei”, “Omul. Geneza existenței umane”; Aurelian Silvestru “Noi și biografia omenirii”; Ion Holban “Sensul vieții și rostul învățaturii”, “Universul”; Mina Lozanu “Omule, încotro mergem?”; Trifan Miroljubov “Homologia”, “Celovek – taina. On doljen sebea poznat”. Acest grup de savanți a creat societatea “Omul și Universul”. A fost fondat Laboratorul “Studiul complex al omului” în cadrul Universității de Stat din Moldova și Laboratorul de Homologie – „Studiul complex al omului” la Universitatea de Studii Umanistice din Moldova. A fost elaborat un ciclu de lecții – “Homologia” și a fost experimentat la USM, USUM, la unele licee și școli din republică. Sunt organizate conferințe, seminare, emisiuni radio, “homoteci” (ședințe organizate de către Societatea “Univers-Om” cu participarea elevilor, a studenților și a diferitelor personalități, în cadrul cărora se pun în discuție diverse probleme și valori umane, se propun soluții).

T. Miroljubov în lucrarea sa “Corp și suflet” (Chișinău, 1999) menționează că tendința omului de a se purifica, de a deveni mai desăvârșit este o legitate pe care omenirea o însușește consecvent prin luptă, dar și prin răbdare. Omenirea se perfecționează mereu datorită capacităților și calităților omenești, considerate valori general-umane.

Pe Terra există doar trei valori universale cu ajutorul cărora se formează și evoluează omul: știința, arta și credința. Știința conduce umanitatea spre progres, arta o înalță spre cunoaștere și religia spre purificarea spirituală. Orientarea omului spre perfecționare este efectuată prin intermediul capacităților și calităților sale. Instituțiile de învățământ, prin investigații didactice și științifice, sunt cheia succesului ori baza formării omului ca ființă umană superioară.

Universitatea este considerată univers al științelor – centru de știință, cultură și artă. Un mare savant s-a exprimat: „Dă-mi o bibliotecă și-ți voi face o universitate”. În acest context, la Universitatea Liberă Internațională din Moldova se profilează evident Departamentul Informațional Biblioteconomic ca o carte de vizită a universității.

Cum se prezintă un bibliotecar universitar în context homologic? Care sunt calitățile sale ca om, ca personalitate, ca profesionist, conștientizând faptul că menirea sa în societate este orientată spre dezvoltarea multiaspectuală a civilizației umane? Fără a face exces de modestie, se poate afirma că bibliotecarul de profesie are anumite priorități la capitolul capacități și deprinderi, la nivel de etalon universal, comparativ cu reprezentanții altor domenii și profesii. Care sunt calitățile și deprinderile unui bun specialist în sfera activității noastre? Profesioniști sunt cei care au vocație sau cei care se formează în virtutea evenimentelor, faptelor, pe parcursul studiilor, practicii și a perfecționării continue?

Imperativele timpului ne solicită în permanență oameni cu un grad înalt de cultură și cunoștințe. În domeniul biblioteconomic persistă necesitatea specialiștilor, buni navigatori în oceanul cunoștințelor, al informațiilor, care să pledeze pentru accesibilitatea informației.

Bibliotecarul trebuie să posede următoarele capacități de bază:

- Comunicare interpersonală
- Comunicare socială
- Comunicare tehnologică
- Calități de lider

Sus-numitele abilități pot fi obținute doar cu ajutorul “trinității” (2, p. 40-43):

- instruire continuă;
- cunoștințe și deprinderi noi;
- schimbarea mentalității și a activității profesionale.

Cu cât mai dezvoltate sunt capacitățile omului, cu atât mai reușit își îndeplinește activitatea, o stăpânește mai calitativ. Iar procesul de stăpânire și însușirea activității îi reușesc cu mai puține dificultăți, decât studiul ori munca în acea sferă, în care el nu manifestă capacități (5, p.7). Formula capacității poate fi reprezentată în două feluri:

$$\text{Capacitatea} = \frac{\text{productivitate}}{\text{„preț”}} \quad \text{sau}$$

$$\text{Capacitatea} = \frac{\text{succesul}}{\text{efort}}$$

Prețul sau efortul cu care ai obținut productivitatea sau succesul într-un anumit gen de activitate demonstrează cât de capabil ești pentru ea.

În acest context vom face referire la activitatea bibliotecară, axându-ne pe aspectul profesional-pedagogic al profesiei din două motive:

- latura pedagogică implică în sine cele mai numeroase calități umane;
- profilul pedagogic este prezent și trebuie să persiste permanent în munca bibliotecarului.

Subiectul unei pregătiri pedagogice a bibliotecarilor a fost abordat în repetate rânduri de către specialiștii de profil într-o serie de articole, publicate în revistele și culegerile de specialitate ale bibliotecilor instituțiilor de învățământ superior și îndeosebi ale Școlii de Biblioteconomie din Moldova. Este cert faptul că bibliotecarul trebuie să dețină abilități de pedagog, psiholog, sociolog. În caz contrar, el nu va putea corespunde cerințelor timpului; nu va fi capabil de a se alătura programelor formative și educative ale învățământului; nu va fi creativ, mobil; nu va deține abilități de cercetare, modernizare în scopul adoptării tehnologiilor noi; nu va fi apt pentru integrare și cooperare internațională (1, p.88).

D.S. Lihaciov consemna: „Dacă, nu dea Domnul, din careva motive, ar muri deodată universitățile, muzeele, teatrele, dar bibliotecile s-ar păstra, cultura, cu dificultăți, dar totuși ar fi restabilită”. Subliniind importanța maximă a bibliotecii în societate, suntem conștienți de faptul că bibliotecile contemporane îndeplinesc nu numai sarcini speciale, dar și cultural-pedagogice:

- informativ-cognitive;
- educative;
- instructive;
- culturale.

Aceasta se referă nu doar la bibliotecile pentru copii și adolescenți, dar și la oricare gen sau profil de bibliotecă, indiferent de vârstele clienților serviți prioritar.

Extinderea noilor tehnologii informaționale, prin diversificarea materialelor audiovizuale în nici un caz nu diminuează rolul cultural și instructiv al bibliotecarului, ci intensifică procesul de perfecționare continuă a celui din urmă. Funcția pedagogică se intercalează cu cea profesională atât de evident, încât nu ne-am putea imagina un excelent bibliotecar lipsit de trăsăturile general-umane: comunicare, amabilitate, răbdare, încredere, responsabilitate, capacitate de înțelegere etc. Drept exemplu prezentăm experiența bibliotecarului de contact, a bibliotecarului INFO și a bibliotecarului consultant la DIB ULIM.

Bibliotecarul pe subiecte însumează destul de pronunțat caracteristicile unui bibliotecar-pedagog, având drept scop principal sprijinirea studentului, profesorului, colaboratorului ULIM și a altor diviziuni universitare în procesul de căutare, selectare și utilizare a informației. Bibliotecarul de contact:

- se implică în completarea fondului de bibliotecă (apelând la sprijinul cadrelor didactice și al studenților);
- promovează imaginea și serviciile de bibliotecă (alcătuind diverse materiale promoționale și informaționale);

- realizează informarea beneficiarilor exhaustiv și operativ;
- formează și orientează utilizatorul (materiale promoționale, săptămânile departamentului, lecții bibliologice etc.).

Termenul „profesional-pedagogic” include ideea de colaborare dintre pedagogie și biblioteconomie și realizează importante funcții comune pentru dezvoltarea personalității utilizatorului (6, p.25-32). În evoluția acestei direcții a științei bibliologice și-au adus un aport deosebit un grup de biblioteconomiști din Rusia: A.I. Aizenberg, V.I. Tereșin, K.I. Abramov, A.N. Vaneev, N.S. Kartașov ș.a. În opiniile oamenilor de știință sus-numiți există ceva comun între subiectele pedagogiei bibliotecare – orice bibliotecă este privită ca un sistem pedagogic. Scopul primordial al pedagogiei bibliotecare nu e cel al determinării conținutului și sistemului de lectură a beneficiarilor bibliotecii, ci libera dezvoltare a personalității.

COMUNICAREA PEDAGOGICĂ ÎN CADRUL SISTEMULUI BIBLIOTECAR – CITITOR

Comunicarea pedagogică este veriga principală în structura profesional-pedagogică a activității bibliotecare. Succesul comunicării profesional-pedagogice în mare măsură depinde de sistemul de tehnici și metode, pe care le posedă în arsenalul său fiecare angajat al bibliotecii. Din punct de vedere teoretic sistemul e bazat pe știința pedagogică și psihologică. B.A. Kan-Kalik și N.D. Nikandrov au subliniat următoarele stiluri de comunicare între bibliotecar și cititor: de dialog, încredere, reflecție, dialog ascuns, altruist, manipulare, pseudodialog și monolog. Tipul de comunicare în formă de dialog este considerat optimal, deoarece înglobează la maximum potențialul de dezvoltare, educare și creativitate. Anume acest fel de comunicare și este pe larg răspândit în munca bibliotecarului cu beneficiarul. La Departamentul Informațional-Biblioteconomic ULIM comunicarea profesional-pedagogică se realizează prin implementarea principiului „clientul nostru – partenerul nostru”.

ASPECTUL TEHNOLOGIC ȘI SOCIAL-PSIHOLOGIC AL ACTIVITĂȚII BIBLIOTECARE

Bibliotecarul trebuie să fie o personalitate complexă, erudită, care posedă anumite abilități, care permit perfecționarea și flexibilitatea continuă. Bibliotecarii specialiști trebuie să fie capabili de a stabili relații multilaterale cu oamenii, a planifica și a organiza activitatea de comunicare pentru realizarea misiunii sociale a bibliotecii.

Aspectul tehnologic implică capacitatea bibliotecarului de a-i asigura beneficiarului informația solicitată cu ajutorul diverselor instrumente (resurse informaționale, baze de date etc.).

În Republica Moldova accentul pe pregătirea pedagogică s-a pus doar spre sfârșitul secolului XX, prioritară fiind considerată și instruirea continuă a bibliotecarilor. În acest context se înscrie și Școala

de Biblioteconomie din Moldova, care are drept scop instruirea continuă a specialiștilor în domeniu. Grupe întregi de cursanți au participat la seminarele organizate de ȘBM, demonstrând la locurile de muncă că deprinderile și cunoștințele obținute în cadrul training-urilor ȘBM le sunt destul de utile.

În continuare ne vom referi la calitățile bibliotecarului ca om, ca profesionist. E suficient să parcurgeți cu privirea decalogul bibliotecarului („Buletinul ȘBM” nr.1(4), 2003, p. 40-42), propus de către Grace Anne de Candado (Albania). Din acesta rezultă superioritatea calităților umane asupra celor profesionale:

- Participați la „discuțiile” organizate pe Internet.
- Acumulați zilnic cunoștințe noi.
- Ajutați-vă destinul!
- Găsiți-vă și păstrați-vă simțul umorului! ș.a.

În permanență am considerat și am rămas convingși că un bibliotecar prin vocație posedă cele mai multe trăsături umane.

Să analizăm niște situații extrem de cunoscute în mediul profesional:

- Persoana X este un foarte bun specialist, dar e lipsit de unele calități umane, gen: amabilitatea, comunicarea, răbdarea ș.a. Care este utilitatea sa atunci, când cunoștințele sale profesionale nu servesc nimănui, decât poate sieși? În cazul când ești muștrat, bruscat de către bibliotecar, preferi mai degrabă să pleci, decât să obții informația necesară cu un asemenea preț.

- Tipul Y nu e profesionist în domeniu, însă la apelul clientului e destul de serviabil, răbdător, încearcă să-i dea o consultație pentru a-l ajuta. Deși în final îi face un refuz la cererea concretă, rămâne tacticos. N-ai obținut informația, dar nici nu poți spune că ai rămas total nesatisfăcut și descurajat.

Deci în ambele cazuri se evidențiază importanța aspectului uman în activitatea bibliotecarului.

Ca personalitate omul se formează pe parcursul întregii vieți prin intermediul celor două forme:

- autoinstruire;
- experiențe și exemple ale persoanelor terțe.

Evoluând profesional, un specialist dezvoltă pe lângă abilități și capacități strict necesare la locul de muncă și o serie de calități umane, care rezultă în mare măsură din experiența vieții cotidiene: răbdarea, o capacitate mai sporită de înțelegere, amabilitatea, generozitatea etc. Ultimele pot fi acumulate nu doar în relații de muncă, ci și în alte medii publice, frecventate în afara serviciului.

Menționăm că instruirea continuă include în sine și aspectul general-uman. Exemplele de mai sus ne sugerează aceeași idee, că poți fi dotat cu cunoștințe în domeniu, dar dacă nu ești și Om, dând dovadă de indulgență și capacitate de pătrundere, profesionalismul nu-și justifică valoarea. Cariera, remarcă un savant, este o etapă foarte importantă în viața fiecărui om, amprenta cea mai vizibilă lăsată de el pe Pământ. Cariera survine în rezultatul unei instruiți continue, cea din urmă devenind condiția indispensabilă a celui care deține profesia de bibliotecar.

Evoluția carierei constă din următoarele elemente:

- scopul carierei;
- planificarea dezvoltării carierei;
- calificarea și experiența profesională;
- evaluări parțiale (3, p. 85).

Alt subiect interesant și discutabil este: cariera poate fi urmată numai de către un bibliotecar prin vocație ori de oricare angajat al unei instituții informațional-bibliotecare? În opinia noastră, cariera depinde doar de voința fiecărui om în parte. Dacă persoana este interesată să-și perfecționeze cunoștințele, să îmbrățișeze un domeniu concret, va merge în această direcție. Dacă nu va dori să-și facă o carieră profesională, nu o va obține. Fără efort, dar mai ales fără dorință, nu obții nici un rezultat. Această situație parvine atunci, când angajatului nu-i convine locul unde activează și categoric este hotărât să nu-și continue munca în domeniu.

Bibliotecarul universitar, în comun cu cadrele didactice, prin activitatea sa, participă și facilitează procesul de studii universitare. Concomitent, realizează funcția culturală de promovare a valorilor general-umane în societate. Acțiunea de educare și instruire a fiecărei persoane este dirijată în permanență de carte și bibliotecar. De aceea, bibliotecarii profesioniști trebuie să conștientizeze necesitatea dezvoltării continue ca om, ca specialist, ca personalitate.

BIBLIOGRAFIE:

1. Balmuș, E. Bibliotecarul ca profesionist în contextul vremii. In: Modernizarea serviciilor de informare: [materialele conf. int. din 25-26 sept. 1997, Chișinău] / Bibl. Acad. de Studii Economice din Moldova, Ch., 2000, p. 87-89.

2. Corghenci, L. Instruirea continuă a bibliotecarilor în contextul societății informaționale. In: Dimensiunea socială a bibliotecii publice în societatea informațională, 12-19 oct., 2002: culeg. de comunicări / Bibl. Municipală „B.P. Hasdeu”; coord.: T. Coșeriu; resp. ed. L. Kulikovski, Ch., 2003, p. 40-43.

3. Corghenci, L. Perfecționarea profesională și cariera bibliotecarilor: considerații teoretice. In: Modernizarea serviciilor de informare: [materialele conf. int. din 25-26 sept. 1997, Chișinău] / Bibl. Acad. de Studii Economice din Moldova, Ch., 2000, p. 84-86.

4. De Candado, G.A. Decalogul bibliotecarului. Școala de Biblioteconomie din Moldova: bul. trimestrial, 2003, nr. 1(4), p. 40-42.

5. Дружинин, В.Н. Психология общих способностей. 2-е изд. СПб: Питер, 2002, 368 p.

6. Черниченко, В.И. О педагогической составляющей профессии библиотекаря. Библиотековедение, 2002, nr. 5, p. 25-32.

Svetlana ZBÂRNEA

RESURSE INFORMAȚIONALE ELECTRONICE UTILIZATE ÎN PROCESUL DE SERVIRE INFORMAȚIONALĂ A BENEFICIARILOR BIBLIOTECII USMF «NICOLAE TESTEMIȚANU»

Abstract: The paper reflects the results of a research, obtained from the analysis of the cumulated answers through the used questionnaire, concerning the utilization of electronic informational resources in the process of informational service of beneficiaries of the USMF “Nicolae Testemițanu” Library.

Una din direcțiile prioritare ale bibliotecii este crearea fondului informațional necesar procesului educațional și de cercetare desfășurat în universitate. Fondul informațional stă la baza servirii informaționale a beneficiarilor și de calitatea lui depinde nivelul satisfacerii necesităților de informare ale acestora. Satisfacerea necesităților de informare ale beneficiarilor la un nivel înalt impune o calitate superioară a servirii informaționale. Eficiența serviciilor de informare prestate de bibliotecă se realizează prin intermediul noilor tehnologii informaționale, oferind acces la bănci și baze de date, biblioteci și cataloage digitale, cărți și reviste stocate pe diverse medii electronice. Analiza practicii internaționale demonstrează că utilizarea resurselor informaționale electronice constituie

una din direcțiile principale în activitatea bibliotecii contemporane.

Biblioteca USMF «Nicolae Testemițanu», în colaborare cu CI „Infomedica” și Catedra Biblioteconomie și Asistență Informațională, au efectuat o cercetare axată pe utilizarea resurselor informaționale electronice de pe poziții profesionale și anume folosirea acestor genuri de documente de către bibliotecari – drept instrumente eficiente de informare și documentare moderne în procesul de servire informațională a beneficiarilor. La începutul lunii septembrie a acestui an, s-a realizat un sondaj sociologic utilizând metoda anchetei indirecte cu ajutorul chestionarului. Chestionarul a cuprins 13 întrebări, 6 din ele fiind de tip închis (cu variante de răspuns deja formulate) și 7 – tip deschis, cerând sugestii de la subiecții chestionați. Eșantionul a fost reprezentat de 7 bibliotecari din serviciul Bibliografie și Informare Documentară, care asigură nemijlocit servicii de informare bibliografică și documentară beneficiarilor bibliotecii, ținând cont de necesitățile de informare și interesele lor profesionale.

Analizând rezultatele sondajului, s-a constatat care sunt genurile resurselor informaționale elec-

tronic utilizate de către bibliotecari în procesul de servire informațională a beneficiarilor: 100% din subiecții chestionați accesează bănci și baze de date, cataloage electronice, reviste electronice, WWW; 57,2% optează pentru biblioteci și ediții de referință electronice (dicționare, enciclopedii, îndrumare); 42,9% dau preferință cărților electronice.

La întrebarea *«Cât de des apelezi la resursele informaționale electronice în procesul de servire informațională a beneficiarilor?»*, 85,8% au afirmat că zilnic și 14,3% – de 3 ori în săptămână.

La întrebarea *“Preferăți să accesați resurse informaționale electronice în regim on-line sau off-line?”*, 71,5% din subiecții chestionați dau preferință regimului on-line și 28,6% optează pentru ambele. Aceasta denotă că preferința bibliotecarilor se îndreaptă în special către utilizarea resurselor informaționale din Internet, deoarece colecția de CD-uri deținute de bibliotecă nu este impunătoare.

Sondajul a permis stabilirea raportului dintre utilizarea resurselor electronice și a celor pe suport tradițional în procesul de servire informațională a beneficiarilor: 85,8% dintre subiecți au indicat resursele electronice și 14,3% au optat pentru documentele tradiționale. S-a specificat că o dată cu implementarea sistemului automatizat de bibliotecă Q Series și substituirea operațiunilor manuale de găsim a informației cu catalogul electronic, a sporit eficiența exploatării resurselor informaționale locale, contribuind în final la îmbunătățirea calității servicii informaționale.

Răspunsurile la întrebarea *«Ce tipuri de baze de date utilizați în servirea informațională a beneficiarilor?»* au oferit următoarele informații: 71,5% accesează baze de date documentografice (bibliografice, referative), full-text și obiectografice; 28,6% utilizează numai BD documentografice și full-text. Din răspunsuri a rezultat că cele mai des utilizate baze de date în practica de zi cu zi sunt: MEDLINE/PubMed, OVID/Medline, MedlinePlus, Toxline, Toxnet, AIDSline, Cancerlit.

Referitor la genul revistelor electronice utilizate, răspunsurile bibliotecarilor denotă că cele mai frecvent solicitate sunt revistele full-text – 85,8% și doar 14,3% – revistele electronice referative.

Cheia unei căutări eficiente este de a cunoaște care sunt sursele ce oferă informații valoroase, de încredere și relevante. Cele mai eficiente resurse informaționale electronice utilizate în servirea informațională a beneficiarilor au fost considerate: OVID Medline, MEDLINE/PubMed, Medscape, Cochrane Library, HealthGate, US National Library of Medicine, Biomed central, HINARI, PubMed Central, British Medical Journal, World Health Organization, eMedicine, The Merck Manuals, Consilium Medicum, Free Medical Journals, FreeBooks4Doctors.

O altă întrebare a furnizat date privind problemele cu care se confruntă bibliotecarii în accesarea resurse-

lor informaționale electronice: 85,8% dintre subiecți au specificat că deseori accesul la informație prin canalele de telecomunicații este dificil din motive tehnice sau economice: probleme de conexiune, viteză mică de transfer a informației, vizualizarea unor documente necesită programe auxiliare, numeroase resurse sunt accesibile în rețea contra cost, multe resurse necesită înregistrare solicitând timp suplimentar pentru accesare; 28,6% au semnalat că, deși cantitatea de informație medicală este imensă, există și suficiente surse care nu corespund calității necesare.

Conform opiniilor bibliotecarilor, principalele avantaje ale resurselor informaționale electronice în servirea informațională a beneficiarilor sunt: actualitatea, veridicitatea, originalitatea informației, plenitudinea, diversitatea resurselor informaționale, spectrul larg de chei de acces, organizarea optimă a informației, operativitatea selectării și copierii informației etc.

La dezavantaje ale resurselor informaționale electronice, specialiștii afirmă că problema majoră este costul sporit al documentelor electronice. Astăzi, când piața informațională este inundată de resurse informaționale electronice, devine imposibil pentru specialiștii din sfera informațională și documentară să cunoască și să consulte toate documentele digitale, iar bibliotecă nu are posibilități de a asigura accesul la toate resursele informaționale existente. Ca urmare a acestei explozii informaționale, bibliotecă, utilizând rațional mijloacele financiare, este factorul decisiv în selectarea și asigurarea accesului la cele mai relevante resurse electronice de profil, care vor răspunde operativ și cu exactitate la necesitățile de informare ale beneficiarilor.

Biblioteca USMF “Nicolae Testemițanu” deservește un contingent de beneficiari din domeniul medical și farmaceutic cu necesități de informare bine definite. Modernizarea învățământului medical și alinierea lui la standardele europene influențează în mare măsură necesitățile de informare ale beneficiarilor, acestea devenind tot mai diverse și mai dinamice, fiind condiționate de modificările programelor de studii și actualele probleme științifice din domeniul sănătății.

La întrebarea *„Considerați că bibliotecă are acces la suficiente resurse informaționale electronice pentru a satisface necesitățile de informare ale beneficiarilor?”*, subiecții studiului au specificat că, în prezent, bibliotecă asigură accesul off-line cât și on-line la resurse informaționale electronice cu profil medical, dar acestea nu sunt suficiente pentru a satisface totalmente necesitățile de informare ale beneficiarilor. Biblioteca lucrează în direcția dezvoltării colecției electronice de documente și asigurării accesului la resursele informaționale din domeniu. Numai în a. 2003 colecția electronică a bibliotecii (care numără în total 160 titluri) s-a îmbogățit cu 17 titluri de CD-uri.

Referitor la dezvoltarea colecției de documente electronice a bibliotecii, specialiștii au propus următoarele: achiziții noi de documente electronice discrete (CD, DVD); asigurarea accesului la cele mai relevante resurse informaționale electronice cu profil medical în Internet; elaborarea bazelor de date locale disponibile la început la nivel local, apoi plasate în Internet pentru a oferi acces altor instituții de învățământ și de cercetări științifice din domeniul sănătății; crearea paginii Web a bibliotecii, care va contribui la promovarea și facilitarea utilizării documentelor electronice din domeniul medical și farmaceutic.

Rezultatele studiului au demonstrat că resursele informaționale electronice constituie un segment important al colecției Bibliotecii USMF «Nicolae Testemițanu» utilizate de către bibliotecari în procesul de servire informațională a beneficiarilor. Utilizarea resurselor informaționale electronice în procesul de servire informațională a beneficiarilor Bibliotecii USMF «N. Testemițanu» vine să completeze golurile

informaționale din colecție, contribuind în final la reformarea învățământului și a științei medicale din Republica Moldova. Specificul învățământului medical, diversitatea disciplinelor, lipsa de omogenitate a beneficiarilor, varietatea metodelor și formelor de învățământ impune activității de dezvoltare a colecției o complexitate deosebită. Strategia de achiziții a bibliotecii trebuie să pună accent preponderent pe documentele electronice, datorită numeroaselor facilități pe care le posedă acestea. Eforturile bibliotecii trebuie concentrate în special pe optimizarea utilizării resurselor electronice în procesul de servire informațională a beneficiarilor.

Bolganschi Elena, Biblioteca USMF «Nicolae Testemițanu»;

Ciubrei Silvia, Centrul de Informare «Infomedica», USMF «Nicolae Testemițanu»;

Goian Natalia, Catedra de Biblioteconomie și Asistență Informațională, USM.

MANAGERUL FUNCȚIONAL LA DIB ULIM: CALITĂȚI ȘI CERINȚE

Trăim vremuri de tranziție și de transformare. Fiecare segment al instituției bibliotecare, fiecare angajat al acesteia simt impactul schimbărilor. Astăzi, în condițiile unei lumi, a căror cuvinte-cheie sunt *Globalizare, Diversitate, Internet*, satisfacerea necesităților informaționale ale utilizatorilor presupune o gândire rapidă și acțiuni pe măsură.

La baza acestor schimbări trebuie să stea cunoștințele și crearea în bibliotecă a unei infrastructuri practico-educative în domeniul managementului, destinată tuturor categoriilor de personal. Cunoștințele și abilitățile manageriale sunt un suport efectiv pentru optimizarea creativității și implicațiilor profesionale.

Dar acest proces, la părerea mea, implică interesul ambelor părți: atât a managerului, cât și a altor categorii de angajați. Atitudinea, poziția, implicarea profesională nu se impune, nu se câștigă, ci se educă și se dorește.

Un manager prevăzător trebuie să posede o gândire îndrăznească, care să dea la o parte practici învechite. Pentru aceasta îi sunt necesare anumite calități, dintre care cele mai importante sunt:

- curajul de a-și asuma riscuri rezonabile;
- motivația pentru reușită;
- atracție pentru neprevăzut;
- judecată intuitivă;
- gândire explorativă (continuitatea tendințelor din trecut și prezent);

- gândire normativă (orientarea evoluțiilor, în sensul atingerii unor cerințe deja prevăzute).

Politica resurselor umane la DIB ULIM, punând accentul pe capacitățile profesionale ale unui manager funcțional, stabilește următoarele abilități pentru acesta:

- capacitatea de a atrage și de a organiza grupuri de oameni;
- capacitatea de a lua decizii eficiente, de a delimita în mod clar răspunderile fiecăruia în realizarea lor;
- aptitudini de comunicare;
- abilitatea de a menține un contact personal;
- inteligență;
- cunoștințe manageriale;
- spirit de lucru în echipă.

Un manager funcțional trebuie să fie un bun strateg, luptător pe plan profesional. Anii 2000–2002 au schimbat radical prestața managerilor funcționali, aceștia devenind lideri ai unităților de structură ale Departamentului Informațional Biblioteconomic, implicându-se în formularea și realizarea strategiilor și priorităților, activității de mentor etc. Este un rezultat al implementării proiectului Tempus – Tacis „Management for University Library”, dar și al politicilor strategice, elaborate și puse în practică la ULIM.

Managerul funcțional este o categorie specifică a personalului de bibliotecă, care trebuie să îmbine or-

ganic cunoștințele și deprinderile manageriale cu cele profesionale. Acest lucru trebuie luat în considerație la elaborarea programelor de instruire (subiectele de management sunt adresate managerilor superiori, iar managerilor funcționali fiindu-le puse la dispoziție tematici și subiecte strict tehnico-profesionale).

O expresie concretă a scoaterii în evidență a calității profesionale de manager funcțional sunt concursurile interne, organizate mai ales în anul 2004 la DIB ULIM. Este vorba despre ocuparea posturilor vacante de manageri funcționali, când accentul a fost pus într-adevăr pe competențe și abilități managerial-profesionale. În același timp, la DIB ULIM a fost conștientizat și acceptat principiul că “nu trebuie să te naști manager, dar trebuie să înveți cum să devii unul”. Un bun profesionist nu poate fi promovat la postul de manager doar pentru că e un angajat excelent. Poate aduna și concentra eforturile colegilor pentru realizarea sarcinilor? Are un concept strategic pentru sectorul concret? Care este locul și rolul sectorului de bibliotecă în strategiile instituționale? Concursurile interne pentru ocuparea posturilor de manageri funcționali, organizate la DIB ULIM în anul 2004, au reliefat orientarea strategică a administrației departamentului pentru îmbinarea organică a calităților profesionale cu deținerea culturii manageriale.

Un aspect nu mai puțin important ține de etica comunicării profesionale. Aceasta se reflectă în luarea deciziilor, asigurarea angajaților cu informația necesară, realizarea politicii de personal, microcultura organizațională a unității de structură etc. Comunicarea a devenit piatra de hotar a civilizației, care alături de muncă constituie elementul definitoriu al existenței umane. Comunicarea reprezintă elementul indispensabil, pentru funcționarea optimă a oricărei colectivități umane, indiferent de natura și mărimea ei. Capacitatea de comunicare este o aptitudine specială a individului, care poate fi formată și dezvoltată. Un manager funcțional trebuie să se orienteze pentru formarea și menținerea unui mediu propice de comunicare profesională.

DIB ULIM implementează diverse metode de formare a deprinderilor de comunicare interinstituțională. Or, putem menționa unele forme și metode concrete de amplificare a rolului și locului managerului funcțional.

Astfel, în anul 2003, la 9 aprilie, a fost convocat primul atelier profesional din ciclul „Biblioteca universitară: structuri organizaționale și funcționale”. Reuniunile din cadrul ciclului urmăresc scopul de a crea condiții favorabile comunicării, schimbului de experiență, discuțiilor între reprezentanții unităților de structură concrete ale bibliotecilor universitare și, nu în ultimul rând, de a se cunoaște. În cadrul primului atelier au fost convocați angajații cu responsabilități în completarea și dezvoltarea resurselor documentare și informaționale ale bibliotecilor universitare.

Cel de-al II-lea atelier a fost convocat la 23 aprilie 2004, discuțiile fiind axate pe:

- structura organizațională a serviciului Relații cu Publicul;
- conceptul “biblioteca – utilizatorului”;
- managementul proiectului în Relațiile cu Publicul etc.

Scopul final al atelierelor este de a aprofunda comunicarea profesională interuniversitară, de a stabili relații de colaborare la nivelul managerilor funcționali și al bibliotecarilor, de a uni eforturile în soluționarea problemelor profesionale. Impactul acestor reuniuni profesionale:

- amplificarea imaginii profesionale a managerului funcțional;
- intensificarea colaborării, comunicării profesionale la nivelul managerului funcțional din diverse instituții;
- implicarea managerului funcțional în luarea deciziilor la nivel de structură concretă, dar și a instituției în general (membrii ai Consiliului de Coordonare, echipelor de lucru, statut de bibliotecar-contact etc.);
- delegarea sarcinilor (de ex. organizarea Zilei Bibliotecarului la DIB ULIM, atribuirea funcțiilor de moderator pentru reuniunile profesionale științifice etc.).

Colaborarea cu subalternii presupune un continuu dialog, precum și un element afectiv favorabil. Managerul funcțional ascultă cu răbdare ideile, opiniile și dorințele subordonaților. Desigur, a asculta nu înseamnă întotdeauna a fi de acord cu ceea ce îi spun subordonații, a înțelege nu este echivalent cu a accepta. În același timp, a hotărî, a ordona și a acționa după simple impresii, înseamnă a închide calea succesului în muncă, în relația cu oamenii din subordine.

În dialogul cu subordonații managerul funcțional va respecta cel puțin următoarele cerințe:

- să nu se adreseze subordonaților sub influența unor stări emoționale, deoarece aceasta tulbură obiectivitatea și claritatea gândirii, creează o stare de tensiune a colaboratorilor;
- să știe clar ce va comunica și în ce condiții;
- să dea o formulare corespunzătoare, ce ar exprima exact ce dorește să comunice;
- informațiile transmise să fie înțelese de subordonații săi;
- prin vorbă să creeze un climat favorabil colaborării și coeziunii colectivului respectiv.

Managerul funcțional se implică și afectiv în relațiile cu subalternii săi. El nu va fixa modalități rigide de acțiune, de derulare a relațiilor interumane în cadrul instituției/structurii pe care o conduce. Va lăsa oamenii să acționeze autonom, să găsească singuri procedeele adecvate la specificul problemelor cu care se confruntă. În felul acesta, le va dezvolta spiritul creator, flexibilitatea gândirii, încrederea în forțele proprii și-i va apropia ca oameni, nu doar ca profesioniști.

Greșelile de comportare ale șefului se reflectă în modul de a fi al propriilor subalterni, care vor manifesta tendințe individualiste, lingușire și defăimarea celorlalți, pentru a fi pe placul șefului.

Un manager funcțional cu un comportament corect, respectuos față de subordonații săi, va obține o identificare a fiecărui funcționar în instituția unde lucrează, cu rostul ei, cu cultura ei organizațională, o integrare eficientă în sistemul de relații de muncă, de relații cu publicul.

Cele spuse mai sus sunt confirmate de rezultatele sondajului expres, realizat de către autor la DIB ULIM în luna septembrie, anul 2004. În calitate de intervievați au fost bibliotecarii ULIM, aflați în subordinea managerilor funcționali (șefi servicii, șefi oficii). Scopul sondajului: definitivarea rolului și locului managerului funcțional la DIB ULIM, aprecierea relațiilor de comunicare stabilite între acesta și angajați. Chestionarul utilizat a inclus cinci întrebări, axându-se asupra imaginii profesionale și sociale a managerului funcțional.

Astfel, la prima întrebare ce a fost adresată – “Considerați benefice inițiativele de comunicare profesională între managerul funcțional și dvs.?” – majoritatea au răspuns afirmativ, ceea ce creează premise favorabile climatului de comunicare. Următoarele întrebări – „Sunteți ascultat în discuțiile profesionale cu managerul?”; „Simțiți în general prezența managerului funcțional în activitatea dvs.?”; „Managerul este interesat de viața dvs.?” – au cumulat drept răspunsuri reprezentative afirmațiile:

- Discuțiile profesionale îmi ușurează munca de bibliotecar;
- Sunt susținută în discuții, dar dacă e necesar și corectată;
- Dialogul poartă un caracter constructiv;
- În procesul comunicării la locul de muncă luăm deciziile corecte;
- E necesar să învățăm a comunica, acest proces implicând responsabilități atât ale managerilor, cât și ale tuturor angajaților;
- Comunicarea profesională este importantă atât între angajații unei unități de structură, cât și între colegii din diferite servicii;

- Este necesar de a utiliza oportunitățile oferite de noile mijloace de comunicare și informare (liste discuții, mape electronice etc.).

Deci, comunicarea profesională, dar și social-umană, sunt indispensabile bibliotecarilor ULIM, în organizarea acestora un loc important revenind managerului funcțional.

Referitor la implicarea managerului funcțional privind planificarea zilei de muncă și luarea deciziilor în sectorul concret, răspunsurile sunt:

- Cunosc bine sarcinile de muncă;
- Totdeauna îmi planific ziua de muncă, dar sunt și unele abateri;
- Planificarea o facem cu managerul funcțional;
- Deciziile le iau singură, dar când e nevoie mă adresez managerului funcțional;
- Uneori suntem «mânați de val», dar acesta este specificul unei biblioteci universitare;
- Activitățile de rutină cu caracter repetativ nu necesită implicații de acest gen.

Comunicarea este o artă. Valorificarea ei nu are limite. Managerii trebuie să-și șlefuiască permanent comunicarea, să muncească mereu pentru perfecționarea ei. Numai atunci ambele părți – managerii și alte categorii de angajați – vor atinge succese mari și frumoase pe tărâmul profesional.

BIBLIOGRAFIE:

1. Commarmond, Gisele; Exiga, Alain. *Arta de a comunica și de a convinge* / trad. de Beatrice Stanciu, Iași, 2000, 198 p.
2. Cum să fii un manager? Idei de afaceri, 1999, nr. 2, p. 62-65.
3. Mut, Laura. *Educarea managementului. Profesii*, 2003, 19 mai, p. 8.
4. Olaru, S. *Managementul relațiilor cu publicul și maniere în management*. București, 2001, 222 p.

Felicia LUCA

CULTURA MANAGERIALĂ – ELEMENT INDISPENSABIL BIBLIOTECARULUI UNIVERSITAR

Scopul prezentării:

- a promova o nouă viziune asupra problemei: cine este deținătorul culturii manageriale? Doar un manager de bibliotecă?
- a sensibiliza audiența/comunitatea profesională vizavi de noua abordare a esenței, conținutului noțiunii „cultura managerială”.

Ce este cultura managerială? În literatura de specialitate cultura managerială este definită ca un element determinat al culturii organizaționale, reflectând sistemul de valori, aspirațiile, așteptările și comportamentele profesionale și personale ale angajaților instituției (4, 5). Deci, în general, cultura managerială poate fi abordată și tratată drept filosofie

a organizației. În același timp, în majoritatea publicațiilor de specialitate cultura managerială este considerată un atribut indispensabil doar pentru manageri (gândirea acestora, standarde etice, tradiții, atitudini etc.). Această abordare, la părerea mea, este limitată. Ca filosofie a instituției, cultura managerială este indispensabilă fiecărui angajat, fiecărui membru al organizației, al bibliotecii în cazul de față.

În sprijinul acestei afirmații pot fi aduse următoarele argumente. Climatul profesional, precum și cel socio-psihologic, este format de întreg personalul. O instituție performantă necesită antrenarea tuturor angajaților în procesul de creare a valorilor. Or, conștientizând și apreciind rolul și locul managerilor în procesul de creare a valorilor profesionale și sociale, considerăm importantă prezența elementelor-cheie a culturii manageriale pentru fiecare angajat. În contextul celor expuse, putem conchide asupra existenței problemei de lichidare a discriminării în deținerea culturii manageriale.

„Bunul profesionist” al instituției bibliotecare – deținător al culturii manageriale? „Bunii profesioniști” sunt doriți/căutați/necesari în toate instituțiile bibliotecare. Noțiunea de “profesionalism”, conform DEX-ului, implică un dublu aspect: primul se referă la profesia în sine (adică deținerea diplomei de specialitate), cel de-al doilea orientând spre deținătorul de diplomă – “bine pregătit, care e bun în ceea ce face”. Independent de statutul funcțional al angajatului bibliotecii, un bun profesionist trebuie să realizeze permanent: **planificarea** (etapelor pe parcursul zilei de muncă, pentru a depista prioritățile și a nu fi “mânat de val” etc.); **luarea deciziilor** (accentul fiind pus nu atât pe complexitatea acestora, cât pe modul în care sunt luate: intuiție, “fler personal” ori în baza analizei serioase a situației?); **comunicarea** (Oare câți bibliotecari pun mare preț pe faptul cum explică ori cum discută cu un coleg, client, manager superior sau funcțional? Studiile arată că 2/3 din timpul de lucru este petrecut în discuții cu clienții, colegii, managerii, furnizorii. Implică procesul de comunicare responsabilitatea tuturor părților? În acest sens relevantă este recomandarea lui Aristotel: „Oricine se poate supăra și enerva – este simplu. Dar să te superi pe cine trebuie, atât cât trebuie, atunci când trebuie, cu un motiv foarte bine definit și în modul cel mai potrivit – acest lucru nu este ușor”); **grija pentru realizarea creativă a sarcinilor profesionale** (lucrăm la “normă” și așteptăm alții să ne corecteze greșelile, măsurăm timpul ori produsul final?) ș.a.m.d. Aceste dimensiuni–calități sunt integrate în noțiunea de “cultură managerială”.

Formarea culturii manageriale în instituția bibliotecară. Procesul de formare a culturii manageriale trebuie conceput ca un fenomen continuu, efectuat

în scopul implementării formelor de independență responsabilă și interdependență eficientă între angajați. Procesul include două laturi de bază: 1) însușirea de către angajați a unui ansamblu de cunoștințe și deprinderi de management; 2) crearea condițiilor necesare (contribuții ale administrației, dar și implicarea insistentă a fiecărui angajat) pentru implementarea normelor manageriale.

Metodele de educare a managementului sunt diverse și se aplică în funcție de specificul instituției concrete (2, 3). Departamentul Informațional-Biblioteconomic ULIM în acest sens pune accentul pe următoarele metode: **instruirea continuă, team coaching, delegarea, competiția**. Instruirea fiind un subiect de studiu complex, vom prezenta unele detalii vizavi de ultimele metode specificate.

În timp ce instruirea continuă are în centrul atenției un trainer/formator, care are rolul de a transfera cunoștințe/informații participanților, **team coaching-ul** plasează în centrul atenției echipa, modul cum membrii acesteia interacționează. Am putea considera că team coaching-ul este același lucru cu instruirea continuă, însă specialiștii în domeniu fac totuși o diferențiere clară între aceste două forme de educare a managementului. Să încercăm o prezentare succintă a esenței team coaching-ului, dat fiind circulația restrânsă a celui din urmă în practica bibliotecară. În traducere din limba engleză coaching-ul înseamnă un proces de antrenare. Esența acestuia constă nu în a ajuta bibliotecarul să rezolve o situație, ci în a-l învăța să rezolve asemenea situații de sine stătător. Spre deosebire de training (de instruire), care oferă un set de instrumente profesionale, coaching-ul oferă fiecărei persoane posibilitatea de a descoperi singur care sunt necesitățile sale, care sunt instrumentele care îl pot ajuta, care sunt sursele de informare. Beneficiile coaching-ului ar fi: relații ierarhice mai bune; relații eficiente cu decidenții; coeziune în echipă; relații colegiale mai bune; satisfacție profesională crescută; reducerea conflictelor; creșterea implicării angajaților, scăderea fluctuației de personal etc. Coaching-ul este un proces de parteneriat, presupunând implicația a 2 persoane: antrenor (coach) și persoana antrenată (coachee). În proces este important interesul ambelor părți: omului nu-i poți impune, dacă nu dorește. Dar, la părerea mea, eficacitatea coaching-ului în mare parte este determinată de cultura și poziția profesională a antrenorului (să nu se confunde cu tutorele, mentorul). În sprijinul formării acestora vine Școala de Biblioteconomie din Moldova prin organizarea ciclurilor de seminare în cadrul a 4 module: „Management și marketing biblioteconomic”, „Diversificarea serviciilor informațional-bibliotecare”, „Tehnici și tehnologii informaționale” și „Catalogarea și clasificarea documentelor”.

Competiția poate fi un factor de progres, suportul creării unui mediu creativ în instituția bibliotecară.

Concursurile, top-urile organizate în comunitatea profesională (la nivel național, departamental, teritorial și în cadrul unor instituții bibliotecare – este cunoscută în acest sens activitatea Bibliotecii Naționale, Bibliotecii US „Alec Russo” de la Bălți, Bibliotecii ASEM, Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”) considerate și acceptate în formule adecvate (lipsite de uz birocratic, formalism, scepticism – acesta din urmă predominând în comunitatea bibliotecară), pot să genereze un proces de transformare și schimb de idei. E importantă și tratarea competitorilor (adică a persoanelor implicate în acțiuni de caracter competitiv) drept modele, profesori, puncte de referință în activitatea profesională. Mediul benefic promoțional (cu părere de rău, acest aspect nu este apreciat la justa lui valoare de către organizatorii concursurilor și altor activități competiționale) devine indispensabil procesului de formare a relațiilor interdependente între competitori și colegii de serviciu, clienți, fondatori etc.

Delegarea este considerată o metodă eficientă de îmbunătățire a procesului decizional, constând în atribuirea unor sarcini profesionale (de exemplu, a modera o întrunire biblioteconomică, organizațională, culturală din cadrul bibliotecii; a elabora conceptul „Ziua bibliotecarului la ULIM” etc.). Se mai consideră că delegarea contribuie la schimbarea modalității de interacțiune dintre angajați, și nu a personalului însuși, fapt cu care nu putem fi de acord. Atribuind bibliotecarilor diverse sarcini și roluri, oare nu influențăm mentalitatea profesională a acestora, poziția și prestigiul profesional, capacitatea de a planifica și de a expune logic gândurile, modul de comunicare și comportare în mediul profesional? În acest sens este elocventă experiența Departamentului Informațional-Biblioteconomic ULIM, care aplică această metodă în cazul unor sarcini profesionale concrete, dar mai ales pentru conducerea activităților științifico-biblioteconomice (Symposia Professorum, secția „Biblioteconomie. Informare. Documentare”, ateliere profesionale „Structuri funcționale și organizaționale ale bibliotecii universitare” și altele). Îndeplinind rolul de moderator, persoană care provoacă și fixează deciziile luate (Decision Driver), urmărește încadrarea în timpul

stabilit a întrunirii (Pacer), bibliotecarii obțin abilități privind următoarele categorii de indicatori: indicatori de management al timpului (punctualitate, prezență, confidențialitate etc.); indicatori de management al energiei (reactivitate, asiduitate, capacitate de a prevedea conflictele și altele); indicatori de etică (ținerea în vizor a auditoriului, dirijarea discuțiilor aprinse etc.).

Impactul educării manageriale. Cultura managerială este indispensabilă fiecărui angajat al instituției bibliotecare, independent de postul deținut. Prin aceasta persoana se implică în dirijarea activității instituționale, dar mai ales deține instrumente efective pentru orientarea vieții profesionale proprii și, de ce nu, a vieții personale?

Persoana, care deține cunoștințe manageriale, își construiește o carieră profesională pe potrivă, poate exploata/comunica informațiile și deprinderile obținute. Dacă secolul trecut a plasat în centrul atenției tehnologia, perioada următoare va aparține conducerii și economiei. În condițiile profesionalizării managementului și intelectualizării crescânde a activităților informațional-bibliotecare, impactul culturii manageriale asupra funcționalității bibliotecii se amplifică tot mai mult.

BIBLIOGRAFIE:

1. Androniceanu, Armenia. Managementul schimbărilor. București: Ed. ALL, 1998, 176 p.
2. Lebedencu, Miruna. Resursele umane în viitor. Profesii, 2003, 1 sept., p.1 (supl. săpt. al “Ziarului financiar”).
3. Mut, Laura. Educarea managementului. Profesii, 2003, 19 mai, p. 8 (supl. săpt. al “Ziarului financiar”).
4. Nicolescu, Ovidiu. Sisteme, metode și tehnici manageriale ale organizației. București: Ed. Economica, 2000, 528 p.
5. Popescu-Bogdănești, Cristian. Despre competitivitate. Tribuna economică, 2004, nr. 33, p. 61-63.

**Ludmila CORGHENCI,
DIB ULIM**

OPTIMIZAREA STRUCTURII ORGANIZAȚIONALE ȘI MODERNIZAREA INFRASTRUCTURII BIBLIOTECII UNIVERSITARE BĂLȚENE

Modernization and increasing Library's performances could be reached by efficient using of informational technologies and available human resources. We present four priority directions today's managers are concerned with: developing technologies, professional skills, new services introduction, rationalization.

Cea mai de preț valoare a Bibliotecii universitare bălțene, “performanța căreia este un exemplu benefic pentru țară”, precum apreciază în cartea musafirilor de onoare acad. Gh. Duca, președintele Academiei de Științe din Moldova, reprezintă serviciile pe care le oferă beneficiarilor săi. Ceea ce poate face azi Biblioteca și bibliotecarul pentru utilizatori și ceea ce

așteaptă comunitatea sunt două lucruri total diferite față de așteptările de acum un deceniu. Introducerea și folosirea noilor tehnologii au dus la îmbunătățirea și eficientizarea serviciilor. Timpul folosit altă dată pentru căutări, comenzi, livrări de materiale a fost redus și valoarea serviciilor a crescut.

Informatizarea, care a demarat în 1989, s-a dezvoltat și continuă să se dezvolte, cerându-ne reconsiderarea a tot ceea ce facem și ceea ce avem de făcut mai departe. Personalul angajat de curând în Bibliotecă nici nu-și mai imaginează că s-a putut lucra până acum fără aceste deștepte și inerente instrumente de lucru, precum sunt calculatoarele, printerele, scanerele. Parcă mai ieri ne lamentam că lucrăm în 2 regi-muri, că este foarte dificil cu același număr de salariați să faci față noilor cerințe... Dar încercați să scoateți calculatoarele din uzul nostru, nici un bibliotecar nu-l va mai ceda, din contra teama psihologică a fost de mult depășită, rostul și beneficiul noilor tehnologii este conștientizat pe deplin, bibliotecarii solicitând computere pentru fiecare salariat, cu adevărat să fie personal, și, desigur, cu cele mai performante capacități. Primul calculator, cu care, în 1989, a început informatizarea, este trecut la Muzeul Bibliotecii și nu din motivul că bibliotecarul este conservator; alături de cele 44 de calculatoare de ultimă oră: Intel Celerom 233 MH2 și Intel Celerom 2100 MH2, rămân funcționale și celelalte tipuri de PC. Astăzi parcul lor numără – 90 de unități, cu care doar poate aranjarea în raft a cărților nu se face.

Bibliotecarii rămân recunoscători Fundației SOROS Moldova, care a susținut inițial și a deschis oportunitățile lumii informatizate și, desigur, fondatorului, rectoratului universității bălțene – garant al dotărilor privind evoluția și transformarea Bibliotecii într-un autentic centru infodocumentar.

Soft-ul TinLib, devenit tot mai avansat prin actualizările și modificările efectuate de furnizori, Firma IME București, ne-a permis să creăm o bază de date solidă, de circa 160 000 informații, ceea ce constituie deja 50% din toate titlurile (250000), deținute în colecțiile Bibliotecii. Intrat în sala de cataloage, utilizatorul se îndreaptă direct la computer, având deplină încredere în siguranța și exhaustivitatea informației. Furnizarea acesteia, cu părere de rău, este la noi compromisă, deoarece cataloagele accesate încă nu înregistrează fondul complet, de aceea conversia retrospectivă rămâne în grija bibliotecarilor, gestionari ai unor colecții mari. Din cele câteva moduri de retroconversie, credem că l-am ales pe cel mai optimal: prin Modulul Circulație se introduc date sumare despre cărțile cu o înaltă circulație ori selectate din raft la latitudinea bibliotecarului în vederea promovării lor active prin catalogul electronic, nemaivorbind de faptul că colecțiile uzuale din sălile de lectură și, cu precădere, de la împrumuturi se regăsesc pe calculator.

Deoarece prin înregistrarea catalografică convențională, prevăzută ca o analiză de conținut, nu întotdeauna se asigură succesul căutării integrale în cataloagele on-line, la Biblioteca universității bălțene, a mai fost inițiat un program aplicativ menit să depășească acest inconvenient și să amplifice volumul de informații obținute prin scanarea **cuprinsului/sumarului cărților și revistelor străine**. Câmpurile de descriere a conținutului, prevăzute în soft-ul TinLib, ar reține pentru un termen mai lung prelucrarea științifică a documentelor în serviciile funcționale. Iată de ce, în viitorul apropiat, se va purcede și la scanarea cuprinsului unor reviste și monografii în limbile română și rusă. Această bază, tangențială celei formate în TinLib, devine tot mai solicitată de către utilizatori. Programul este elaborat în *Microsoft Access 97, 2000*, căutările sunt foarte simple: autor, titlu, cuvinte-cheie, sursa este regăsită în baza principală.

1/4 din toată colecția Bibliotecii este deja bar-codată și în aceste zile începe aplicarea Modulului Circulație în toate subdiviziunile Bibliotecii, nu numai cu titlu de experiment cum era până acum. Obținerea codurilor de bare se face la nivel local cu ajutorul unui program aplicativ în *Visual Basic for application*.

Sala de cataloage, care o dată cu definitivarea unor lucrări de construcție în vederea extinderii spațiului, în curând va deveni **Sala de referințe bibliografice** (după modelul bibliotecilor occidentale), cu acces direct la sursele de referință tipărite, oferă posibilități de cercetare în OPAC, Internet, baze de date, inclusiv Legislația Republicii Moldova, baze de date ale Centrului de Resurse Informaționale ale Ambasadei SUA, EBSCO prin 15 calculatoare, căutările fiind asistate de bibliotecari. Anume de aici, de la Referințe, începe drumul utilizatorului în Bibliotecă. Tot aici fiind și unul din locurile de desfășurare a orelor de cultură informațională, curs recomandat pentru promovare de către Colegiul Ministerului Educației în volum de 30 de ore. Tradiția și experiența, acumulată încă din anul 1966, de când au început aceste cursuri în Biblioteca bălțeană, condițiile materiale, resursele tehnologice/informaționale și desigur resursele umane disponibile, aprecierea, delegarea și asumarea de către bibliotecari a responsabilităților, au permis integrarea acestui curs în planurile didactice universitare. În anul de învățământ 2003/2004 la Bibliotecă s-au promovat mai bine de 900 ore ale cursului de cultură informațională, iar în acest septembrie (2004) 10 bibliotecari competenți au devenit și membri ai catedrei de informatică și electronică.

Dezvoltarea creativității studenților urmărește scopul potențării capacităților profesionale și perfecționării instrumentelor de activitate intelectuală, ceea ce se și produce cu implicarea deplină a specia-

liștilor-bibliotecari și în spațiile noi ale Mediatecii, de curând dotată la inițiativa rectoratului cu 30 de calculatoare performante. Audiții la căști, vizionări ale programelor internaționale prin antena-satelit, însușirea limbilor străine cu mijloace multimedia, prelucrări de texte, imprimare, accesarea CD, DVD-Rom, salvarea informațiilor pe dischetă, în limita de timp, cu rezervări anterioare – acestea sunt oportunitățile Mediatecii, crearea și importanța căreia este astăzi de netăgăduit într-o bibliotecă.

Cred că merită remarcat faptul că din **56 000 de referințe** oferite într-un an de studiu – **70 %** sunt realizate în regim automatizat. Nemaivorbind de miile de buletine de cerere și liste tematice bibliografice, apreciate cu satisfacție de utilizatori. Un serviciu foarte util pentru cadrele didactice a fost inițiat acum un an privind selectarea bibliografiei pe domeniu pentru redactarea bibliografiei în programele analitice, informându-l și ținându-l la curent cu tot ceea ce deține Biblioteca.

Rămânând la același capitol de asigurare documentară a disciplinelor de studiu, este solicitat și un alt serviciu foarte util pentru cadrele didactice și pentru bibliotecarii de la Achiziții. **“Dotarea lectoratelor”**, un program de aplicație, elaborat în *Visual Basic for application*, permite selectarea și contorizarea surselor documentare pe discipline de studiu, tipuri de documente, pe limbi. Aceste statistici joacă un rol semnificativ la evaluarea și acreditarea Universității.

Un alt program **“Statistica”**, elaborat în *EXCEL*, îl aplică toți bibliotecarii de la Comunicarea colecțiilor, în prima versiune pentru doar 7 indicatori, iar în versiunea a II-a – 45, fostul Registru de evidență a activității în formă tipărită. Folosirea unui asemenea instrument într-o procedură manuală era foarte complicată și nu întotdeauna obiectivă. În forma sa automatizată un asemenea instrument ne ajută să fim mereu cât mai aproape posibil de obiectivele precizate, cea mai mică deviere fiind imediat semnalată. Alături de documentul tipărit urmărim utilizarea infrastructurii informaționale: **accesări Internet – 25 898, bazele de date – peste 16 000**. Calculatoarele primite la început de acest an școlar vor spori, cu siguranță, acești indicatori.

Pentru managerii superiori este gândit un alt program în *Access 97* **“Resursele umane ale Bibliotecii”**, care permite evidența și mișcarea cadrelor, actualizarea informațiilor despre salarii, inclusiv salariile cu componentele sale, fișa postului, în curând se vor scana și fotografiile salariiilor. Prin acest program este asigurat controlul, obținerea, oricând am dori, a sintezelor pentru orice fel de rapoarte.

Înscrierea la Biblioteca a tinerilor admiși la studii în Universitate s-a produs în acest an în termeni și mai reduși decât în anul trecut – 1,5 săptămâni, datorită altor două programe de aplicație **“Baza de**

date – Admiși” (Access 97), care fiind preluată de la comisia de admitere, în urma prelucrărilor respective a fost integrată în baza de date despre cititorii Bibliotecii, iar aplicarea programului **“Permise”**, elaborat acum 3 ani (Access) a condus la confecționarea a 1700 de permise de intrare laminate cu coduri de bare pentru studenții din anul I.

“O bibliotecă își are, așa putea spune, personalitatea ei, atmosfera ei, ca o făptură vie”, spune N.Balotă, iar Biblioteca instituției bălțene, definindu-și de mult identitatea și transformându-se într-o adevărată “hybrid library”, îmbină cu succes servicii tradiționale, eterne, inerente unei instituții a cărții, cu posibilitatea de acces la orice informație, indiferent de forma de prezentare a acesteia și suportul ei.

Comunicarea managerială și practicile de luare a deciziei sunt la fel influențate de tehnologii informaționale... **“Mapa generală”** plasată pe masa de lucru a fiecărui calculator, loc de muncă al bibliotecarului, a devenit o modalitate eficientă de comunicare pe verticală și orizontală, ceea ce duce la un feedback, care include informarea, corectarea, întărirea/recunoașterea mesajului. Scopuri strategice, obiective, argumentări, rapoarte, repartizări de sarcini, fișe de post, regulamente, instrucțiuni, pagini de lucru, procese-verbale (verificări/controale; predare – primire; adunări); sugestii/proponeri; infoghiduri, full-texte salvate, bibliografii arhivate pe teme frecvent solicitate în vederea accelerării și facilitării referințelor pentru utilizatori. Schimbări de program, articole, felicitări – toate se găsesc în **“Mapa generală”**. Pentru a evita distorsiunile, lucrul în Intranetul local începe de la instrucțiunea privind modalitățile de utilizare a acestei **Mape**. Calitatea comunicării se măsoară prin capacitatea de învățare și mărire a gradului lor de informare/implicare.

Valorile care susțin Biblioteca azi răzbat mai întâi de toate din modul ei de organizare. Sub influența factorilor externi și a factorilor instituționali (deschiderea unei facultăți, catedre noi, curriculum universitar, viziunea rectoratului asupra rolului și locului Bibliotecii în comunitate, salarizarea, resursele și tehnologiile informaționale disponibile/accesate, integrarea în Intranetul universitar) s-au produs modificări în structura organizațională a Bibliotecii. Orice Bibliotecă, ca organizație, este alcătuită din 2 componente/sisteme la fel de importante: unul social, celălalt tehnologic. Ne-am convins, în special în ultimii ani, că tehnologia nu este un dat, încât managementul și structura organizațională să urmărească doar adaptarea personalului la tehnologii. Tehnologia ca și munca oamenilor prezintă niște variabile, susceptibile de modificare. Structura organizațională este întotdeauna orientată spre asigurarea unei corespondențe optime între ce-

rințele serviciilor eficiente pe de o parte și nevoile umane/sociale pe de altă parte. “În această Bibliotecă le este bine cititorilor, cărților, bibliotecarilor” și noilor tehnologii informaționale, adăugăm noi crezului dintotdeauna al supușilor profesiei de la universitatea bălțeană. Sub impactul unor factori instituționali s-au lichidat anumite subdiviziuni, pentru ca să se formeze compartimente moderne în deplină concordanță cu imperativele timpurilor. Restructurări/remodelări/renovări/“croiri de teritorii” pentru ca din acest an să-și continue funcționarea Centrul de Automatizare într-un spațiu nou, cu echipament performant și mobilier modern.

Astăzi multe în Bibliotecă: pregătirea profesională a bibliotecarilor, programele, serviciile acordate, echipamentele și mobilierul, încăperile, comoditățile, concepția organizării interioare a spațiilor pentru public și personal poartă amprenta modernizării. Structura modificată a Bibliotecii, propusă Senatului pentru aprobare, este clară, reflectă toate genurile de activitate, inclusiv educațională, științifică, culturală, de instruire informațională, serviciile noi oferite, denumirile compartimentelor

fiind corecte și actuale, evidențiate într-o structură logică începând cu informarea – documentarea, sala de referințe bibliografice, Centrul de Automatizare; o autentică Mediatecă înzestrată cu echipament adecvat și spații corespunzătoare. Biblioteca mai este individualizată prin Centrul de Documentare al ONU, Filiala Institutului Goethe – București.

Din presa de specialitate desprindem astăzi tot mai frecvent că trebuie să acordăm o deosebită atenție imaginii și ambianței, pentru ca acest loc să devină cât mai captivant și plăcut. O nouă înfățișare a căpătat Biblioteca după renovările din această vară, remarcându-se prin următoarele elemente: gradul ridicat de informatizare, accesibilitate și vizibilitate, continua gratuitate a tuturor suportilor, cromatica mochetelor, a mobilierului nou. De la intrare vizitatorul este întâmpinat cu videoclipuri despre Universitate, Bibliotecă, regulamentele ei, promovarea spațiilor, calendare lunare ale evenimentelor.

Elena HARCONIȚĂ,
*directorul Bibliotecii Științifice
a Universității de Stat “A.Russo”*

REPRODUCEREA REPROGRAFICĂ A OPERELOR DE CĂTRE BIBLIOTECI

Legislația privind dreptul de autor în diverse state ale lagărului comunist considera autorul unei opere de literatură, artă sau știință ca fiind titularul drepturilor de autor, dar îl limita în exercitarea drepturilor sale patrimoniale. Actele normative prevedeau, de asemenea, diferite posibilități de utilizare a unei opere, fie fără permisiunea sau plata autorului, fie fără permisiunea autorului, dar cu plata unui onorariu de autor calculat de către organele statale.

După obținerea independenței, Republica Moldova a adoptat Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe, nr.293-XIII din 23.11.1994, precum și alte acte normative ce reglementează domeniul dreptului de autor și drepturile conexe. O dată cu intrarea în vigoare a acestor acte, s-a urmărit ca să se armonizeze legislația Republicii Moldova în corespundere cu standardele internaționale, ca să se reglementeze pedepse mai eficiente pentru violarea normelor dreptului de autor și a drepturilor conexe și să se desfășoare o protecție adecvată a autorilor autohtoni sau a celor străini.

Chiar din articolul 3 al Legii, evidențiem două noțiuni:

Prima face referire la termenul de **reproducere**, adică realizarea unuia sau a câtorva exemplare ale operei sau fonogramei în orice formă materială, inclusiv audio- și videoimprimare.

Legiuitorul nostru a încercat să acopere toate posibilitățile de fixare a operei pe un suport pentru

toate categoriile de opere, inclusiv pentru cele audiovizuale și pentru programele pentru computer.

Obiectul reproducerii îl constituie opera creată de către autor. Aceasta presupune că autorul a realizat el însuși o primă fixare a operei pe un suport, reproducerea fiind operația de copiere și multiplicare a originalului operei. Tot în prezența unei reproduceri ne vom afla și atunci când opera a fost reprezentată sau executată, iar interpretarea a fost fixată, multiplicată și difuzată. În acest caz, obiectul reproducerii îl poate constitui atât opera ca atare, fixată pe un suport de către un autor, cât și interpretarea, care constituie un act de creație distinct de opera originală, chiar dacă între aceasta și interpretare există o legătură.

Opera poate fi multiplicată prin diferite modalități de reproducere, aceasta putându-se realiza prin: tipărire, fotocopiere, xerocopiere etc., astfel încât forma exterioară a exprimării să rămână neschimbată.

Legea nu face nici o distincție între reproducerea parțială sau reproducerea integrală a operei. În orice variantă, reproducerea de către terț este licită, numai dacă este realizată cu acordul autorului.

A doua noțiune de care suntem interesați este **reproducerea reprografică**, fiind tratată ca o reproducere în facsimil a originalului operei scrise sau grafice în dimensiune naturală, mărită sau micșorată prin metoda copierii fotografice sau cu alte mijloace tehnice, altele decât cele de editare.

Controlul utilizării operelor, în condițiile proliferării și perfecționării tehnicilor de reproducere, a transmisiunilor de date și informații ori programe prin cablu și satelit este dacă nu un lucru imposibil, în orice caz greu de realizat. Mijloacele sofisticate de reproducere și difuzare a operelor șterg frontierele, permit accesul la opere a unor utilizatori ce nu pot fi identificați, fac ca titularul dreptului de autor să nu mai aibă controlul circulației operei sale. Pirateria în domeniul dreptului de autor, adică fabricarea și punerea în circulație de copii, combinată cu contrabanda, constituie atât o violare a drepturilor morale ale autorilor, cât și o violare a drepturilor patrimoniale ale acestora. Operele sunt create de autorii lor pentru a ajunge la consumatori, iar statul oferă protecție operelor și drepturi exclusive autorilor lor, pe durată limitată, pentru ca patrimoniul cultural al umanității să fie în continuu îmbogățit. Orice operă trebuie să fie utilizată de consumatori, dar acest consum trebuie să aducă autorilor un anumit beneficiu.

Armonizarea intereselor autorilor și consumatorilor de opere și obiectivele culturale urmărite de state au impus instituirea unor limite și în privința drepturilor autorilor, măsurile legislative în domeniu trebuind să răspundă la trei obiective:

- să creeze condiții optime pentru ca bibliotecile, arhivele și instituțiile de învățământ să-și poată îndeplini menirea socială;
- să garanteze autorilor o remunerație proporțională cu nivelul de utilizare a operelor lor;
- să asigure și să faciliteze nu doar protecția dreptului de autor, ci și accesul publicului la opere.

Confruntată cu problemele încălcării dreptului de autor, pe de o parte, și cu cea a nevoii de a asigura protecția efectivă a drepturilor de autor, pe de altă parte, și pornind de la premisa că în interesul culturii este necesară găsirea de soluții echitabile, care reclamează atât protecția celor care contribuie la îmbogățirea ei, cât și accesul la cultură a membrilor societății, Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale a formulat, încă din 1979, recomandări pentru:

- a) extinderea legislației dreptului de autor asupra tuturor formelor de utilizare a operelor protejate;
- b) găsirea unor formule de administrare colectivă a drepturilor realizate din prevederile asupra acestor utilizări, probleme care nu pot fi rezolvate decât cu ajutorul societății și uniunilor de creații și eventual, de asigurare a unei remunerații speciale, în favoarea autorilor, pentru utilizările necontrolabile.

S-a remarcat, în același timp, că operele nu-și pot realiza misiunea de instrumente ale progresului cultural dacă dreptul de autor nu ar fi supus unor limitări. Aceste limite privesc, pe de o parte, durata protecției, iar pe de altă parte, vizează exercitarea dreptului exclusiv de exploatare.

Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale, făcând referire la limitarea dreptului exclusiv de

exploatare a operei prin reproducere, a formulat în 1973, următoarele recomandări:

1. Bibliotecile trebuie să fie autorizate să facă un număr limitat de reproduceri exclusiv pentru nevoile publicului, pe baza unei licențe legale negociate între organele competente ale bibliotecii și organizațiile calificate ale creatorilor;

2. Reproducerea operelor protejate trebuie să aducă autorilor un beneficiu, o remunerație echitabilă;

3. Particularii au dreptul de a face copii pentru uzul personal, într-un singur exemplar, dintr-un singur articol al unui periodic sau dintr-o parte rezonabilă a unei cărți.

O dată cu apariția tehnicii performante, reproducerea reprografică a operelor protejate de dreptul de autor amenință drepturile autorilor. Bibliotecile, arhivele și instituțiile de învățământ sunt cele care au o activitate reprografică de amploare în acest sens.

Țările Europei Occidentale aplică nuanțat regulile privind reproducerea reprografică. De exemplu, în Suedia, există acorduri de genul celor recomandate de Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale, încheiate între autori și editori. Olanda a consacrat dreptul de a reproduce o operă pentru uzul personal, dar în cazul cărților, limitat doar la o mică parte. În Franța, copiile pentru uz personal făcute în întreprinderi și organizații științifice sunt permise chiar fără autorizația autorului. În Germania, sunt de asemenea permise reproduceri pentru uz personal, în scopuri științifice și pentru includerea în arhiva proprie, dar aceste reproduceri nu pot fi puse în circulație.

Pentru a introduce echitatea în acest domeniu și pentru a institui un beneficiu pentru autori, o mare majoritate a specialiștilor consideră că ar fi binevenită introducerea unui impozit special pentru mijloacele de reproducere reprografică.

În perioada sovietică a dreptului de autor multă vreme această latură a rămas nereglementată. În practică, bibliotecile, arhivele și instituțiile de învățământ reproduceau operele atât pentru scopurile sale, cât și pentru particulari, fără careva limite. Acest concept a suferit modificări radicale în urma adoptării Legii privind dreptul de autor și drepturile conexe, nr.293-XIII din 23.11.1994, care a rezervat un întreg capitol limitării drepturilor patrimoniale, iar articolul 21 se referă nemijlocit la reproducerea reprografică a operelor de către biblioteci, arhive și instituții de învățământ, potrivit căruia se permite reproducerea reprografică nonprofitabilă, fără consimțământul autorului sau al altui titular al dreptului de autor și fără plata remunerației de autor, dar cu indicarea obligatorie a numelui autorului, a cărui operă este valorificată, și a sursei de împrumut, în anumite cazuri și în volumul determinat de scopul urmărit:

- a) de către biblioteci sau arhive într-un singur exemplar al operei publicate legal – pentru a înlocui un exemplar pierdut, distrus sau devenit inutilizabil, pentru a oferi altor biblioteci sau arhive analoage

exemplare ale operelor pentru înlocuirea operelor pierdute, distruse sau devenite inutilizabile din fondurile acestora, dacă obținerea pe cale obișnuită a unor astfel de exemplare nu este posibilă;

b) de către biblioteci sau arhive într-un singur exemplar articole aparte și alte opere cu volum mic sau extrase scurte din opere scrise publicate legal (cu excepția programelor pentru computer) – în scopuri didactice, științifice sau personale, la cererea persoanelor fizice;

c) de către instituții de învățământ articole aparte și alte opere cu volum mic sau extrase scurte din opere scrise publicate legal (cu excepția programelor pentru computer) – în scopuri de studiu.

Reproducerea reprografică indicată la literele b) și c) se admite în cazul când biblioteca, arhiva sau instituția de învățământ nu dispun de licența pentru reproducerea reprografică pe care o eliberează organizația de administrare pe principii colective a drepturilor patrimoniale ale autorilor, despre care biblioteca, arhiva sau instituția de învățământ știu sau trebuiau să știe.

Conform Legii privind dreptul de autor și drepturile conexe, se permite reproducerea reprografică a unei opere legal publicate. Însuși conceptul reproducerii reprografice se referă doar la opere publicate pe calea editării, exemplarele de operă difuzate publicu-

lui într-o altă formă materială, nu pot fi reproduse fără acordul autorului.

O altă regulă este că în cazul unei reproduceri reprografice a unei opere în mod obligatoriu se indică numele autorului și sursa de împrumut.

Bibliotecile, arhivele și instituțiile de învățământ pot reproduce reprografic opera doar într-un singur exemplar, normă care intervine pentru a nu se leza drepturile autorului. Legislația Republicii Moldova nu impune o limită în vederea numărului de exemplare pe care aceste instituții au dreptul să îl efectueze într-o anumită perioadă de timp, de exemplu: zece copii într-un an.

Din articolul 21 mai rezultă că reproducerea reprografică nu poate avea drept scop obținerea de profit. Aceasta nu înseamnă însă că bibliotecile, arhivele și instituțiile de învățământ, nu sunt în drept de a percepe o taxă pentru serviciile date, dar trebuie să se înțeleagă că aceste surse trebuie îndreptate doar spre acoperirea cheltuielilor legate de reproducere.

Orice altă valorificare a operei, cu excepția celor trei cazuri menționate mai sus este permisă doar în baza contractului cu autorul sau cu titularul de drepturi.

Ion ȚIGANAȘ,

Specialist-coordonator al Agenției de Stat pentru Drepturile de Autor a Republicii Moldova

UTILIZATORII ȘI DIVERSITATEA FORMELOR DE INFORMARE

Într-o lume în care cunoașterea înseamnă «putere», bibliotecile publice au devenit Centre de Informare pentru comunitate.

Aceste instituții s-au preocupat permanent de modernizarea activităților proprii, fie prin metodele și tehnicile utilizate pentru prelucrarea documentelor, fie prin diversificarea serviciilor oferite.

Datele stocate de aceste biblioteci în decursul anilor pe benzi magnetice au fost convertite în PC-uri și constituie astăzi baze de date accesibile on-line.

Astăzi putem spune că biblioteca tradițională a pierdut mult teren și va mai pierde în fața bibliotecii automatizate, care este mai flexibilă, preocupată să-și construiască o identitate proprie bazată pe informarea și satisfacerea nevoilor comunității locale.

Noul concept de bibliotecă câștigă teren în fiecare zi datorită ritmului pe care și-l impune de a achiziționa cât mai multe documente valoroase, de a le expune către utilizatorii interesați.

Biblioteca devine astfel un spațiu de activitate în care fiecare membru al unei comunități locale găsește suport pentru aspirațiile proprii de socializare, pentru accesarea altor baze de date.

Biblioteca «Gh. Asachi» Iași a ținut pasul cu acest tip de bibliotecă modernă și a reușit într-un timp record să pună la dispoziția utilizatorilor noi instrumente de informare alături de cele tradiționale.

După această primă etapă, biblioteca a trecut la achiziționarea unor pachete de programe care să permită nu numai construirea bazei de date, dar și asigurarea altor funcții specifice (achiziție, împrumut de documente, elaborarea de publicații de informare secundară etc.).

Biblioteca «Gh. Asachi» Iași și-a schimbat configurația de echipamente după 1999, orientându-se către o rețea locală de PC-uri și a achiziționat un soft dedicat activității de bibliotecă – TINLIB.

Utilizarea acestui program a fost o etapă extrem de importantă pentru dezvoltarea sistemelor automatizate existente, proiectarea rețelei de calcul de așa manieră încât să fie exploatată la maxim în cadrul acestui program.

Automatizarea bibliotecilor din România a avut un impact puternic asupra profesiei de bibliotecar: pe lângă faptul că a eliberat personalul de multe sarcini, ea a permis accesul și transmiterea rapidă a informa-

ției oferind și posibilitatea documentării și perfecționării personalului.

Programul acesta, TINLIB – Biblioteca TOTALĂ – este un software specializat pentru informare. El permite personalului să se familiarizeze cu tehnica de calcul, să înțeleagă rolul și locul calculatorului în procesul muncii și să identifice restricțiile de care trebuie să țină cont (corectitudinea datelor introduse, coerența codificărilor etc.).

Programul conține un modul ce permite investigarea cataloagelor electronice denumite OPAC (OPEN PUBLIC ACCES CATALOGUE).

Cataloagele ce pot fi consultate sunt cataloage de titluri, subiecte, autori, edituri, vedete de subiect, cuvinte-cheie. Metoda de utilizare a programului, și anume navigarea în baza de date a bibliotecii, permite cititorului să găsească informația dorită într-un timp foarte scurt.

În Biblioteca «Gh. Asachi» Iași, împrumutul interbibliotecar se realizează utilizând sistemele de poștă electronică, iar trecerea la împrumutul automatizat în cadrul compartimentului «împrumut carte pentru adulți» s-a făcut după ce a avut loc o serie de operațiuni pregătitoare care au dus la o bună desfășurare a activității de împrumut.

Utilizatorul, în cadrul acestui program, este recunoscut prin numărul unic înscris pe permisul de intrare și clasa acestuia; în acest mod fișa clasică este înlocuită cu cea electronică.

Serviciile de informare care permit accesul publicului la baza de date se grupează în două mari categorii:

- a) serviciile oferite pe baza datelor stocate în sistemul propriu;
- b) serviciile oferite pe baza accesului în rețelele de informare automatizate.

a) Serviciile oferite pe baza datelor stocate în sistemul propriu.

Accesul publicului la cataloage reprezintă accesul la bazele de date bibliografice, cititorii pot consulta baza de date pornind de la criteriile de selecție oferite de softul utilizat.

b) Serviciile oferite pe baza accesului în rețelele de informare automatizate.

- Informarea asupra documentelor existente în alte sisteme prin accesul on-line la bazele de date constituite;
- Localizarea unui document de interes și rezervarea unui eventual împrumut (dacă documentul respectiv este disponibil la împrumut);
- Prelucrarea unor programe și informații publice gratuite, disponibile pe internet;
- Prelucrarea din alte sisteme, prin internet, a unor înregistrări bibliografice de interes pentru utilizatori, folosibile în diferite scopuri.

La început utilizatorii au fost rezervați față de acest mod de informare, uneori chiar disperați că nu

pot obține informațiile de la cataloagele tradiționale. Personalul bibliotecii a încercat să-i atragă pe acești utilizatori, oferindu-le toate informațiile și ajutându-i să se familiarizeze cu modul de funcționare al programului și să învețe pașii de operare în program.

Cei mai receptivi la acest program au fost tinerii, care sunt mai atrași de calculator, de internet, de această formă de informare.

Utilizatorul este avid de informația rapidă care să nu necesite studiul cărții și atunci internetul poate rezolva această problemă; comunicarea rapidă, informarea cât mai completă satisface cerințele tuturor categoriilor de utilizatori.

În cadrul Bibliotecii «Gh. Asachi» Iași, alături de cataloagele electronice și navigarea pe internet, mai pot fi consultate CD-rom-urile bibliotecii, LEX-ul, precum și diverse jocuri didactice pe calculator.

Pe lângă toate aceste modalități de informare se adaugă și alte servicii: servicii de xeroxare a documentelor, de informație și referințe, de rezervări de cărți la cerere, precum și accesul direct la colecțiile de artă și cele speciale, la cartea de barou.

În ultimii ani s-a observat o creștere a numărului de titluri disponibile pe CD-rom-uri sau pe alte suporturi electronice. Achiziționarea acestora va fi un lucru firesc în următorii ani și necesar, deoarece discul digital este cea mai modernă formă de conservare a informațiilor și cea mai rapidă formă de informare, de comunicare.

La Iași, în funcție de cerințele comunității locale, a luat ființă un nou serviciu: CIC (Centru de Informare Comunitară) care este o prelungire a Serviciului Bibliografic.

Structura Centrului de Informare Comunitară este compusă din:

- Serviciul de Informare Locală;
- Serviciul de Documentare Europeană;
- Serviciul Bibliografic.

Acest serviciu oferă membrilor comunității o gamă variată de informații printr-o simplă accesare a unui fișier. Fișierele conțin informații din diverse domenii: istoria comunității, activitatea personalităților locale, asistență socială, administrație locală, educație-învățământ-cultură etc.

Obiectivul principal al CIC-ului este de a crea baze de date specifice cu un larg spectru de interes orientate către comunitatea locală, pe care o deservește.

Serviciul a atras un număr mare de utilizatori datorită informațiilor de calitate, dar și datorită structurii sale, în special a Serviciului de Documentare Europeană.

La Iași, Serviciul Bibliografic, o altă formă de informare, are o tradiție și o identitate proprie. Informațiile stocate în fișierul acestui serviciu sunt valoroase și foarte utile comunității. O mare realizare a acestuia este primul Anuar bibliografic al județului

Iași apărut în anul 1966. De atunci și până în zilele noastre s-a respectat această tradiție și în fiecare an mai apare câte un nou Anuar.

În România, biblioteca electronică a câștigat teren prin procesul de automatizare și informatizare.

În condițiile „bibliotecii electronice” împrumutul documentelor este asistat de calculator, iar procedeele de schimb de documente sunt și ele realizate cu sprijinul calculatorului.

Cel mai important efect al informatizării unei biblioteci asupra utilizatorilor îl constituie posibilitatea acestora de a consulta bazele de date ale altor biblioteci aflate uneori la sute de mii de kilometri distanță.

Biblioteca publică a mileniului III se îndreaptă cu pași repezi spre o bibliotecă virtuală. Pornind de la ideea că memoria propriu-zisă a calculatorului poate fi mărită, utilizatorul va trece de bariera memoriei

reale către cea virtuală. Atunci când se vorbește de biblioteca virtuală se înțelege o bibliotecă imaginară, cu capacități nelimitate pentru stocarea datelor bibliografice și documentelor, o bibliotecă care ar deține mii, zeci de mii de cataloage, documente integral transpuse pe medii electronice.

Conceptul bibliotecii virtuale aplicat în practică, creează noi dimensiuni informaționale atât pentru sistemele de informare și documentare, cât și pentru utilizatori.

Dacă privim cu atenție diversitatea formelor de informare apărute în ultimii ani și la ritmul accelerat al automatizării bibliotecilor din țara noastră și din întreaga lume, ne dăm seama că până la apariția bibliotecii virtuale nu mai e decât un pas.

Irena-Ioana BRODOCEANU

Arborele Eminescu,
linogravură policromă
(varianta finisată), 48 cm x 46 cm

Arborele Eminescu (guașă),
16 cm x 16 cm (varianta cu Pegasul)

CÂNTEMIRIANA ÎN VIZIUNEA CĂRTURARULUI CHIȘINĂUIAN ALEXANDRU KIDEL

Despre Alexandru Kidel – bibliologul, istoricul și istoricul literar – un pasionat propagator al științei, artei și literaturii în spațiul românesc, și mai ales în spațiul basarabean, s-a scris în mai multe rânduri. Despre el s-a elaborat și un studiu biobibliografic, care mai dăinuie, din păcate, în manuscris.

De data aceasta însă ne este dat să mărturisim cititorilor despre aportul adus de el pe altarul moștenirii literar-științifice și, în special, la cristalizarea în memoria poporului nostru a numelui Cantemir, anume al lui Dimitrie Cantemir și familiei sale.

Se mai păstrează în memoria noastră manifestările organizate cu ocazia sărbătoririi „Anului Dimitrie Cantemir – 2003”: simpozioane, conferințe științifice, mese rotunde, expoziții de carte etc., la care s-au rostit (și scris) multe lucruri frumoase, unele parțial cunoscute, iar altele fie uitate sau chiar inedite. Cu interes deosebit, spre exemplu, au fost primite comunicările, dar și emisiunile televizate și radio ale reprezentanților de la Moscova și Petersburg respectiv Dimitrie Karalis și Veaceslav Samoskin. Printre altele, ei au lansat multe detalii și argumente din bogata corespondență a fiicei mai mari Maria și a feciorului mai mic Antioh ai marelui cărturar și om de stat Dimitrie Cantemir, o bună parte dintre care (despre dragostea dintre Petru cel Mare și Maria Cantemir, spre exemplu) cunoscute unora de la Șt. Ciobanu (7), de la Al. Kidel (1) și din alte surse, dar care fiind înțelese de către o bună parte de ascultători ca niște documente absolut inedite. Se cereau, parcă, careva explicații. Însă timpul le răbda pe toate. Se aștepta publicarea comunicărilor, care, probabil, ar fi rezolvat problema aceasta, după părerea ascultătorilor mai atenți, inventată. Dar așteptările...mai continuă. La drept vorbind, momentele acestea m-au intrigat și pe mine.

Revenind la scrierile kideliene despre familia Cantemir ne-am convins că ele deloc n-au fost niște ocupații episodice, ci din contra: făceau parte din interesele lui profesionale (științifice). Se știe că, imediat după absolvirea Universității Cuza-Vodă din Iași (1928), Al. Kidel și-a perfecționat studiile, făcând doctoratul la aceeași instituție, secția politico-economică (1928-1933). În 1930 el a publicat într-o broșură aparte lucrarea „Contribuțiuni la bibliografia social-economică basarabeană”, care, alcătuită din mai multe diviziuni, rezervază un paragraf aparte – „Colonizările din Basarabia” – ce constituie o trecere în revistă a literaturii despre colonizările moldovenilor în diferite regiuni ale Rusiei (S. Trișcenko). Aceste interese științifice le-a realizat în mai multe studii și articole, printre care și „Maria Cantemir: Femeia cea mai cultă din epoca lui Petru cel Mare”, publicată într-o ediție separată (Ch., 1934) și în rev.

„Viața Basarabiei” (Nr. 6 și 7-8, 1934). Pe parcursul anilor autorul va propune cititorilor și alte articole, studii și recenzii legate de acest nume. (Lista acestora, în ordinea cronologică a apariției, vezi la finele acestor rânduri.)

Dar iată și cantemiriana propriu-zisă în viziunea lui Alexandru Kidel. „Maria Cantemir...” (1) e prima lucrare de proporții la tema dată a tânărului cercetător. El din start ne pune la curent că lucrarea respectivă e scrisă „După studiul lui N. Maikov, membru al Academiei Ruse, publicat în rev. «Russkaia starina» an. 1897, unde arată și izvoarele de care s-a folosit: scrisorile Mariei Cantemir către fratele său Antide Cantemir păstrate în arhiva Ministerului de Justiție din Moscova etc.” (P. 9), ca mai apoi să ne mărturisească cum și în ce împrejurări D. Cantemir cu familia și cu toți cei de l-au însoțit au ajuns în Rusia. „În anul 1711, la începutul războiului ruso-turc, domnul Moldovei Dimitrie Cantemir a aderat la planurile războinice ale lui Petru cel Mare și după sfârșitul nefavorabil al acestui război s-a retras după oștile rusești în Rusia” (P. 9). Autorul se asociază la spusele contemporanilor că D. Cantemir „e un om foarte capabil și cuminte” (Petru, țarul), că e un om înțelept, cult și curtenitor. Român de origine, a fost de-o cultură superioară. Primele studii le-a primit la Constantinopol. Născut în anul 1663, a asistat de tânăr la primele războaie ruso-turce. Dimitrie Cantemir, căsătorit cu fiica domnului muntean Șerban Cantacuzino, care „nutrea gânduri despre izgonirea turcilor din Țarigrad” (P. 10), a rămas adânc impresionat de aceste planuri. Dar în zadar...Iar când țarul Rusiei a declarat război Turciei „domnul Moldovei nu s-a îndoit nici un moment ca să treacă spre partea Moscovei. Însă înfrângerea de la Prut a risipit și ultima speranță” (P. 10).

În 1711, la părăsirea Moldovei, familia lui Dimitrie Cantemir „se compunea din următoarele persoane: soția sa – Casandra, două fiice – Maria și Smaranda și patru fii: Matei, Constantin, Serghie (Șerban) și Antioh... Fiica cea mare – principesa Maria, născută la Iași, la 29 aprilie 1700, a fost dusă la Constantinopol, unde a stat cu părinții până la numirea lui Dimitrie Cantemir ca domn al Moldovei. La sfârșitul anului 1711 Dimitrie Cantemir cu familia vine la Iași.” (P. 10). Aici, la Iași, în ziua de 24 iunie 1711 Maria l-a văzut pentru prima oară pe țarul Petru cu țarina Caterina la intrarea lor în capitala Moldovei. Asta a fost o măsură de precauțiune, de a-și expedia familia în Rusia. De la această dată Maria „nu și-a părăsit noua sa Patrie” (P. 10).

Pentru început D. Cantemir și-a stabilit reședința la Harkov, însă nu pentru multă vreme. În anul 1712 țarul îi dăruiește moșii întinse în ținuturile Moscovei,

Kurskului și Sevskului și un palat la Moscova. Peste un an (1713) D. Cantemir se mută la Moscova. În Rusia copiii lui erau supravegheați în primul rând de mama lor – Casandra, dar îl aveau în casă, ca percepător, pe Anastasie Condoidi – un grec din Țarigrad, pe care Dimitrie Cantemir „l-a luat cu el la plecarea sa în Rusia” (P. 11). Anume de la acest percepător a învățat Maria Cantemir greaca veche, latina și italiana, „știindu-le așa de bine încât pe urmă purta corespondența în limba italiană cu fratele său Antioh Cantemir” (P. 11). Cercetătorul chișinăuian redă în amănunte aptitudinile Mariei, dragostea ei față de carte, literatură, artă: „Citea scrierile autorilor străini...Știa foarte bine matematica și desenul..., nu era străină nici de muzică..., studia limba și literatura rusă...În anii cei dintâi a șederii sale în Rusia, Dimitrie Cantemir și-a luat în calitate de secretar pe Ivan Ilinski. Rus, de baștină din gubernia Iaroslav...Știa bine limba latină, binișor limba greacă și perfect limba și literatura rusă” (P. 11). În casa cantemireștilor a învățat limba românească. Concomitent învață pe copiii lui D. Cantemir limba rusă, iar Antioh a învățat de la Ilinski „regulile gramaticii rusești, compunerea prozei și a versurilor”.

Soția lui Dimitrie Cantemir – Casandra n-a rezistat mult viața prin străini. Ea s-a stins în ziua de 11 mai 1713 în vârstă de 32 de ani.

La finele anului 1717, semnalează Al. Kidel, a venit la Moscova țarul Petru cu țarina Caterina, unde a vizitat în mai multe rânduri casa lui Dimitrie Cantemir. În curând, după această vizită, îl vedem pe Dimitrie Cantemir la Petersburg unde „se amorizează de una din frumoasele Curții – principesa Anastasia Ivanovna Trubețkaia, cu care se căsătorește în ziua de 14 ianuarie 1720, la nuntă fiind țarul, țarina și toată Curtea. Între timp s-a îmbolnăvit fiica cea mică a lui Cantemir – Smaranda – care moare în brațele Mariei Cantemir” (P. 12).

Al. Kidel constată că a doua căsătorie a lui Dimitrie Cantemir și trecerea sa la Petersburg i-a impus și schimbarea în felul de viață. „În acel timp au început în Capitala Nordului festivitățile cu ocazia încheierii păcii de la Nenstadt (30 august 1722) cu Suedia, datorită căreia Rusia, în mod definitiv, și-a deschis poarta spre occident...” (P. 13). Cu lux de amănunte, în cadrul acestor festivități, este descrisă petrecerea din „ziua de 26 octombrie în același an în casa lui Dimitrie Cantemir unde li s-a făcut o primire fastuoasă...” (P. 13). În iarna aceluiași an Dimitrie Cantemir a intervenit la țar „să-l ajute la eliberarea fratelui său din Constantinopol”. Dar din relatările cărturarului nostru s-a văzut că intervenția aceasta n-a avut sorți de izbândă, căci ambasadorul Franței la Petersburg – de Compredon – „a căutat să schimbe subiectul conversației... De altfel și țarul Petru n-a mai vrut să continue discuția aceasta. Însă, tot în același timp, s-a întâmpnat ceva cu totul neprevăzut. Țarul Petru s-a amoretat de Maria Cantemir, fiica fostului domnitor al Moldovei” (P. 13).

Meditând pe marginea acestor relații, cercetătorul chișinăuian constată că „Maria Cantemir era dotată cu o inteligență vie, avea o cultură vastă, ceea ce era suficient ca să-l farmece pe țarul reformator. Se

povestește că și dânsa a fost cucerită de figura puternică a lui Petru” (P. 14). De observat că autorul descrie toate peripețiile acestea, punându-ne la îndemână informații interesante. Dar cele relatate confirmă nu doar relațiile celor îndrăgostiți, ci și unele zvonuri legate de atitudinea lui D. Cantemir față de situația descrisă, ba chiar și de atitudinea lui „trădătoare” față de Țara Moldovei. De aceea, în continuare, ne vom strădui să reproducem mai multe aliniate (pilde) din textul cercetătorului chișinăuian: „Acestea se confirmă prin faptul că (Maria) în curând refuză propunerile de căsătorie ale prințului Ivan G. Dolgoruki sub pretextul că n-are nici un cin în slujba Maiestății sale împărătești; cu tot consimțământul lui Dimitrie Cantemir. Lucrurile de mai sus le găsim, scrie Al. Kidel, într-o scrisoare de testament trimisă de fostul domnitor al Moldovei țarinei Caterina din septembrie 1722. Dimitrie Cantemir voia să arate că relațiile fiicei sale cu Petru au rămas pentru el necunoscute. Ținând seama că Petru a avut cu Caterina numai două fete, e posibil că Dimitrie Cantemir nutrea că Maria născând un băiat acesta va fi moștenitorul direct al tronului rus și că dragostea puternică a țarului către fiica lui Cantemir, va despărți pe Petru de țarina Caterina. După spusele contemporanilor, aceasta a fost și bănuiala Caterinei. În primăvara anului 1722 s-a constatat că principesa e gravidă. Planurile lui Dimitrie Cantemir păreau a se apropia de realizare” (P. 14).

După o mică abatere de la temă, aducând știri importante despre războiul lui Petru cu Persia, la care de altfel a participat și Dimitrie Cantemir, autorul continuă: „Cei trei fii ai lui Cantemir îl însoțeau în expedițiile militare, pe când soția cu fiul mai mic – Antioh și Maria au rămas în Astrahan...Între timp, Maria care era însărcinată, a avortat înainte de vreme un copil de sex masculin. Sunt bănuieli că de acest lucru n-a fost străin medicul casei Policală și favoritul împăratului, Tolstoi, care voia în modul acesta să-și câștige simpatia Caterinei. Astfel s-au spulberat nădejile lui Cantemir...” (P. 15).

Între timp s-a sfârșit și războiul cu Persia. La întoarcere spre Astrahan Dimitrie Cantemir, în drum, a făcut testamentul asupra averii sale. Ajuns „la Astrahan prințul și-a găsit fiica bolnavă. Sunt presupuneri că Dimitrie Cantemir n-a știut adevăratul motiv al bolii Mariei...Pe ziua de 11 octombrie și 26 octombrie (ziua de naștere a lui D. Cantemir) Petru îi face vizite, stând de vorbă cu el trei ceasuri, tot atunci Dimitrie Cantemir i-a înmănat țarului testamentul său. Nu se știe dacă țarul a mai dat ochii și cu Maria”, scrie Al. Kidel (P. 15).

Aceste ultime întâlniri l-au zdruncinat pe fostul domnitor al Moldovei și mai mult. „Pe ziua de 27 ianuarie 1723 familia lui Cantemir a pornit spre Moscova. În mijlocul drumului starea lui Dimitrie s-a înrăutățit așa, încât în loc să pornească spre Moscova – a rămas într-una din moșiile sale din Kursk. Odihna i-a mai prelungit viața până în ziua de 21 august 1723 când a murit, fiind înmormântat pe ziua de 10 octombrie a aceluiași an, în Moscova, la mănăstirea grecească a lui Sf. Nicolae” (P. 15-16).

După moartea lui Dimitrie Cantemir soarta familiei sale devenise critică. Al. Kidel revine la

testamentul lăsat de fostul domnitor al Moldovei și, cu acest prilej, pe lângă rugămintea părintească adresată lui Petru ca „toată averea sa imobilă să fie dată în mâinile unui singur fecior al său...” (P. 16) el, cu cuvintele lui Cantemir, caracterizează pe feciorii pretendenți la moștenire: „Matei – îl depărta definitiv de moștenire, Constantin – cel mai bun, iar în minte și științe e cel mai bun – Antioh” (P. 16).

În partea a doua a studiului („Viața Basarabiei” – 1934. – Nr. 7-8. – P. 49-67) autorul mai face o paranteză referitoare la dragostea protagoniștilor săi, constatând că înainte de moarte „...țarul și-a adus aminte de vechea dragoste și o frecvență foarte des pe Maria Cantemir” (P. 49), în rest însă cercetătorul chișinăuian era preocupat mai mult de probleme familiale (raporturile copii – văduva fostului domnitor al Moldovei, împărțirea moștenirii, căsătoria odraslelor cantemiriene etc.) și în special de relațiile Mariei cu frații săi, și mai ales cu fratele mai mic – Antioh.

Se întâmplă așa că după moartea lui Petru cel Mare (28 ianuarie 1725) într-un timp scurt s-au aflat la guvernarea Rusiei mai mulți reprezentanți. După Caterina I, care l-a înlocuit pe Petru I, a venit pe tron Petru al II-lea, care moare la 18 ianuarie 1730, fiind înlocuit de moștenitoarea apropiată Ana Ioanovna, ducesa Curlandiei. Toți acești ani familia Cantemir a trecut prin diverse cumpene. Referindu-se la perioada dată Al. Kidel scrie: „Între timp Maria Cantemir se îmbolnăvește grav influențată, probabil, de supărările aduse de avere sau, mai curând, de moartea neașteptată a țarului. Bolnavă fiind, ea-și face testamentul, prin care lasă partea ei din averea părintească fraților...Însă datorită constituției robuste, principesa se însănătoșește” (P. 49).

Ceva mai târziu, deja după suirea pe tronul Rusiei a Anei Ioanovna, starea lucrurilor în familia cantemireștilor mergea mai spre bine: „Tânărul Antioh Cantemir, care era locotenent de gardă în regimentul Preobrajenski, hotărî să-și facă o carieră pe cale politică..., (apropiindu-se) de prințul Alex. N. Cerkasky, senator și arhiepiscopul Novgorodului...Tot atunci Maria Cantemir fu numită domnișoară de onoare pe lângă împărăteasă. Însă ea preferă să rămână la Moscova, unde și construie o casă de piatră...în cartierul Pokrovka...Toată influența de care dispunea ea o pune în ajutorul fraților, plănuiind căsătorii convenabile”, scrie Al. Kidel (P. 50). Dar în unison cu autorul, cât și cu însăși Maria Cantemir, trebuie să constatăm că toate aceste „planuri” eșuau: „Tinerii nu se grăbeau deloc. Prințul Sergheie declină toate aceste preparative. Prințul Matei (refuză și el miresei...) din familia Saltâkov... Atunci Maria se hotărî să-l însoare măcar pe Antioh cu principesa Varvara Cerkasky, /fiica acelui Cerkasky/, despre care s-a vorbit mai sus” (P. 51). Rolul de pețitoare al Mariei în cazul dat este descris de către autor cu iscusință și în multe detalii, însă rezultatul rămase același, căci, „În acest timp, diplomatul Osterman, cancelarul Rusiei, poate cu scopul ascuns de a scăpa de o persoană, care știa prea multe, propune lui Antioh Cantemir postul de reprezentant al Rusiei la Londra. Era o numire de vază, însă Cantemir voia să lichideze afacerile sale particulare:

logodna și împărțeala averii părintești. Prima nu i-a reușit, pe când a doua a reușit s-o facă. Pe ziua de 27 decembrie 1731 s-a obținut numirea lui ca ambasador al Rusiei la Londra” (P. 51-52).

În continuare chipul Mariei Cantemir se află în centrul celor descrise. În anul 1733 „construcția casei s-a terminat și principesa se mută în casa nouă” (P. 52). În curând „cumpără o moșie lângă Moscova pe care o numește Mariino și unde petrece vara”. În același an 1733 principesa Maria pleacă la Petersburg pentru a cere completarea donației făcute de împărăteasă. „Călătoria aceasta e foarte amănunțit descrisă în scrisorile ei către Antioh Cantemir”. La Petersburg s-a oprit la fratele său Constantin. Cu acest prilej, în scrisoarea din 20 martie (1733), adresată fratelui Antioh, Maria scrie: „Am fost primită de Maiestatea sa, care, după cum îmi pare, m-a primit foarte amabil” (P. 53). La Petersburg a avut și multe alte întrevederi cu apropiații săi. Principesa Elizaveta, fiica lui Petru cel Mare, spre exemplu, a invitat-o la masă. Însă mai bine decât toți, accentuează Al. Kidel, a primit-o sora împărătesei, ducesa de Mecklemburg – Ecaterina Ivanovna. Cu amabilitate a fost primită și de Biron, Osterman, Ușakov ș.a.

Până a reveni la relațiile familiale Maria-Antioh, cercetătorul nostru nu scapă prilejul să ne informeze și despre pretendenții la mâna Mariei. Primul, se vorbea, a fost foarte bogat, însă era dintr-o familie puțin aleasă (Numele a rămas necunoscut). Al doilea a fost țareviciul georgian – Nichita Bacarovic, fiul țarului Bacar, din Cartalia, – dar sărac. Principesa, după cum ne informează Al. Kidel, i-a cerut sfatul fratelui Antioh, cel mai iubit dintre toți, însă înainte de a primi răspunsurile – „Maria refuză amândouă propunerile” (P. 54). Între timp, deja în 1737, Mariei i se mai face o propunere de căsătorie, care se pare, scrie Al. Kidel, a fost ultima. Într-o scrisoare din 10 noiembrie Maria scrie fratelui despre propunerea ce i-a făcut-o „un oarecare Naumov T.V. Cere sfaturi fratelui cum să procedeze...” (P. 57), făcându-i, în continuare, o amplă caracteristică: era „un om bun, din familie aleasă..., foarte bogat și are multe moșii și gradul de general.../dar, din câte s-a văzut mai târziu/, Naumov urmărea mai mult averea Mariei și să folosească legăturile lui Antioh Cantemir la curtea împărătesei Ana” (P. 57).

Întoarsă la Moscova, unde reîncepuse viața monotonă de familie, Maria se pomeni completamente absorbită de corespondența cu Antioh Cantemir, care avea misiuni diplomatice pentru început la Londra, iar mai apoi la Paris. Problemele erau diferite, iar interesele unice. „Prințul Antioh îi trimite surorii sale...mici cadouri: ștofe, vase și mai ales cărți. În schimb Maria îndeplinea însărcinările lui, îi trimite „niște piei de hermelină pentru prietenul său..., niște piei de samur și de urs...Comenzile acestea se făceau, desigur, contra plată care n-a păgubit principesa...” (P. 58). Dar acesta este doar un mic aspect din întreaga misiune a corespondenței. Autorul studiului, credem, a reușit să folosească bogăția aceasta a informației epistolare cantemiriene nu atât pentru a ilustra interesele personale ale corespondenților sau ale unor cantemirești în parte, cât pentru a demonstra destoini-

cia familiei Cantemir în genere, realizându-și această măreață idee prin grija Mariei de a păstra, de a ocroti demnitatea neamului, de a ilustra setea de carte și de a arăta rostul, necesitatea și puterea cunoștințelor în viața fiecăruia. Iată de ce și de data aceasta revine la lectură. Deprinderea lucrului cu cartea, ca sursă de îmbogățire spirituală, vine din familie. „În timpul vieții lui Dimitrie Cantemir, acesta o conducea în alegerea cărților”, relatează Al. Kidel, conform corespondenței consultate. Iar după moartea cărturarului, misiunea aceasta, după cum s-a mai constatat anterior, este continuată de Antioh Cantemir. Cărturarul chișinăuian, bazându-se pe informația corespondenței respective, reușește să-și familiarizeze cititorul cu fapte și argumente elocvente pentru a-și caracteriza personajele alese: Constantin, Matei, Serghie (Șerban) Cantemir, Anastasia Cantemir (Trubețkaia), dar cu o deosebită scrupulozitate înfățișându-i pe Maria și Antioh.

Pentru a manifesta mai convingător interesele comune ale acestor entuziasmați cantemirieni în necesitatea sporirii nivelului intelectualității lor, autorul studiului, Al. Kidel, demonstrează capacitățile și posibilitățile lui Antioh în vederea realizării acestei sarcini. El vorbește despre bibliotecile familiei Cantemir, mai întâi a lui Dimitrie, iar mai apoi și ale lui Antioh, de la Londra și de la Paris, despre școlile prin care au trecut odraslele cantemiriene etc. Așa, spre exemplu, mărturisind despre biblioteca bătrânului Cantemir, Al. Kidel scrie: „...Se poate bănui că majoritatea cărților /lui/ erau referitoare la clasicism și teologie. Pe când orizontul lui Antioh, constată autorul, care a primit educația academicienilor din Petersburg, era mult mai larg. Antioh Cantemir admira descoperirile științifice și literatura modernă. El înțelegea că evoluția științei e abia la început și că urmează să se dezvolte o adevărată concepție despre lume. Nu e de mirare că Antioh în alegerea cărților pentru sora sa se conducea de același principiu. Însă mișcarea culturală mai puternică pe vremea aceea era tocmai în țările ale căror limbi nu le știa Maria Cantemir: Franța și Anglia, și o notă de amărăciune respira din scrisoarea Mariei către Antioh Cantemir despre imposibilitatea de a se adăpa direct la izvorul culturii de atunci, căci cărțile italiene, pe care le citea Maria, reflectau mai slab mișcarea culturală europeană.../de aceea ea/ îl ruga pe Antioh să-i trimită ceva cărți de astronomie și geometrie ușoare de înțeles...” (P. 59). Aici este cazul să remarcăm că amănuntele acestea sunt descrise cu mare sărguință de către cărturarul nostru și că ele prezintă interes deosebit pentru cititorii de astăzi, însă noi, din păcate, nu le putem reproduce în toată plinătatea sa, de aceea ne rămâne doar să sperăm că cititorii mai pasionați le vor absorbi din studiul kidelian, iar noi, constatând interesul deosebit al Mariei față de cărțile istorice, și în special față de istoria antică, vom semnală doar că ea și-a aprofundat cunoștințele prin lectura operelor lui Iosif Flavius, Cornelius Nepos, Arrian, Apfian ș.a., făcând pe parcurs și unele aprecieri demne de a le cunoaște.

Acordând o deosebită atenție chipului Mariei, cărturarul nostru, analizând acest suflet de femeie,

„...constată o doză mare de scepticism, o minte practică lipsită de sentimentalism și o îndoielă evidentă asupra sentimentului de iubire între oameni. Deci e natural că Maria Cantemir să fie mai mult atrasă de cărți istorice și științifice decât de literatură pură, poezii etc.” (P. 61), concluzionează autorul. În ultimele 4-5 pagini ale studiului său, Al. Kidel ne demonstrează cum Maria „...în calitate de reprezentanta cea mai vârstnică a familiei Cantemir continuă să se îngrijească de prestigiul familiei prin căsătorii bogate și folositoare” (P. 62). În acest mod cărturarul caracterizează în linii generale pe fiecare din frații Mariei: Constantin, Matei, Serghie și Antioh, înșirând posibilele mirese, pricinile care au dăunat căsătoriilor ursite, relațiile dintre urmașii numiți, legate de problema repartizării averii moștenite, cât și suferințele Mariei din cauza acestor neînțelegeri. Una dintre ele a fost inițiată de posesorul maioratului cantemireștilor – prințul Constantin, care „...intenționează să vândă toate moșiile, trecând capitalul soției sale, neavând moștenitori descendenți...” (P. 65). Toate aceste peripecii agravau situația până la infinit.

Între timp sănătatea lui Antioh, șubredă de totdeauna, se înrăutăți grav. Toate zbaterele au fost fără efect și în ziua de 31 martie 1744 moare la Paris. Siciul cu Antioh a fost adus în țară abia în septembrie 1745 fiind înmormântat în biserica de jos din mănăstirea grecească Sf. Nicolae din Moscova, lângă mormântul lui Dimitrie Cantemir. Cu moartea lui Antioh se rupse ultimul fir, care o mai ținea pe Maria în viață.

În legătură cu aceste evenimente, Al. Kidel aduce câteva fragmente din scrisoarea datată cu ianuarie 1744, unde Maria scria că „...vrea să se călugărească, vânzând averea sa lui Serghie, iar cu banii să clădească o mănăstire. Răspunsul lui Antioh /fiind categoric/ negativ” (P. 66). Ultimii ani ai vieții sale i-a petrecut la țară, la moșia de lângă Moscova, Mariino. În testamentul datat cu august 1757 Maria „...cere ca să se facă în numele ei o mănăstire de călugărițe, iar în caz de nu se va obține aprobarea, să se împartă o sumă anumită pentru săraci, iar restul între succesori. Cere de asemenea să fie înmormântată la moșia ei – Mariino – simplu și fără ceremonie” (P. 67). Iar la 9 septembrie 1757 Maria Cantemir se stinsese din viață.

Ultimele dorințe ale Mariei n-au fost îndeplinite: „...succesorii folosindu-se de caracterul neprecis al fundației mănăstirești n-au mai construit acest lăcaș, dar nici la Mariino n-a fost înmormântată Maria Cantemir, ci la mănăstirea grecească Sf. Nicolae, unde erau de acum înmormântați părinții, fratele ei și mica surioară Smaranda”. Astfel își încheie studiul său despre Maria Cantemir Alexandru Kidel, studiu consacrat „cele mai culte femei din epoca lui Petru cel Mare și din prima jumătate a secolului al XVIII-lea din Rusia” (P. 67).

Din cele înșirate aici s-ar putea crede că studiul lui Al. Kidel este reprodus în întregime. În realitate însă lucrurile stau cu totul altfel, căci, din câte am observat, multe momente, detalii și amănunte din viața și activitatea familiei Cantemir, cât și a multor nume de apropiați și înrudiți cu protagoniștii studiului con-

sultat, au rămas în umbră. De aceea am vrea să credem că cititorul cointerestat numaidecât va apela și la studiul kidelian, căci, în ultimă instanță, acesta și este scopul nostru: de a îndemna specialiștii să consulte și documentele atinse de tainul uitării.

La un moment dat, peste zeci de ani, deja în alte împrejurări, când Basarabia devenise parte componentă a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, imediat după sfârșitul războiului al doilea mondial, autorul ajunsese la concluzia că a sosit momentul să revină la subiectul studiului „Maria Cantemir...” (1). Era o perioadă, când intelectualitatea din ținut, în special oamenii de știință, erau preocupați de problemele depistării patrimoniului cultural al țării și de însușire a moștenirii literare și culturale. Anume astfel poate fi explicată apariția în anul 1945 a articolului „Urmașii lui Dimitrie Cantemir în Rusia” (2) – una dintre primele lucrări de acest fel din ținut, care, din păcate, nu s-a bucurat de prea mare rezonanță. Or autorul ei, Al. Kidel, pune mari speranțe în continuarea cercetărilor.

Făcând o paralelă între aceste două publicații kideliene se creează impresia că „Urmașii...” (2) nu este altceva decât o variantă a studiului din 1934. Și într-adevăr, în prima parte a „Urmașilor...” cititorul va observa multă informație cunoscută deja din primul studiu. În continuare însă el se va convinge că de data aceasta autorul se prezintă cu știri noi, cu unele adăugiri și precizări în caracterizarea personajelor de bază (Matei, Constantin și Antioh, cu excepția Mariei), formulând și unele propuneri actuale la ordinea zilei. Spațiul nu ne permite să le enumerăm pe toate, unele din ele totuși se cer semnalate. Nu putem omite, spre exemplu, momentele despre relațiile amoroase dintre Petru cel Mare și Maria Cantemir, descrise cu multă migală și siguranță ca despre un adevăr incontestabil. Pe când Șt. Ciobanu, spre exemplu, pune la îndoială aceste zvonuri. Și Al. Kidel cunoștea foarte bine părerea oponentului, căci făcuse chiar și o trimitere la lucrarea savantului-academician (7). În noul său articol (2), la o distanță de peste 20 de ani, Al. Kidel doar fixează cazul dat, relatând următoarele: „Nu pot să se adeverească zvonurile răspândite de unii diplomați străini aflători în Rusia despre anume legături de dragoste între Petru cel Mare și Maria Cantemir” (P. 128). Cu părere de rău nu putem explica pricinile ce l-au făcut pe autorul nostru să-și schimbe părerea. Putem doar presupune că, dacă ar fi existat careva argumente, autorul nu s-ar fi sfiit să le formuleze. Pricina, bănuim, a putut fi schimbarea regimului (?).

Ținem să mai informăm cititorul că în acest, al doilea articol, Al. Kidel, caracterizând personalitatea lui Antioh Cantemir pune accentul pe activitatea literară al acestuia, făcând o succintă analiză a satirilor poetului (Antioh). În ce privește caracteristica generală a operei lui Antioh, autorul ajunge la concluzia: „...el apare mai mult cu calități de publicist-moralist decât ca scriitor. E cel dintâi publicist democrat în literatura rusă...” (P. 131). Date în plus se aduc și despre ceilalți frați ai lui Antioh. Aceste date (cu privire la Matei, Constantin și Șerban) se referă mai mult la biografiile lor: sunt indicați anii, luna, uneori și data

nașterii, unde și-au făcut învățătura, serviciul, alteleori se dă și anul morții, se aduc și careva știri despre urmașii rămași. Articolul se încheie cu o întrebare retorică: „...în ce stare se găsește în momentul de față studierea cantemirienei...?” (P. 132). În calitate de răspuns urmează câteva propuneri: „...trebuie de urgență studiată moștenirea literară, rămasă de la Dimitrie Cantemir... Sunt o mulțime de manuscrise ale lui nepublicate încă, ele se păstrează la secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei de Științe, la Moscova. Se impune ca ele să vadă lumina zilei, comentate de învățații și scriitorii noștri din Moldova... Toată corespondența, urmată între Antioh Cantemir și Maria Cantemir, și între ceilalți urmași ai lui Dimitrie Cantemir... ar trebui publicată fie ca adăugire la deosebite studii, fie în mod special. Se impune ca Editura de Stat a Moldovei să purceadă la tipărirea de biografii ale oamenilor renumiți moldoveni... Între primele trebuie dată la iveală biografia marelui cărturar moldovean Dimitrie Cantemir și a fiului său Antioh...” (P. 132).

Și acest material este semnat ca de obicei: A.S. Kidel. Dar, de data aceasta, adăugând: Lucrător științific al Institutului Moldovenesc de Cercetări Științifice. Merită toată atenția și faptul că, spre deosebire de primul studiu, consacrat Mariei Cantemir, unde toate trimiterele la literatura consultată se dădeau în subsol sau în text, aici, în articolul „Urmașii” (2) autorul a prezentat o listă bibliografică impunătoare („Literatura”) – lucrări de prestigiu ale savanților: O. Beer, D. Bantăș Kamenski, P. Pekarski, V. Belinski, I. Șimko, L. N. Maikov ș.a., lucrările cărora fiind consultate mai apoi de majoritatea cercetătorilor operei cantemiriene: V. Ermurațki, V. Coroban, N. Agasieva, A. Babii, V. Potlog ș.a., rămânând neobservate doar studiile lui Al. Kidel (?).

Revenind la propunerile semnalate constatăm că pe parcursul anilor în Moldova s-a realizat câte ceva în vederea editării și studierii operei lui Dimitrie Cantemir. Au fost lansate în ediții aparte „Descrierea Moldovei” (în câteva rânduri și câteva traduceri), „Istoria ieroglifică” etc., au fost puse la dispoziția cititorilor câteva monografii, mai multe opere literare consacrate lui Dimitrie Cantemir (de G.C. Madan, V. Ioviță ș.a.), culegeri de studii și sute de articole și recenzii în presa periodică din țară și de peste hotare, printre care și cele ale lui Al. Kidel. Una dintre lucrările protagonistului nostru „O carte interesantă despre Cantemir” (3) o propunem și d-voastră, dragi cititori. Ea constituie nu altceva decât o recenzie la povestirea „Două ambasade” de scriitorul român M. Gheorghiu. Recenzentul apreciază lucrarea după toate meritele, dar făcând și unele obiecții. Principala observație: scriitorul în partea a doua a scrierii sale, unde face o încercare de a descrie viața lui Dimitrie Cantemir în Rusia, s-a dovedit a fi prea superficial. Recenzia aceasta, împreună cu multe altele, prevestește o direcție nouă în activitatea cărturarului nostru chișinăuian. Fiind unul dintre organizatorii bibliotecii institutului semnalat anterior, el (Kidel) își asumă sarcina de propagator al fondurilor bibliotecii și, nu în ultimul rând, al lucrărilor scrise de colegii săi din cadrul institutului

– sarcină, pe care eruditul și entuziasmatul Al. Kidel o va duce (purta) pe parcursul întregii sale vieți. O mică parte din aceste publicații se referă la tema ce ne frământă, adică la personalitatea lui Dimitrie Cantemir. Elocvente, în acest sens, paremi-se, sunt articolele și cronicile din rubrica «Perelistăvaia kalendar» („Dneștr”-„Nistru”), susținută pe parcursul mai multor ani și aducând în fața utilizatorilor de informație succinte profiluri de creație ale multor personalități notorii din domeniul culturii, științei, artei, literaturii etc. Astfel, în una din asemenea cronici «Volter ob Istorii Ottomanskoj imperii Dmitriia Kantemira» (4) autorul familiarizează cititorii curioși cu spusele marelui gânditor și scriitor iluminist francez Voltaire despre Dimitrie Cantemir, constatând, totodată, că acesta „Multe a învățat din această carte” (P. 153).

Mult mai amplu însă aceste calități de propagator al cărții, Al. Kidel le-a manifestat în succinta, dar foarte bogată în informație, cronică, intitulată semnificativ: „Cantemiriana la Biblioteca Academiei de Științe a RSSM” (5). „La Biblioteca...”, serie autorul, se păstrează un fond aparte de opere cantemiriene” (P. 142). În continuare se înșiră zeci de titluri: lucrări semnate de Dimitrie Cantemir sau despre el, fiecare fiind însoțită de scurte comentarii cu privire la ediția în cauză: ce reprezintă prin conținutul ei, cum și în ce împrejurări a ajuns la Biblioteca Academiei etc. Astfel, mărturisind despre concursul bibliotecilor moscovite... la achiziționarea literaturii pentru Moldova, autorul scrie: „Printre acestea un interes capital îl prezintă cartea „Istoria o jizni i delah moldavskogo gospodarea Konstantina Kantemira”, scrisă de Dimitrie Cantemir în 1716-1717. De fapt e vorba despre o monografie a familiei Cantemir și care cuprinde, de asemenea, evenimentele campaniei de la Prut (1711), lista familiilor moldovenești, care l-au însoțit pe D. Cantemir în Rusia, biografiile membrilor familiilor fiilor și fiicelor luminatului cărturar” (P. 142-143). La fel procedează autorul și cu multe alte ediții, unele comentate mai pe larg, altele mai laconic. Spațiu nu ne permite să le nominalizăm pe toate, de aceea ne vom limita doar la cele mai valoroase. Așadar, la Biblioteca Academiei pot fi consultate: „Letopiseșele Țării Moldovei”, editate de M. Kogălniceanu, „Descrierea Moldovei” de D. Cantemir (în mai multe ediții), „Hronicul a vechimei romano-moldo-vlahilor” – o istorie a Moldovei din cele mai vechi timpuri, colecția de „Opere” ale lui D. Cantemir, editată de Academia Română (1872-1901) în opt volume.

Nu sunt trecute cu vederea și periodicele rusești „Jurnal Ministerstva narodnogo prosvetšeniia”, „Russkaia strana”, „Russkii arhiv”, care cuprind bogate materiale despre Cantemirești și care pot fi consultate la biblioteca academică. Autorul semnalează bogăția de materiale cu privire la Campania de la Prut, care pot fi consultate în volumul XI (părțile 1 și 2) ale colecției „Pisma i bumaghi Petra Velikogo”, publicată începând cu anul 1887 de academicianul și istoriograful rus A.F. Bâcikov.

De mare interes pentru cercetătorii familiei lui D. Cantemir sunt documentele despre Maria și Antioh Cantemir, în special lucrările lui I. Șimko „Novăe

dannâe k biografii A.D. Kantemira i ego blijaișih rodstvennikov” și „Kneajna Mariia Kantemirova”, semnată de L. Maikob. În aceeași lumină sunt comentate și volumele „Satire și alte poetice compuneri” de prințul Antioh Cantemir (în limbile rusă și română), care, în mai multe ediții, se păstrează în fondurile bibliotecii. Referindu-se la prima din aceste ediții, la cea din anul 1844, Al. Kidel apelează la spusele lui V. Alecsandri din revista „Propășirea”: „Satirele lui Antioh Cantemir zugrăvesc atât de viu și lovesc atât de aspru relele năravului... Ele au dobândit autorului cinstitorul nume – de Bualo al Nordului” (P. 144).

În încheiere Al. Kidel relatează că cercetătorul harnic se va adăpa la cantemiriana Bibliotecii Academiei de Științe a RSSM „spre a cunoaște slova înțeleaptă a marelui cărturar și spirit enciclopedist, vestit om politic și diplomat, care a fost Dimitrie Cantemir” (P. 144).

Următoarea publicație din „Cantemiriana...” lui Al. Kidel este intitulată „O carte de ieri și de azi: «Descrierea Moldovei»”. Ea, această carte cantemiriană, mai corect – eseul kidelian pe marginea acestei opere – poate fi considerat ca un supliment-argument la cele relatate de autor în precedenta sa cronică, căci aici el și-a putut permite să elucideze toate detaliile din istoria scrierii, traducerii și editării acestei monumentale lucrări

Se știe că aniversarea a 300 de ani de la nașterea marelui gânditor moldovean a prilejuit apariția a numeroase opere jubiliare, articole de revistă, monografii etc. Și, revenind la „Descrierea Moldovei,” Al. Kidel ne informează cu privire la istoria traducerii și pregătirii către publicare a acestei capodopere, apărute în ultimii ani în limbile română (N. Costenco) și rusă (L. Pankratiev), ambele traduceri fiind efectuate după originalul din limba latină (P. 143). Informându-ne, în continuare, că „opera aceasta n-a văzut lumina tiparului în timpul vieții autorului”, el caracterizează un șir de personalități prin mâinile cărora a trecut manuscrisul dus de Antioh Cantemir în Franța, unde fusese achiziționat de contele Tomson, „după moartea căruia, trecând prin mai multe mâini, ajunge la profesorul Miuller din Petersburg. Acesta transmite manuscrisul publicistului berlinez Bușing, care publică în traducere germană capitolele trei și patru din partea întâi a operei (1769). În anul 1771 apare la Frankfurt pe Main o ediție mai completă a „Descrierii Moldovei”, cu portretul autorului și unele adnotări” (P. 143). Multe amănunte aduce Al. Kidel despre primele traduceri și traducători. Astfel în anul 1789 apare o traducere în limba rusă, efectuată prin intermediul limbii germane de Vasile Levșin. Iar în 1825 a fost tipărită și în limba română. A doua ediție, în traducerea lui C. Negruzzi, văzu lumina tiparului în anul 1851 etc., etc., înșirând și alte ediții în diferite limbi, ca mai apoi să treacă la analiza și aprecierea variantelor efectuate de Levșin și Pankratiev în limba rusă și cea a lui N. Costenco – în limba română, ultimele două fiind apreciate ca cele mai profesionale și mai calitative. Ajungând la aceste concluzii, autorul exclamă: „Și iată avem în fața noastră, după atâta amar de vreme, ediția reînviată a „Descrierii Moldo-

vei”. Operă monumentală, o adevărată enciclopedie, ea ne înfățișează geografia țării, orânduirea de stat, starea economică, obiceiurile poporului, cultura. „Descrierea ...” a fost primul tratat științific despre ținutul nostru natal” (P. 145).

În încheiere, după o succintă analiză a liniilor de subiect a operei cantemiriene, autorul chișinăuian formulează scopul și menirea ei: „Scrișă la Petersburg, menirea „Descrierii Moldovei” era să prezinte Rusiei și Europei apusene o țară mai puțin cunoscută atunci, cu tradițiile, obiceiurile și bogățiile ei naturale. Opera lui Dimitrie Cantemir este un moment important în istoria culturii moldovenești, un tratat de mare valoare științifică” (P. 146).

Acestea, în plan general, sunt sugestiile și păreri-le cărturarului chișinăuian Alexandru Kidel referitoare la personalitatea, viața și opera lui Dimitrie Cantemir și a familiei sale în lume. Prin cele relatate n-am pretins să trecem în revistă toate publicațiile autorului la tema dată. Sunt omise, probabil, unele articole din presa periodică și din enciclopediile chișinăuiene, dar ele, credem, nu diminuează esența celor expuse aici. Cititorul va observa, sperăm, că autorul nu a pretins să facă o analiză exhaustivă a întregii opere cantemiriene, să-și asume ultimul cuvânt în aprecierile ce și le-a permis. El, cititorul, va mai depista desigur și unele inconsecvențe și neexactități în tratarea unor probleme din viața cantemireștilor etc.

Cu toate acestea, îndrăznim să afirmăm că aportul scrierilor kideliene în vederea valorificării moștenirii literare și științifice în genere și parțial la însușirea și propagarea moștenirii cantemiriene este sesizabil. Despre asta vin să mărturisească cele relatate anterior. Regretabil rămâne doar faptul că cei mai

mulți colegi ai lui Al. Kidel, cercetătorii de forță ai operei cantemiriene, n-au avut curajul să recunoască că au cunoscut și au consultat publicațiile kideliene. Spun că n-au avut curajul, or, poate că au avut loc careva suspiciuni, neîncredere, dubii? Și dacă-i așa, și dacă într-adevăr astăzi alte vremuri trăim – suntem datori să revenim la normal, să dăm fiecăruia ce-i aparține!

BIBLIOGRAFIE

1. KIDEL, AL. Maria Cantemir: (Femeia cea mai cultă din epoca lui Petru cel Mare) // Viața Basarabiei. – 1934. – Nr. 6. – P. 9-16; Nr. 7-8. – P. 49-67.
2. KIDEL, AL. Urmașii lui Dimitrie Cantemir în Rusia // Octombrie. – 1945. – Nr. 1. – P. 127-133. – Cu alfabet rusesc.
3. KIDEL, AL. O carte interesantă despre Cantemir // Cultura Moldovei. – 1956. – 18 decembrie. – Rec. la cartea: Gheorghiu M. Două ambasade. – București, 1955 (?).
4. КИДЕЛ, АЛ. Перелистывая календарь...: Вольтер об «Истории Оттоманской империи» Дмитрия Кантемира и др. // Днестр. – 1958. – Nr. 5. – С. 153. – Fără semn.
5. KIDEL, AL. Cantemiriana la Biblioteca Academiei de Științe a RSSM // Nistru. – 1973. – Nr. 10. – P. 142-145. – Cu alfabet rusesc.
6. KIDEL, AL. O carte de ieri și de azi // Nistru. – 1976. – Nr. 10. – P. 143-146. – Despre „Descrierea Moldovei” de Dimitrie Cantemir. – Cu alfabet rusesc.
7. CIOBANU, ȘT. Dimitrie Cantemir în Rusia. – București, 1925. – 168 p.

Ion ȘPAC

Cei doi. Întâlnirea

“...studia înțeleaptă a vechimii
este de neapărată nevoie...”
Alecu Russo, *Cugetări, II, XIV.*

PORTACUL LUI BORZAC

1. STUDIA ÎNȚELEAPTĂ A VECHIMII

1.1. Rostul primordial al vechimii

Editarea *Întrebării cu privire la paleoinformatică* {A. Vartic, *Întrebarea cu privire la paleoinformatică*, Dava International, August, 2001}, dar și discuțiile avute cu valoroși cercetători ai paleoliticului superior au pus și problema publicării unor serii mari de artefacte cu picturi “matematice” din întregul areal al auriacianului și gravetianului european și asiatic, dar și pe cea a studierii comparative, în context universal, a mesajelor simbolice, matematice și geometrice, incizate pe artefactele din spațiul carpato-dunărean și nistrean, descrise în lucrarea citată. Introducerea în acest studiu comparativ a picturii parietale și a celei de pe piesele de artă mobilă din întregul areal euro-asiatic al răspîndirii lor în paleoliticul superior ar fi de un real folos cercetării fundamentale a informației depozitate de om în acel trecut îndepărtat. Aceste informații, realizate fie ca manifestare artistică sau mistică, fie ca manifestare logico-simbolică, științifică (sic!!!), pot deveni cod de acces spre enigmaticul rost al ființării omenești, rost pe care, posibil, primordialii din paleoliticul superior îl cunoșteau.

Anume cunoașterea rostului fundamental de ființare de către omul din paleoliticul superior ar putea lămurii faptul paradoxal că, deși avea aceeași constituție genetică ca și noi, acel om (*Homo sapiens sapiens*) a trăit peste 30.000 de mii ani (pîna la așa zisa “revoluție neolitică” a lui V.G. Childe) fără a-și schimba substanțial modul de viață, tehnologiile cu ajutorul cărora își asigura modul de viață, depozitarea și transmiterea cunoștințelor acumulate, și, mai ales, tehnologia prelucrării informației necesare ființării în vederea realizării rostului de ființare.

Citirea manifestărilor artistice și spirituale ale omului paleolitic ca un model de recepționare, prelucrare, depozitare și transmitere a informației a fost intuit mai recent și de Henri Delporte {H. Delporte, *L'art paléolithique*, in *Le génie de l'homme*, Abbaye Saint-Gerard de Brogne, 1995, p. 79-88 - vezi în mod special textul următor: “Parmi les nombreuses théories qui ont été exposées, nous aurions tendance à retenir celle de la communication. Dans le monde paléolithique, il n’existait aucun moyen de communication, aussi bien dans le temps que dans l’espace. Tout le savoir, qu’il fut technique ou pratique d’une part, psychologique, magique, voire religieux d’autre part, ne pouvait être transmis

que par les diverses formes de la tradition. Parmi celles-ci, la tradition orale a sans doute joué un rôle essentiel, mais sa “sphere de diffusion” était temporellement et spatialement restreinte. Sa traduction par l’image, dont la pérennité est infiniment plus grande, représenterait donc un progrès considérable à porter à l’actif de l’*homo sapiens sapiens*. Reste que, si nous pouvons admettre cette hypothèse, nous sommes encore très loin d’en saisir le “mécanisme”.}, și de Marcel Otte, care a arătat, urmînd și pe M. Eliade {M. Eliade, *Histoire des croyances et des idées religieuses*, Gallimard, Paris, 1986} că desoperirea unui adevăr iminent superior omului, care aparține “sacralului”, a dus la crearea unor stricte reguli, codificate, respectate de toate comunitățile omenești {M. Otte, *Préhistoire des religions*, în *Le génie de l'homme*, 1995, p. 70-78 - vezi “...Les comportements universels forment une troisième source. Ils sont issus de la rencontre de l’esprit dans sa recherche métaphysique et d’éléments naturels restes immuables. Ils s’expriment, entre autres, par des répercussions d’orientation astronomiques, par l’utilisation mythique d’éléments naturels (eau, feu, lumière...) ou par l’impregnation des impressions de vitesse, d’espace ou de couleurs...” } și transmisă dintr-o mare vechime {F. Bordes, *Leçons sur Paléolithique*, Paris, 1984} ba chiar implimentate, cum vom arăta, atît prin forme estetice, cît și prin lucrări cu totul de altă natură, sigur neartistice, pe tot arealul eurasiatic de locuire al omului preistoric.

1.2. Numărul în paleolitic

A face abstracție de lucruri și fenomene, a pune semnificație într-un punct sau o linioară care nu e hrană sau partener sexual, este un mare paradox apărut brusc în purtarea neliniară a omului paleolitic. Apariția semnului și a simbolismului abstract este net superioară săpăligii sau secerii, lutului ars în cărămidă sau ceramică, păstoritului, metalurgiei și, chiar, zborului în cosmos. Ce înseamnă un punct, două puncte, trei puncte? Ceva care poate să denumească stele, lupi, munți, râuri, gîze, floricele, dar și altceva, cu totul altceva - numere, numere și nimic altceva decît numere. Chiar și V.G. Childe, direcționat, din nefericire, și cu viziunea marxistă asupra istoriei, nu pomeneste nenumăratele șiruri obiective de numere paleolitice. Superbul bizon de la Altamira, în baza artistică a căruia V.G. Childe își justifică raționamentele sale despre preistorie, are însă pictate pe greabăn, 9 mici triunghiuri orientate în sus. Coada superbului animal (care întrece în concepție și realizare toate idilile academice despre un pretins om primitiv) este și ea ornată cu un grup spectaculos de 14 linioare în partea de sus, și un subtil șir de 7&9 linioare în partea de jos {vezi V. Gordon Childe, *Făurirea civilizației*, Editura Științifică, București, 1966}.

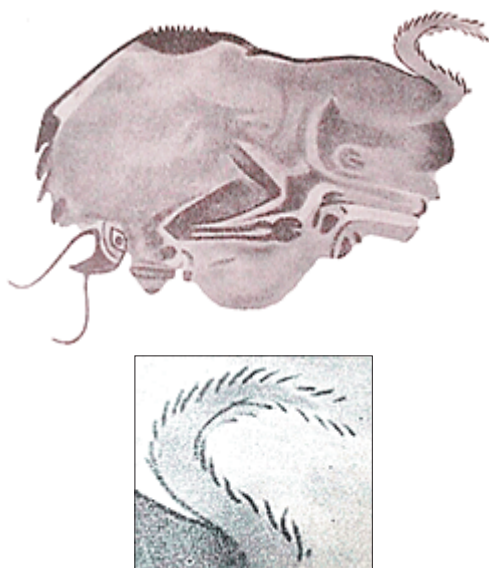

Fig. 1. Bizonul de la Altamira, Spania cu 9 triunghiuri orientate în sus pe greabăn, cu 14 linioare pe partea superioară a cozii, și cu un șir subtil de 7&9 pe partea de jos; a se observa că linia a 6 și a 7-a din dreapta, jos, a acestui ultim șir împarte cele 7 linioare din dreapta într-un grup de 5+2 linioare, iar ultima linioară din acel șir, a 7-ea, învâluie 3 linioare ale structurii de 9 linioare {imagini după V.G. Childe, op. cit., 1966}.

Or, cum se va vedea imediat, tocmai grupul de 7&9 este ținta acestei cercetări. Ce însemnau aceste grupuri de 7&9 liniuțe sau puncte de la Altamira, Cosăuți, Mezin sau Mal'ta? Cai, bizoni, mamuți? Sau, poate, simple și fundamentale noțiuni abstracte, limite abstracte de ființare care nu au legătură cu mamuții, bizonii și caii? Ce înseamnă să știi că $7 \times 9 = 63$ stă mai sus în treptele de manifestare existențială decât mamuții, bizonii sau caii? Ce înseamnă să știi fără a număra pe degete că $7+9=16$ și că, astfel, șirul numărului prim 3 și cel al numărului prim 7 se întâlnesc în 16 cu șirul lui 2? Mistică, matematică rudimentară de uz strict economic sau știință fundamentală de imposibilă și totuși posibilă nesfârșire a Universului care se manifestă tragic în forme finite, nesfârșire în care rostul de ființare al omului nu se reduce doar la alimentare, distracție, și sex (și la apărare violentă a acestei treimi pragmatice), ci la susținerea necondiționată a nesfârșirii prin manifestare dotată cu sfârșire?

Miracolul numărului întreg, natural, bazat pe unitatea care nu mai poate fi divizată, în pofida abstractizării problemei de către erudiții budiști (vezi discutarea serioasă a problemei "absenței existenței inerente" în {Dalai Lama, *Comorile budismului tibetan*, Herald, București, 1997}), nu poate fi tăgăduit. Nu poate fi tăgăduit (în lumina cercetării fundamentale arheologice și antropologice realizată practic în toate focarele de civilizație paleolitică cunoscute pînă acum) nici faptul cunoașterii de către strămoșul nostru primordial a proprietăților de bază ale numerelor naturale. Pare că de la 6 la 7 nu e decât o unitate - dar cît de radical și magnific se schimbă proprietățile lui 7 față de 6, căruia i-a fost adăugată această unitate (de pildă: 6 se împarte la 2 și la 3, iar 7 nu se împarte

la nici un număr întreg). Știa lucrul acesta omul care picta în paleoliticul superior șiruri de puncte și liniuțe, zigzaguri și arcuri de cerc, romburi, unghiuri și dreptunghiuri, cruci și linii paralele, spirale și meandre, two-line-uri, tri-line-uri etc.?

Omul modern a început să discute proprietățile cuantice ale naturii abia după descoperirea fenomenelor nucleare. După care evenimente cosmogonice, economice, erotice sau de altă natură a început tot el să incrusteze pe pietre și oase anumite serii numerice? Dar oare proprietățile numerelor, iscodite cu interes de om încă în paleolitic, nu dovedesc excepționale proprietăți cuantice? De ce 39 se împarte la 3, iar 29 nu se împarte la nici un număr? De ce, sa zicem, 25725 se împarte exact și la 3, și la 5, și la 7, iar la 9 nu se împarte? De ce același număr 25725 se împarte la cubul lui 7, adică 343, iar la cubul lui 3 și 5 nu se împarte? Încă și mai interesant este faptul că 25725 se împarte și la pătratul lui 7, și la pătratul lui 5, dar la pătratul lui 3 nu se împarte. De ce? Ce are acest fermecător 3 cu puterea de împărțire a lui 25725, un număr care, cum arată astronomii, împarte Pământului furtuni și secete, înghețuri și umezeală, și zile fermecătoare, și nopți cu stele, și ciripit de păsări, dar și apocalipse?

Răspunsul este simplu: fiindcă aceasta este o proprietate universală a numerelor naturale, una din cele mai stabile proprietăți ale Universului, proprietate cooperată cu un excepțional și nelămurit încă fenomen cosmic, acela de a fi fără capăt, nesfârșit, și de a se manifesta prin lucruri și fenomene dominate și de limite, și de sfârșire. Atunci cînd Pytagoras spunea pe la 500 BC că Universul este construit pe principii muzical-numerice el nu descoperea nimic nou, ci reamintea cea mai impunătoare, mai corectă, mai convingătoare proprietate a Universului, anume aceea de a fi nesfârșit și de a deveni ireversibil, cu limite cuantificate de timp, în baza numerelor și armoniilor naturale.

A spune 1 devine 2 și 2 devine 3 este un nonsens și totuși marii gînditori care au pus fundamentele moderne ale omului (Rishii, Lao Tzu, Thales, Pytagoras, etc.) tocmai asta au susținut. De unde au luat ei aceste cunoștințe paradoxale? Tot Universul, susține Platon pe la 420 BC, este construit din piramide. Nimic nou în spusele lui, fiindcă egipteanul Imhotep a știut lucrul acesta încă pe la 2800 BC. Dar de unde au luat ei, egiptenii, aceste cunoștințe? De unde a coborît la ei știința unghiului și a triunghiului, a rombului și a pătratului, a liniilor paralele, a meandrelor, a vârtejelor? Arta parietală și cea mobilă din paleolitic demonstrează științific că și la 12.000 BC, și la 16.000 BC, și la 24.000 BC, și chiar la 32.000 BC omul deosebea triunghiul de romb și rombul de pătrat, știa ce e o spirală, un zig-zag, număra ușor pînă la 198 (numărul punctelor de pe aripioarele "Columbiei" de la Brînzei) și pînă la 243 (numărul punctelor din spirala centrală de pe placheta de la Mal'ta, Rusia siberiană), construia structuri logice de 63 și 45 puncte la Brînzei, dar și la Mal'ta, și la Sungir, și la Cosăuți, și la Pecarna, și la Altamira, dar și de 30, 24 și 27 (grupuri de puncte de pe aripioarele "Columbiei" de la

Brînzeni). Ba mai mult: omul care a construit șirurile numerice de la Brînzeni știa că 30 și 24, numere care nu se împart la 9, pot fi adunate împreună și suma lor se va împărți la 9 ($30+24=54$, iar $54/9=6$). Mai mult decât atât: dacă faci suma $30+24+27=81$, obții numărul care nu este altceva decât pătratul lui 9. Încă și mai mult: dacă adunăm 63 cu 54 obținem 117.

Prin ce este vestit acest 117? Iată că prin această simplă operație aritmetică - $117/9=13$, care ne dă un număr deosebit de "citat" în paleoliticul superior, acel vestit 13 ce nu se pune ca număr de stradă sau apartament în SUA, cea mai pragmatică și mai tehnologizată țară a lumii. Acest număr incomod putea însemna numărul de luni ale anului lunar de 13 luni a cite 28 de zile ($28/7=4$), dar și altceva, ceva abstract cu totul, un simbol fundamental care adună proprietățile numărului prim 7 cu cele ale lui 6, format din dublarea treimii.

Prin ce putea fi vestit și venerat în acele timpuri numărul 9? Poate prin faptul că un nou om se naște după 9 luni solare de la conceperea lui și că tot el, omul, are 9 orificii. Poate prin faptul că definea cele 9 sfere care înconjoară Pământul? Poate prin faptul că el descria, ca în basmele românești, limitele de ființare care cuprindeau un spațiu de 9 mari și 9 tari? Dar cine poate nesocoti știința vedică care ne transmite datele anului cosmic egal cu 360 de ani Pămîntești ($360=2 \times 2 \times 2 \times 5 \times 9$), an care, se pare, măsoară și demonstrează (prin respirația lui Brahma de 4 320 000 000 ani) curgerea ireversibilă a timpului universal? Și cine mai poate nesocoti faptul că 9 reprezintă triplarea fundamentală a treimii?

Unde este depozitată această formidabilă matematică paleolitică? Ea a fost încrustată pe aripioara unui mic pandantiv [Fig. 24] în formă de rachetă (noi îi zicem "Columbia" de la Brînzeni) pe care arheologul Nicolae Chetaru {N. Chetaru, *Arheologhiceskaia karta Moldavskoi SSR*, Știința, Chișinău, 1973} a descoperit-o într-o superbă grotă, la Brînzeni, Republica Moldova, în preajma Prutului de mijloc, la hotarul dintre straturile musteriene și aurignaciene, adică undeva între 45.000 BC și 32.000 BC. Am arătat în lucrarea *Întrebarea cu privire la paleo-informatică* importanța deosebită a acestui pandantiv pentru înțelegerea corectă a originilor ființei umane și a rostului ei pe Pământ. Două linii externe, formate din 63 și 54 de puncte (numărarea punctelor din șirul extern s-a făcut deosebit de atent, abstractizându-se lipsa unui mic fragment de aripioară cu ajutorul aceluiași algoritm, descoperit pe o mulțime de alte artefacte paleolitice), înconjoară pe aripa celui pandantiv misterios trei linii din 27, 24 și 30 de puncte. Adunate împreună toate aceste puncte, care formează 5 linii, ne dau numărul 198, un multiplu al lui 9, dar, cum vom vedea mai jos, unul din cei mai excepționali multipli ai lui 9 (vizavi de proprietățile universale ale numerelor naturale).

Zicem excepționali fiindcă, dacă ar fi să transmitem pe alte planete o informație impunătoare despre cunoștințele noastre în domeniul Universului, ar merita să transmitem tocmai relația cu totul deosebită dintre doi multipli deosebiți ai lui 9, încrustați pe ari-

pioara pandantivului de la Brînzeni, și anume 63 și 198, relație care este adevărată pe o imensă întindere finită a nesfârșitului...

Or, cum demonstrează arheologia și antropologia, apariția numărului în paleolitic, nici nu poate fi pusă la îndoială, nici nu mai poate fi tratată ca o simplă curiozitate a străvechimei omenești. De la Altamira și pînă la Mal'ta (aceste hotare sînt, desigur, convenționale) lumea paleolitică a fost unificată prin ideologia simbolică a numărului. La baza acestei unificări impresionante a stat, cum vom arăta în studiul ce urmează, grupul sau matricea numerelor 7&9, regăsită practic în toate siturile importante ale paleoliticului superior atît în preajma sau în calitățile picturii zoomorfe parietale (mai ales în Vestul Europei), cît și într-o mulțime impresionantă de incrustări geometrice și matematice de pe piesele de artă mobilă (mai ales în Estul Europei).

1.3. Polarizarea manifestărilor logico-artistice în paleoliticul superior

Este cunoscut faptul că încă de la izvoarele sale din paleoliticul superior (vom mai reveni la aceste izvoare în capitolul "Considerații despre vechimea vechimii"), între Homo Sapiens din Europa de Apus și cel din Europa de Est (Europa de Est include în concepția noastră Europa Centrală, de Sud-Est, de Est, dar și Asia siberiană) a existat o stranie polarizare a manifestărilor artistice. Omul apusean, occidental, picta naturalist și, mai ales, parietal animale mari: cai, bizoni, reni, mamuți, pinguini, urși etc. (denumirile sînt date în ordinea apariției lor statistice în picturile paleolitice după {Leroi-Gourhan, *Préhistoire de l'art occidental*, Paris, 1965}), iar cel răsăritean era preocupat mai ales de pictarea simbolică a pieselor de artă mobilă (piese care includ și acele spectaculoase madone paleolitice europene care, de la Wallendorf, Austria, pe Dunăre, Pecarna și Pavlov, în Moravia, Cosăuți, pe Nistru, în Republica Moldova, Mezin, pe Prypiaty, în Ucraina, Kostenki în Cîmpia Rusă, Mal'ta în Rusia siberiană etc. au și făcut posibilă descoperirea matriarhatului), în special de acea pictură simbolică care vădea serioase preocupări matematice și geometrice {Z. Abramova, *Izobrajenie celoveka v paleoliticheskom iskusstve Evrazii*, Moskva-Leningrad, 1966, str. 159; B. Frolov, *Cisla v grafike paleolita*, Izdatelstvo "Nauka", Sibirskoe otdelenie, 1974, str. 18; A. Vartic, *O istorie geometrică a lui Homo Sapiens*, Basarabia, August, 2000}.

Autorul acestei cercetări, urmînd un algoritm de excepție al lui Claude Levi-Strauss din 1944 {Claude Levi-Strauss, *Dedublarea reprezentării în artele Asiei și Americii, Renaissance, L'École libre des hautes études*, New York, vol. 2-3, 1944-1945, p. 168-186 sau în *Antropologie structurală*, Editura Politică, București, 1978, p. 291} a mai arătat într-un studiu recent {A. Vartic, *Variațiuni pe o temă de Claude Levi-Strauss*, Dava International, Martie, 2001} că acest interes deosebit pentru simbol, logica matematică și geometrică a fost o urmare a înțelegerii conștiente de către primii sapienși a dedublării fenomenelor manifestate, adică a acțiunilor orientate spre devenire și

a necesității de a scoate din probabilități cu ajutorul calculului matematic în baza numerelor naturale a celor mai bune posibilități de ființare, posibilități care, pînă la urmă, se reduc la una singură: cea care decide Devenirea. Știința dedublării paradoxale a unității și apoi transformarea dubletului în treime nu mai apare acum ca o invenție a presocraticilor, a rishilor citați în Vede, sau a lui Lao Tzu, ci se regăsește spectaculos pe cele mai vechi documente paleolitice.

Fig. 2 - Dedublări ale lui 1 din grota Cosquer {după J. Clottes, J. Courtin, *La grotte Cosquer*, Seuil, Mars, 1994, fig.143}

Studierea algoritmului în baza numărului 9 (e vorba de studiul nostru *Întrebarea cu privire la paleoinformatică*, op. cit., 2001) apărut pe cîteva piese de artă mobilă în paleoliticul superior din spațiul carpato-dunărean și nistrean, care a urmat *Variațiunilor după Claude Levi-Strauss*, a devenit posibilă și ca urmare a cercetării de către autor a Cîmpului Informațional Global, a polarizării lui iminente, a creării masei critice de informație și a urmărilor catastrofale a anihilării ei {A. Vartic, *Letters to Bill Gates*, Basarabia, 1995; A. Vartic, *Weg und WWW. A Portret of the World with Heidegger*, Basarabia, 1999; A. Vartic, *Kobayashi against Basho*, Basarabia, Chișinău, 1999; A. Vartic, *WWW&MusicRoom*, Dava International, 2001}. Limitarea lucrării noastre precedente la algoritmul în baza 9, amînarea pentru altă dată a cercetării seriilor matematice în baza cifrelor 5 sau 7, incrustate sau pictate tot în paleoliticul superior, studiate și de alți autori {K. Absolon, *The worlds earliest Portrait. 30.000 years old*. Illustrated London News, 1937, 2 oct., p. 549-553; H. Breuil, *Quatre Cents Siecles d'Art parietal*, Montignac (Dordogne), 1952; A. Okladnikov, *Utro iskusstva*, Nauka, Leningrad, 1967; B. Frolov, *Cisla v grafike paleolita*, Nauka, Sibirskoe otdelenie, 1974 etc.} s-a datorat, în mare măsură, lipsei unei verigi fundamentale care ar uni în mod sigur matematic aceste șiruri.

Iată însă că arheologul Ilie Borziac, care a descoperit și studiat importante vestigii paleolitice în stațiunile dintre Nistru și Prut (Buzdugeni, Brînzei, Trinca, Climăuți, Cosăuți, Gordinești etc.) ni-a pus recent (octombrie, 2001) la dispoziție o foarte importantă piesă de os cu incizii matematice, numită de el inteligent “portac”, piesă care a făcut posibilă și descifrarea parțială a mesajului pictat punctiform pe “Columbia” de la Brînzei, și cel care apare pe misterioasa amuletă rotundă de la Cosăuți, cît și pe alte piese de artă parietală și mobilă paleolitice care au fost descoperite la Altamira, el Pindo (Spania), Lascaux, Cosquer, Chauvet (Franța), Tuc d'Audoubert (Belgia), Pecarna și Pavlov (și la alte stațiuni paleolitice din Moravia, Cehia), Wallendorf (Austria), Vogelherd (Germania), Molodova, Koroliov, Mezin (Ucraina), Kostenki, Sungir, Avdevo (Rusia Centrală), Mal'ta, Acinsk, Bureti (Rusia siberiana) etc., etc. Nu e locul aici să prezentăm nici istoricul cercetării-

lor, nici concluziile la care au ajuns alți cercetători. Mai important este să vedem cum “portac-ul” descoperit de Ilie Borziac devine pe moment un instrument fantastic de cercetare, o fortăreață intelectuală mult mai impresionantă, după opinia noastră, decît cel mai modern portavion american.

2. PORTACUL LUI BORZIAC

2.1. Descrierea portacului

“Portac-ul” [Fig. 3] este un os tubular, șlefuit în trei fețe (sic!!!), lung de aprox. 10 cm, descoperit în stațiunea paleolitică de la Cosăuți (20.000 BC - 10.000 BC) de către arheologul Ilie Borziac. Obiectul avea la descoperire în interior un ac paleolitic de os (deci este un veritabil portac și ac-ul o fi fost în acele vremi unul din instrumentele cele mai importante ale omului, fiindcă el, acul paleolitic, de multe ori șlefuit foarte-foarte fin, era necesar și la confecționarea hainelor, și a locuințelor, și la scrierea unor calcule de uz curent, la depozitarea și transmiterea unor informații vitale, cum ar fi observațiile astronomice sau cele strict numerice, cît și, posibil, într-o mulțime de intervenții terapeutice, legate, bunăoară, de înțeparea punctelor la acupunctură) și a fost dotat cu o găurică în partea de sus care îl făcea portabil.

Fig. 3. Portacul descoperit de Ilie Borziac în stațiunea paleolitică de la Cosăuți, Nistrul Mijlociu, Republica Moldova. A - fotografia portacului realizată de autor; B - desenul desfășurat realizat de Ilie Borziac și reconfirmat de autor după piesa originală. Se poate observa ca a 7-ea liniuță din șirul superior este însemnată dedesubt cu alte 2 liniuțe, că o scară subtilă unește șirul de sus cu cel de mijloc, că această scară împarte șirul de 14 liniuțe într-o structură de 9+5, și că o altă scară unește cele trei șiruri 9, 10, 7 în dreapta.

Problema noastră însă a fost zugrăvită pe suprafața oarecum cilindrică (zicem oarecum fiindcă a fost șlefuită în trei suprafețe) a acestui inegalabil “portac”. Cineva, în gravetian, a incrustat pe această suprafață “triploidă”, cu foarte multă măiestrie, inclusiv tehnologică, perpendicular pe lungimea osului, practic pe cele trei colțuri ale șlefuirii, o compoziție misterioasă formată din 6 structuri de linii, grupate cîte trei în grupuri verticale, după cum urmează:

14 7
16 10
7 9.

Șirul central de 16 și 10 linii are în stînga grupului de 16 linii, la marginea suprafeței, încă 3 linii, mai lungi și mai adîncite, incrustate deosebit și oarecum

oblic. De lângă această structură, secant, pornesc două subtile linii paralele spre șirul de 14 și 7 linioare, linii care par a fi intersectate de alte 3 sau 5 liniuțe, fapt care pune problema unei posibile scări de operații logice. Ilie Borzic a observat că structura de linii, în partea dreaptă a ei, este construită așa de parcă terminarea unui șir într-un nivel inferior ar sugera continuarea lui la un nivel mai superior. Indiscutabil, observația este temeinică și necesită o cercetare matematică fundamentală.

Însă valoarea deosebită a acestui formidabil portac stă în prezența spectaculoasă a lui 7 și 9 pe suprafața lui și în linia de jos a structurii, și în partea dreaptă a ei. Acest 7&9 magnific vădește, cum vom arăta imediat, o “comunitate umană” paleolitică conștientă de proporțiile întregii lumi de atunci, comunitate ce cunoștea și utiliza acest grup de numere, chiar o posibilă știință a omului paleolitic bazată pe unitatea șirurilor multiplilor lui 7 și 9. Punerea problemei cu privire la paleoinformatică (adică a științei care studiază prelucrarea informației în paleolitic) și studiul numărului 9, apărut pe unele piese mobiliare în paleoliticul carpato-dunărean și nistrean, efectuat de noi în lucrarea citată deja {Vartic, op. cit., august, 2001}, susține logic ipoteza aceasta. Este pentru prima dată când noi descoperim pe un artefact din paleoliticul superior, atât de bine păstrată și pusă într-un evident algoritm numeric și informațional, unitatea șirurilor multiplilor lui 7 și 9, grupate într-o tablă matematică remarcabilă, într-o matrice matematică unică cu proprietăți inconfundabile. Astfel, împărțirea timpului universal (de către vechii indieni arieni) în structuri numerice în baza 9, structuri care se compun la rândul lor din altele, formate din 14 subdiviziuni, nu mai pare atât de enigmatică.

2.2. Treimea

Nu vom da aici un fișier istoric aparte al tri-lineului incrustat în partea stângă, centrală, a matriței numerice de pe portac. Subiectul acesta merită un studiu fundamental de proporții monografice, academice și e straniu că pînă astăzi încă nu a fost realizat. Oricum, tri-line-ul este prezent pe majoritatea absolută a picturii parietale și a obiectelor de artă mobilă din paleoliticul superior. El a fost pictat cu roșu și negru, a fost incrustat cu linii drepte și linii curbe, pe oase și pietre, cu animale și cu puncte, cu obiecte de uz comunitar (în special sulii) și cu o mulțime de construcții geometrice dintre care triunghiul sau romb (două triunghiuri unite mai ales pe verticală) sînt cele mai impresionante. Nu știm încă ce a însemnat pentru strămoșii noștri acest semn. Putem însă urmări felul cum îl pictau populațiile neolitice carpato-dunărene, în special cucutenienii, pe faimoasele lor oale uriașe pictate atât de superb. Cum tri-line-ul se regăsește și la gumelnițieni, și la turdasieni, și la vincieni, și la vechile populații din tot arealul Starcevo-Criș (care se întinde din Iugoslavia pînă la Nistru) etc., se poate vorbi de o adevărată venerare a numărului 3 în neoliticul timpuriu carpato-dunărean și balcanic, contemporan cu cel anatolian și palestinian (s-ar putea ca neoliticul preceramic, cu capete sculptate, de la Gura

Baciului, România centrală să fie mai vechi decît cel Anatolian).

Or, studiul numerologic și geometric al artefactelor din neolitic face parte din altă cercetare. Ne limităm aici doar la scoaterea în prim-plan a problemei, iar gîndul nostru este la acea putere miraculoasă a treimei paleolitice europene care a protejat portacul de la Cosăuți pînă s-a atins de el mîna arheologului Ilie Borzic. Credem deci că cele 3 linioare oarecum oblice din extrema stîngă a șirului central de 16 și 10 linioare de pe portac, reprezintă o posibilă invocație către întreita putere superioară omului, putere sau, mai repede, puteri care reprezentau astfel și limita superioară a cunoștințelor omenești, deci și limita omului.

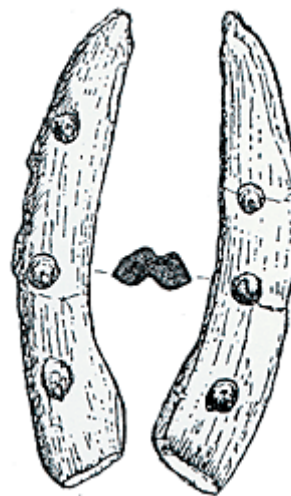

Fig. 4. Triplet din puncte incrustate în musterianul inferior pe un os de mamut la Molodova, Nistrul Superior, Ucraina {A. P. Cernis, *Paleolit i mezolit Podnestrovia*, Moskva, 1973}.

În opinia unor mari specialiști (Gimbutas, Eliade, Kempbell) treimea preistorică reprezintă nașterea, moartea și renașterea. Upanișadele înțeleg treimea așa cum este personificată ea de cei trei mari zei indici: Brahma, creatorul Universului, Vishnu, pastrătorul Universului și Shiva - anihilatorul lui. Treimea putea să reprezinte, ca la vechii chinezi, Cerul, Pămîntul și Forța spirituală a omului. Ea putea să simbolizeze trei stihii fundamentale cosmice (spațiul, timpul, materia) sau terestre (de pildă: apa, aerul, pămîntul). Ea putea să însemne și polaritatea universală a materiei vii și a celei moarte în cîmpul universal al timpului, sau a celei dotate cu spirit și a celei ne-dotate, care se manifestă ireversibil și cuantificat tot în același cîmp misterios, cîmp pe care poetul român Mihai Eminescu îl prevestește în poemul “Andrei Mureșanu” (“...Sînt undele de timp ce viitorul-aduce/ spre a le mîna-n trecut...”). Treimea mai putea să reprezinte și protoștiința numerică despre creație a omului din paleoliticul superior, și felul cum a fost transmisă către perioada noastră istorică practic de către toate școlile filosofice arhaice: 1 a devenit 2 și 2 s-a transformat în 3 (vezi, de pildă, la Lao Tzu: “...Din Dao apare 1, din 1 apare 2, din 2 apare 3, iar din 3 apar cele 10.000 de lucruri...”). Ba chiar și unele proprietăți excepționale

ale acestui număr, puse în valoare de anumite fenomene naturale (de pildă: curcubeul, spațiul pe 3 dimensiuni, nașterea unui nou om, unele realități astronomice de pe cerul înstelat), puteau fi valorificate de omul paleolitic până la nivelul de "știință" universală, acceptată atunci (e vorba de o perioadă uriașă de timp de peste 35.000 ani) de toți oamenii de pe Pământ.

De aceea noi nu vom lua acum în calcul direct aceste trei linii, deși rolul lor de scară de valori, sau scară de puteri absolute, sau scară de trecere secantă de la o lume la alta (lumea de mai jos de lumea omului, lumea omului și lumea de mai sus de lumea omului) este, desigur, foarte mare și previzibil pentru cercetarea lumii ca un Cosmos viu, cercetare pe care, cu siguranță, omul iscoditor din paleoliticul superior (care era ca și noi, dar mult mai puțin dependent de necesitatea asigurării prin muncă grea a hranei) (noi considerăm ca V.G. Childe nu are dreptate atunci când susține că agricultura a stimulat creșterea demografică) a realizat-o cu destul succes pe parcursul a zeci de mii de ani. Studiul viitor al acestei formidabile matematici paleolitice a treimeii va focaliza mai profund miracolul tri-line-ului și, poate, va da și omului modern optimismul necesar pentru trecerea prin bifurcărilor la care este supus necesar de Devenire.

2.3. Matricea de bază

Nu este complicat de arătat prin operații aritmetice că toate cele 6 numere incrustate pe suprafața portacului de la Cosăuți se află în relații matematice de grup, adică de numere alese special de constructorul obiectului în baza proprietăților lor universale:

Să observăm, mai întâi, că suma celor 6 numere incrustate pe portacul lui Ilie Borziac este egală cu produsul numerelor de bază 7 și 9, și că suma $7+9$ ne dă numărul 16, de bază și el pe suprafață:

$$7+9+16+10+7+9=63.$$

$$7 \times 9 = 63,$$

$$7+9=16.$$

Mai departe:

$7+9+7=23$, iar $23-9=14$, $23-10=13$ (anul lunar, 364 zile -13 luni a câte 28 zile; luna - 4 săptămâni a câte 7 zile);

$$14+16+9=39 \text{ și } 39/3=13;$$

$$7+10+9=26 \text{ și } 26/2=13;$$

$7+10+7=24$ și $24/2=12$ (12 luni ale anului antic solar)

$10/2=5$ (steaua în cinci colțuri o regăsim pe foarte vechi însemne ale omului)

Se mai poate face o sumă provocatoare a tuturor liniuțelor incrustate pe portac, este vorba de $63+3=66$, dar rezultatul specific al acestei sume dă câștig de cauză rînduilor mistice, observate de noi și la citirea "troianului de la Cioclovina" {A. Vartic, *Magistralele tehnologice ale civilizației dacice*, Basarabia, Chisinau, 1997, p. 43-49} și tocmai de aceea nu-l vom cerceta în acest studiu.

Pentru a înțelege importanța operațiilor matematice realizate mai sus să mai observăm că numărul 63, care apare în rezultatul operațiilor cu numerele incrustate pe portac, este primul număr natural unde se întâlnesc cele două șiruri de multipli ai lui 7 și 9,

pictați de omul paleolitic pe o mulțime impresionantă din artefactele sale (cum vom arăta imediat):

a) multiplii lui 7 - 14, 21, 28, 35, 42, 49, 56, 63

b) multiplii lui 9 - 9, 18, 27, 36, 45, 54, 63.

Or, portacul lui Borziac surprinde o unitate fundamentată matematic, universală (din punctul de vedere al omului din paleoliticul superior) dintre aceste două șiruri naturale și tocmai această rațiune justifică apariția lor pe majoritatea operelor de artă paleolitică. Este adevărat că unele din aceste șiruri erau în atenția noastră datorită faptului că noi cercetăm numerologic de mult timp structura pieselor din marele sanctuare geometrico-matematicale ale dacilor {vezi bibliografia selectivă a acestor cercetări pe www.dacia.org/weg}. Așa se lămurește faptul că nici pentru studierea tri-line-ului paleolitic și neolitic, nici pentru studierea algoritmului în baza cifrei 9, nu a trebuit să facem acum eforturi deosebite bibliografice. Dar unitatea multiplilor lui 7 și 9 în operele de artă paleolitică s-a dovedit a fi de-a dreptul spectaculoasă, paradoxală și autorul acestor rînduri (care a beneficiat la începutul lui noiembrie 2001 și de un veritabil pelerinaj în paleolitic "dăruit" tot de Ilie Borziac {A. Vartic, *Pelerinaj în paleolitic*, Dava International, nr. 4, 2001}) a urmărit-o deosebit de atent fără a fi deranjat prea tare de necesitatea cercetării resurselor bibliografice (unele au fost puse la dispoziție de domnii I. Borziac și T. Obada, lucru pentru care autorul le este foarte recunoscător).

2.4. Universalitatea matricei 7&9

Cum arătam încă în studiul despre paleoinformatică, pe una din cele mai misterioase piese paleolitice, descoperite la Mal'ta, în Siberia, ceva mai la nord de lacul Baikal, își face apariția spectaculos și treimea, și structurile în baza 7 și 9 (B. Frolov, op. cit., 1973, pl. 1, 1-2). Pe fața A a acelei piese unice apar 3 șerpi undulați, iar pe fața B sînt cîteva decoruri spiralate punctiforme. Vom folosi aici datele lui B. A. Frolov, luînd în considerație și faptul că el a studiat fundamental șirurile numărului 7 pe o mulțime de piese de artă mobilă din Europa Centrală și Estică, dar și din Rusia Siberiană.

Fig. 5. Placheta cu incizii spiralate punctiforme de la Mal'ta, Rusia siberiană, aprox. 18.000 - 16.000 BC. Fața A și B.

În partea centrală a plachetei de la Mal'ta a fost incrustată punctiform o spirală formată din 243 de puncte. În stînga avem 2 spirale dedublate: cea de jos

are 63 de puncte, cea de sus are 45 de puncte. În vîrf se află o construcție circulară din $10+4=14$ puncte. Spirala din dreapta, jos, are 58 de puncte, cea din dreapta-sus are 53 de puncte, iar linia ondulată de sus are 11 puncte, așezate astfel că ultimile 5 puncte ale acestei linii se unesc parcă într-un lanț cu ultimile 4 puncte ale spiralei de 243 puncte ($2+4+3=9$).

Or,
 $243/9=27$,
 $63=7 \times 9$,
 $45/9=5$,
 $63+45=108$,
 $63+45+14=122$,
 $58+53=112$,
 $58+53+11=122$,
 $243+112=365$.

Evidențiem în mod special această formidabilă tăbliță, dat fiind că numerele obținute în rezultatul operațiilor matematice cu structurile numerice de la Mal'ta vor fi comparate mai jos cu cele de pe amuleta de la Cosăuți.

Nu intrăm acum în alte detalii (ce țin, de pildă, de forma paradoxală a spiralelor mal'tiene care amintesc de celebra frază a lui Vishnu "...sînt vârtejul care absoarbe tot...", citat după {H. Zimmer, *Mituri și simboluri în civilizația indiană*, Humanitas, București, 1994, p. 47}), ci arătăm doar că aceste picturi matematice ne demonstrează că omul care le-a realizat cunoștea nu numai șirurile de multipli ai lui 5, 7 sau 9, ci și "locurile comune" ale acestor șiruri ce se obțin în rezultatul unor operații logice, mentale, pur matematice, de adunare, scădere, împărțire, înmulțire etc. Scriem aici etc. fiindcă apariția numerelor 53 sau 58 în aceste structuri, ultimul ca potențial multiplu al numărului prim 29, sugerează cu insistență și alte operații matematice, mult mai superioare decît "primitivismul" la care a fost condamnat omul primordial de o parte din oameni de știință.

Pe o piesă antropomorfă, tot de la Mal'ta, a fost incrustată o altă spirală, tot cu 63 de puncte, iar pe un "bumb" - 7 linii în zigzag.

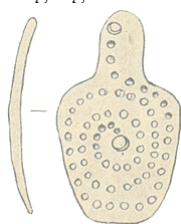

Fig. 6. Piesă antropomorfă de la Mal'ta incrustată cu spirală desenată din 63 puncte.

Fig. 7. Bumb de la Mal'ta cu 7 linii în zigzag.

Pe un "străpungător", tot de la Mal'ta, apare o structură din 7, 10 și 5 linii, iar în vîrf are 9 gropițe, grupate cîte 3.

Fig. 8. Străpungător de la Mal'ta cu structuri de 3, 5, 7, 9 și 10.

Pe un instrument de la Kostenki (o posibilă "să-păligă", de felul celor descoperite de Ilie Borziciac și la Cosăuți) apare o structură din 5 linii oblice, urmată de altele 2 ($5+2=7$) care se sprijină pe o construcție triunghiulară în care sînt 3 linii. Pe partea dreaptă a acestei construcții sînt aplicate alte 4 linii ($5+4=9$).

Fig. 9. Instrument paleolitic de la Kostenki, Ucraina.

Încă și mai spectaculoasă ni se pare piesa de artă mobilieră de la Sungir (un străpungător ritualic?), în care o structură de 63 puncte este mărginită de 2 structuri a cîte 9 puncte, iar în partea de jos are o complicată structură din 3 și 9 puncte.

Fig. 10. Piesă de artă mobilieră de la Sungir cu o structură de 63 puncte.

Pe un os de lup de la Avdeevovo au fost incrustate o structură de 10 și alta de 9 dublete ($9 \times 2=18$) (sau de $2+5$, de $5+3+8+14=30$, $2+7+14+1+2+1=27$, $7+7+4=18$, $3+2+4+5=14$ etc.).

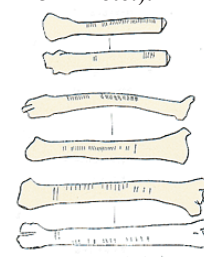

Fig. 11. Os de lup de la Avdeevovo, Rusia, incrustat cu șiruri numerice, inclusiv cu structuri 7&9.

Formidabile structuri în baza lui 5, 7 sau 9 apar în stațiunea paleolitică de la Mezin, Ucraina. Vom arăta aici doar un subtil și universal algoritm de acest tip din foarte multele care apar la Mezin.

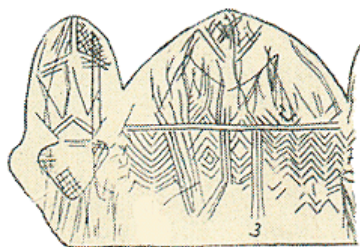

Fig. 12. Structuri de 3, 5, 7 și 9 linii pe una din piesele de artă mobilă de la Mezin, Ucraina.

Superbe structuri de 7&9 apare pe sînii unei madone paleolitice de la Dolyni Vestoniti, în Moravia, Cehia, dar seriile de 7&9 apar și la Pecarna, și la Pavlov, stațiuni de lângă orașul Brno, cum se vede și pe o splendidă plachetă, ornata în centru și cu trei arcuri de cerc, care parcă măsoară un veritabil unghi drept cu trei linii [Fig. 14].

Fig. 13. Madone cu structuri de 2, 3, 7 și 9 de la Dolyni Vestoniti, Moravia, Cehia.

Fig. 14. Plachetă încrustată cu structuri numerice și geometrice de la Pecarna, Moravia, Cehia.

Deși în principalele stațiuni paleolitice din Europa de Apus "artistul" paleolitic a pus accentul pe pictura zoomorfă naturalistă, și acolo se regăsesc, practic în toate stațiunile cercetate pînă acum, o mulțime considerabilă de structuri numerice în baza algoritmilor cercetați de noi.

Una din cele mai impresionante este cea publicată de abatele Breuil încă în 1902 {după Clottes, Courtin, op. cit., 1994}: este vorba de o piesă de artă parietală din grotă el Pendo, Spania, care reprezintă un pinguin uriaș. Pe spatele acestui pinguin sînt desenate 9 linii, iar pe coada lui 7, lucru care amintește de vestitul bizon de la Altamira, menționat deja în acest studiu [Fig. 1].

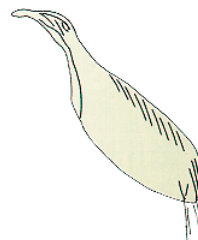

Fig. 15. Pinguin uriaș din grotă El Pendo, Spania

Un superb cerb din grotă Lascaux, Franța, pictat lângă un întreg grup de semne simbolice (un dreptunghi și un șir de 13 puncte), are 2 coarne impozante cu cîte 9 ramificații (2+2+5).

Fig. 16. Cerb din grotă Lascaux, Franța, cu cîte 9 ramificații în coarne: 2+2+5=2+7 {după Clottes, Courtin, 1994}

Și mai excepțional ni se pare algoritmul desenat pe spatele unui bizon de la Lascaux - datorită ingeniozității artistului paleolitic cele 7 linii devin 9 prin faptul că liniei a treia (numărînd de la cap) i s-au mai adăugat două linii exact la intersecția cu linia care dă forma animalului.

Fig. 17. Bizon din grotă Lascaux, Franța, ornat cu o structură de 7&9 numere.

Fig. 18. Cal din grotă Lascaux, Franța, ornat cu o structură de 7&9 puncte.

Același lucru se observă și la cele 7 săgeți desenate pe trupul unui cal de alături - a doua săgeată de la coadă are adăugite două linii, lucru care transformă structura de 7 săgeți în una de 9.

Fig. 19. Semn de tip cap din grotă Lascaux, Franța ornat cu structura 7&9.

Fig. 20. Semn identic cu cel din fig. 18 de pe un panou de la Fontale, Franța.

Tot acolo putem cerceta un impozant semn de tip “cap” sau “capiță” format dintr-un stîlp vertical care are într-o parte 7 fire și în cealaltă 9 [Fig. 19].

Un semn identic descoperim și pe un panou de la Fontale, tot din Franța [Fig. 20].

Tot în Franța descoperim structura 7&9 deasupra a două capete de cai de pe un os de la Mac d’Azil (Ariej).

Fig. 21. Structură de 7&9 de la Mac d’Azil, Ariej, Franța.

Fig. 22. Desen de pe un os de la Raymonden, Franța.

Încă și mai superbă ni se pare structura 7&9 pe desenul de pe un os de la Raymonden, Franța, unde în fața unui adevărat scris simbolic, tri-line-ic și unghiular, observăm nouă linii jos și șapte linii sus, subliniate special.

Și vestita statuietă de felină de la Vogelherd, Germania, renumită pentru zigzagurile și X-urile sale care devin romburi și net, nu este altceva decît o formidabilă incrustare înlănțuită unghiular a grupurilor de 7 și 9 linii.

Fig. 23. Statueta de felină de la Vogelherd, Germania.

Repetăm aici încă o dată un lucru pe care l-am mai spus: grupurile de numere care apar pictate și incrustate în paleoliticul superior nu sînt numai acestea pe care le arătăm aici, adică cele de 7&9. Majoritatea picturilor “matematice” și “geometrice” paleolitice sînt dominate de misterioasele tri-line-uri. O deosebită importanță în preocupările spirituale ale omului din paleoliticul superior avea 2 și multiplii lui, 5 și multiplii lui, numerele 11, 13, 17 etc. Nu se poate trece cu vederea nici importanța deosebită a crucii, minune care a apărut cel mai spectaculos recent, la Chauvet {Jean-Marie Chauvet, Eliette Brunel Deschamps, Christian Hillaire, *Le grotte Chauvet a Vallon Pont-d’Arc*, Seuil, Avril, 1995} și la care vom reveni mai jos împreună cu alt semn deosebit de important, poate cel mai important din toată opera matematică a omului care a trăit în paleoliticul apusean, enciclopedicul S2, de la Cosquer, tot din Franța.

2.5. Revenirea la arealul carpato-dunărean și nistrean

Să revenim acum la considerațiile noastre privind algoritmul în baza cifrei 9 apărut pe unele piese de artă mobilă de la Brînzei (Republica Moldova, pe Racovăț, în bazinul Prutului mijlociu), Mitoc (Moldova, România de Est, pe Prutul mijlociu), Țibrinu (Dobrogea, România de Sud, lângă lacul Țibrinu), Cosăuți (Soroca, Republica Moldova, pe malul Nistrului mijlociu) și Cuina Turcului (Oltenia, România de Vest, pe Dunăre, la Porțile de Fier).

Fig. 24. “Columbia” de la Brînzei, Republica Moldova.

Fig. 25. Amuletă de la Mitoc, fața A, Moldova, România de Est.

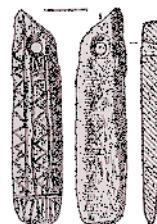

Fig. 26. Piesă de artă mobilă de la Țibrinu, Dobrogea, România de Sud.

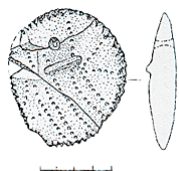

Fig. 27. Amuletă cu șiruri numerice de la Cosăuți, Republica Moldova.

Fig. 28. Piesă de artă mobilă de la Cuina Turcului, Oltenia, România de Vest, fața A.

Pe "Columbia" de la Brînzeni [aprox. 36.000 BP] grupul 7&9 apare în numărul 63 care reprezintă numărul de puncte de pe partea exterioară a aripioarelor "Columbiei", dar multiplii lui 7 și 9 se pot citi atent și pe liniile punctiforme de pe partea laterală a piesei.

Fig. 29. Liniile punctiforme pe partea laterală a "Columbiei" de la Brînzeni.

Excepțional a rezolvat problema legăturii 3, 7, 9 și "savantul" paleolitic de la Mitoc [aprox. 26.000 BC] care a incrustat superba tablă matematică în baza multiplilor lui 2 și 3 [Fig. 25]. Se poate însă observa că grupul din trei linii din centrul feței A, unite unghiular într-un punct central (care împarte suprafața rotundă a piesei în 3 părți), au alipite în partea stângă sus și stângă jos câte 2 linioare. Or, $3 + 2 + 2 = 7$. Acest 7 formidabil cuprinde grupul de 9 linii din dreapta și se leagă magistral cu structura primordială a tri-line-ului. Remarcăm că pe fața B a amuletei sînt 28 linioare, adică 4×7 ($3+3+3+3+3+3+2+2+2+2+2$), iar pe fața A - 25 ($3+6+9+3+2+2$) și că, astfel, multiplii lui 3 și ai lui 2 s-au reunit la Mitoc remarcabil și în baza algoritmului universal paleolitic 7&9.

La fel de spectaculos și de subtil cele 9 liniuțe de pe piesa mobilă de la Țibrinu (din partea de jos, dar și din zigzaguri) ne permit și citirea lui 7 (vezi numărarea din dreapta la stînga, cînd după a 7-ea liniuță apare un fel de alipire specială a celorlalte 2), dar 7 se poate citi și în alte "speculații" matematice ale desenului (de pildă cele 4 linii ale celor două fișii verticale + cele 3 linioare din interior, de sus).

La patria "portac-ului" preocupările matematico-geometrice ale omului paleolitic apar într-o arie atît de largă, pe artefacte atît de deosebite, în formule atît de variate, încît au permis unui grup internațional

de cercetători {Borziac, Noiret, Otte, *Piese de artă paleolitică și de podoabă de la stațiunea paleolitică cu mai multe niveluri de locuire Cosăuți din zona Nistrului Mijlociu*, Revista arheologică, nr. 2, Chișinău, 1998} să pună în evidență la Cosăuți un adevărat centru spiritual din gravetianul central european. O cercetare arheologică fundamentală, multidisciplinară, de proporții academice monografice a stațiunii și a împrejurimilor (vezi și articolul nostru *Pelerinaj în paleolitic* în Dava International, nr. 4, 2001), se cere realizată aici cît mai curînd pentru a se deschide noi luminișuri de cercetare în multe alte stațiuni paleolitice din Europa și Asia.

Desigur, amuleta de la Cosăuți, incrustată cu linioare punctate, este capul acestor preocupări și la ea vom reveni mai jos. Arătăm aici prezența impunătoare a grupului de 7&9 în partea de sus a formidabilei piese mobiliare cu o "deseecție" a omului (toate desenele cosăuțiene sînt retipărite după lucrarea fundamentală citată {Borziac, Noiret, Otte, op. cit., 1998}).

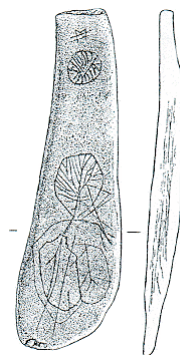

Fig. 30. Piesă de artă mobilă cu o pictură simbolică, matematică, geometrică și, posibil, anatomică realizată pe un os, de la Cosăuți, Republica Moldova.

Sub semnul (am putea spune "divin", fiind vorba probabil de prima lui apariție, înscris de mîna conștientă a omului) de tip M, întretăiat de 2 linii paralele trase oblic, se citește o stranie structură de 9 linioare trase și ele oblic spre o linie centrală și 7 linioare sub acea linie. Citirea atentă a "capului" figurii de sub acest semn arată că sus, în interior, avem un tri-line care are în dreapta o structură de 7 linii și în stînga una de 9.

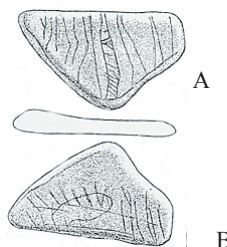

Fig. 31. Plachetă ornamentată pe ambele suprafețe, Cosăuți, Republica Moldova, fața A și B.

Pe altă piesă (o plachetă ornamentată pe ambele suprafețe plate din niv. 7) citim în dreapta 7 linioare după care urmează o structură din 2 linii, care are incrustată în interior un grup de linii indiscifrabil. Cele

7 linioare din dreapta + cele 2 ale structurii centrale ne dau în sumă 9. Interesant este că cele 5 linii din stînga (și șirul cifrei 5 este la fel de impresionat cercetat de omul paleolitic) devin 7 cu adăugirea celor 2 linii a structurii centrale. Pe partea opusă a plachetei observăm iarăși uimitoare grupuri de 3, 7 și 9 linioare. O linie orizontală centrală împarte placheta în 2 părți. În stînga ea este întretăiată de 2 grupuri a câte 3 linioare, dar de fapt avem un grup de 7 linioare datorită unei alipiri subtile în partea de jos a încă unei linii. Că acest fenomen nu este întâmplător ni-o demonstrează chiar structura centrală, de alături. Sub linie se pot citi alte 6 linii care devin 7 datorită "secantei" care unește linia 5 cu 6. La dreapta mai avem un grup de 2 linioare. $7 + 2 = 9$. Structura incizată deasupra liniei centrale, foarte deteriorată, sugerează însă același aranjament matematic ingenios.

Fig. 32. Garpon paleolitic de la Cosăuți, incrustat cu incizii matematice.

Și pe vestitul garpon de la Cosăuți se pot urmări atent aceleași grupuri, lucru de care ne-am ocupat în *Întrebarea cu privire la paleoinformatică*.

Cercetarea atentă demonstrează că grupul lui 7 și 9 este prezent și la Cuina Turcului (vezi grupurile de 2 linioare de sub cele 9 linii centrale a feței B), iar vechimea acestei piese (11.000 BC) aduce simbolul în mezolitic, inclusiv în cel anatolian, sumerian și egiptean. Dezvoltarea de mai departe a civilizației "geometrice" {A. Vartic, *Istoria s-a început la Mitoc*, Dava International, nr. 1, 2000; A. Vartic, *O istorie geometrică a lui Homo Sapiens*, Basarabia, 2000} a grupurilor umane de la Schela Cladovei, România, și Lepensky Vir, Yugoslavia, nu mai apare acum ca un import anatolian, ci ca un "focar" de civilizație europeană {V. Boroneanț, *Dunărea în zona Porților de Fier*, focar de dinamică istorică în civilizația antică, Dava International, nr. 4, 2001} izvorât din primordialitatea sa europeană paleolitică.

Fig. 33. Piesa de artă mobilă cu structură de 7&9 linii de la Cuina Turcului, fața B.

Amintim, în fine, că și alți autori {M. Cîrciumaru &, *Simpozionul de arheologie*, Tîrgoviște, 1996} au publicat piese de artă mobilă paleolitică cu însemne matematice din alte grote aflate pe teritoriul României.

2.6. S2 și alte descoperiri recente din Europa de Apus

La Cosquer, în Franța {J. Clottes, J. Courtin, *La grotte Cosquer*, Seuil, mars, 1994, fig. 145, 154}, printre formidabilele picturi naturaliste zoomorfe au fost pictate și multe semne cu subiect matematic, geometric sau simbolic. S2 este, cum am arătat, un semn deosebit (*Le grand signe géométrique S2*), format din romb, unghiuri, unde, dreptunghi etc., care are în partea de jos 9 linioare, iar în vîrf - 7. S2 este desenat atît de magnific, adună atîtea elemente importante ale cunoștințelor omului paleolitic, încît noi l-am numit semn paleolitic universal. După felul cum sunt desenate pe S2 cele 7 și 9 linioare se pot face interpretări serioase nu doar a numerologiei paleolitice, ci și a cosmogoniei, și a geometriei, și a economiei, și a picturii, și a rostului omului pe Pămînt. Pentru realizarea acestor studii, după opinia noastră, chiar ar trebui să investească cît mai urgent resurse financiare importante dat fiind că noile medii informaționale care împăienjenesc tot mai crîncen devenirea omului cer aceste investiții cu insistență. S2 reprezintă, cu certitudine, alături de tăblițele de la Cosăuți și Mal'ta limitele cele mai importante ale omului și posibilitățile de calcul ale omului actual per-mit cercetarea lor obiectivă.

Fig. 34. Le grande signe geometrique S2, grotă Cosquer, Franța, cu 9 linioare jos și 7 sus, pe latura dreptunghiului indicată de un romb uriaș.

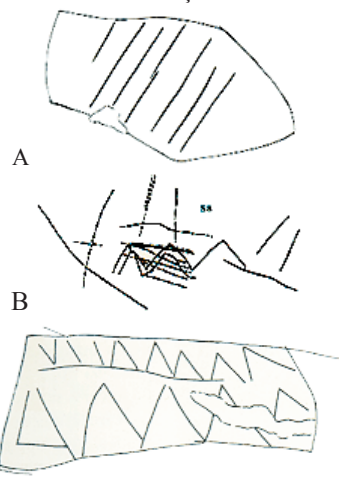

Fig. 35. Semne geometrice din grotă Cosquer - S3 - A, S7 - B, S8 - C.

Și în partea stîngă, jos, se mai pot citi 7 linioare, iar în dreapta alte 7, care devin 9 [Clottes, Cortin, op. cit., fig. 154]. Semnul S13 este un fel de pinguin gigantic tras din 9 linioare. Semnul S3 este pictat din 7 linioare, dar partea centrală este trasă deosebit din 2 linii, lucru care sugerează un $7 + 2 = 9$. Semnele S7, S8, S14, S18 pot fi ușor citite cu ajutorul structurilor de cifre cercetate de noi mai sus - 3, 7, 9. În legătură cu S18, care reprezintă un triplet de cruci paleolitice, amintim că recent și noi {A. Vartic, *Pelerinaj în paleolitic*, Dava Internațional, nr. 4, 2001} am observat la Brînzei o structură asemănătoare de cruci {A. Vartic, *Pelerinaj în paleolitic*, op. cit., 2001}:

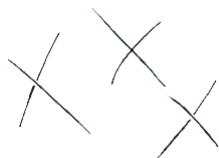

Fig. 36. A. Semn geometric sub forma unui triplet de cruci din grotă Cosquer, Franța - S18.

Fig. 36. B. Semn geometric în forma unui triplet de cruci din grotă Brînzei, Republica Moldova.

Arătăm mai sus importanța deosebită a crucii pentru artistul sau, mai repede, preotul și savantul din paleolitic. După opinia noastră legătura dintre semnele cruciforme de la Cosquer și cele de la Brînzei nu e nici măcar senzațională. O dovedește superba pictură simbolică de la intrarea recent descoperitei [decembrie, 1994] grote de la Chauvet, Franța {Jean-Marie Chavet, Eliette Brunel Deschamps, Christian Hillaire, *La grotte Chauvet a Vallon Pont-d'Arc*, postface de Jean Clottes, Seuil, april, 1995}. Formidabila cruce de aici, pictată în roșu, a fost ridicată de artistul paleolitic dintr-o spectaculoasă explozie (un big-bang!!!???) de roșu. Analiza foarte atentă a acestei explozii dovedește că ea reprezintă un fel de floare cu 9 petale în stînga și alte 7 în dreapta. Cele 7 din dreapta se formează din 3 linii de bază, din care se răsfrî 2 linii și apoi încă 2, adăugite liniei de sus (din cele două).

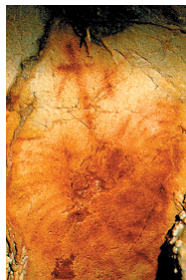

Fig. 37. A. Crucea paleolitică din grotă Chauvet, ridicată pe o structură de 7&9 linii.

Fig. 37. B. Desenul grafic al crucii paleolitice din grotă Chauvet realizat de autorul acestui studiu.

Vestitul cercetător al artei paleolitice Jean Clottes avea perfectă dreptate cînd observa, în postfața la cartea ce descrie descoperirea picturilor paleolitice de la Chauvet {op. cit. p. 81}, că "...les images publiques dans la grande presse ont immédiatement créé un choc dans l'opinion publique, dans le monde entier...". În altă parte a Europei, în unul din cele mai sărace colțuri ale ei, în Republica Moldova, publicarea descoperirilor senzaționale ale dlor Nicolae Chetaru și Ilie Borzic a trecut practic neobservată de presa locală și internațională. Dar șocul acestor descoperiri, după opinia noastră, va schimba radical optica cercetării fundamentale a originilor lui homo sapiens sapiens și a rostului lui de ființare. Or, tocmai lucrul acesta îl demonstrează excepționala amuletă descoperită în straturile gravetiene de la Cosăuți.

3. AMULETA DE LA COSĂUȚI

3.1. Considerații despre vechimea mezoliticului

Neimpozanta amuletă descoperită de Ilie Borzic la Cosăuți [Fig. 27] {Ilie Borzic, *Începuturile istoriei Moldovei*, Chișinău, Știința, 1996}, încrustată cu $5 + 4 + 2 + 1$ (?) linii punctiforme este fără îndoială una din cele mai remarcabile construcții logice ale omului din paleoliticul superior. Cele 90 de puncte încrustate pe această amuletă, modelul excepțional al așezării lor în structuri numerice și geometrice permit citirea întregului complex numerologic creat de om în paleoliticul superior, pun cu deosebită seriozitate necesitatea valorificării științifice și a altor descoperiri senzaționale de la Cosăuți și, mai ales, săparea cît mai urgentă, cît mai atentă și mai deplină a întregii stațiuni.

Sedentarismul (aprox. 20 straturi de locuire practic în același loc), sania trasă de reni domesticiți, ciinele domestice, săpăligile și alte unelte agricole, mulțimea straturilor locuite, a locuințelor și a unor posibile spații sacre (cel în care a fost găsită excepționala figurină de la Cosăuți), așezarea lor în spațiu ținînd cont de mersul Soarelui, al Lunii și stelelor, de curgerea Nistrului, mulțimea uriașă a pieselor industriilor litice, probabila folosire de către omul paleolitic a apelor cu efect terapeutic din imediata apropiere (situație care a făcut posibilă aici și o bogată locuire neolitică, dar și una din epoca bronzului, și una foarte impunătoare getică - "vechea Clepidava" susține Ilie Borzic, însemnată pe harta lui Ptolemeu, și o mulțime de grote locuite de călugări creștini încă din epoca paleocreștină, lucru pe care îl dovedesc însemnele și înscrisurile din acele grote care se pot

vedea în “Pelerinaj în paleolitic” , la www.iatp.md/dava), marea colecție de oase și coarne incizate cu liniiare și figuri geometrice, madonele și cultul zeiței mamă, care se regăsește cu putere și în neoliticul sud-est european (cel puțin două statuete feminine au fost descoperite de Ilie Borzic la Cosăuți la ora scrierii acestui studiu), alte figurine zoomorfe {Borzic, *Noire*, Otte, op. cit., 1998}, pun cu seriozitate întrebarea cu privire la mezoliticul central european, descoperirea și utilizarea elementelor lui de către om încă în gravetianul tardiv cel puțin cu o mie de ani înaintea mezoliticului din Răsăritul Apropiat. Lipsa casei rectangulare în zona europeană din gravetianul tardiv ar fi, poate, unicul element nou din tipologia mezolitică a Răsăritului Apropiat, dar cercetările paleolitice multidisciplinare din zona Europei Centrale abia încep, iar clima umedă, susținută de valuri de îngheț și dezhgeț, și, deoseori, salină (ca în zona Ceahlău sau în Moravia), a distrus multe construcții impresionante ale omului care a locuit aici, la hotarul dintre tundră și stepă, pădurea de conifer și ghețari (este vorba și de podișurile înalte ale Carpaților).

(Harta climaterică a Europei în gravetian poate fi consultată după: 1. {R. Desbrosse, J. Kozłowski, *Hommes et climats a l'age du mamouth. Le Paléolithique supérieur d'Eurasie centrale*. Masson, Paris, Milan, Barcelone, Mexico, 1988, p. 10; 2. *Arheologhiia SSSR*, t. 1, *Paleolit SSSR*, Moskva, Nauka, 1984, str. 33; 3. *Le génie de l'homme*, sous la direction de J.-M. Cordy, Abbaye Saint-Gerard de Brogne, 1995, Figure 2})

Lipsa acelor construcții în cantități ce pot justifica o cercetare statistică de amploare, nu înseamnă că urmele lor nu pot fi descoperite cu ajutorul mijloacelor moderne de cercetare. Acum se poate demonstra sigur că decorul geometric, care a stat la baza manifestărilor artistice ale omului din Răsăritul Apropiat (vezi, de pildă, vestitele “sanctoare” de la Catal Huyuk în {J. Mellaart, *Earliest Civilizations of the Near East*, London, Thames and Hudson, 1965}, carte unde sînt descrise cele mai vechi statuete natufiene datate cu mileniul IX BC, statuete care repetă la un nivel mult mai modest structuri asemănătoare, dar mult mai vechi, paleolitice, din Europa Centrală și de Est), seriile numerice sau unele semne protoalfabetice de tip cruce, X, M, W, N sau S nu au picat aici din cer, ci se regăsesc pe o mulțime uriașă de construcții logico-artistice ale omului care a locuit în paleoliticul superior european.

Din Europa gravetiană au ajuns în Răsăritul Apropiat mezolitic nu doar semnele manifestărilor spirituale (sacre, artistice, științifice), ci și o mulțime de industrii de uz economic, cum ar fi construirea caselor, pregătirea termică a hranei vegetale, forme arhaice de agricultură (vezi posibile săpăligi la Cosăuți și Kostenki), domesticirea animalelor (cîini, reni la Cosăuți), tehnologiile magnifice ale industriilor litice, propulsorul, sulita (din fildeșuri masive de mamut, care necesitau o pregătire chimică și termică specială pentru a fi prelucrate și incizate) și arcul, industriile vopselelor (Ceahlău, Kostenki), ale sării (Carpații răsăriteni, în preajma Ceahlăului, Româ-

nia sau Moravia, în Cehia) cele ale păstrării focului, și chiar unele manifestări metalurgice și ceramice (autorul acestui studiu propune ca straturile locuirii din paleoliticul superior european să fie cercetate cu metode fizico-chimice indirecte în vederea depistării activității metalurgice și chiar ceramice a omului din paleoliticul superior, activitate care a putut fi demolată necruțător de timp).

Oricum, apariția impresionantului material simbolic, geometric și matematic în stațiunile din Moravia și din nordul Moldovei clasice (estul României, vestul Ucrainei, nordul Republicii Moldova) nu mai pare o enigmă atît de năucitoare.

Fig. 39. Piatră de rîu cu șiruri de incrustări de 7 & 9, descoperită de paleontologul T. Obadă lângă Koroliov, Ucraina de Apus, în apele Tisei. T. Obadă susține că această piatră a fost sculptată antropomorfic. Pe fața antropomorfică se află o incrustare cu 7 linii și alta, mai puțin evidentă, de 7+7, iar pe cea opusă una de 9 linii. Pe fața care arată grosimea pietrei se pot distinge clar cel puțin trei tri-line-uri.

Mai mult decît atît: uriașul complex musterian din zona grotei Buzdujeni, Republica Moldova (din imediata apropiere a stațiunilor paleolitice de la Ripiceni-Izvor, Mitoc, Cotu-Miculintî, din dreapta Prutului și a celor de la Brînzei, Trinca, Duruitoarea, Gordinești etc., din stînga Prutului) și cel de la Molodova, Ucraina, stațiune care se află pe rîul Nistru, la vreo 70 km mai sus de Cosăuți, nu mai poate fi ignorat. Că a fost sau nu a fost o transmitere conștientă de informație, vitală pentru ființarea omului, din musterian în aurignacian, după opinia noastră, nici măcar nu e o temă de discuție de senzație. Tocmai de aceea sînt necesare cercetări fundamentale anume aici, unde straturile musteriene și aurignaciene sînt descoperite în relații de interferență (ca la Brînzei și Molodova) și unde rostul fundamental de ființare al omului, acel „to be” care îl exclude pe „not to be”, iese senzațional din ascunderea lui milenară. Citirea acestui mesaj tulburător a devenit posibilă după descoperirea de către arheologul Ilie Borzic a portacului paleolitic de la Cosăuți, incrustat cu superba structură

de 7&9, structură care încarcă omul din paleoliticul superior cu cunoștințe profunde despre sine și despre univers, dar mai ales despre locul său, al omului sapiens, în acest paradoxal și magnific univers.

3.2. Textul matematic de la Cosăuți

Vom demonstra cunoștințele profunde ale omului paleolitic citind cu ajutorul algoritmului de pe portac mai întâi mesajul incrustat pe amuleta de la Cosăuți, apoi și pe alte piese mobiliare (ele ni se par mai importante decât cele parietale datorită posibilității uzului lor la mari depărtări de nucleul stabil uman, dar și datorită faptului că ele nu mai erau arătate ca un apendice sau ca o parte din frumosul animal pictat pe pereții grotelor, ci erau conștientizate direct ca structură logico-simbolico-matematică). Analiza textului simbolic, matematic și geometric al amuletei merită, desigur, o monografie specială. Până se vor descoperi finanțatorii acestui studiu monografic fundamental noi ne vom îngriji aici, cu metodele articolului științific, doar de aspectul logico-matematic al desenului punctiform, care are legătură cu cercetarea noastră. Dăm mai jos desenul modern al liniilor punctiforme de pe amuleta de la Cosăuți (desen realizat de Ion Vartic) cu gândul și la ochii minunați ai omului care a incrustat pe un obiect atât de mic o construcție atât de impunătoare:

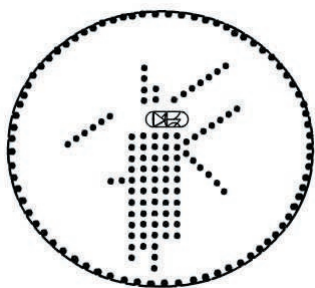

Fig. 40. Structura de linii și puncte de pe amuleta de la Cosăuți în desen modern realizat de Ion Vartic. Pe linia cercului au fost incrustate 75 de puncte.

Amuleta este rotundă, pe alocuri cu porțiuni defectate [vezi fig. 27]. Pe perimetru s-au numărat 60 de incizii, dar grupul internațional, condus de Ilie Borzic {Borzic, Noiret, Otte, op. cit. 1998}, pornind de la așezarea celor 60 de incizii, crede că de fapt au fost 76. Noi însă susținem că pe perimetru au fost incrustate 75 de incizii.

Se pot număra și 9 linii formate din puncte incrustate, cum susțin autorii citați, formate din puncte distincte, dar ele pot fi și 11, și 12. Orificiul pentru afirmare sugerează, cum am aratat și în alte părți, verticalitatea și ordinea citirii mesajului. Sub orificiu, la 0,8 mm se află o proeminență special dăltuită care ne indică, probabil, că numărul punctelor și al liniilor care se află deasupra acestei proeminențe trebuie citite sau folosite altfel decât toate celelalte. Să observăm că acolo avem două linioare: una formată din 2 puncte și alta din 7. Or, $7 + 2 = 9$ (linia formată din 4 puncte este dincolo de limitele acestei proeminențe).

Vom porni citirea mesajului de la stînga la dreapta, adică într-un mod natural cunoscut de om,

cum demonstrează și incrustările de pe amuleta de la Mitoc - Dealul Galben, România de Est și o mulțime de alte mostre de artă parietală și mobilă din paleoliticul superior. În prima linie, oblică, avem incrustate 6 puncte. Mai jos urmează o linie din 2 puncte, incrustată perpendicular pe alta de 12 puncte. Să observăm că punctul de aplicare al liniei de 2 puncte la cea de 12 puncte este unul cu totul deosebit: el transformă structura de $12 + 2$ puncte în una de 14 puncte astfel că numărînd 7 puncte de jos în sus ne putem opri în punctul unde este aplicată perpendicular linioara din 2 puncte și să începem numărutul de la capătul din stînga al acestei linii perpendiculare și, mergînd cu numărutul în sus, să obținem tot 7 puncte: $2 + 5 = 7$.

Paralel cu linia din 12 puncte se află una din 11 puncte care se întrerupe la nivelul proeminenței și este continuată în partea de sus cu o altă linie de 4 puncte. Următoarea linie, tot paralelă cu celelalte 2 cercetate, are 13 puncte și se poate sugera o oarecare legătură a ei cu mica linie din 2 puncte de după proeminență, linie despre care am vorbit deja. Se mai poate observa că suma punctelor din cele trei linii este $12 + 11 + 13 = 36$ ($36/9 = 4$) și că un eventual produs dintre 36 și numărul punctelor din liniile din stînga care nu intră direct în structura de 5 linii paralele - 10, ne dă un număr extrem de important, de pildă, pentru calendarul vedic - 360. Mai remărcăm și următoarele operații posibile cu aceste trei structuri de numere și cele de mai sus de proeminență:

$$12 \times 9 = 108, 11 \times 9 = 99, 13 \times 9 = 117$$

$$12 \times 7 = 84, 11 \times 7 = 77, 13 \times 7 = 91.$$

În continuare urmează două linii a câte 10 puncte, iar în capul lor, după proeminență, linia din 7 puncte (aplicată oblic sub un unghi de aprox. 108 grade față de linia proeminenței) despre care am vorbit deja. Ultimei linii din 10 puncte i-i este aplicată în al 9-lea punct (numărat de jos în sus) o construcție unghiulară de aprox. 60 grade, formată din 6 (linia de jos) și 7 (linia de sus) puncte. Numărul total de puncte incrustate pe amuleta este 90 și noi credem că soarta și norocul arheologului Ilie Borzic a avut grijă ca nici un punct să nu fie deteriorat de fragmentările la care timpul a supus amuleta. Dovada acestei credințe este superba organizare logică care lucrează în această magnifică structură logico-matematică în deplină armonie cu o mulțime de alte structuri de linii și puncte incrustate și pictate de om în tot paleoliticul superior.

Cercetarea atentă arată că și structura de mai sus de proeminență ($7 + 2 = 9$), și cea din linia cu $12 + 2$ (2 puncte aplicate perpendicular) care o împarte ingenios în $7 + 7$, și faptul că structura unghiulară din $6 + 7$ puncte din dreapta este aplicată în punctul 9 al liniei cu 10 puncte, au legătura și cu algoritmul incrustat pe portac, și cu mulțimea imensă de structuri logico-numerice în baza lui 7 și 9 pe care am analizat-o mai sus și care a fost cunoscută de om, cum demonstrează cercetarea arheologică, pe un spațiu uriaș de la Altamira, în Spania, și pînă la Mal'ta, în Rusia siberiană, puțin mai la nord de lacul Baikal (nu vom da aici, special, datarea artefactelor paleolitice dotate cu linii și puncte pentru a nu încurca cercetării atente a mesajului incrustat pe artefactele cercetate).

Să observăm, în continuare, un lucru deosebit de important: că pe construcția cu elemente perpendiculare din stînga amuletei este incrustat ingenios un mesaj de 14 (pe care îl avem și pe portac), iar pe cea din dreapta, care are forma unui unghi ascuțit, se pot număra tot 14 puncte (dacă folosim și punctul 9 din linia cu 10 puncte: $7+1+6=14$), situație care ar putea indica un început și un sfîrșit de citire, un fel de portal informațional utilizat ca în softurile moderne.

Am numărat deja numărul total al punctelor de pe portac: $7 + 9 + 16 + 10 + 14 + 7 = 63$, identic cu $7 \times 9 = 63$. Ar fi interesant dacă structura de pe amuleta de la Cosăuți ne permite desfășurarea simplă a acestui număr care leagă pe 7 de 9 și pe 9 de 7 (cum am arătat 63 este primul număr din șirul multiplilor lui 7 și 9 care permite lucrul acesta). Aici se deschide provocator rolul excepțional al formidabilei linioare din 2 puncte aplicată perpendicular pe linia de 12 puncte din stînga amuletei. Fiindcă, cum se va dovedi, ea este o cheie deosebit de importantă pentru înțelegerea mesajului incrustat pe amuletă (ea mai transformă linia oblică din 6 linii, de alături, în una de $6+3=9$, sau alta de $6+3+4=13$, ambele numere fiind de fond pentru cercetarea noastră și, cum arată descoperirile arheologice, și pentru omul din paleolitic).

Or, dacă începem numărătoarea anume de la această linioară din 2 puncte și apoi mergem cu număratul în sus pe linia de 12 puncte, fără sa numărăm cele 7 puncte rămase mai jos de punctul în care a fost aplicată linioara de 2 puncte, obținem, cum am arătat: $2 + 5 = 7$. Dacă vom merge în continuare pe linia de 11 puncte în jos ($2+5+11=18$), apoi pe cea de 13 în sus ($2+5+11+13=31$), apoi pe cea de 10 în jos ($2+5+11+13+10=41$), apoi pe cea de 10 din stînga pînă la punctul cu numărul 9 (unde este aplicată construcția unghiulară din 7+6 puncte), ($2+5+11+13+10+9=50$) și vom adăuga acestei sume numărul de puncte din construcția unghiulară de $7+6=13$ vom obține exact numărul căutat (pe care, cum am arătat, îl regăsim incrustat pe destule artefacte din paleoliticul superior):

$$2 + 5 + 11 + 13 + 10 + 9 + 6 + 7 = 63.$$

Impresionează această desfășurare de forțe spirituale și formidabila inteligență a omului din paleoliticul superior. Și aceste lucrări spirituale de fond nu se opresc aici. Poate această amuletă era un joc distractiv al copiilor, poate era unul de tipul jocurilor moderne de noroc, poate ea făcea parte dintr-un joc subtil al marilor intelectuali din paleoliticul superior, de tipul jocului cu mărgelile de sticlă închipuit de H. Hesse, poate această amuletă a fost creată special, ca un mesaj subtil ce aduna toate cunoștințele omului de atunci pe un singur artefact (așa cum procedăm noi acum cînd trimitem în cosmos un satelit), pentru a cunoaște generațiile viitoare ce știa acel om despre sine și despre Cosmos. Acțiunea s-a putut realiza în pragul unui strașnic cataclism care se abătuse asupra comunității omenești ce locuia la Cosăuți (Ilie Borzic povestește cît de firave sînt straturile locuite și cît de groase cele din care locuirea omenească lipsește cu desăvîrșire, “așa de parcă mii de ani omul nu exista deloc pe pămînt”. În această curățenie absolută

a straturilor de nisip foarte fin enigma este în faptul că exact pe același loc, aproape în același punct, omul reapare sau revine peste 2-3 mii de ani. De ce? Cum a știut de straturile mai vechi? Cum a descoperit atît de exact locuirea veche?)?

Poate, deci, descoperirea numărului 63, prezent pe atîtea alte artefacte paleolitice, în structura numerică a amuletei de la Cosăuți, a acestui număr atît de “mistic” venerat (în sensul deplin al cuvîntului) de omul paleolitic (dar și de cel vedic!), făcea parte din primul nivel de încercare a unui posibil ucenic sau cititor al mesajului. Ingeniozitatea actului de transmitere a informației prin numere, și nu prin termenii limbii vorbite, cum arată timpurile, a fost un act de geniu al omului paleolitic. Dacă el ne transmitea aceeași informație prin cuvintele limbii vorbite, să zicem, pe la 16.000 BC, mesajul devenea practic intraductibil chiar dacă ajungea pînă în zilele noastre. Un dicționar al tuturor limbilor vorbite actualmente pe pămînt nu există nici în timpurile noastre, iar ideea de a transmite mesaje din paleolitic spre generațiile viitoare cu ajutorul alfabetului universal al numerelor naturale a fost nu numai un act de inteligență manifestare spirituală, ci și un instrument urieșesc care a păstrat probabil ființa omenească în ființare. Cunoașterea proprietăților numerelor naturale putea înca atunci să devină și o filosofie a existenței, adică o ontologie, și o cunoaștere mistică a Universului, și un drum spiritual care îi dă destulă dreptate lui Seidenberg să susțină că “Dumnezeu a creat lumea în baza numerelor naturale” {A. Seidenberg, *The Ritual Origin of Geometry*, Ahes, 1962 a, v. 1, nr. 5, p. 488-527 and 1962 b, v. 2, nr. 1, p. 1-40}.

Să observăm, încă o dată, că cel puțin pe alte cîteva piese mobiliare structura de 63 de puncte apare ca o dovadă sigură a folosirii ei logice în paleoliticul superior pe un spațiu imens. Discuția cu privire la purtătorii sau păstrătorii forței benefice a numărului 63 este, desigur, una pe măsura spațiilor în care a fost aplicată. De la Altamira pînă la Cosăuți sînt 3.000 km, de la Cosăuți pînă la Mezin sînt vreo 1.000 km, iar de la Mezin pînă la Mal'ta avem aprox. 5.000 km. Dacă un om parcurge zilnic 25 km, atunci pentru a ajunge de la Altamira pînă la Mal'ta el are nevoie de aprox. un an de zile. Unitatea spirituală, demonstrată cu documentele cercetate aici de noi, impune, deci, o altă modalitate de comunicare, aceea de centre sau noduri spirituale locale care depozitau, prelucrau și transmiteau rapid informația. Necesitatea acestor noduri sau, mai repede, cetăți spirituale paleolitice era dictată de uzuri spirituale sau economice care nu pot fi încă dovedite cu nivelul actual de cercetare (cum ar fi exploatarea depozitelor naturale de sare, silix, oxid de fier și de mangan, ape cu efect terapeutic, dar și alte necesități care au fost devorate de timp etc.) și ele pot fi acum ușor localizate pe un traseu care se afla în gravetian la hotarul dintre tundră, stepă și pădurea de conifere, foarte abundent în hrană și pentru animale, și pentru om (de pildă linia Liege, Belgia; Pecarna, Cehia; Ceahlău, România; Cosăuți, Republica Moldova; Mezin, Ucraina; Kostenki, Rusia; peștera Kapova, Rusia; Acinsk, Rusia; Mal'ta, Rusia).

63 de puncte au fost incrustate pe obiectul de tip străpungător ritualic de la Sungir (a se observa că cele două linioare laterale a câte 9 puncte împart structura de 63 puncte și în una de 45); 63 de puncte (și 45) au fost incrustate pe placa cu cei trei șerpi de la Mal'ta - spirala din stînga, de jos, are 63 de puncte, iar cea de sus, tot din stînga, are 45. Și pe aripile "Columbiei" de la Brînzei, pe perimetrul ei, cum am arătat, au fost incrustate 63 de puncte. Distanța colosală și în spațiu (Cosăuți - Mal'ta), și în timp (Brînzei - Cosăuți) vorbește de o magnifică unitate spirituală a omului paleolitic, unitate realizată, probabil, în baza proprietăților naturale ale multiplilor lui 7 și 9, mai ales aceea care întîlnește aceste 2 cifre în numărul 63. Lăsăm pentru mai jos ipotezele cu privire la interpretarea acestei unități spectaculoase și trecem acum la depistarea altor proprietăți minunate ale structurii simbolico-numerice de pe amuleta de la Cosăuți.

3.3. Universalitatea textului matematic de pe amuleta de la Cosăuți

O citire interesantă a mesajului de pe amuleta de la Cosăuți obținem dacă numărăm punctele din același loc de pornire (cele 2 puncte aplicate perpendicular la linia de 12 puncte din dreapta) mergînd în jos, adică urmînd algoritmul

$2 + 8 + 11 + 13 + 10 + 1$ (pînă la cunoscutul deja punct 9, dar nenumărat acum în virtutea citirii inverse de sus în jos). Desfășurarea acestui subtil șir face să o repetăm încă o dată:

$$2 + 8 + 11 + 13 + 10 + 1 = 45.$$

Este știut că a doua spirală din stînga, de sus, de pe placheta de la Mal'ta numără tot 45 de puncte. Or, cele două spirale din stînga plachetei de la Mal'ta ne dădeau în sumă numărul $108 = 63 + 45$. Și la Sungir, cum am văzut, structura de 45 puncte este reliefată din cea de 63 astfel că o posibilă sumă $63 + 45 = 108$ se poate citi și pe acel artefact. Aceeași realitate numerică o avem și la Cosăuți, dar într-o formă mult mai subtilă, realizată prin numărarea în două sensuri inverse a șirurilor de puncte incrustate pe amuletă sub proeminență: $63 + 45 = 108$.

Iar dacă adăugăm lui 45 numărul 13, adică suma punctelor din construcția unghiulară, obținem numărul 58. Și spirala din dreapta, de jos, de pe placheta de la Mal'ta are tot 58 de puncte, și, să nu uităm acest fapt important, 58 reprezintă dublura numărului prim 29.

Se știe că cealaltă spirală din partea stîngă a plachetei de la Mal'ta este formată din 53 de puncte. Algoritmul de la Cosăuți ne permite fără probleme să citim și acest număr misterios pornind numărul tot din același punct din stînga, după cum urmează, folosind însă cele 9 puncte, nenumărate data trecută:

$$2 + 8 + 11 + 13 + 10 + 9 = 53.$$

Mai remarcăm că 58 poate fi obținut și pe calea următoare:

$$2 + 12 + 11 + 13 + 10 + 10 = 58.$$

Iar $58 + 53 = 111$ și 111 este un număr deosebit de important pentru cei care au alcătuit algoritmul de la Mal'ta. Coincidența aceluiași algoritmul cu cel de la Cosăuți, cum arătam, pune foarte serios întrebarea cu privire la prelucrarea informației în paleoliticul su-

perior și comunicarea ce se realiza între comunitățile omenești în acel timp (dar va trebui să cercetăm dacă nu cumva materialul informațional de pe placheta de la Mal'ta este originar de la Cosăuți sau Pecarna, adică din Europa Centrală. Și viceversa).

Pe formidabila plachetă de la Mal'ta numărul punctelor din stînga (o spirală de 63 puncte, alta de 45 și, în vîrf, două linioare de 10 și 4 puncte) este egal cu cel al punctelor din dreapta (o spirală de 58 puncte, alta de 53 puncte și, în vîrf, o linie de 11 puncte):

$$63 + 45 + 10 + 4 = 122,$$

$$58 + 53 + 11 = 122.$$

Pentru a obține această structură și din realitățile matematice ale amuletei de la Cosăuți cu ajutorul sumelor deja obținute $63 + 45 = 108$ și $58 + 53 = 111$ apelăm la ajutorul operatorului de 7 și 2 puncte ce se află deasupra proeminenței și de punctele din stînga proeminenței, care sînt amplasate dincolo de punctele celor 5 linii paralele de sub proeminență: 4, 6 și 2. Dacă adăugăm operatorului de 7 puncte, care e deasupra proeminenței, cele 4 puncte din prelungirea liniei de 11 puncte obținem

$$7 + 4 = 11$$

și

$$111 + 11 = 122.$$

Dacă adăugăm operatorului format din cele 2 puncte care se află deasupra proeminenței toate numerele care se află în stînga dincolo de cele 5 linii obținem

$$2 + 4 + 6 + 2 = 14 \text{ (sau pe 7 îl înmulțim cu 2: } 7 \times 2 = 14),$$

și

$$14 + 63 + 45 = 122.$$

Operația pare destul de incomodă la prima vedere, dar nu e fantezistă și are partea ei de realitate o dată ce ne dă tocmai rezultatele scontate, iar rostul amuletei, cum am arătat, era de a demonstra că pe ea se află bine ascunse în limita unor operații matematice inteligente, cunoscute realități numerice.

Partea centrală a plachetei de la Mal'ta este formată dintr-o mare spirală incrustată din 243 puncte. Or, $243 : 9 = 27$. Cercetătorii fenomenului numerologic de la Mal'ta nu au luat în calcul faptul că 243, 63 și 45 sînt multipli ai lui 9, fiind preocupați de utilitatea calendaristică a plachetei (sub aspectul calendarului lunar format din 13 luni a câte 28 de zile și o lună formată din 4 săptămîni a câte 7 zile):

$$13 \times 28 = 364. \quad 28 / 4 = 7. \quad 7 + 6 = 13.$$

În același timp s-a observat că $243 + 122 = 365$, număr ce ar putea indica un formidabil calendar solar. Și una, și cealaltă se pot dovedi matematic și din resursele numerice (și intelectuale) ale amuletei de la Cosăuți. Structura din dreapta formată din cele 9 puncte ale liniei de 10 și din cele $7 + 6$ puncte ale construcției unghiulare ne sugerează un an de 13 luni a câte 4×7 zile fiecare, dar și faptul că timp de 9 luni lunare are loc un eveniment cosmic deosebit de important. Or, acest $9 \times 28 = 252$ capătă importanță universală în lumina nașterii cuiva, a apariției impresionante, misterioase a unei noi și unice ființe în timpul ce corespunde cu aceste 252 zile solare ale calendarului lunar. Cine era acea ființă? Se știe că

gestația unui prunc omenesc ține 280 de zile, adică 9 luni solare. Ce altceva se putea întâmpla, însă, în 252 zile. Ușa cercetării acestui mister este deschisă tuturor, dar, s-ar putea ca și omul să se fi născut pe atunci mai repede (sau măcar unii oameni, mai deosebiți, mai albi, mai negri, mai galbeni, mai zburători, cum susține Lao Tzu, poate chiar zburători ca gândul, cum arată miturile și legendele multor popoare, oameni pe care comunitățile omenești îi așteptau să se nască din misterioasa provocare universală); s-ar putea ca și formidabila sumă $252+108=360$ să fie “încurcată” în această misterioasă marcare numerică.

Să continuăm însă cercetarea comparativă a structurii numerice de pe amuleta de la Cosăuți. Dat fiind că operatorul aflat deasupra proeminenței ($2 + 7$ sau $2 \& 7$) poate opera și cu cele $2 + 6 + 4 + 7 + 6$ puncte aflate în afara punctelor din cele 5 linii paralele de sub proeminență, formate din $12 + 11 + 13 + 10 + 10 = 56$ (iar $28 \times 2 = 56$ ne dă posibilitatea de a executa operații simple în baza înmulțirilor cu 7 și 9), problema obținerii lui 243 în baza structurii numerice de pe amuleta de la Cosăuți, ca produs al lui 27 cu 9, nu este complicată, și nici cea a produsului $9 \times 28 = 252$. Formidabil aici e că $252-243=9$ și că omul paleolitic știa lucrul acesta și credea cu putere în faptul că și omul din viitor trebuie să-l știe.

Astfel, putem obține pe 27 și 28 în modul următor: $7 \times 2 = 14 + 13 = 27$, $7 \times 2 = 14 + 14 = 28$. Și $27 \times 9 = 243$. Iar $28 \times 9 = 252$. Mai departe: $243 + 122 = 365$, iar $252 + 112 = 364$ (observăm că în structura de pe amuleta de la Cosăuți $11 + 13 + 10 + 9 + 13 = 56$ și $12 + 11 + 13 + 10 + 10 = 56$, iar $56 \times 2 = 112$). Și $112/7 = 16$.

S-ar putea deci ca aceste împleticiri spectaculoase ale șirurilor multiplilor lui 7 și 9 să fie o încercare ingenioasă a omului din paleolitic superior de a uni calendarul lunar cu cel solar. S-ar putea însă ca problema rezolvată de omul din paleolitic superior pe parcursul a circa 25.000 ani să fie mult mai complicată și să fie legată cu proprietățile universale ale numerelor naturale care reprezintă una din cele mai stabile legități ale Universului. Că $7 \times 9 = 63$, că $7+7=14$, că $7+9=16$ știe toată lumea, dar de ce această știință a fost venerată de omul din paleolitic superior timp de peste 25.000 de ani? Cercetările viitoare vor da răspunsuri mai sigure, dar și mai spectaculoase decât credem acum, despre cuceririle spirituale ale celui om care numai primitiv nu era.

Se poate discuta mult despre structura numerică “neformală” a numărului 13. Ea apare și pe amuleta de la Cosăuți prin acel formidabil unghi de $7+6$ puncte, dar și prin linia din mijloc a structurii de 5 linii paralele de sub proeminență, formată tot din 13 puncte. Norocul a vrut ca Ilie Borzic să mai descopere la Cosăuți un portac mai mic, care are incrustat pe el două serii de linioare: 13&12 și 13 în felul următor:

IIIIIIIIII IIIIIIIIIII
IIIIIIIIII

Ce mai înseamnă această structură formidabilă? Faptul că anul are 12 luni, numărat ca an solar, și 13 luni, numărat ca an lunar? Sau, poate, altceva, ceva care ține de trecerea universală a timpului, de cunoaș-

terea începutului timpului, așa cum susțin cu seriozitate practic toate mitologiile ce vin din protoistorie?

Fig. 41. Încă un portac de la Cosăuți, incrustat cu două serii de linioare: 13 și 13&12.

Tot acolo, pe amuleta de la Cosăuți, se mai vede că dacă adunăm punctele din cele 5 linii paralele de sub proeminență obținem numărul enigmatic 58 de pe placheta de la Mal'ta:

$$2+12+11+13+10+10=58.$$

Iar $58+7$ (linia de sus a unghiului)=65. Și $65/5=13$.

Mai departe: $58+6$ (linia de jos a unghiului)=64. Iar $64/4=16$ și $16=7+9$.

Unul din șirurile formidabile de pe amuleta de la Cosăuți este următorul $11 + 13 + 10 + 2 + 13 = 49$. Dar 49 este pătratul lui 7: $7 \times 7 = 49$. Dublura acestui 49 ne dă numărul 98. Adică, $14 \times 7 = 98$. Iar 7 la puterea a treia este 343.

Apoi: $98+10=108$, iar $98+100=198$, ambele numere (108 și 198) fiind multipli (importanți!!!) ai lui 9, prezenți pe destule artefacte paleolitice. De ce omul din paleolitic superior a unit astfel, prin multiplii lui 5, șirurile lui 7 de cele ale lui 9? De ce omul din paleolitic superior a cheltuit atâtea forțe (tablita de la Cosăuți nu putea fi incrustată atât de miniatural dintr-o dată, erau necesare și cunoștințe vaste, și deprinderi serioase, și, poate, repetiții pe un material mai perisabil) pentru a picta, sculpta și incrusta grupul 7&9 pe teritorii atât de vaste și în perioade de timp atât de lungi (aproape 30.000 de ani)?

Să oprim aici turbulenta desfășurare de forțe matematice ale amuletei de la Cosăuți și să vedem cum se pot obține aceleași rezultate folosind doar algoritmul de pe portac.

3.4. Universalitatea textului matematic incrustat pe portacul de la Cosăuți

Cum am arătat mai sus structura de numere de pe portacul paleolitic de la Cosăuți este așezată în trei etaje (treimea puterilor din fiecare etaj și chiar etajele puterilor fiind sugerate de trei linii masive din capul liniei centrale de 16&10 linioare, și de o scară care leagă această linie de cea de 14&7):

14	7
16	10
7	9

Suma acestor numere este 63, adică produsul lui 9 cu 7. Analiza atentă arată că acest grup spectaculos de numere, unește nu numai multiplii lui 7 și 9, care sînt principali, ci și pe cei ai lui 2 și 5, lucru deosebit de important, cum dovedesc o mulțime de incrustări sau picturi de pe piesele de artă mobilă sau de pe cele de pictură parietală.

Nu este greu de observat, de pildă, că $7 \times 16 = 112$, număr extrem de important în structura de la Cosăuți și Mal'ta ($252+112=364$ reprezintă de fapt cele 13 luni lunare a câte 28 de zile fiecare). $112+10$ (numărul din dreapta)=122 (număr tot foarte important

pentru realitățile numerice discutate mai sus, dublura numărului prim 61 și cunoașterea șirului numerelor prime, cum o dovedește apariția alăturată la Mal'ta a numerelor 58 și 53, este una din cele mai enigmatice științe a omului din paleoliticul superior).

Mai departe: $7 \times 14 = 98$ (care este 2×49 sau $2 \times 7 \times 7$), iar $98 + 10 = 108$ (să ne amintim de suma punctelor din cele două spirale din dreapta de pe placheta de la Mal'ta: $63 + 45 = 108$).

Acum să mai facem un pas în cercetarea structurilor numerice încrustate pe portacul de la Cosăuți: să punem celor trei nivele din dreapta puteri sau, mai bine, trepte de puteri, fapt pe care îl sugerează chiar așezarea în trepte a liniilor pe portac (observată de Ilie Borzic), adică să postulăm că 9 e la puterea 1, că 10 e la pătrat și 7 este la cub. Atunci 98 poate fi adunat cu 100 și suma este cunoscutul număr 198, multiplu al lui 9 care se obține din multiplii lui 5 și 7: $98 + 100 = 198$, multiplu apărut și pe amuleta de la Brînzei, despre care va mai trebui să vorbim datorită implicării ei impresionante în anumite legități numerice universale.

Ce obținem însă din folosirea cubului numărului 7? Este o operație pe care o poate face oricare elev stăruitor: $7 \times 7 \times 7 = 343$. Apariția acestui 343 aici ($364 - 343 = 21$ care e 7×3 , iar $365 - 343 = 22$, număr prezent și el în multe desfășurări ale forței matematice a omului din paleoliticul superior: $198/9 = 22$) este și simplă, și impresionantă. Să nu uităm că $7 \times 14 = 98$. Dacă adăugăm acestei operații cu 14 cubul numărului care se află în dreapta sa pe suprafața portac-ului obținem numărul 441:

$98 + 343 = 441$, iar $441/9$ (numărul de la baza coloanei din dreapta) = 49 nu este altceva decât pătratul lui 7.

Mai avem aici de realizat încă o operație matematică, deosebit de spectaculoasă chiar și pentru timpurile noastre. Să ne amintim că perimetrul amuletei rotunde de la Cosăuți are 75 (posibil 76) incizii. 75 este întreitul pătratului lui 5, adică $3 \times 25 = 3 \times 5 \times 5$. Dacă înmulțim pe acest întreit al pătratului lui 5 cu cubul lui 7 (343) obținem arhicunoscutul număr (pentru astronomi) 25725, care nu este altceva decât numărul de ani în timpul căruia Polul Nord Ceresc face o precesiune completă. O fi știut și asta homo sapiens sapiens din paleoliticul superior? Posibil, dacă aceste simple cunoștințe au fost acumulate în preamultele sale milenii de ființare încă de homo sapiens archaïque, adică și de omul de Neandertal. Faptul că acel om arhaic nu putea vorbi, cum susțin unii oameni de știință moderni, nu avea cum să-l încurce să realizeze observații asupra rotației Polului Nord Ceresc dacă îl aducea mintea să caute bucăți de silex, să le prelucraze pentru a obține din ele cuțitașe, răzuitoare, burine și alte instrumente pe care nici un alt animal din timpul lui nu le-ar fi putut obține. Faptul că nu era departe la chip de maimuțe nu înseamnă că era primitiv ca și ele, iar felul cum arată lucrarea arhitectonică a acestui om în grotă de la Buzdujeni (vezi articolul nostru "Pelerinaj în paleolitic") demonstrează că o mulțime uriașă de instrumente ale acestui om pur și simplu au fost decimate de timp. Mai trist este faptul că noi, oamenii

moderni, vrem să-l dominăm pe acel om cu manifestările noastre tehnologice și îl comparăm, de multe ori nefondat, cum arată și Claude Levi-Strauss, și Mircea Eliade, cu triburile mărginașe ale modernității, triburi care nu reprezintă relice ale omului din paleolitic, ci ramuri moderne ale omului, ajunse pe căile lor specifice în modernitate.

Autorul acestui studiu a avut posibilitate de nenumărate ori să observe cât de multe stricăciuni aduce cercetării arheologice "convingerea" științifică a multor arheologi că omul preistoric a fost mai prost și mai primitiv ca noi. Se știe, de pildă, că tri-line-ul apare pictat și încrustat pe piesele de artă mobilă și pe cele de artă parietală practic pe tot întinsul imens al paleoliticului superior. Apariția lui în paleoliticul superior, inclusiv pe portacul de la Cosăuți, este nelămurită, misterioasă și demonstrează și formidabile cunoștințe ale acelui om, dar și excepționale modele de comunicare între comunitățile omenești care locuiau atunci pe Pământ. Tri-line-ul coboară însă spectaculos și în mezolitic, iar de acolo în toată varietatea artei neolitice. Mai apoi, când îl regăsim în epoca fierului în opera lui Lao Tzu, sau a presocraticilor, sau în Vede ca urmare a transformării paradoxale a lui 1 în 2 și a lui 2 în 3, de fapt noutatea informației lor, a acestor filosofi și școli filosofice, în comparație cu zecile de milenii dinaintea lor, milenii în care tri-line-ul a fost cunoscut de oameni (cercetați de pildă impresionanțele picturi cu o linie la care se adaugă a doua și apoi a treia de pe picturile rupestre din cele mai vestite grote din Europa de Apus - vezi, de pildă semnele de acest tip din grotă Cosquer) este aproape nulă. Lao Tzu, se pare, are perfectă dreptate atunci când descrie atât de impresionant (Lao Tzu, 15) omul cel vechi, omul primordial.

Miracolul tri-line-ului a trecut și în însemnele de bază ale creștinilor (treimea divină nu se regăsește la evrei sau musulmani), dar încercați să dovediți unui grup de istorici și arheologi "profesioniști" că treimea creștină vine din trecutul dinaintea lui Isus... De fapt comportamentul nostru actual, care dă lui Dumnezeu un timp comparabil cu opera modernă a omului ($5508 + 2001$) este cel puțin iresponsabilă. Dumnezeu nu poate fi mai tânăr decât Universul. Dumnezeu nu poate fi pus în cauzalitatea omului, cum susține, pe bună dreptate, Martin Heidegger. Dumnezeu este, desigur, ceva care se manifestă, poate pentru a păstra Universul în devenire (cum ne învață multe filosofii "arhaice", de pildă Bhagavad-Gita). Vechimea lui homo sapiens sapiens în acest mare spectacol este infimă (cîteva zeci de mii de ani) în comparație cu cea a Universului (dacă Dumnezeu a creat Universul el este cel puțin cu o clipă mai vechi ca acest Univers; cauzalitatea aceasta s-ar putea să nu lucreze dincolo de limitele minții omenești - zeul vedic Daksha este născut de fiica sa pe care el însuși a creat-o - dar pentru segmentul cercetării noastre acest fapt nu poate fi scos din posibilitățile cu foarte multe șanse de realizare) Cît este asta în comparație cu vîrsta Cosmosului în care acestui homo sapiens i s-a dat să se nască și, în virtutea echilibrului universal, să moară?

Dar să revenim la spectacolul nostru numeric și să ne mai aplecăm încă o dată peste unul din cele mai vechi artefacte ale omului din paleoliticul superior - e vorba, iarăși, de “Columbia” de la Brînzani, descoperită la hotarul dintre straturile musteriene și cele aurignaciene.

Cum am arătat în *Întrebarea cu privire la paleo-informatică* avem aici o paradoxală transformare a lui 1 în două linii exterioare a câte 63 și 54 de puncte, și a 3 linii interioare a câte 30, 24 și 27 de puncte.

$$63+54=117.$$

$$30+24+27=81 \text{ (cubul lui 9).}$$

$117+81=198$, un număr des întâlnit în cercetările noastre. Dacă împărțim acest număr 198, care e, repetăm, un multiplu al lui 9 ($198=9 \times 22$) la 63 (numărul de puncte de pe linia exterioară a dubletului de pe “Columbia” de la Brînzani) obținem un rezultat unicat pentru șirul de multipli ai lui 9, și anume: cea mai apropiată aproximație, de uzul din ultimii 4.000 de ani, a numărului pi:

$$198/63=3,142857...$$

Pentru a vedea mai bine spectacolul acestuia urieșesc de logică matematică realizat de omul din paleolitic sîntem obligați aici să dăm două mici tăblițe ale multiplilor lui 9 și 7 din partea de jos a seriei și reamintim că raportul $198/63 \approx 3,14$ este cu adevărat unicat posibil în tăblița de mai jos:

a) multipli lui 9

9 72 144 207 270 333 396
18 81 153 216 279 342 405
27 99 162 225 288 351 414
36 108 171 234 297 360 423
45 117 180 243 306 369 432
54 126 189 252 315 378 441
63 135 198 261 324 387 450

b) multipli lui 7

7 70 133 196 259 322 385 448
14 77 140 203 266 329 392 455
21 84 147 210 273 336 399 462
28 91 154 217 280 343 406 469
35 98 161 224 287 350 413 476
42 105 168 231 294 357 420 483
49 112 175 238 301 364 427 490
56 119 182 245 308 371 434 497
63 126 189 252 315 378 441 504

Cititorul impresionat de cifrele și numerele incrustate și pictate de omul din paleoliticul superior poate naviga în voie pe acest domeniu de fascinanți multipli. Sugerăm totuși ca el să se intereseze în mod deosebit de acei în care 7 se întâlnește cu 9 și cu 5, așa cum ne povățuiește din timpurile sale primordiale și străbunul nostru. Că sîntem pregătiți la o școală marxistă, adică ateistă, că am fost obișnuiți de mici cu fenomenul religios, că am fost educați de cariera la care ne înjugă de multe ori pragmatismul existențial al catedrelor la care slujim să judecăm istoria după anumite tipare evoluționiste - toate astea mai puțin importă pentru știință, spunea regretatul academician Sergiu Rădăușan, un mare fizician și organizator al științei. Dacă spectrometrul indică prezența fierului pur de 99,97% în materialul cercetat înseamnă că acolo avem fier pur de 99,97%. Dacă roentgheno-

metrul indică că în materialul cercetat avem oxid de mangan (ce material superb și durabil în timp a ales omul paleolitic pentru picturile sale!!!), înseamnă că acest oxid de mangan a fost cumva căutat și obținut de omul din paleolitic nu numai pentru superbe sale picturi parietale din Europa de Sud-Vest, ci și pentru inciziile din Europa Centrală, de Sud-Est și de Est, cum arată descoperirile aceluiași Ilie Borzic (amuleta de la Cosăuți are pe ea urme de vopsea neagră din oxid de mangan).

Ocrul, cu nuanțele lui roșietice, adică oxizii “tari” ai fierului, a fost folosit în cantități mari de omul din paleoliticul superior. În stațiunile paleolitice de pe terasele răsăritene ale masivului de munți Ceahlău, din Carpații Orientali, România de Est, au fost descoperite în preajma focurilor mai multe depozite de ocră {Al. Păunescu, XXI, 1999, 2000}. Cercetătorii au arătat că acest ocră se obținea prin arderea anumitor roci de minereu de fier {*Arheologia SSSR*, v 20-i tomah, t. 1-i, *Paleolit SSSR*, Izdatelstvo “Nauka”, Moskva, XXII, 1984}. Prezența depozitelor de ocră în preajma focurilor din stațiunile paleolitice de pe terasele Ceahlăului pun, desigur, și problema utilizării lui în manifestările omului paleolitic, și problema obținerii lui. Să fi fost vorba numai de “machiajul” ritualic al vânătorilor paleolitici sau, poate, urmele aceluși ocră din preajma focurilor din stațiunile paleolitice de pe Ceahlău sau ale oxidului de mangan de la Cosăuți, se pot urmări și pe piesele de artă mobilă și, undeva, pe anumite picturi parietale, fie și pur geometrice, nedescoperite încă din spațiul sud-est și central european? Ipoteza noastră însă săgetează mai departe și pune întrebarea cu privire la știința care i-a dat posibilitate aceluși om să înțeleagă necesitatea depozitării și transmiterii informației spre viitor prin unificarea manifestării artistice și a celei logice, lucru care l-a impus să caute și să descopere anume acei oxizi de fier și mangan care rezistă cel mai bine la presiunea năucitoare a timpului.

Acțiunea logică de transmitere spre viitor a cunoștințelor fundamentale ale omului paleolitic, deci și a rostului ființării lui pe Pământ, este practic necercetată, deși majoritatea absolută a picturilor parietale sau a celor de pe artă mobilă cer cu seriozitate acest lucru (oxizii de fier și mangan pentru pictura parietală trebuie prelucrați tehnologic pentru a deveni “vopsea veșnică”, iar incrustarea oaselor e posibilă tot după un procedeu tehnologic destul de complicat, fiind vorba de o adevărată prelucrare chimică și termică a lor). Mai mult decît atît: apariția șirurilor numerice de 3, 4, 5, 7&9, 8, 11, 13, 19, 29, 53 etc. în compozițiile de pictură parietală lasă deschisă întrebarea cu privire la rostul iconografic al acelor picturi, rost în care numărul era de fond (să ne amintim aici că icoana creștină transmite mesajul său mistic prin figuri umane și nu este întâmplător că mari artiști ca Giotto sau Andrei Rubliov au unit cu geniu mesajul artistic cu cel religios încă în Evul Mediu), iar polarizarea geometrică doar spre număr a picturii de pe piesele de artă mobilă din Centrul, Sud-Estul și Estul Europei (ce cuprinde tipologic și Rusia Siberiană) amintește de perioada fără icoană a creștinilor

bizantini. Să fi fost numărul natural adorat mistic de către omul din paleoliticul superior, așa cum susține K. Absolon, marele cercetător al artei mobiliare din Cehia? Să fi fost numărul un simplu ornament al manifestărilor artistice ale aceluiași om, cum susține tot K. Absolon pentru cazul când ipoteza mistică nu se adevărește?

Autorul acestui studiu susține necesitatea cercetării fundamentale a manifestărilor numerologice ale omului care a locuit în paleoliticul superior din două motive de fond:

a) cunoașterea fundamentală a strămoșului nostru primordial în vederea înțelegerii corecte a ființării noastre actuale și a mesajului pe care sîntem obligați să-l transmitem pentru viitorime;

b) cunoașterea rostului de ființare al omului, rost care în Globalizare devine stratagemă de bază a omului din motivele arhicunoscute ale posibilității dispariției omului de pe Pămînt în urma utilizării subiective sau obiective a tehnologiilor moderne (sindromul “11 septembrie 2001” include și arma Internetului care este, după opinia autorului, cea mai groaznică armă de distrugere în masă creată de om din cauza polarizării pînă la nivele catastrofale a stocurilor de informație de pe www).

Cînd și unde se va lua decizia acestei cercetări este doar o problemă de loc și de timp, chiar este bine să accentuăm că după 11 septembrie 2001 momentul luării acestei decizii a fost indicat precis: „not to be” nu poate fi acum nici măcar o problemă de discutat a omenirii. Sorry, M. Shakespeare! Pardon, M. Camus!

4. CONSIDERAȚII PRIVIND VECHIMEA “VECHIMII”

4.1. Un alt Russo, necunoscut și în Europa, și în România

Motivul pentru care românul Alecu Russo, originar din Basarabia, veritabil european de la 1848 (după cunoscutele evenimente revoluționare din acel an, petrecute și în țările românești, la care a participat ca organizator, A. Russo a trăit un timp și la Paris, unde a scris, în franceză, “Cîntare României”, cea mai vestită operă a sa), s-a preocupat de vechime este altul decît cel care ne interesează pe noi în această lucrare. Propoziția lui Russo, pe care am pus-o în capul acestei cercetări (“...studia înțeleaptă a vechimii este de neapărată nevoie...”, A. Russo, *Cugetări*, II, XIV, 1855) a fost scrisă într-un timp cînd paleoliticul încă nu fusese descoperit [“Cugetările “ au început să fie tipărite de Vasile Alecsandri în “România literară” în anul 1855] și ținea starea de lucruri din cercetarea istorico-lingvistică, la modă pe atunci în toată Europa. Russo a cercetat în cîteva lucrări de excepție spațiul etnocultural românesc într-un timp cînd etnosul românesc nu fusese încă influențat nici de industrie, nici de tipărituri cărților. El a avut norocul să culeagă din stratificări etnoculturale curate mai multe bijuterii ale folclorului românesc, printre care și remarcabila “Miorița”, poem folcloric care, după opinia noastră, povestește un ritual matriarhal de excepție ce are loc la Apus de Soare în neolitic. Comparăția ingenioasă a literaturii populare

românești cu cea mai bună literatură a lumii îl duce pe Alecu Russo la două concluzii excepționale, trecute cu vederea de cercetarea științifică. Prima ține de convingerea scriitorului român că “...literatura este pîinea zilnică a unui neam...”, fiind vorba însă de acele puține scrieri care aparțin “...oamenilor ce s-au oprit pe marginea prăpastiei...” {op. cit., XIII}. A doua denumeste spațiul cultural românesc, balcano-dunărean, carpato-dunărean și carpato-nistrean ca “...o civilizație casnică, ce nu-i nici civilizația Romei, nici varvaria hunilor...” {op. cit., II, XIV}.

În cîteva studii mai recente {A. Vartic, *Istoria României, subiect senzațional de demnitate*; A. Vartic, *Requiem pentru Basarabia*; A. Vartic, *De la topografia cosmogonică la Kogaionon*, Dava Internațional, 2001} noi am reamintit cercetările lui A. Russo tocmai din motivul atingerii lor cu problema fundamentală a studierii vechimii lui homo sapiens. Literatura ne transmite informații despre limitele de ființare ale omului și poetul, care transmite această informație zugrăvită în acțiuni, rime, metafore, comparații și alte limbaje frumoase, este obligat chiar de lucrarea pe care o face să ajungă “pe marginea prăpastiei” și să ne relateze frumos ce vede și simpte acolo. Frumosul, artisticul este necesar pentru a nu pieri această informație despre limite, foarte trebuitoare ființării (cunoașterea limitelor, ne învață Lao Tzu, permite să ne ferim de pericol) și calitatea de a transmite artistic relatări de la limitele de ființare pentru binele comunitar o putem urmări la om încă din cele mai vechi vechimi. După opinia noastră manifestările artistice ca portret al limitelor de ființare pot fi demonstrate pentru vechimi mai vechi decît zigzagul de la Bacho Kiro, Bulgaria, sau “Columbia” incrustată cu linii punctiforme de la Brînzni, Republica Moldova (este vorba de hotarul dintre musterian și aurignacian). Arheologul A. Cernîș {A. Cernîș, op. cit., 1973} a descoperit la Molodova, pe Nistrul superior, artefacte musteriene cu urme de preocupări artistice și matematice și chiar un posibil sat musterian {V. Cernîș, op. cit., 1977}.

Fig. 42. Pictură artistico-matematică musteriană de la Molodova cu linii în zigzag și, posibil, un cerb.

Problema datării acestor opere cu musterianul nu se mai pune (deși musterianul nu mai este atît de sigur definit ca spațiu de locuire numai a omului de neanderthal). Discuția poate continua în temeiul stratigrafiei și a tipologiei industriilor litice spre o altă vechime a lui Homo sapiens sapiens sau spre o altă viziune asupra lui Homo sapiens archaïque și Homo neanderthalensis. Autorul acestor rînduri s-a interesat în mod deosebit de încercările arheologilor de a restabili procesul tehnologic de obținere din bucăți de silex, prin lamelare, a unor așchii care “...să slujească totodată drept topor, fe-

răstrău, străpungător, daltă, cuțit și răzuitoare” {Childe, op. cit., p. 67}. Încă părintele revoluției neolitice vorbește despre faptul că “... comunitățile primitive au căpătat o tradiție științifică, datorită căreia erau în stare să deosebească cele mai bune pietre, să recunoască locurile unde se află ele și să le prelucereze în mod adecvat...” {Childe, op. cit. p. 67}. Marele arheolog rus V. A. Gorodțov a demonstrat practic, înaintea lui V. G. Childe, nu doar necesitatea unui profesionalism de excepție pentru realizarea operațiilor de lamelare, ci și cea a pregătirii speciale a nucleului pentru operația de lovire {*Vsemirnaia istoria*, t. I, str. 40, Gosudarstvennoe izdatelstvo politiceskoi literaturî, Moskva, 1955}. Cantitățile uriașe de instrumente litice descoperite în stațiunile paleolitice pun însă nu numai problema obținerii unor instrumente performante, ci și pe cea a prelucrării lor artistice, frumoase, lucrare care se poate urmări în toate realizările omului. Încă abatele Breuil a observat frumoase instrumente litice prelucrate artistic de omul preistoric (de pildă așa-zisele “păzitoare de trăsnete” pe care le-am văzut și la Cosăuți {A. Vartic, *Pelerinaj în paleolitic*, op. cit., 2001}). Și la Kostenki, în Rusia, au fost descoperite adevărate opere de artă, fabricate din silex.

Fig. 43. Vîrf “artistic” de săgeată, fabricat din silex, de la Kostenki [după *Arheologhia SSSR*, t. I, *Paleolitic SSSR*, Nauka, Moskva, 1984}.

Ipoteza noastră este că instrumentele de silex, ca și toate celelalte instrumente bune ale omului, au fost de fapt cea mai căutată și mai de masă operă de artă a paleoliticului și că posibilitatea ca unele din aceste instrumente-podoabe să ia în timpul prelucrării forme zoomorfe sau antropomorfe special prelucrate artistic este foarte mare.

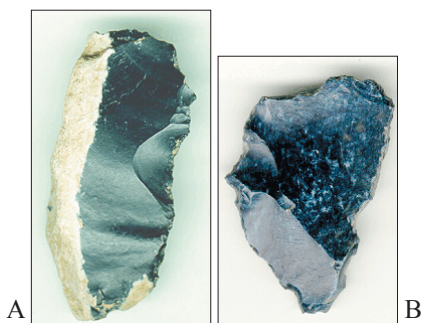

Fig. 44. Silexuri “antropomorfe” de la Buzdujeni - A și Cosăuți - B, Republica Moldova {după A. Vartic, *Pelerinaj în paleolitic*, Dava International, nr. 4, 2001}

Ca și fierarul medieval sau făurarul din epoca bronzului, ca și olarul din neolitic, meșterul paleolitic ce prelucra silexul era obligat să pună în utilitatea instrumentului și frumusețe pentru a-l face cât mai atractiv în operațiile de schimb și cât mai dotat cu

acțiuni benefice. Această obligativitate însă nu era o problemă de evoluție a tehnologiilor, cum mai credea încă V. G. Childe, ci calitatea naturală poate cea mai importantă, genetică a omului de a se manifesta artistic și simbolic pentru a-și marca limitele. Limita de ființare a omului, marcată cu lama-cuțit fabricată din silex, ca și limita de ființare a omului, marcată cu lama-cuțit fabricată din bronz sau cu lama-cuțit fabricată din oțel inoxidabil este de la sine o limită construită frumos. Meșterul paleolitic, ca și făurarul din epoca bronzului, era și artist, și tehnician. Instrumentele fabricate de el trebuiau să fie îndrăgite personal de utilizatori, trebuiau deci să atingă forme frumoase și diversitate frumoasă pe gustul tuturor membrilor comunității omenești (“...Ce monde aurignacien montre alors, d’une extrémité à l’autre de l’Europe, une grande unité culturelle dans ses industries lithiques et osseuses ainci que dans les manifestations artistiques...”, {R. Desbrosse, J. Kozłowski, *Hommes et climats à l’âge du mammoth*, Masson, Paris, Milan, Barcelone, Mexico, 1988, p. 116}). Observația dlor Desbrosse și Kozłowski se referă la manifestarea artistică în sine, pe cînd noi o punem în legătură și cu limitele de ființare ale omului, și cu transmiterea frumoasă a informației de la acele limite “prăpăstioase”, lucru intuit, după opinia noastră, anume de Alecu Russo.

A doua observație fundamentală a basarabeanu-lui, trecută și ea cu vederea de cercetătorii vechimii, se referă la sintagma “civilizație casnică”, alta decît „civilizația Romei și varvaria hunilor”, civilizație care definește după opinia lui A. Russo spațiul etno-cultural românesc. Noi credem însă că sintagma lui Alecu Russo, poate fi folosită cu succes și la “studia înțeleaptă” a celei mai vechi vechimi a omului, vechime perfect sedentară, care este descoperită de arheologii moderni și în spațiul carpato-nistean în care s-a născut și a locuit Alecu Russo. Zecile de straturi ale locuirii paleolitice de la Cosăuți sau Molodova, descoperirea exact sub straturile getice a straturilor cucuteniene sau gravetiene, pune cu deosebită seriozitate și întrebarea fundamentală a sedentarismului omului pe aceste locuri, și pe cea mai subtilă, a “căsniciei” russoiste, realizate pe domeniile paleolitice sau neolitice ale sedentarismului omenesc, sedentarism pus de oamenii de știință în legătură cu majoritatea realizărilor cultural-artistice, științifice și tehnologice ale omului. Sedentarismul era și este o condiție sine qua non a ființării depline omenești și, posibil, nu doar resursele suficiente de hrană (cum arată, de pildă, locuirea mayasă a junglei tropicale, sau cea dacică, a munților priporoși) erau cauza acestui sedentarism (“...Il est inutile d’imaginer de longs déplacements saisonniers pour des groupes peu nombreux dans ce milieu naturel de l’Interpléniglaciaire ou des zones naturelles limitées offraient des ressources suffisantes pour l’économie de ces prédateurs...” {Desbrosse, Kozłowski, op. cit., p. 116}).

Stratificările de la Cosăuți pot fi puse în legătură directă și cu rînduierile anuale ale turmelor de reni, și cu izvorul de apă tămăduitoare din preajmă, utilizat de oameni chiar și acum, și cu vărsarea rîului Murafa în Nistru care transformă locul într-un veritabil nod

economic și cultural al paleoliticului central european. Însă interesul deosebit pentru domeniul artistic și cel științific al omului care a locuit la Cosăuți în paleolitic timp de peste 10.000 de ani pune și problema unor adevărate “cetăți spirituale” paleolitice, și pe cea a excepționalei civilizații casnice central-europene, civilizație realizată de om în zona tundrei și a frigului polar. Portacul lui Ilie Borziac ne povestește, astfel, nu numai realizările spirituale ale acestei civilizații casnice și sedentare, ci și despre comunicarea dintre acele cetăți cu ajutorul pieselor frumoase de artă mobilă. Asemănarea dintre madonele de la Wallendorf, Pecarna, Cosăuți, Kostenki sau Mal'ta, unitatea inconfundabilă a științei matematice cu care omul paleolitic și-a ornamentat operele de artă de la Altamira până la Mal'ta, și, în același timp, deosebirile estetice locale, casnice, vorbesc anume despre comunicarea deplină care se realiza în paleolitic între comunitățile sedentare omenești.

Puterea spirituală a acestor nuclee casnice a fost și este atât de uriașă încât nici o “varvarie a hunilor” nu a putut s-o urnească din loc și s-o nimicească. Probabil excomunicarea unor nuclee umane din aceste comunități sedentare a dus la crearea triburilor de care dar, paradoxală manifestare omenească, chiar și după sute sau mii de ani de la excomunicare, acei fii răătăcitori se reîntorc acasă, se îngheșuie în mica Europă pentru un destin pe care omul încă nu-l cunoaște, destin sau rost care, iată, se poate cerceta și în straturile paleolitice și casnice din Basarabia.

4.2. Ipoteza originii unice

Unitatea spirituală a lui homo sapiens sapiens, dovedită de noi și în baza algoritmului 7&9 a pus și pune în discuție și întrebarea cu privire la originea noastră, a oamenilor. A roit oare acest om dintr-un anume loc (din Africa, de pildă), sau s-a manifestat brusc în câteva focare din Europa Occidentală, Centrală și de Est? Am arătat deja existența unei largi magistrale de comunicare și unitate spirituală paleolitică pe linia Liege, Vogelherd, Pecarna, Cosăuți, Mezin, Kostenki, Mal'ta (cu roiri spectaculoase în jurul acestor noduri de manifestare spirituală). O altă splendidă magistrală poate fi reconstituită între grottele pictate zoomorfe din Spania și cele din Franța. Urmele primei magistrale se mai vedeau și pe la 1700, în timpul princepelui român Dimitrie Cantemir {D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*}, și pe la 1840, când au fost remarcate și descrise de Alecu Russo (în special este vorba de descrierea ca Munte Sfânt a masivului Ceahlău din Carpații orientali, descriere ce pare să fie confirmată de mulțimea excepțională a stațiunilor paleolitice descoperite de arheologi pe versantul răsăritean al masivului {Al. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul între Carpați și Siret*, v. I, București, 1999}). Urmele etnoculturale descrise de Russo scot în evidență nu doar vechimea locuirii casnice a acestor locuri, ci și vechimea simbolurilor cercetate de noi: “Părul din mijlocul satului era odinioară când divanul unde sfătuia satul, când locul unde poposea voinicul străin, până a nu-și găsi gazdă, când locul jocurilor ale băieților, când spitalul unde zăceau

bolnavii nevindecați, părăsiți în sărăcia lor de toți și de neamuri! Balada lui Donciu spune:

Sub cel păr mare din sat,
Zace Donciu într-un pat;
Și demult zace, măi frate;
Nouă ani și jumătate,
Și nouă zile de vară,
Și nouă de primăvară;
Pe-de-o-parte carnea-i cade,
Pe-de-o-parte vermi îl roade.
Neamurile l-au uitat,
Toată lumea l-a lăsat.
Numai soră-sa Stăncuța,
Numai soră-sa, drăguța,
Nici l-a uitat, nici lăsat,
Nouă ani că l-a cătat,
Pernele că i-a mutat,
Cînd la umbră, cînd la soare,
Cînd la cap, cînd la picioare,
Cînd la dalbe brățișoare.

De ce vorbesc de părul satului?” {A. Russo, *Amintiri*, I}.

Oamenii de știință moderni au cercetat pe arii vaste acest loc central, sacru, al viețuirii omenești despre care povestește în amintirile sale Alecu Russo. Că a luat forma unui stîlp, băț sau păr sacru înfipt în Pămînt (în limbile semitice ba, beth), sau a unui copac sacru (brad, stejar, măr, păr) amintirile științifice ale lui Russo descriu un ritual multimilenar ce poate fi urmărit, fără îndoială, pînă în paleolitic. Stîlpul sau pomul sacru însemna de fapt căsnicia de care vorbește A. Russo în *Amintiri*, adică un loc de la care omul nu se putea îndepărta prea mult. El definește ritualic sedentarismul european și este pus în legătură cu anotimpurile, cu luna și soarele, cu bolile, cu dragostea, cu uitarea omenească, dar și cu acel misterios algoritm al numărului 9 de care ne ocupăm aici. Cît de aproape de paleolitic este descrierea științifico-poetică a lui Alecu Russo ne-o demonstrează o excepțională descoperire arheologică de la Kostenki.

În anii 1931-1936 la Kostenki, în Cîmpia Rusă, pe Don, a fost săpată o veritabilă locuință paleolitică de proporții uriașe. Locuința e de formă eliptică cu o lungime de aprox. 35 m și o lățime de aprox. 15-16 m. Suprafața acestei locuiri era de peste 600 m pătrați. Pe linia mare a acestei elipse au fost descoperite 9 vetre de foc, așezate simetric, cam la 2 m una de alta.

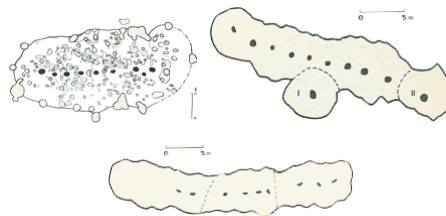

Fig. 45. Locuințe paleolitice de la Kostenki cu 9 vetre de foc pe linia centrală {după *Vsemirnaia istoriia*, t. I, op. cit., str. 59-60 și I. Elinek, *Bolișoi illiustrirovannii atlas pervobîtogo celoveka*, Artia, Praga, 1982, fig. 370, 371, 373}

Locuința mai avea pe perimetrul ei alte trei mici bordee, o mulțime impresionantă de statuete și instru-

mente litice, dar și o cantitate atât de mare de vopsea roșie, încât straturile de Pământ s-au păstrat roșii până la momentul cercetării arheologice [Fig. 45, A]. Este clar că cele 9 focuri mari (diametrul lor este de aprox. 1 m) nu serveau doar pentru încălzirea acestei uriașe locuințe, ci și pentru obținerea industrială, dar și mistică, prin arderea oxizilor de fier, a aceluși ocru roșu, care nu este măcinat de timp și care a fost utilizat nu numai la pictarea grotelor din Spania și Franța, ci și în arealul Central și Est european. Or, dacă mergem la Vest de Kostenki pe drumul antic despre care povestesc legende românești, ajungi la stațiunile paleolitice de pe versantul estic al masivului Ceahlău care sînt remarcabile tot prin această prezență masivă a ocrului alături de vetre {Păunescu, op. cit., 1999}. Poate oare fi pusă în legătură cu numărul 9 prezența ocrului la Kostenki și Ceahlău? Pot fi căutate necropolele omului paleolitic după urma pe care o lasă oxizii aceștia de fier, așa cum eroul din poveste își marca drumul de întoarcere cu pietricele speciale? Pot fi căutate aceste necropole după anumite tipologii de uz mortuar al instrumentelor litice? Pot fi identificate aceste locuințe după mersul Soarelui, al Lunii și al stelelor în jurul locuinței de bază a casnicilor europeni din paleolitic?

Autorul acestui studiu susține că cercetarea multidisciplinară a grotelor de la Buzdujeni, Brînzei, Trinca, Duruitoarea, Gordinești etc. (unele din aceste stațiuni au fost cercetate în prima jumătate a sec. XX de către marele paleolitician român Nicolae Moroșan, originar din Basarabia, elev al abatelui H. Breuil, care a vizitat și el această zonă românească foarte bogată în locuire paleolitică {N. N. Moroșan, *Le pléistocène et le paléolithique de la Roumanie de Nord-Est*, Anuarul Institutului de Geologie a României, vol. 19, București, 1938}) din bazinul Prutului mijlociu, unde omul paleolitic a locuit casnic foarte mulți ani, poate lămuri multe din întrebările puse de noi aici datorită, în primul rînd sedentarismului susținut de locuirea multimilenară a grotelor (inclusiv întrebarea cu privire la necropolele paleolitice). Urmele unei posibile treimi, a unei posibile picturi, a unei splendide amenajări arhitectonice realizate la Buzdujeni de om încă în musterian, dar și unitatea culturală și economică urmărită pe vaste spații, ne pot dezvălui nu doar noi nivele spirituale de locuire, ci și posibile orientări spre locuirea de veci a aceluși om, locuire pe care el o marca, cum demonstrează cercetările arheologice, cu destule cantități, chiar uriașe pentru acel timp, de ocr.

A

C

Fig. 46. A. Treimea de la Buzdujeni; B. Posibilă amenajare arhitectonică musteriană; C. Parte lustruită sferică din grotă musteriană de la Buzdujeni.

D

Fig. 46. D. Posibilă pictură parietală musteriană de la Buzdujeni, unde se poate întrezări o felină cu capul orientat spre stînga.

Autorul acestui studiu a remarcat și la Brînzei, și la Trinca, că omul paleolitic și-a amenajat arhitectonic locuințele, ba chiar a scobit piatra grotelor în vederea înfrumusețării, întăririi și utilității lor cu posibile grinzi sau a lustruit-o pentru un uz care nu are, după opinia noastră, altă interpretare decît cea frumoasă, artistică.

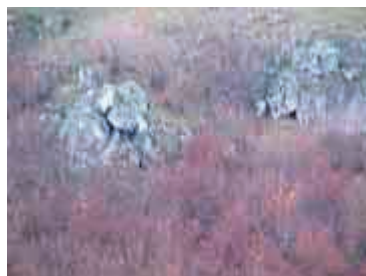
A

B

Fig. 47. A . Arcul grotii de la Brînzei; B. "Inima" grotii de la Buzdujeni; C. Arcul grotii de la Trîncea.

D. Grote din preajma Gordineștilor, sculptate zoomorf (stînga) și papional (dreapta).

Dar lucrul cel mai important de care trebuie să țină cont cercetătorul vechimii omului este frumusețea naturală a locurilor, frumusețe dotată natural și cu destule curgeri de apă, și cu stînci de pe care să poți admira și priveliști încîntătoare ale locului în care trăiești, dar și deschideri magnifice spre întinderile misterioase ale cerului. Oricum, apusul de soare pe care autorul acestui studiu l-a fotografiat la Brînzei, are vechime multi-multi milenară și tocmai acest multimilenarism sedentar și casnic păstrează în curgerea universală și ființa omenească, și rostul ei de ființare pe Pămînt.

Fig. 48. Apus de soare la Brînzei, noiembrie, 2001.

Și, cine știe, poate anume cercetarea fundamentală, multidisciplinară a straturilor de graniță dintre musterian și aurignacian din grottele Buzdujeni și Brînzei, de pe râul Racovăț, din bazinul Prutului Mijlociu, vor lumina și timpul, și locul originii omului pe Pămînt, loc și timp care se putea întîmpla și la Bacho Kiro, și la Brînzei. Cînd Desbrosse și Kozłowski {op. cit., p. 116} susțin că "... Le plus ancien Aurignacien dont les traces s'observent dans les balkans et sur l'axe danubien daté du début de l'interpléni-glaciaire; il possède des industries plus la-

minaires et bien leptolithisées. A Bacho Kiro, couche 11, les dents d'un Homo sapiens, de type archaïque, en sont le seul document anthropologique. Il est probable que cet ancien Aurignacien balkano-danubien soit a l'origine de l'Aurignacien classique occidental. Ses voies de pénétration sont à rechercher soit par le Danube vers le Centre-Est et la France, soit par le littoral méditerranéen jusqu'à la province aquitaine..." de fapt indica axa Dunării, primul rîu sfînt al omului, și a bazinului ei ca magistrală de comunicare între europenii paleolitici, dar și metodele de cercetare care trebuie folosite de cercetători pentru a obține rezultate cît mai veridice:

a) "...des industries plus laminaires et bien leptolithisées..."

b) "...une grande unité culturelle dans ses industries lithiques et osseuses ainci que dans les manifestations artistiques, ce qui renforce l'hypothèse d'une même origine..."

c) comunicare bine organizată între cetățile spirituale din paleoliticul superior;

d) cunoașterea rostului de ființare al omului, rost care, în pofida criticii aduse de V. G. Childe "conservatorismului primitiv" a menținut și menține încă omul pe Pămînt.

Misterul și chiar paradoxul apariției lui homo sapiens pe Pămînt nu poate fi lămurit nici într-un fel cu naivele teorii dialectice sau evoluționiste. Ce a evoluat în om dacă matricea sa genetică, inclusiv cea spirituală, a rămas aceeași? Ce a evoluat în om dacă, vorba lui Alecu Russo, soarele este la fel de frumos și astăzi, păsările cîntă la fel de frumos ca și în vechime, frunzele au același freamăt, iar mișcarea vietăților nu s-a alinat?

Oamenii de știință arareori introduc în metoda cercetării fundamentale a paleoliticului superior problema atît de spinoasă, dar și fericită, a dragostei. Și totuși Alecu Russo o pune pe primul loc în "dulcele ochiri a tinereții și copilăriei" (a doua ochire russoistă este "...un sat frumos, răschirat între grădini și copaci pe o vale a codrilor Bîcului, cu un pâr mare în mijloc..." și de ea ne-am ocupat mai sus): "Cine nu a avut optsprezece ani, cine nu s-a uitat la lună și nu a vorbit cu stelele?". Cu adevărat, oare omul din paleoliticul superior nu a avut 18 ani, nu s-a uitat la lună și nu a vorbit cu stelele? Nimeni nu poate tăgădui acest lucru, iar asta înseamnă că și manifestările spirituale și tehnologice ale aceluia om, inclusiv cele strict artistice sau de producere, își aveau rostul lor fundamental în devenirea omului, rost care trebuie cercetat neapărat. Iar în aria acestui rost fundător un lucru deosebit de important rămîne "aducerea aminte", depozitarea informației în cîntec sau pictură, în instrumente de silex și os, sau în terasări uluitoare a landsaftului. Fiindcă "...nimica nu poate fi mai frumos decît trecutul, căci trecutul e tinerețea și tinerețea este fericire!.. Fericire de a crede în toată pasărea ce zboară, fericire de a nu se îndoii de cînte și de multe, fericire de a nu gîndi la nimic, de a nu ști ce este viața și ce neagră prăpastie este sufletul omului..." {A. Russo, *Amintiri*, I}.

Încurcat în datări, stratigrafii și tipologii cercetătorul modern al vechimii se gîndește mai mult la

dotarea sa tehnologică, decât la polarizarea sufletului omenesc între fericirea de a ființa și prăpastia neagră a sufletului, polarizare care dinamiza cu certitudine și devenirea omului paleolitic. Însă acel om a găsit o modalitate spectaculoasă de a nu depozita informația despre prăpăstiile cele negre ale sufletului, lasându-i fiecărui nou-născut privilegiul divin de a se manifesta integral printr-o nouă, proaspătă, ireversibilă cunoaștere a lumii aflată în neconținut proces de curgere și devenire. “Aducerea aminte” în acele timpuri era strict limitată pentru a nu încurca și omului, și Cosmosului să devină.

Nici fericirea de ființare, cum demonstrează artefactele paleolitice, nu a beneficiat de depozite urieșești, de tipul, să zicem poemelor de dragoste incrustate pe piramide. Arhivele de informație curentă erau depozitate aproape exclusiv pe HDD-ul omenesc și acest fapt (iar acest HDD, cum am arătat în {www&-musicroom, Dava International, August, 2001}, este supus unui necruțător proces genetic de deletare a informației arhivate), cum arată datările, stratigrafiile și tipologiile, nu l-a încurcat pe om să fie fericit și să-și protejeze anume acest fel de ființare timp de peste 25.000 ani. Mica “Columbie” de la Brînzei, dotată cu 5 linioare din 198 puncte, sau cele 9 vetre de foc din marea locuință de la Kostenki, sau admirabilul străpungător de la Sungir, dotat cu 63 de puncte, par a fi mai repede mesaje transmise special către azi din copilăria noastră fermecătoare. În anul 1864 în grota de la La Madeleine a fost descoperită o plăcuță din os pe care era incrustat un mamut. Minunea desenului naturalist a produs un șoc atât de uriaș, că și peste 100 de ani după acest eveniment oamenii de știință nu au legat desenul naturalist al mamutului de șirurile de liniuțe care îl înțreia pe tot. Două din aceste șiruri se cer însă remarcate numai de cînt.

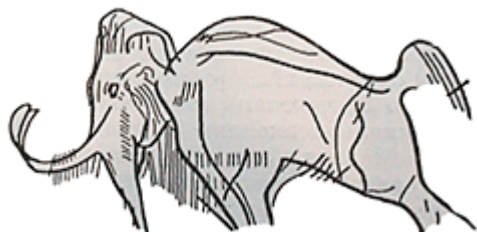

Fig. 49. Mamutul de pe plăcuța de os descoperit la La Madeleine în 1864. Pe fildeși, în partea de sus, sînt incrustate 7 linioare, iar sub ea, alt șir de 9 linioare, plus alte 2, mai mari și altfel orientate. Putem deosebi pe această magnifică plăcuță și alte structuri clare de 3 linii, 5, 7, 9 linii.

Este vorba de acelea care au fost incrustate pe fildeșii mamutului. Pe partea de sus a fildeșilor au fost incrustate 7 linioare, iar pe cea de jos 9, plus altele 2, mai lungi și mai deosebite. Cîta dreptate, iarăși vorba lui Alecu Russo, ne aduce această “aducere aminte” de 7&9, pictat sau dăltuit cu atîta îndărătnicie de omul care a trăit în paleoliticul superior european? Cîta fericire de ființare ne transmite acest mesaj uluitor care se regăsește pe spații imense de la Altamira pînă la Mal'ta și în timpuri foarte mari, din aurignacian pînă în neolitic? Studia înțeleaptă a vechimii poate da un răspuns la această întrebare provocatoare sosită din

paleolitic, dar trebuie ca și înțelepciunea modernă de ființare să revină pe bastionul devenirii omenesci așa cum a revenit mereu, spectaculos, și grupul 7&9 pe multe din artefactele neolitice europene:

Fig. 50. Figurină plată de os, descoperită în aria de răspîndire a culturii Gumelnița, ornată cu șiruri de 7&9 puncte în partea de jos.

5. CONCLUZII PRELIMINARE LA UN STUDIU ABIA SCHIȚAT

5.1. De la 7&9 la crucea paleolitică

Cercetătorii au dat destule ipoteze în legătură cu apariția șirurilor de numere naturale cercetate de noi. B. Frolov {B. Frolov, op. cit., 1973}, care a urmărit evoluția șirurilor de multipli ai lui 7 (mai mult în direcția interpretării marxiste a istoriei), susține că șirurile numărului 7 reprezintă un calendar lunar, format din 13 luni a câte 28 de zile fiecare, adică a unei luni lunare de 4 săptămîni a câte 7 zile. Tot el mai crede că omul paleolitic urmărea crescențele și des-crescențele Lunii, lucru care a fost incrustat sub forma seriilor numărului 14, dar și a citirii numărului 14 ca dublet al lui 7. K. Absolon {K. Absolon, op. cit., 1937}, cercetătorul fascinantelor incrustări numerice din Moravia, susținea la timpul lui că e vorba de serii ale multiplilor lui 5, dar mai arăta că dacă această incrustare paleolitică de numere nu are origine mistică, atunci aceste numere și aceste figuri geometrice sînt un ornament paleolitic. Alți cercetători văd în incrustările paleolitice simple înregistrări ale uzului economic primitiv (atîtea bucăți de carne pentru atîtea guri în atîtea zile etc.). Okladnikov, susținut și de Frolov, pune cu seriozitate despărțirea clară de către omul paleolitic a celor 4 axe geografice Pămîntești de verticalitatea celor 3 lumi (aerul, apa, Pămîntul). În viziunea oamenilor de știință citați mai sus, tocmai cunoașterea logică a acestor 7 stihii, a făcut posibilă crucea încă la începutul gravetianului.

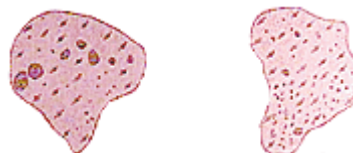

Fig. 51. Două complexe de locuire de la Bistricioara-Lutărie, din masivul Ceahlău, România. În complexul din stînga au fost descoperite 7 gropițe cu urme de cărbuni și cenușă, iar cel din dreapta, aflat la aprox. 1,5 m, a oferit 9 gropițe asemănătoare {Al. Păunescu, op. cit. fig. 29}

Frumoasa cruce din recent descoperita grotă Chauvet pune însă oarecum altfel problema. Splendid realizată pe fundamentul unei adevărate explozii de roșu din care apare o floare cu 7 petale în dreapta și 9 în stînga, crucea din grotă Chauvet indică și o vechime considerabilă a cunoștințelor care au fost depozitate în această cruce, și o iscusință formidabilă a mîinii care a realizat-o, iscusință care, chiar și în cazul unui artist de geniu, era construită sau pictată prin tradiție și prin ucenicie. Să reprezinte oare crucea paleolitică locul de întîlnire al șirurilor numerelor naturale 7 și 9? Sau, poate, ea descrie verticalitatea lumii zeilor și orizontalitatea lumii omului? Pictura neolitică din complexe culturale Starcevo-Criș și Vinca-Turdaș păstrează crucea și chiar o fragmentează în acțiuni logice de tip Sus-Jos, Dreapta-Stînga, acțiuni care ba se prefac în confruntări, ba se polarizează în romburi. Rombul însă se regăsește și pe vestitul S2 din grotă Cosquer, și la Mezin, și la Cosăuți? Și semnele unghiului direcționat ca în actualul limbaj HTML apar și alături de pictura parietală apuseană, și pe “magistralele informaționale” ale lui homo geometricus din Europa Centrală, Sud-Est și Est europeană, ca la Pavlov, Mitoc, Cosăuți, Mezin, Sungir.

Problema cunoașterii polarizării obiective și neconținute a Universului, care se află în continuă luptă pentru supraviețuirea sa în Devenire, după opinia noastră, nu se mai poate pune doar în limita filosofiei arhaice chineze sau vedice. Dedublarea, acțiunea orientată și reacțiunea simetrică la Acțiune, liniile paralele și deci lumile paralele, trecerea secantă dintr-o lume paralelă în alta (cercetată de noi pe artefactele dacice, vezi A. Vartic, *Drumul spre Kogaionon*, Basarabia, Chișinău, 1998), nașterea, anihilarea și renașterea, posibilitatea trecerii prin bifurcări doar a structurilor formate din numere naturale întregi, unitatea și contrariul șirurilor de multipli ai lui 7 și 9, verticalitatea și orizontalitatea, dreaptă și stîngă, fața și spatele, bărbatul și femeia, recele și caldul, plinul și pustiu, apa, aerul, Pămîntul, mișcarea zilnică a astrelor și cea milenară a polului nord ceresc (‘e vorba de omul care a locuit în emisfera nordică), cunoașterea semnelor constelațiilor după forma lor (de pildă: cruce pentru Lebădă; W și M pentru Casiopeea - cum demonstrează arheologul Gh. Lazarovici - vezi Dava International, nr. 6; *Dragon pentru dragon* etc.), dar și necesitatea imperioasă de a calcula posibilitățile de ființare din mulțimea colosală a probabilităților de ființare pe care le creează și mintea omului, și Devenirea Universală, au fost cunoscute cu certitudine de omul din paleoliticul superior.

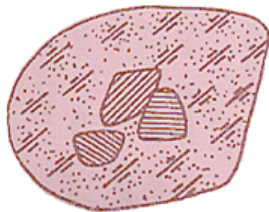

Fig. 52. Vatră de la Ceahlău-Dirtu cu 3 pietre {Al. Păunescu, op. cit., fig. 109}.

Dacă această cunoaștere a fost revelată mistic, sau s-a obținut prin experiențe empirice (dar în baza

posibilităților existente deja în gene) nu mai este o problemă de fond. Treimea apare pe pandantivul de la Brînzei, știința clară a șirurilor de numere naturale care se împart sau nu se împart la 7 și 9 apare tot acolo, și tot acolo se pune, paradoxal, prin posibilitatea operației $198/63 = \text{aprox. } 3,14$, problema cunoașterii limitelor de ființare cu ajutorul unor formule apropiate de vestita regulă a cercului $L=3,14 \times D$, regulă pe care o poate transmite din paleoliticul aurignacian (dar poate și din musterian) raportul unical la care facem aici referințe atât de fundamentale. Desigur raportul 198/63, realizat în baza multiplilor lui 9, devine printr-o simplă operație matematică egal cu $22/7$, care nu mai face parte din grupul multiplilor lui 9, ci dintr-o matrice nouă, care nu mai poate fi împărțită în vederea obținerii aproximației 3,14. Să fi știut și acest lucru omul din paleoliticul superior? Apariția în picturi și incrustări a șirurilor numărului prim 11 alături de cele ale lui 7 pare să indice anume cunoașterea acestei reguli.

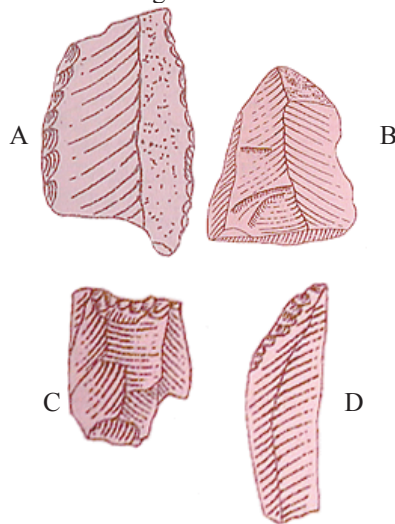

Fig. 53. Silaxuri din complexul paleolitic Ceahlău cu A. 7 așchieri în stînga; B. structuri de 7&9 incrustări, C. 7 așchieri și D. 9 așchieri.

S-ar putea ca numărul 9 să aibă legătură și cu nașterea omului în limitele calendarului solar, de 12 luni (fără cunoașterea zilelor solare este practic imposibil să te orientezi în timp cu un calendar lunar), și cu cele 9 orificii ale omului, dar și cu o incredibilă măsurare a vieții omenești sau, cum susține Lao Tzu, a limitelor omenești, cu țăriile de peste 9 mări și țări, cu cele 9 mănăstiri mari, sau cu cei 9 meșteri mari, sau cu cele 9 primăveri, cum zic miturile, basmele și cîntecele geometrice ale românilor, dar și cu acel an cosmic care, în viziunea Vedelor, număra 360 de ani Pămîntești, dar și cu ultima realitate a omului din această ființare care, se pare, nu poate întrece 9 multiplicări ale 7-lui de origine. Autorul indică aici în mod special faptul că nu face trimitere la 7-ele biblic și la cele 7 zile ale săptămînii moderne, atunci cînd redă circulației științifice fenomenul paradoxal al numărului 7 ca măsură a apariției Universului, fiindcă documentele paleolitice demonstrează că omul cunoștea măsura numerică a Creației mult mai înainte de apariția poporului evreu și a patriarhilor

lui (iar apariția în spectrometrele radioastronomilor a materiei cosmice de relicvă care emite pe lungimea de undă de 7 cm, față de materia cosmică “modernă” care emite pe lungimea de undă de 21 cm, pare să confirme ipoteza noastră de scadență cuantificată, sau, poate, de consum cuantificat de sine, cum susține Platon în cunoscutul dialog - vezi {A. Vartic, *Ospețele nemuririi, Quo vadis*, 1994}).

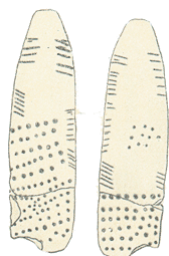

Fig. 54. Complex numeric aurignacian, Franța, cu structuri de 4+5 linii, 7 linii, 45 puncte, 9 + 1 puncte, etc.

S-ar putea ca 7 să aibă legătură cu 7 coaste ale omului, cu 7 planete, cu cele 14 mantră care compuneau o calpă la indienii vedici, sau cu faptul existenței universale a numărului prim care este 7 și care, în viziunea lui homo sapiens sapiens era cumva legat și de nașterea misterioasă a Universului, de numărul speciilor vii de pe Pământ: 84.000, număr venerat de susținătorii Vedelor ($84=7 \times 12$). S-ar putea ca structura numerică 7&9, legătura și unitatea ei cu numărul 63, să fi fost cunoscută pe întreg Pământul locuit de omul paleolitic de la Altamira până la Mal'ta ca urmare a existenței unei “magistrale de comunicație paleolitice”, amintită de tradiția românească și reluată imediat după 1700 și de Dimitrie Cantemir. S-ar mai putea ca vechimea omului să fie mult mai mare și mai spectaculoasă decât ne-o închipuim astăzi (mulți arheologi susțin că majoritatea stațiunilor musteriene sunt de fapt stațiuni ale omului arhaic, un strămoș uman aproape identic cu noi), atât de mare și de spectaculoasă că acel om să poată să fi știut că vorbele sînt devorate de timp, că limbile sînt fenomene entropice și că numai proprietățile minunate ale numerelor rămîn neschimbate (cel puțin pentru acest Univers!!!) și că un număr irațional nu are parte în acest Univers nici de realitate, nici de devenire, ci numai de probabilitate. S-ar mai putea ca mărimea impresionantă a timpului în care omul a cunoscut șirurile lui 7 & 9 (peste 30.000 de ani) să dovedească că ideea deșertăciunii ființării omenești (apărută după neolitic mai ales în comunitățile dominate de bărbați) nu a fost cunoscută de acel om și nici nu era posibilă în limitele rostului de ființare omenească, cunoscut pe atunci.

Fig. 55. Complex numeric și zoomorf de la Altamira cu structuri clare de 4+3, 5+4 și câteva treimi.

Ipoteza noastră nu poate să negligeze aceste certitudini ale cercetătorilor moderni. Și totuși prezența

șirurilor de multipli ai lui 7 & 9 în tot paleoliticul superior, din anul 35.000 BC (cercetările viitoare vor descoperi cu certitudine această magnifică relație și pe vestigii culturale mult mai vechi) și pînă pe la 10.000 BC, de la Altamira, din Spania, și pînă la Mal'ta, în Rusia Siberiană, mai dovedește ceva. Așa cum icoana creștină ne transmite mesajul său religios în contextul abstract al unei picturi antropomorfe, tot așa și piesele mobiliare sau pictura parietală a lui homo sapiens sapiens ne transmite altceva decît simplul uz economic sau artistic. Așa cum “capela Sixtină” pictată genial de Michelangelo ne transmite mesajul de bază al credinței creștine în unul Dumnezeu, adică în limita cea mai superioară a Cosmosului pe care o poate închipui omul astăzi, tot așa și prezența masivă a multiplilor lui 7&9 pe artefactele din paleoliticul superior vorbește despre limita cea mai superioară pe care o cunoștea omul atunci.

Că această limită era un model de a transmite cunoștințele necesare Devenirii omenești, că această limită era un model al desăvîrșirii omenești, că această limită măsoară timpul universal în baza unui multiplu al lui 9, sau părțile de plin și de gol ale Cosmosului, sau relația dintre materie și spirit în Cosmos, sau echilibrul dintre materia organică și cea neorganică, sau cel al precesionilor Polului Nordic Ceres în baza unui multiplu al lui 7, că această limită era un model omenesc al lui Dumnezeu nu este încă posibil s-o știm anume datorită limitelor de cercetare în care sîntem obligați să navigăm, dar și a celor ontologice care desființează de multe ori navigarea însăși. Imensul areal de timp și spațiu în care acest algoritm al lui 7&9 a fost folosit de om pentru a-și înfrumuseța și rîndui ființarea și, mai ales, Devenirea dovedește că el, acest algoritm, a fost un simbol apropiat de rostul de ființare al omului, de rostul ființării noastre pămîntești, de acest, „to be” ortodoxal care, în epoca globalizării devine la fel de plăpînd ca și în timpurile cînd comunitatea omenească era extrem de mică și cînd un cataclism natural, un grup de fiare, un virus sau un microb putea într-un timp foarte mic să scoată toată omenirea din ființare (așa cum acum lucrul acesta se poate ușor realiza astăzi cu mijloacele tehnice moderne la care poate ajunge practic orice terorist).

Fig. 56. Complex de locuire de la Mal'ta cu 3 vetre.

Cît n-ar părea de imposibilă crucea de la Chauvet, Franța, ce răsare din florilegiul a 9 și 7 petale - ea există, este publicată și cercetată de importanți oameni de știință. Cît n-ar părea de imposibilă tăblița cu linii punctiforme de pe amuleta de la Cosăuți, ea există și cine vrea mai vede pe ea și un bărbat mai înalt cu mîna lăsată în jos (în stînga) și o femeie mai joasă, cu mîna

ridicată în sus (în dreapta). Și unghiul de 60 de grade, pe care îl formează construcția unghiulară din dreapta structurii, nu mai este imposibil, ba nici întâmplător în condițiile când și în acele timpuri cercul avea 360 de grade și cincimea cuprindea arcul de cerc de 72 grade (care poate însemna și 72 de ani cosmici a câte 360 de ani Pămîntești fiecare), iar șesimea pe care o cuprinde arcul de cerc de 60 de grade chiar cuprinde în analele astronomilor o epocă precisă însemnată pe gradele de 75x343 ale precesiunii Polului Nord Ceres, ba chiar, îndrăznim să afirmăm oarecum provocator, tocmai această epocă a fost însemnată de omul de la Cosăuți și ea ar cuprinde vreo 4200 de ani din gravetian. Iar asta înseamnă că omul de la Cosăuți ne indică și o vechime a lui *homo sapiens sapiens* care poate fi dată cu peste 20.000 ani în urma acelei epoci (dacă era vorba de anii 14.000 BC, atunci s-ar putea demonstra faptul că pe amuletă este însemnat și anul 34.000 BC). Ipoteză năucitoare? Provocare? Poate. Omul din paleoliticul superior era din punct de vedere genetic așa cum simțem noi. El avea și darul vorbirii, și (mai ales) darul cîntecului, și darul iubirii (cum demonstrează uluitoarea înmormîntare de la Grimaldi, care ne transmite mai ales cunoașterea iubirii de mamă a celor care au înmormîntat fericita sau nefericita pereche).

Fig. 57. Două schelete din grotă copiilor de la Grimaldi, o femeie și un adolescent de vreo 14 ani.

5.2. Vatra: simpla înțelepciune a ființării

Omul din paleoliticul superior a avut la dispoziție destul timp ca să observe și să memoreze însemnele Cerului și ale Pămîntului, rotația Soarelui și a Lunii, echilibrul dintre noapte și zi, frig și cald, sănătate și boală, viață și moarte. El cunoștea faptul că și el, și întregul Cosmos au parte de naștere și de moarte. El avea legea (morală?) în sine, Cerul înstelat deasupra și timpul universal pus la dispoziție de Devenire pentru a se orienta cu toții, oameni și fiare, Pămînt și plante, stele și locul pustiu de stele al cerului, și spre rostul omului în ființare, și spre căile neliniare ale devenirii omenești. Mai mult decît atît: nimic nu-i încurca acelui om fantastic să înțeleagă că totul curge fiindcă curgerea are un izvor și că această excepțională curgere dispăre de la sine dacă izvorul seacă sau se astupă. Nimic nu încurcă acelui om primordial să înțeleagă că beneficiul de la ființarea omenească nu stă în pragmatismul piramidal, ci în “păzirea focului din vatră” (cum susține tradiția

românească”), în păzirea curăteniei izvorului curgerii care nu este un depozit fără capăt. Fie că e vorba de ceva care trece/descrește în 7 + 9 epoci, sau în 7x9 epoci, fie că e vorba de ceva care ne mîngîie/tulbură din 7 în 9 zile, sau din 7 în 9 clipe, fie că e vorba de un simplu și universal exercițiu de spiritualitate realizat cu mare profunzime de către omul din paleoliticul superior, realitatea șirurilor de 7 și 9 de pe portacul lui Borzic, dovedită pe o mulțime impunătoare de artefacte din paleoliticul superior, nu poate fi contestată și ascuțimea aceasta a provocării care ne străpunge amorțirea dinspre Cosăuți nu e dureroasă, ci fermecătoare.

O bună parte din vetrele de foc din marele complex paleolitic de la Ceahlău, România de Est, au fost dotate cu un anume număr de piese de silex. Nu a fost greu să descoperim că aceste numere fac parte din “paleoinformatica” discutată de noi în acest studiu. Al. Păunescu publică în cartea sa academică despre paleoliticul românesc {Al. Păunescu, op. cit., 1999} o mulțime impunătoare de asemenea vetre cu 7 sau 9 piese de silex găsite *in situ* (uneori și de oase). Noi credem că astfel omul paleolitic însemna magic sau mistic, vatra focului în momentul plecării sale din acel loc. El armoniza ființarea sa cu ființarea focului universal, cu devenirea Universală, care se manifestă finit din infinitatea sa paradoxală. Românii au păstrat pînă în zilele noastre aceste marcări paleolitice ale viețuirii sedentare și autorul acestui studiu îndeamnă cu seriozitate echipele de arheologi să studieze cu mare atenție, inclusiv prin topografii și tipologii totale, tot ce se descoperă în vetrele de foc paleolitice. Pentru că vatra ar putea să semnifice nu doar sedentarismul primilor „sapienși”, ci și misiunea lor cosmogonică (sic!!!): a păstra și păzi anume Pămîntul, cum zice Martin Heidegger, pentru ființarea ființei. S-ar mai putea ca în silexurile preafinos prelucrate, puse la temelia vetrelor paleolitice în baza algoritmilor studiați aici, să fie “înscrișă” și această subtilă informație [Fig. 53].

Mulțimea fascinantelor ace, depozitate și în portace, unele foarte mici, descoperite la Cosăuți, mai dovedește că omul paleolitic al vetrelor sedentare se folosea de ele nu numai pentru a coase cojoace grosolane, ci și pentru lucrări mult mai subtile, pe măsura fineții acțiunilor de logică matematică sau logică sacră, sau amoroasă pe care acel om le realiza. Cu o mulțime impunătoare de ace se încrustau șiruri numerice sau simboluri geometrice și pe formele frumoase, zoomorfe, ale picturii parietale și pe cele ale artei mobiliare, așa cum se vede pe fermecătorul bizon de mai jos, unde grupul 7&9 este încrustat pe frunte (9 linioare) și pe partea de jos a botului (7 structuri unghiulare).

Fig. 58. Figurină zoomorfa formidabilă din grotă La Madeleine, cu o structură de 9 linioare pe frunte și alta de 7 semne, de tip “unghi”, pe partea de jos a botului.

Iar credința noastră este că și cercetarea fundamentală a vetrelor sedentare paleolitice va găsi desule resurse financiare, așa ca resursele matematice de pe impresionantul portac descoperit de Ilie Borzic, excepționalul arheolog român din Basarabia, să fie dovedite atât de fundamental, cât trebuie ca să se așeze temeinic în manualele de istorie pe care și ei, oamenii din paleoliticul superior, le-au construit pentru noi. Aceste resurse ar mai trebui să se așeze și în reîmprospătatele manuale de înțelepciune, pe care antichitatea, dar mai ales protoistoria, le cultiva cu (sic!!!) înțelepciune. Fiindcă întotdeauna când ceva fără de care omul nu poate ființa crește prea mult, altceva, care face parte tot din domeniul necesar de ființare, descrește și de multe ori descrește catastrofal. S-ar putea ca aceste creșteri și descreșteri, independente de voința omului, să fie cumva armonizate de șirurile numerelor 7 și 9 care se întretaie, ca și modelul crucii din grotă Chauvet, doar în anumite puncte ale câmpului imens al numerelor naturale. Aceste intersecții cruciale nu le poate ignora nici știința, nici religia, nici simpla înțelepciune a ființării.

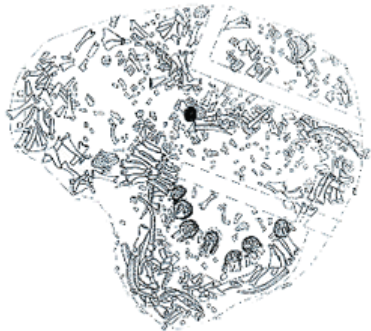

Fig. 59. Casă paleolitică de la Climăuți, cu două încăperi și cu un „sanctuar” din 7 capete de mamut așezate în semicerc în partea nordică a încăperii de vest. Vatra de foc una simbolic cele două încăperi. Se pare că relația cu numărul 9 era însemnată aici cu fildeși de mamut.

La Climăuți, Republica Moldova, în altă stațiune paleolitică săpată de Ilie Borzic, s-a descoperit o locuință cu două încăperi, construită pe mari oase de mamut. În partea nordică a acestei locuințe cercetătorii au descoperit, așezate în semicerc, 7 capete de mamut {T. Obadă, I. Borzic, *Stațiunea aurignaciană tardivă cu două niveluri de locuire Climăuți pe Nistrul mijlociu*. Date paleontologice și arheologice, Lucrările simpozionului de arheologie “Tîrgoviște, 23-25 noiembrie, 1995”, Tîrgoviște, 1996, p 56-60}. Ideea noastră este că tot în acea încăpere, pe limita aceluia spațiu de locuire, sau în partea opusă a acestui spațiu, construit de omul de la Climăuți în paleoliticul superior, se află sau, mai bine, se mai află și o structură din 9 elemente (poate e vorba de cei 9 fildeși de mamut din zona liniei de locuire?). Ce ar fi fost, sau ce sînt aceste elemente va arăta cercetarea. Nu este exclus însă că la fel ca în grotă Chauvet, aceste 7&9 elemente să fi fost ornate cu o cruce verticală pe măsura înălțimii locuinței climăuțene (cercetarea stațiunii este abia la începuturi din lipsă totală a resurselor financiare), unică în acel areal, ca să protejeze ființarea omenească de lăcomia de manifestare care îl poate scoate pe om din ființare.

Fig. 60. Cap de figurină de la Mal'ta cu 7 linii de punctări, unele cu structuri de 9 puncte.

Prelucrarea, depozitarea, transmiterea și recepționarea informației este calitatea cea mai înaltă a ființei omenești. Atunci când acest domeniu este lăsat în paragină, sau atunci când arhivele de informație cresc fără limită și polarizează domeniul ființării pînă la cote catastrofale {Vartic, XXVI, 1995; Vartic, 1999, Vartic, XXVII, 2001} în stratificările pe care le cercetează arheologii apar milenii de lut și nisip supra-fin, fără nici o urmă de activitate omenească. Tocmai de aceea “studia înțeleaptă a vechimii”, cum ne povătuia încă la mijlocul secolului XIX Alecu Russo, este de neapărată nevoie anume acum, la acest capitol de ființare prin globalizare, de intrare a ființării omenești în uriașul con de umbră al Internetului, con pe care omul nu l-a proiectat atunci când a inventat procesorul și browserul.

Dominarea de către „not to be” a domeniului lui „to be” în păienjenișul necontrolat al Globalizării pune cu toată seriozitatea științifică posibila și întrebarea cu privire la paleoinformatică, adică și întrebarea cu privire la dispariția din instrumentariul ființării omenești a divinului cuplu de cifre 7&9, cuplu care a guvernat lumea, cum arată cercetarea arheologică, cel puțin 30.000 de ani. Autorul acestui studiu pune punct aici cercetărilor de la această etapă cu gîndul la cele 4/5 din spațiul stațiunii paleolitice de la Cosăuți ce așteaptă, încă, să fie săpate, la cele cîteva grote de la Brînzei, care încă nu sînt săpate, la cele cîteva grote de la Buzdujeni, care nu sînt cercetate monografic, la marele site de la Climăuți (oamenii de știință, dar și cei care se interesează de protoistorie vor trebui să cunoască aceste toponime așa cum le cunosc pe cele de tip Altamira sau Lascaux), care încă nu este săpat, dar și la acei peste 25.000 ani paleolitici, paradoxali și misterioși, în care homo sapiens sapiens, avînd aceeași constituție genetică ca și noi nu a vrut să “progreseze” și s-a mulțumit cu atît de puțin pentru o viață atît de unică.

Andrei VARTIC
noiembrie-decembrie, 2001
Dănceni

O LITERATURĂ ÎNTOTDEAUNA SE ȚINE PE EXCEPȚII

Nu ne referim la cazurile mari din istoria literaturii, fiindcă ele sunt prea evidente, ci ne oprim la cazul concret al unui scriitor de la noi, care format într-o școală politehnică, educat într-o familie de intelectuali basarabeni în prima generație a reușit să ne convingă că și în Basarabia se pot realiza lucrări valoroase de primă importanță pentru cultura națională.

Nu voi spune cât de greu îi vine unui om venit dintr-o parte să pătrundă în tagma scriitorilor, formați în aceeași forgerie a universității. Omul venit dintr-o altă sferă este un intrus și deci este un om incomod. Cred că în mare parte personajului nostru i-a mers în viață, fiindcă a nimerit la ruperea epocilor, la fărâmițarea unui regim și la consolidarea altuia. Cred că în mediul nostru, în caz contrar afirmarea lui ar fi fost imposibilă.

Argument. Lucrările semnate de el în plan istorico-literar demonstrează acest lucru:

Doina dorurilor noastre (Alexe Mateevici). – Chișinău, 1990; *Scurtă istorie a cărții românești*. – București, 1994 (coautor); *Gheorghe Bezviconi. Bibliografie*. – Chișinău, 1996; *Chișinău. Enciclopedie* (editor). – Chișinău, 1997; *Gheorghe Bezviconi. Necropola capitalei*. – Chișinău, 1997; *Sfatul Țării. Enciclopedie*. – Chișinău, 1998; *Basarabia necunoscută*. – Vol. I (1993); II (1997); III (2000); IV (2002); *Generația Unirii*. – Chișinău, 2004; *Mi-i dor să vă spun*. – Chișinău, 2004; *Basarabia necunoscută* vol. V. – Chișinău, 2004.

Dincolo de această operă istorico-literară autorul nostru vine cu un concept liric original pe care îl proiectează în literatura pentru copii: *Puiul îndrăzneț* (versuri). – Chișinău, 1980; *Țara cu luceferi* (versuri). – Chișinău, 1986; *Învăț să zbor* (versuri). – Chișinău, 1992; *Necazul ariciului* (versuri). – Chișinău, 1996.

Și respectiv în literatura pentru cei maturi: *Arta memoriei* (versuri). – Chișinău, 1987; *Arheologii interioare* (versuri). – Chișinău, 1991; *Spirala lui Arhimede* (versuri). – Chișinău, 1994.

Dincolo și de această literatură autorul a realizat câteva scenarii de film dintre care *Binecuvântare* (1989) este înscris în lista celor mai frumoase realizări cinematografice de la noi, fiindcă nimeni n-a reușit să îmbine atât de bine mișcarea de eliberare națională după argumentul istoric găsit la generația lui Alexei Mateevici.

Alte scenarii: *Stropul de ceară*, 1990; *Buburuza*, 1991; *Harap Alb* (în colaborare), 1991; *Filozoful din Cubolta*, 1997.

Creația lui cunoaște câteva teme cardinale. De fapt ele și sunt axa pe care el și-a structurat creația. Era evident că învățământul tehnic l-a ajutat să-și

construiască o structură aparte în care fiecare cuib reprezintă o anumită direcție. Adică, prioritară este tema *Memorii*. În toate cărțile lui, în prim-plan sau în planul secund este această parte componentă, parte constitutivă a operei. Un alt cuib, o altă direcție ideea de neam, demnitatea națională, ceva parcă rămas de la pașoptiști și adus în zilele noastre.

Dacă ne uităm atent dincolo de paginile scrise astăzi o să descoperim parcă imaginea celor scrise de Aleco Russo, Mihail Kogălniceanu, Ioan Ghica, Vasile Alecsandri ș.a.

Stranie această legătură care pentru unii este aproape insesizabilă, pentru noi însă este firească, fiindcă reconstituirea istorică nu se poate face decât în baza continuității. Un al treilea cuib foarte important – omul. Autorul vede în om principala motrice a istoriei. De aici și explicarea istoriei prin destinul omenesc. De aici și aceste galerii umane din Basarabia necunoscută sau din enciclopedii, care în fond citite atent ne dezleagă toate secretele istoriei noastre. Cred că aici și este punctul forte, până la el nu s-a încercat la noi să se scrie istoria prin prisma omului, despre om și pentru om.

Un alt cuib. Nimeni până la el n-a riscat să aprofundeze o temă în mai multe volume în care cronologia istorică este secundară pe când primează domeniile, breslele. Uitați-vă atent în Basarabia necunoscută și veți descoperi o istorie politică, o istorie a literaturii, o istorie a cărții, o istorie a artei, o istorie a publicisticii, o istorie a medicinei, o istorie a religiei și cultelor ș.a.m.d. Deci în fond această lucrare este deja o sinteză.

Un alt cuib. Dincolo de opera propriu-zisă se întrezărește necesitatea acumulării unei informații. Și aici putem verifica că prin opera scrisă, s-a întreprins o lucrare de pionierat, când au fost puse în circuit arhive particulare, au fost utilizate arhivele mai multor țări și acest conglomerat de informație își găsește exact locul respectiv, poate de înaintea pregătit special de autor.

Un cititor atent, singur poate să spună ce va urma în viitoarele volume, care direcții au rămas neacoperite, care își caută continuarea și care sunt aproape de finalizare.

Aici este marele mister al structurii. De ce autorul apelează la mai multe genuri literare. Există o explicație. Registrul lui sufletește înglobează personalitățile pe care le descrie. Deci el ca autor permanent are nevoie de niște baterii pe care le-ar încărca și care i-ar permite mai ușor să descifreze timpurile deja trecute.

De aceea acest registru liric în poezie, de aceea apropierea de cinematografia documentară, fiindcă cinematografia utilizează alte mijloace pentru atingerea aceluiași scop descifrarea omului.

Sunt conștient de faptul că o operă atât de amplă nu poate fi asimilată și recunoscută imediat ca o plachetă de versuri, ca o proză sau ca un material publicistic. Și nici nu e nevoie de așa ceva, fiindcă în cazul unei recunoașteri spontane am avea dovada unei opere de suprafață. Fără acea greutate interioară pe care o face să fie descoperită pe parcursul timpului. Un lucru este cert. Odată ce oamenii de cultură, profesorii cer

ca aceste lucrări să fie incluse în programele școlare înseamnă că cineva are nevoie de ele, cineva simte necesitatea de a le utiliza în educarea noilor generații.

Un alt cuib îl constituie direcția enciclopedică, fiindcă informația regrupată în ultima ei versiune se transformă în volume de enciclopedie în care scriitorul nostru este și autor de proiect și coordonator, și autor propriu-zis.

Din acest șir de lucrări enumerăm: Chișinău. Enciclopedie (editor). – Chișinău, 1997; Sfatul Țării. Enciclopedie. – Chișinău, 1998; *Femei din Moldova. Enciclopedie*. – Chișinău, 2000; Dicționar–antologie de istorie și teorie literară. Chișinău, 2000; Generația Unirii. – Chișinău, 2004; Zamfir Arbore, Dicționarul geografic al Basarabiei. – Chișinău, 2001.

Drept confirmare vom reproduce aici un citat din lucrarea scriitorului Boris Druță:

„Dar mă miră că academicienii, granzii de ieri ai literaturii basarabene (de însemnătate locală, sărmanii, și ei) se fac a nu observa că în ultima vreme au apărut, dobândind succese remarcabile, asemenea confrăți de condei cum ar fi Iurie Colesnic... Este cel mai mare enciclopedist, istoric, savant, ce a „șters colbul de pe cronicile bătrâne” ale Basarabiei. Ceea ce ar fi trebuit să facă generația unor pseudolaureați ai națiunii, el, modest și tenace, a realizat în volumele sale de o valoare incontestabilă. Probabil, este nevoie ca să plece acești conservatori ai timpului, și-apoi să fie analizată creația adevărată... Dar starea de lucru nu este din cele mai triste. Principalul e să muncim cu râvnă. Și nu are dreptate Bardul când învinuiește generația mea că ne batem „cu viitorul în burtă”, din simplul motiv că dumnealui și alții de seama lui au monopolizat, la toate nivelurile, prezentul literaturii noastre. Iar criticii literari de la noi au doar grija (că-s din leatul lor!) să le scrie monografii, să le elogieze creația. Anume că noi, fără excepție, suntem „victimă” viitorului. Doar numai câteva decenii în urmă, pe paginile presei străine, când era vorba despre „talentații” scriitori ai Moldovei sovietice, erau pomeniți, de rând cu cei nominalizați azi, și Bucov, Istru, Cruceanu... Cine știe astăzi despre ei? Copiii noștri, neapărat vor vorbi dur despre noi: ne vor condamna, ne vor aprecia și ne vor așeza pe fiecare pe polițele ce le-am meritat. Asta este realitatea, situația când de tine nu depinde nimic. Am considerat că nu-mi rămâne decât să mă împac cu situația creată și să încerc de a fixa pe file unele gânduri ce reflectă timpurile în care trăim. Timpuri în care zilnic adăugăm și pierdem prietenii, fiindcă mulți oameni de la noi preferă să-și construiască relațiile prin prisma afacerilor și nicidecum ale... sufletului.” (Boris Druță, *Păsări uitate în zbor*. – Chișinău, 2004.)

Un alt cuib este cel filozofic, care a fost anunțat prin volumul *Mi-i dor să vă spun* (Chișinău, 2004) și printr-o serie de materiale publicate în presa periodică. Acest fapt nu este o noutate, fiindcă materialele de sinteză în cele din urmă trebuiau să se transforme într-o nouă calitate, fiind formulate în câteva categorii filozofice. Credem că acest compartiment este cel mai de perspectivă în care autorul se află pe calea formulării unor principii filozofice legate direct cu esența noastră națională.

Un alt cuib – cel publicistic este reflectat plenar în presa periodică și poate la acest compartiment cel mai exact s-a pronunțat unul din cei mai experimentați și valoroși publiciști Tudor Țopa: „Eseul de mai sus l-am intitulat „Testament de o înaltă ținută științifică” și a fost publicat în „Moldova suverană” din 27 noiembrie 2001. Am fost prezent pe 14 decembrie 2001 la lansarea în Editura „Museum”, condusă de harnicul scriitor și cercetător Iurie Colesnic, a „Dicționarului geografic al Basarabiei” readus în actualitate după un secol de neagră acoperire. Datorită lui Iurie Colesnic avem astăzi la îndemână enciclopediile „Sfatul Țării” (1998), „Chișinău” (1997), „Femei din Moldova” (2000), „Enciclopedia interpretilor din Moldova” (1999), alte opere de mare valoare. El e autorul celor trei volume „Basarabia necunoscută”, menționate cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova, a scos din anonim, dintr-un cumplit „Gulag” ideologic, sute de figuri luminoase ale neamului nostru, a făcut mai mult decât o întreagă academie în ceea ce privește reconstituirea adevărului istoric. El a readus în circuitul literar și științific asemenea personalități notorii cum au fost Zamfir Arbore, Gavriil Bănulescu-Bodoni, Ștefan Ciobanu, Simion Murafa, Ion și Pantelimon Halippa, Ion și Teodor Inculeț, Alexe Mateevici, Alexandru Plămădeală, Scarlat Sturza, Leon Boga, Eugenia și Olga Crușevan, Mihail Minciună, Gheorghe Berezovschi, Alexandru Baltaga, Trofim și Ion Suruceanu, Pavel Dicescu, Tancred Constantinescu ș.a. În presa periodică Iurie Colesnic susține frecvent, cu materiale originale rubrica „Istoria din pagină nouă”. Alături de el în cadrul Editurii „Museum” lucrează redactori cu o bogată experiență – Boris Movilă, Lora Bucătaru, Vasile Romanciuc, Vlad Pohilă.

În „Moldova suverană” din 3 aprilie 2001 am publicat eseul „Un cuib de șoimani” – despre istoria satului Dereneu, baștina scriitorului Iurie Colesnic, a telejurnalistei Silvia Hodorogea și traducătoarei Veronica Palladi (Gurschi). (...)

(...)În memoriile sale „M-am simțit în pielea lui Columb”, publicate în ziarul „Flux” din 7 ianuarie 1999, Iurie Colesnic scrie: „Lucram la cartea de eseuri despre Alexe Mateevici „Doina dorurilor noastre”. O scriam fiind conștient că n-am s-o pot edita. În 1988, se împlinea un centenar de la nașterea lui Mateevici. Democrația abia se înfiripa la Chișinău. Editurile mai lucrau pe vechi. Deci n-aveam nici o șansă. Totuși m-am gândit s-o scriu, să fie gata cartea.

Ea mă chinuia deja vreo șase ani. Pe parcurs au început să apară și alte nume, prieteni ai lui Mateevici: Ion Inculeț, Teodor Inculeț, Pan Halippa, Ion Buzdugan, niște personalități care pe atunci pentru mine erau absolut necunoscute. Și mi-am zis – dacă fac o carte despre Mateevici, trebuie să știu cine sunt acești oameni. Mi-am întocmit un registru solid și am început să le caut biografiile. Când am dat de ele, am înțeles că avem o istorie extraordinară. Niște oameni care au răsturnat lumea și noi nu-i cunoaștem! Atunci m-am simțit în pielea lui Columb. Pentru că eu consider: Basarabia pentru mine este ceea ce a fost pentru Columb America. Și m-am pornit.

Fiind inginer de profesie, m-am deprins să lucrez după un sistem. Am alcătuit o schemă. Pe urmă, am cumpărat o mulțime de mape. Pe fiecare din ele am scris numele unei personalități. Așa a apărut în locuința mea un perete, constituit numai din dosare. Am început să le completez. Treptat, mapele deveneau tot mai voluminoase. Însă ideea mea a fost să nu public nici un material, dacă nu este unul inedit. Mai târziu, pot veni alți cercetători, dar toți vor fi nevoiți să mă citeze. Așa am adunat peste 600 de dosare. Am publicat, cu tot cu volumul trei, vreo 150 de biografii. Așa că am de lucru și de lucru...” (...)

(...)Deci, de la acest „Columb al literaturii noastre” suntem în drept să așteptăm noi surprize editoriale.” (Țopa, Tudor, Condamnați la zbcium. – Chișinău, 2002.)

Activitatea publicistică a început la ziarul *Zorile* din Călărași când era elev în clasa a VII-a. După care a urmat câțiva ani de colaborare cu revista *Scânteia* leninistă, revista *Nistru*, *Chișinău gazeta de seară*, urmate apoi de *Literatura și arta*, *Basarabia*, revista *Moldova* ș.a.

A fost corector și redactor tehnic la revista *Scânteia* leninistă, a fost redactor la ziarul *Glasul*, redactor-șef la revista *Strategia civică*, la ziarul *Conștiința națională*, suplimentul în limba rusă *Nabat*, la revista pentru copii *Universul credinței*, la ziarul *Ora satului*, director la ziarul de partid *Moldova noastră* ș.a.

Un alt cuib este cel bibliografic. Vă imaginați că asemenea operă trebuia să aibă un fundament solid și el se putea baza numai pe o bibliografie foarte extinsă și bine întocmită. Lui îi aparține ideea reeditării bibliografiilor basarabene. În baza acestor reeditări s-a început un studiu intens bibliografic, care de fapt a regenerat nu numai domeniul, dar a facilitat editarea unei serii întregi de enciclopedii și dicționare.

Pentru acest cuib ediții de referințe sunt: *Gheorghe Bezviconi. Bibliografie*. – Chișinău, 1994; Petru Draganov, *Bessarabiana* (prefață și îngrijire). – Chișinău, 1992 (în rusește); Alexandru David, *Tipăriturile românești din Basarabia. Bibliografie* (prefață și îngrijire). – Chișinău, 1993; Al.Berg, *Besarabia...* (prefață și îngrijire). – Chișinău, 1993 (în rusește); Nicolae Moghileanschi, *Materiali ukazatele literaturii po Bessarabii* (prefață și îngrijire). – Chișinău, 1994 (în rusește).

Un articol de calendar nu poate cuprinde analiza detaliată pe care am fi obligați s-o facem. Fiindcă cele câteva mii de articole publicistice, cele câteva sute de cărți prefațate și îngrijite de el ar necesita o echipă de cercetători care să lucreze câțiva ani pentru a reuși să pună la punct toată această operă.

Sunt convins că acest lucru se va întâmpla, fiindcă secolul XXI este un secol al informației și va cere sistematizarea valorilor.

Pentru mine este important să apelez la opiniile unor personalități care în diferite contexte și-au descoperit partea lor de interes în această operă: „Prin poemele și eseurile sale, prin ciclul de prelegeri *Galeria personalităților basarabene*, prin scenariile pentru filme (*Binecuvântare*, 1989; *Buburuza*, 1991; *Harap Alb*, 1991 ș.a.), prin activitatea de editor (să

amintim doar două dintre ultimele tipărituri ce au apărut sub oblăduirea d-sale, în acest an: frumoasa enciclopedie *Chișinău și Necropola capitalei. Dicționar enciclopedic* de Gh. Bezviconi), – omul de litere Iurie Colesnic (n. 1955) și-a înscris pe merit numele în lista celor mai destoinici *contribuabili* la trezirea și întărirea conștiinței de neam în Basarabia ultimelor decenii.(...)

(...)Iurie Colesnic scoate din anonim mai multe personalități marcante și numeroase fapte nobile săvârșite de intelectuali basarabeni de vază, pe care vitregiile istoriei i-au pus în timp, pe nedrept, la index. În ansamblu, *Basarabia necunoscută* e o ediție de pionierat în lumea literar-științifică de la noi, multe amănunte semnificative din carte fiind puse la dispoziția publicului cititor pentru prima oară. Eseurile sunt scrise plastic, inteligent, pe înțelesul tuturor, autorul demonstrând o profundă cunoaștere a obiectului de studiu.

Într-un articol intitulat *Mandat pentru ieșirea din anonim* (*Literatura și arta*, 6.I.1994), criticul literar Eugen Lungu scria că, „...în materie de literatură și cultură basarabeană, elaborată între cele două războaie mondiale, Iurie Colesnic e un număr 1 fără rivali”. Credem că această afirmație rămâne în picioare. Din fericire pentru autorul *Basarabiei necunoscute* și spre binele nostru al tuturor.” (Ion Dron, *Minunea ineditului de lângă noi*, ziarul *Mesagerul*, nr. 48, 19 decembrie, 1997.)

„În plină formă de cercetător al fondurilor arhivistice, de căutător, cum zicea B. P. Hasdeu, de „fântâne”, de orice act doveditor și conținător de istorie – încă vie, încă neclasificată și neclasată, Iurie Colesnic ne pune la îndemână trei cărți deosebite: cel de-al doilea volum al *Basarabiei necunoscute*, cu portrete ample ale unor personalități basarabene încă învăluite în umbra anonimatului, *Necropola capitalei* a lui Gheorghe Bezviconi (ed. II), cunoscut genealogist, de la care „moștenește” râvna „deshumărilor” de vieți și destine ieșite din comunul „cerc strâmt”, și enciclopedia *Sfatul Țării* (Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, vol. II, Chișinău, 1997; *Sfatul Țării*. Enciclopedie, Chișinău, 1998; *Necropola capitalei* de Gh. Bezviconi (ed. completată), Chișinău, 1998).

Salopeta modestă de arhivarius este schimbată pe o togă aulică de avocat al Istoriei, căci Iurie Colesnic apără dreptul la personalitate istorică și la actualitate al celor care au făurit-o cu demnitate și curaj, animați – întâi de toate – de Ideea națională, adică a românismului. Sunt acte reparatoare și recuperatoare, justițiar și justificatoare prin care istoria devine Istorie, iar biografiile documentare devin Destine pe căile Ei magistrale.(...)” Mihai Cimpoi, *Ora dicționarilor* (II), *Flux*, 1998, din 8 mai.)

„De aproape nouă decenii (cu inevitabila cenzură impusă de variațiile regimului politic) complexa problemă a Unirii din 1918 se constituie într-un subiect favorizat în istoriografia română. Făcând obiectul a două numeroase lucrări, studii, articole (de dimensiuni și valori inegale) analiza resorturilor și desfășurării proceselor unioniste din cele trei provincii care au întregit România în minunatul an 1918, nu este nici pe

departe o cheștiune epuizată. Din această perspectivă, apariția unei munci considerabile și care îmbogățește istoriografia românească cu privire la această temă, nu face decât să bucure sufletul oricărui român.

Iurie Colesnic și-a asumat acest dificil demers prin elaborarea unei voluminoase lucrări despre oamenii care au avut șansa, dar totodată și uriașa responsabilitate, să îndeplinească ceea ce o istorie nedreaptă a împiedicat timp de secole. Închinată acelor oameni, mulți dintre ei simpli și mai puțin cunoscuți, care s-au ridicat la un moment dat al vieții lor deasupra vremurilor, această carte nu este doar un important instrument de lucru, ci și un prilej de prețuire pentru munca și idealurile unei generații.

Afirmat în Basarabia ca un important scriitor și publicist, Iurie Colesnic este cunoscut în mediul istoriografic de dincoace de Prut, în special, prin lucrarea *Sfatul Țării. Enciclopedie*, apărută la Chișinău în 1998. *Generația Unirii* vine, astfel, să completeze proiectul început în urmă cu șase ani, prin extinderea analizei și asupra personalităților din celelalte provincii unite și din Vechiul Regat. Această opțiune este explicată de autor în prima parte a acestui volum, intitulată sugestiv, *Miracolul Unirii* (p. 7-18), văzută ca o justificare a cercetării. Pornind de la cele trei teze cu privire la factorii care au jucat rolul principal în procesul unirii Basarabiei cu România – factorii din Regat, propaganda ardelenilor sau elitele basarabene – expuse de Alexandru Boldur în studiul *Unirea. Analiza psihologică a evenimentelor. 1918-1928* (Chișinău, 1928), Iurie Colesnic ajunge la următoarea concluzie: «marele rol în înfăptuirea Unirii l-a jucat o generație întreagă, care și-a asumat toate responsabilitățile pentru acest pas fundamental în destinul României și al provinciilor înstrăinate...» (...)» (Dan Constantin Măță, *Generația Unirii*, ziarul *Revista română*, nr. 35, 1 martie, 2004, Iași.)

„Prin această carte și prin cele anunțate în curs de pregătire, ca și dicționarul personalităților basarabene – Panteonul Basarabiei – dl Iurie Colesnic face o adevărată operă de pionierat pentru cultura română, prin valorificarea și cultivarea tezaurului cultural și spiritual al Basarabiei. Noi am uitat adeseori că Basarabia, care în cei 157 de ani de ocupație rusă și comunistă supusă unui îndelungat proces de rusificare, a dat țării la Nord pe genialul B.P. Hasdeu, la Sud pe mareșalul Alexandru Averescu, Eroul de la Mărăști, ctitor al României întregite.

Cercetător pasionat, cu o bogată și o documentară arie de informație, cunoscător al limbei ruse, autorul face investigații în arhivele și presa vremii din țară și străinătate, la Academia Română, pentru a descoperi și a da viață trecutului istoric al Basarabiei zburcimate...)

(...) O carte relevantă, scrisă cu talent, într-o limbă plastică, stil sobru, care abundă de o suită de observații, citate, reflexe, confesiuni, imagini fotografice inedite.

În carte observăm spiritul critic al cercetătorului laborios de arhivă, scriitorul cald, portretistul fin, creatorul de atmosferă, dragoste, obiectivitate, înțelegere și credință față de înaintași.

Autorul, cartea, merită un premiu al Academiei Române.” (Mihail Spridonici, *Basarabia necunoscută*, Jurnal de Trotuș, nr. 32, 30 ianuarie – 5 februarie, 1995)

„(...)Cartea lui *Generația Unirii* este o capodoperă a istoriei neamului nostru românesc, atât de oropsit și chinuit de războaie, fărădelegi și umilințe, săvârșite de popoare străine, asupritoare. Cine va citi această carte va simți sufletul și inima acelor basarabeni luptători pentru dreptate, adevăr și reîntregirea pământurilor strămoșești. Câtă dorință, putere de muncă, energie și forță morală a consumat cercetătorul Iurie Colesnic pentru a strânge pictură cu pictură toate acele amintiri, documente descrise în această masivă carte. Nu poți să nu răsfoiești, să afli din acele pagini câtă muncă, cât curaj, eroism au avut acei oameni, care au adus Basarabia la sânul mamei. Acea generație care e descrisă atât de amănunțit și frumos în cartea lui Iurie Colesnic, va rămâne veșnic în istoria patriei noastre ca o generație de aur, generație cu stimă și onoare. (...)

(...) Cartea *Generația Unirii* trebuie să pătrundă în casele celor care mai au ceva în suflet pentru această palmă de pământ.

Eu, un om bătrân de 80 de ani, trecut prin pușcăriile, prin lagărele ocupanților sovietici, fără a avea altă vină decât iubirea de Patrie și neam, suferind ca și mulți alții, mă închin adânc în fața acestui bărbat viteaz, care construiește monumente istorice de cultură și artă a neamului nostru românesc. Nu sunt mulți așa oameni. Cu atât mai mare este prețul lor. Cartea *Generația Unirii* este un răspuns tuturor acelor cu inimi haine, care mănâncă pâinea făcută atât de greu de țărani noștri, scuipă în neam, luptă să ne înrobească, fângăduindu-ne din nou viitorul luminos sub cizma străină. (...)» (Vadim Pirogan, *Generația Unirii*, ziarul *Glasul Națiunii*, nr. 27, 22 iulie, 2004, Chișinău.)

„Inginer de profesie, Iurie Colesnic este un scriitor adevărat, care a reușit să se smulgă unor tentații fizicomatematice puternice și să purceadă – un timp ascunzându-se sub numele Dereneu (satul său de baștină) – pe calea grea a poeziei, apoi și a cercetărilor arhivistice. Oricum, *Doina dorurilor noastre* (Chișinău, Editura „Literatura artistică”, 1990), acel „itinerar-memorial liric” despre viața și activitatea lui Alexei Mateevici, ne-a convins pe deplin că autorul lui este un împătimit al cercetării amănunțite, exacte și concludente. Acum, când îl avem pe părintele Mateevici în două volume, cartea lui Iurie Colesnic rămâne oarecum în umbră, dar valoarea nu-i scade, de vreme ce documentul autentic în genere nu poate fi eclipsat de nimic.

Importanța cărții despre Mateevici în activitatea istorico-literară a autorului ei se dovedește principală, dacă luăm aminte că el nu numai și-a început cartea *Doina dorurilor noastre* cu testamentul spiritual al lui Mateevici, dar și-a făcut din acesta o credință, o călăuză. «Iubiți Basarabia, dragii mei, iubiți trecutul ei bogat în monumente istorice, mai ales cele bisericesti, tradițiile și obiceiurile lui strămoșești – și nu vă veți înșela.

Iubiți-o, cunoașteți-o, înălțați-o – acesta este testamentu-mi adresat vouă...» (...)» (Ciocanu, Ion, *Scriitori de ieri și de azi*. – Chișinău, 2004.)

„Un caz specific este acela al lui Iurie Colesnic, inginer prin studii (a absolvit Universitatea Tehnică din Chișinău), poet prin simțire, autor al câtorva cărți de versuri pentru copii (*Puiul îndrăzneț*, 1980; *Țara cu luceferi*, 1986; *Învăță să zbor*, 1992 etc.), care s-a manifestat însă, mai ales, prin cercetări arhivistice meritorii. *Doina dorurilor noastre* (1990) și articolele despre scriitorii basarabeni din anii '20-'30, puțin sau chiar deloc cunoscuți, stau mărturie. Faptul că a debutat în calitate de poet certifică, în înțelegerea noastră, o predispoziție pentru imaginația lirică și pentru trăirea sinceră a acesteia. De aici o seamă de particularități ale versurilor sale, pe care le depistăm, de exemplu, în cartea *Arheologii interioare* (Chișinău, Ed. „Hyperion”, 1992). Bucură aici, întâi de toate, o tendință aproape constantă a autorului de a spune mult în cuvinte puține, altfel zis – de a exprima adevăruri subtile și adânci prin mijlocirea miniaturii poetice. Chiar poezia inaugurată a volumului – *Harta Moldovei* – ne servește drept argument. „A citi harta/ este o artă”, consemnează Iurie Colesnic, și ne intrigă. Mai exact, ne face să strângem din umeri: ce să însemne?

„A ghici harta/ este o artă”, continuă autorul și ne ațâță și mai mult curiozitatea, de vreme ce harta nu este numai semn tipografic mort, ea vorbește, al-teori strigă chiar, mai cu seamă o hartă ca a noastră, expresie vie a tuturor vicisitudinilor prin care a trecut neamul acesta blând și credul, harnic și ospitalier, de aceea obijduit la fiecare cotitură a istoriei. Un străin de tot ce am îndurat noi, începând de la stră-străbunii noștri, vede peticul de hârtie, deslușește în cel mai bun cat câteva orașe, două râuri și... cam atât. Noi însă, acei care avem conștiința devenirii noastre istorice de la geto-dacii lui Burebista și Decebal și păstrăm memoria lui Ștefan cel Mare și Sfânt, ne cutremurăm la gândul că încă în sec. al XVIII-lea am fost deposezați de o parte a teritoriilor strămoșești, în anul 1812 fiind cedați de turci rușilor etc., nu putem privi harta meleagului natal cu ochi de străin. Ni se cere să punem în funcție mintea și inima, să înfăptuim o lectură pe verticală a peticului de hârtie pe care ni-i consemnă soarta însăși. Adică să-l însuflețim prin participare. E ceea ce Iurie Colesnic a exprimat concis și sugestiv în cel de-al treilea distih al miniaturii sale: „Fără de artă/Harta aceasta / E moartă...”.

În urma lecturii miniaturii poetice inaugurate ne vedem aproape obligați – de autor – să citim mult dincolo de litera așternută în pagină, să citim în sufletul și mintea autorului și în sufletul și în mintea fiecă-

ruia dintre noi, până ne vom dumeri pe de-a-ntregul asupra intenției poetului de a ne propune o coborâre în adâncurile istoriei și totodată în acelea ale ființei noastre. (...)

(...) Lucrurile neînsuflețite sunt niște catalizatori ai sentimentelor și gândurilor omului; ele ne răscolesc întreaga ființă cu condiția – evident – ca ființa noastră să corespundă statutului ei natural: să fie sensibilă și să reacționeze adecvat la tot ce se întâmplă în jur.

O impresie puternică ne-a produs miniatura *Homer*. Chiar dacă motivul coborârii omului de artă în sinea sa adâncă și autentică a fost abordat de mulți scriitori, Iurie Colesnic o face în felul său, scurt și impresionant: „Homer / n-a fost orb./ Ochii lui mari/ se îmbătau de culori – / ca două albine./ El/ pur și simplu/ mai des decât noi/ prefera să se uite/ în sine”. Acest „în sine”, de altfel, este o cheie a înțelegerii juste a modalității artistice preconizate de autor, a majorității operelor incluse în carte, a titlului acesteia – *Arheologii interioare* –, sinonim al săpăturii în adâncimea sufletului.

Explicăm câte ceva din mesajul și din modul de existență al poeziei lui Iurie Colesnic și ne pomenim într-o situație delicată. Pe de o parte, ne facem datoria de a încerca să pătrundem în miezul imaginii poetice și de a-l îndemna pe cititor să procedeze la fel, iar pe de altă parte simplificăm într-o măsură lucrurile, explicităm ceea ce trebuie să rămână puțin enigmatic, misterios, nerumegat ca pentru a fi numai înghițit și – scuzați – răgăit. Poetul are conștiința *vrajei* absolut necesare operei artistice, a celui *inefabil* fără de care poezia degradează în comunicare într-un tot clar și bună de povestit cu alte cuvinte decât acelea folosite de autor.(...)(Ciocanu, Ion, *Dincolo de literă*.—Timișoara, 2002.)

În cazul acestui autor nu suntem îndreptățiți să facem o totalizare definitivă. Fiindcă în momentul când va apărea calendarul, pe masa cititorilor se vor așterne noi titluri și atunci informația pe care o oferim cu pretenție de a fi exhaustivă se transformă într-una intermediară.

Pentru noi a fost important să argumentăm existența unui fenomen literar nemaiîntâlnit în cazul nostru, care își propune să completeze mai multe goluri din cultura noastră. Ceea ce a realizat până acum – apreciem (chiar dacă nu remarcă acest lucru și oficialitățile), însă ne interesează ceea ce va fi realizat, fiindcă acest autor trăiește la timpul viitor, ocupându-se de fapt, de trecut.

Aurel MARINCIUC,
dr. prof. universitar

VECHEA/NOUA BIBLIOTECĂ ÎN CONDIȚIILE VECII/NOII GLOBALIZĂRI

Cu o frecvență uzuală greu de egalat, cuvântul “globalizare” este astăzi ca un simbol al umanității. Considerată unanim ca semn distinctiv al contemporaneității, dar și ca stigmat, pentru că, în virtutea existenței iminente a unui revers al lucrurilor, omul a ajuns a fi, într-un fel, și un sclav al ei, globalizarea a devenit implacabilă, iar printre calificativele cu care este caracterizată, ies în prim-plan acelea de “fără precedent”, “revoluționar” etc. În acest context, s-a vorbit și despre biblioteci ca despre un institut, care, în forma lui tradițională, nu mai are nici un viitor (McLuhan) sau că ar putea supraviețui numai cu condiția unei schimbări radicale, care, până la urmă, ar însemna înlocuirea lui cu o instituție fundamental deosebită. E drept că, o dată cu asimilarea noilor tehnologii, premonițiile vizând apocalipsa bibliotecii s-au estompat. Or, schimbarea suportului pe care se scrie nu conduce la dispariția cărții, aceasta fiind imaginabilă doar dacă admitem că va dispărea scrierea, iar lucrul acesta este improbabil.

Dar ce este, în esența ei, globalizarea? Ea înseamnă uniformizare, una extinsă la scara planetei întregi. Să nu fi cunoscut oare omenirea până acum un astfel de fenomen? Iar biblioteca – nu a mai fost pusă oare nicicând într-o situație similară? Când îmi pun aceste întrebări, mă gândesc la esența lucrurilor, la ceea ce dăinuie în ele, nu la tehnologiile care sunt schimbătoare de când lumea și au avut mereu menirea de suport în interacțiunea noastră cu lucrurile, dar nu au generat schimbarea naturii ființei umane și a ființării. O incursiune în ontologia institutului de bibliotecă și a fenomenului de globalizare ne-ar ajuta, poate, să clarificăm lucrurile și să ne orientăm mai bine în situația actuală.

Dintre ipotezele privind apariția bibliotecii, cel mai adesea sunt vehiculate acestea: 1) biblioteca a apărut din cauza imperfecțiunii memoriei umane, 2) biblioteca este una din consecințele apariției statului și 3) biblioteca a apărut ca “farmacie pentru suflet”. Prima domină categoric în opțiunile biblioontologice, iar în ultimele decenii au apărut disertații în care memoria și biblioteca sunt abordate într-o relație de cauză și efect: biblioteca a apărut din cauza că memoria umană este imperfectă și ar putea să dispară numai dacă, în rezultatul unei evoluții, numărul celulelor nervoase din componența creierului aflate în exercițiu va crește procentual. Dacă s-ar ajunge la o situație, când majoritatea neuronilor ar fi incluși în procesul de receptare și conservare a informației, creierul ar putea

înmagazina mai mult decât toate bibliotecile și atunci rostul acestora din urmă ar deveni unul discutabil. Însă această deducție logică, dacă o urmăm până la capăt, ne conduce la concluzii absurde. De bună seamă, dacă acceptăm că apariția bibliotecii poate fi explicată logic, iar cauza apariției este imperfecțiunea memoriei, atunci ajungem la următorul silogism:

1. Biblioteca a apărut din cauza imperfecțiunii memoriei umane;
2. Fiecare om are o memorie imperfectă;
3. Prin urmare, fiecare om, pentru a exista, trebuie să aibă iminent o bibliotecă.

Îngroșând un pic culorile, am putea spune că fiecare om ar trebui să fie ca un fel de cămilă, “ghebul” căreia ar fi nu altceva decât o bibliotecă. Mai mult, întrucât relația cauză – efect presupune o legătură și o succesiune temporală cu un început exact, lucrul acesta ar fi trebuit să se întâmple chiar în clipa în care omul a apărut pe pământ. Realitatea și istoria însă dezminț acest lucru, or știm cu toții că omul poate trăi și fără bibliotecă.

Astfel, concluzia cu care ne alegem, până la urmă, din aceste deducții, este aceea că apariția bibliotecii nu poate fi explicată logic, formal. Lucrul acesta putea fi clarificat a priori, dacă nu se scăpa din vedere descoperirea făcută încă de Immanuel Kant, în “Critica rațiunii pure”, că existența este alogică și că în general cauza nu explică niciodată efectul. În domeniul existenței, zice filosoful de la Königsberg, nu putem judeca decât subsumând, grupând cazurile oferite de experiență și examinându-le prin analogie. Drept care, atunci când avem de explicat fenomene ca acela la care ne referim aici, ne vom orienta nu după tabla categoriilor, ci după analogiile experienței. În cazul ontologiei bibliotecii, am avea un exemplu de analogie disjunctivă (alternativă), care presupune relația de reciprocitate și de necesitate. Hegel, care, în opera sa, îl comentează deseori pe Kant, va sublinia în acest sens: “Toate fenomenele istorice trebuie explicate prin prisma categoriei de necesitate”.

Dar nici după această clarificare nu ieșim din impas și atunci ne dăm seama că noi de fapt încercăm să explicăm un lucru care conține două lucruri diferite. Pe de o parte, noi includem în obiectul gândirii noastre apariția scrierii și a cărții, exteriorizarea informației din conștiință și fixarea ei pe un suport material, acestea ținând mai mult de ceea ce se întâmplă în interiorul nostru psihic, în invizibil, iar pe de altă parte, suportul material pe care am fixat ceea ce am

exteriorizat, cartea, care impune o abordare diferită. Afară de aceasta, primul lucru ține de premisele individului, pe când celălalt, mai mult de premisele colectivității. Să încercăm să le examinăm separat.

Așadar, cum și de ce a apărut scrierea, exteriorizarea informației din conștiință și fixarea ei pe un suport material? Poate că abia aici argumentul imperfecțiunii memoriei s-ar putea să funcționeze? Dacă admitem o astfel de explicație, atunci trebuie să reieșim neapărat din existența unei evoluții a complexității creierului și din prezumția îmbunătățirii treptate, pe parcursul istoriei, a memoriei umane. Rezultatele mai noi ale științelor însă, generalizate de filosofii H. Bergson și St. Lupassco, apoi de savantul S.P. Kapița în cadrul bine cunoscutei emisiuni televizate “Evident, neverosimil”, ne lipsesc de acest temei. Astfel, Kapița și savanții care i-au fost interlocutori au demonstrat: complexitatea creierului uman nu a evoluat, ci ne-a fost dată dintr-o dată, ca un dar divin. Iar cei doi filosofi la care m-am referit (a se vedea volumele “Universul psihic” de Lupassco și “Materie și memorie”, “Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței”, “Introducere în metafizică” ale lui Bergson) au relevat că, așa cum reiese din rezultatele unor cercetări și experimente științifice de anvergură, memoria și creierul nici nu sunt ceea ce se credea. Creierul este organul atenției la viață, la actualitate, iar memoria este nu o arhivă de informații, ci facultatea de a selecta informațiile necesare pentru viață într-un moment actual.

Și totuși, de ce atâția autori invocă în mod prioritar argumentul memoriei? Kant a meditat decenii întregi asupra antinomiilor de acest fel, iar concluzia, care a devenit unul din principiile, din postulatele gândirii sale, a fost aceasta: “Adevărul despre un lucru poate fi aflat numai din jocul antinomiilor”. În cazul nostru ar trebui, probabil, să căutăm adevărul în cadrul antinomiei memorie – uitare. Să revenim la datele științelor. Freud, Nietzsche, Kierkegaard au descoperit că uitarea este condiția vieții. În peste nouăzeci la sută din cazurile consultate, Freud nu făcea altceva decât să-i ajute pe pacienții săi să uite ceva care îi împiedica să trăiască. Kapița și Dawkins au relevat faptul că structura complexă a creierului uman e dată tocmai pentru a ocroti numărul mic de celule nervoase lucrătoare. Să nu uităm, în continuarea acestui gând, că neuronii nu se restabilesc așa ca celulele biologice, deci nu este exclusă aici și prezența unui fel de “principiu ostășesc”: când o celulă nervoasă moare (iar lucrul acesta se întâmplă, probabil, în fiecare moment, pentru că materia neuropsihică e un câmp străbătut de influxuri nervoase (șocuri electrice), s-ar putea ca o altă să o schimbe la post). Un alt aspect al problemei l-a remarcat încă Jung. El a constatat că memoria supraîncărcată nu este aptă de creație, de activitate practică. Lucrul acesta îl putem observa și noi în viața de zi cu zi: oamenii preocupați

cu asupra de măsură de cele livrești și speculative nu prea știu a-și rezolva problemele practice elementare, fapt ce se vede chiar după înfățișarea lor. În plus, disproporția dintre vital și livresc conduce nu rareori la efectul ideilor obsedante, iar acestea, așa cum a observat Shakespeare, iar după el și Freud (care a recunoscut că ideea de la care au pornit cercetările sale i-a venit după ce a urmărit cu atenție comportamentul unui personaj shakespearian obsedat), conduc la întunecare. Nietzsche va constata că “omul care nu este capabil să uite este ca și cum condamnat să vadă peste tot numai statornicire, formare, devenire, ceea ce îl conduce la pierderea siguranței în propria-i ființare, a încrederii în sine, consecința fiind aceea că el nu ar găsi în sine curajul să facă ceva pe cont propriu”. Mai mult, Nietzsche conchide că pericolul acesta îl paște nu doar pe individ, ci și pe comunitate: “... este absolut clar că viața este de neconceput fără capacitatea de a uita. Întrecerea măsurii în dezvoltarea sentimentului istoric aduce o mare daună viului și conduce în cele din urmă la pieirea lui, fie că este vorba de un individ, de un popor sau de o cultură” (cf. “Despre folosul și dauna istoriei pentru viață”).

Așadar, concluzia generală la care s-a ajuns în această ordine de idei este că proporția dintre celulele nervoase lucrătoare și cele nelucrătoare a fost dată de natură exact în măsura care să ne asigure o viață normală. Orice abatere de la această proporție periclitează existența noastră. Drept care, creierul, acest organ operațional îndreptat la viață, va înlătura toată informația de care nu avem nevoie în momentul actual, adică ne orientează spre uitare. Primele forme de scriere (noduri, semne etc.) se circumscriu acestei orientări. Se însemna ceva pentru a elibera memoria, nu pentru a o compensa. Dar mai există aici și un al doilea moment important, și anume vremelnicia omului, care, odată constituită conștiința de generație, va tinde să “însemne” nu doar pentru sine, ci și pentru urmași. Astfel, ieșim din această antinomie ontobiologică conchizând că apariția informației exteriorizate pe suport material ține de necesitatea de a uita, iar constituirea ca formă a suporturilor materiale de exteriorizare (fixare) a mesajelor (apariția cărții) mai este determinată și de moarte, aceasta obligându-ne să căutăm posibilități de transmitere a informației către moștenitori.

Să trecem acum la bibliotecă. Premisele apariției ei țin nu de individ, ci de colectivitate. În mod banal, am putea afirma că principala cauză a constituirii institutului de bibliotecă a fost apariția cărții. Și poate că ar exista și în această explicație o anumită logică. O logică de ordin tehnic, să zic așa. Numai că, așa cum am văzut deja, în domeniul existenței totul este dictat de necesitățile stricte ale vitalului, iar cu o astfel de logică ne abstragem de la realitatea vieții. Omului i-a fost dat de la natură să viețuiască în comunitate. “Nu trebuie să ne închipuim, scrie Bergson, că

viața socială ar fi o deprindere dobândită și transmisă. Omul este organizat pentru cetate la fel cum furnica e făcută pentru mușuroi, cu diferența că furnica posedă mijloacele gata făcute pentru a-și atinge scopul, în timp ce omul aduce cu sine cele necesare pentru a le reinventa și, prin urmare, pentru a le modifica forma”. Iar ca o comunitate să poată exista ca atare, primul instrument necesar pentru coordonarea și cooperarea acțiunilor indivizilor este limbajul. Or, care era funcția primitivă a limbajului? De la același Bergson citire: “Acea de a stabili o comunicare în vederea unei cooperări. Limbajul transmitea ordine sau avertismente. Prescria sau descria. În primul caz era o chemare la acțiune imediată, în cel de al doilea, era o semnalare a unui lucru ori a proprietăților lui în vederea unei acțiuni viitoare” (cf. “Introducere în metafizică”, partea a doua, în volumul omonim apărut la Institutul European din Iași). Această coordonare și cooperare era, în esență, o unificare, o algoritmizare a acțiunilor individuale pentru a se putea constitui din ele acțiuni colective. Ei bine, primele biblioteci de pe pământ aveau tocmai misiunea de uniformizare. Biblioteca hetitilor, de pildă, sau cea din Babilon conțineau mai ales regulamente, instrucțiuni, prescripții și alte cărți cu destinație pragmatică, care reglementau și standardizau viața socială, conferind unitate, ordine și organizare comunității. Forma de organizare comunitară în cadrul căreia au apărut aceste biblioteci era statul. Altfel spus, primele biblioteci au fost concepute ca instrumente de uniformizare ale colectivității (statului). Tocmai în virtutea acestei misiuni originare, biblioteca avea un statut funcțional complex, îndeplinind și rolul de arhivă a statului, prestând activități scriptoriale etc.

Nu peste mult timp însă s-a conștientizat faptul că uniformizarea unilaterală conduce iminent la pierderea individualității, ceea ce pune în pericol statutul de om. Și e posibil să fi fost vorba nu doar de conștientizare, ci și de o împotrivire subiacentă a naturii umane înseși. Astfel că misiunii uniformizatoare i se

va adăugi, la bibliotecile din Memphis, Alexandria ș.a.m.d., ca o contrapondere, ca un factor de echilibru, misiunea înscrisă pe frontispiciul oracolului din Delfi și pe acela al bibliotecii din Teba: “Farmacie pentru suflet” (iar nu “leac pentru suflet”, cum a fost tradusă această inscripție de unii autori. Omul primordial se exprima metaforic prin excelență. Și cum prima instituție publică de pe pământ a fost farmacia, în clădirea căreia omul găsea leacuri pentru trup, clădirea cu cărți a fost numită, prin transfer semantic, tot farmacie, numai că în ea omul găsea leacuri nu pentru trup, ci pentru suflet). Pe ce motive, cu ce “necazuri” se adresa omul la o “farmacie pentru suflet”? Lucrețiu considera că problemele cele mai dureroase ale sufletului țineau de teama de moarte și de teama de zei. Marc Aureliu a adăugat la acestea “teamă individuației”. Ce remedii oferă pentru acestea biblioteca? În primul rând, timpul lecturii, care este reversibil și îți permite să ieși din obsesia implacabilității timpului obiectiv și a fatalității, și spațiul lecturii, care este nelimitat și evanescent până la dispariție, permițându-ți ca și cum să te rupi din gravitația materiei, să te eliberezi cu spiritul. Platon sugera că lectura este un medicament bun pentru alungarea grijilor, pentru destindere și recreare. În consens cu doctrina aristotelică, s-ar putea prescrie lectura ca telos (acesta fiind înțeles de staghirit ca formă superioară a libertății). În sfârșit, așa cum reiese din tratatul “Homo ludens” al lui Johan Huizinga, un remediu care să ne ajute să ne sustragem rutinei existențiale ar fi lectura ca joc.

În continuare, urmează să vedem dacă aceste atribute ale bibliotecii își pierd cu adevărat actualitatea în condițiile globalizării. Am remarcat deja că, esențial vorbind, aceasta din urmă nu e decât o extindere a uniformizării de la nivelul comunităților la cel planetar. Comportă oare acest fenomen o noutate absolută? Istoria ne spune că nu. Această globalizare contemporană este cel puțin a șaptea la număr. Iată, în acest sens, un succint tablou constituit după materialele oferite de istorici, în primul rând de W. McNeill:

n/o	Promotorul/subiectul globalizării	Modul
1	Paleoinformatica	imanență
2	Agricultura	răspândire
3	Alfabetul	răspândire
4	Tiparul	răspândire
5	Revoluția industrială	răspândire
6	Telecomunicațiile	răspândire
7	Computerizarea, informatizarea	centralizare

Numărul globalizărilor poate fi mai mare. Criteriul selecției noastre ține de ordinul elocvenței. Esențial și comun în cele enumerate aici, ca și în cele rămase în afara acestui cadru, este promovarea uniformizării. Diferențele sunt generate doar de modul în care s-au produs ele. Astfel, ceea ce arheologii și istoricii

numesc paleoinformatică, adică, într-un sens mai restrâns, așa-numita scriere geometrică, ne oferă mostre de o asemănare, chiar de o identitate uimitoare, deși ele sunt descoperite în diferite zone ale planetei noastre, între care este improbabil să fi existat pe atunci vreun fel de comunicare. Uniformitatea a fost generată,

atunci, de ceea ce are immanent natura umană prin datul său. Toate globalizările următoare, cu excepția actualei, s-au produs prin transmiterea/preluarea experienței de la o comunitate la alta. Actualmente, globalizarea se produce mai mult pe cale centralizată. Centrul în care au apărut noile tehnologii, America, nu doar transmite experiența sa, ci mai ales, în virtutea intereselor economice și de alt ordin, o promovează în mod special pe întreaga planetă, controlează și coordonează acest proces, extins dinspre centru spre “periferii”, iar informația pusă în circulație în rezultatul constituirii magistralei WWW se focalizează, interactiv, și se analizează în acest “centru”. Uniformizarea cuprinde acum nu doar tehnologiile și economia, ci și mentalitatea, devenind prin aceasta un antipod al imanenței paleoinformative.

W. McNeill a concluzionat că “toate marile globalizări i-au eliberat pe oameni de vechile lor slăbiciuni, pe de o parte, și i-au făcut sclavii unui nou regim, pe de altă parte”. În această ordine de idei, ar fi cazul să zăbovim un pic asupra avantajelor și dezavantajelor globalizării contemporane, pentru a-i înțelege mai bine specificul, a eluda abordarea unilaterală a ei (care a împărțit lumea în pro și contra, excluzând nuanțarea și obiectivitatea) și a evalua adecvat perspectivele bibliotecilor în acest context. Nu cred că se poate pune la îndoială progresul tehnologic de o anvergură fără egal pe care îl comportă ultima globalizare. În plus, se constituie un nou regim de circulație a ideilor și o diviziune la nivel global a muncii de producere a acestora, ceea ce înseamnă o economie veritabilă de timp și de eforturi, aceasta constituindu-se, la rândul ei, într-un factor de valorificare, prin creație și civilizație, a potențialului uman. Dar poate că cea mai importantă contribuție a computerizării este, din punct de vedere al ființei și al ființării umane, reabilitarea jocului ca generator principal al culturii. În tratatul său la care m-am referit mai sus, Johan Huizinga, demonstrând că majoritatea formelor culturii își au începutul în joc, sistematizează semnalmamentele jocului, obținând următoarea definiție: “o acțiune sau o activitate benevolă (1) înăuntrul unor limite stabilite de timp și spațiu (2), după reguli acceptate benevol, dar absolut obligatorii (3), însoțită de un sentiment de bucurie (4) și de ideea că este altfel decât viața obișnuită (5)” (cf. “Homo ludens”, apărută la “Humanitas”). Ei bine, utilizarea computerului întrunește toate aceste semnalmamente. Iată deci și răspunsul la întrebarea de ce copiii și tineretul manifestă o atracție irezistibilă față de ordinatoarele. Și nu numai ei, ci și adulții, chiar dacă la aceștia din urmă se manifestă, nu rareori, ceea ce a fost calificată drept “barieră psihologică” și care nu poate fi, în contextul jocului, decât o consecință a necunoașterii regulilor. După o îndelungată perioadă de gravitate prin care a trecut cultura, computerul a venit să reabiliteze jocul și bucuria primordiale. Să remarcăm că apariția

postmodernismului literar și artistic, dominat de elementul ludic, coincide cu începutul computerizării. Alte revirimente, revitalizări, renașteri sunt posibile în întreg domeniul cultural.

Această globalizare însă generează, e drept, și serioase probleme ființiale. Există, în contextul ei, pericolul iluziei, remarcat, printre primii, de Brzezinski (a se vedea eseul său publicat în “Letre internationale”). Într-adevăr, satul global e totuși o iluzie, el există numai în computer. După închiderea ordinatorului, te trezești în realitatea locului tău de trai, cu problemele existențiale grave pe care globalizarea nu ți le poate rezolva. Iar contradicția dintre iluzie și realitate conduce, cum știm, la depresie. Statisticile denotă o creștere progresivă pe toată planeta, de la începutul computerizării, a numărului de persoane deprimare și, nu fără legătură cu aceasta, a numărului de sinucideri. W. McNeill a scos în evidență pericolul dependenței guvernelor de manipularea specializată, cu ajutorul noilor tehnologii, a opiniei publice, ceea ce conduce iminent la exercitarea tiranică a autorității oficiale. Și încă ceva: “Au apărut semne, scrie istoricul american, că oamenii nu mai sunt conduși de rațiune. Există perspectiva unui drum spre putere prin exploatarea elementelor neraționale ale naturii umane” (cf. “Ascensiunea Occidentului: o istorie a comunității umane”, apărută la Editura “Arc”).

În postmodernitate politica înlocuiește destinul. Uniformizarea pe tărâmul mentalității, necesară până la punctul relativ la condițiile de conlucrare pe plan mondial (compatibilitate, toleranță, drepturile omului ș.a.), comportă și niște strategii care afectează nu doar natura individului, ci mai ales pe aceea a comunităților naționale. Începe să se manifeste tot mai mult realitatea unei noi ordini mondiale, promovată de mișcarea New Age, care are un caracter masonic și își realizează strategiile mai ales prin pătrunderea în structurile de guvernare (șaisprezece președinți ai SUA, de exemplu, au fost francmasoni de gradul 32, ceea ce înseamnă că erau subordonați maestrului de gradul 33, care e președintele Consiliului Suprem al mișcării (consiliu care s-a autodeclarat drept “consiliu-mamă al lumii”). La congresele mișcării, care se țin în Statele Unite, au fost aprobate câteva redacții ale Manifestului Umanist, care prefigurează în detalii noua ordine mondială ce urmează să fie instaurată. Iată câteva spicuiuri din ultima versiune a acestui Manifest: “Principiul 1. Nu există nici un Dumnezeu. Nici o zeitate nu ne va salva, trebuie să ne salvăm singuri;... Principiul 3. Trebuie lichidată proprietatea privată și reîmpărțite bunurile la nivel global;... Principiul 12. Deplângem împărțirea omenirii pe națiuni. Trebuie să trecem la o comunitate mondială fără granițe;... Principiul 15. A universaliza învățământul. A produce genul de lume de care avem nevoie... Principiul 27. Până la lichidarea împărțirii pe națiuni, vom întreprinde măsuri efective pentru

instaurarea unor principii unice de guvernare în toate țările, monitorizând activitatea guvernanților. Vom utiliza în acest scop tehnologiile noi și vom consolida solidaritatea digitală ca formă de opoziție și mijloc de schimbare a guvernelor”... etc. Nu este simplu să tragi o linie de demarcație clară între ceea ce este cu adevărat umanist în aceste principii și ceea ce reprezintă niște interese politice și economice. Dar nu este greu de prevăzut că, de exemplu, se va urmări schimbarea nu doar a guvernelor autoritariste, despotice, ci și a acelor care vor promova mai accentuat demnitatea națională, or, aceasta este de pe acuma un impediment în calea intereselor globale, în special a celor economice. Mult va depinde de alegerea ce o vor face comunitățile naționale însele: își vor formula strategiile revendicându-le de la moștenirea culturală sau vor promova ca valoare strategică ceea ce Tzvetan Todorov numește omul “dezhădăcinat” (omul “desțărât”, cum zice Mihai Cimpoi). Iar perspectivele bibliotecilor, care totuși nu sunt virtuale, ci sunt create și țin de un Loc (heideggerian vorbind), vor depinde în mare măsură de această alegere.

Să încercăm să generalizăm. În primul rând, așa cum am văzut, globalizarea ca atare nu comportă o

noutate absolută, ea avându-și o întreagă ontologie. În al doilea rând, în ceea ce este esențial în ea, misiunea institutului de bibliotecă va continua să rămână ca la începuturi. Pe de o parte, el va continua să fie un promotor al uniformizării în plan național (mai ales când e vorba de informatizarea societății, difuzarea cunoștințelor noi etc.) și se va include tot mai activ în procesul de uniformizare globală. Pe de altă parte, având în vedere că nici această globalizare nu ne-a făcut nemuritori și nici invulnerabili, biblioteca va continua să rămână o “farmacie pentru suflet”. Ba chiar s-ar putea întâmpla, dacă ținem seama de noile și gravele probleme existențiale, ființiale pe care le generează actuala globalizare, ca această menire a ei să aibă o pondere mai mare. Bibliopsihologia urmează să iasă cu adevărat în scenă. În plus, biblioteca își va revizui, probabil, strategiile sale legate de protejarea Locului care o a generat și în afara căruia nu ar putea exista, promovând cultura diferenței ca factor de rezistență în fața uniformizării globale excesive. Altfel spus, rămânem, cum ar zice Eminescu, cu același “ce”, trecând la un nou “cum”.

Alexe RĂU

Râu de munte

PROFESORUL ANATOL CIOBANU LA 70 DE ANI

POST FESTUM ...

La 60 de ani ai Domniei sale deja regretam că *irreversibile fugit tempus*. Parcă era mai ieri acea zi. Și parcă mai ieri la Alma Mater îl vedeam pentru prima dată pe Eugen Coșeriu. Mai ieri surprinsesem o poză cu cei doi mari lingviști și o publicasem în acel *Labuntur anni omagial*...

Timpul a mai întors o filă plină de evenimente, mai fericite și mai triste. A crescut numărul discipolilor și al realizărilor dumnealui. Dar această goană a timpului nu i-a cruțat sănătatea, după cum nu cruță pe nimeni. Am o pietate deosebită față de foștii mei profesori universitari și mă doare când văd cum anii le schimbă chipul și mersul, și gesturile...

Nici fostul nostru profesor de sintaxă nu este o excepție. Au rămas prea departe acele prelegeri, atât de captivante și de accesibile. Și acele seminare – veritabile laboratoare de creație, la care luam parte cu toții și de la care unii dintre noi se molipseau de morbul creației, ulterior dorind să-și scrie teza de licență anume la domnul profesor Anatol Ciobanu. Dumnealui crea împreună cu noi, studenții, alte și alte fraze prin metoda transformațională pornind de la o singură construcție sintactică. Ne dădea toată libertatea fanteziei lingvistice. Anume la acele ore de sintaxă transformațională am descoperit câte posibilități de investigație are această minunată știință despre limbă.

Rostea atât de firesc și de frumos cuvintele... și era atent la fiecă gafă a noastră. Fiecare greșală era corectată cu mult tact, dar și cu puțină ironie pentru a înviora auditoriul. Avea o grijă aparte nu numai de felul cum rostim, dar și cum scriem. De aceea foarte des ne „arunca” câte o „dictare-fulger” – începea să dicteze imediat cum trecea pragul auditoriului. Nu mai reușeai să-ți găsești stiloul sau caietul dacă nu erau la îndemână. Acele „dictări-fulger” umpleau registrul grupei noastre cu note negative.

Domnia sa mai era curios să descopere și acele inspirații artistice ascunse în interiorul nostru de viitori filologi, iubitori de cuvânt. Deși nu eram la ora de literatură, ci la cea de gramatică, odată ne-a cerut să scriem o *meditație* pe temă liberă. Și s-a bucurat mult de unele „rezultate”, cerându-ne să le citim în fața colegilor.

Acestui om îi port o recunoștință deosebită pentru faptul că m-a îndemnat să scriu pe atunci pe când nici nu înțelegeam de ce era bine să fac asta. Acest om ne-a făcut să îndrăgim limba așa cum o iubea dumnealui.

Dragostea de limbă l-a adus la Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Moldova, după absolvirea școlii pedagogice din Bălți. Tot ea l-a făcut să-și continue studiile postuniversitare în cadrul aspi-

ranturii sub îndrumarea actualului academician Nicolae Corlăteanu. La numai 26 de ani devine doctor în filologie, lector universitar. Apoi urcă toate treptele ierarhiei pedagogice. Devine doctor habilitat în filologie, șef de catedră. Apoi membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, mare filolog, savant și pedagog omniprezent.

O fi mai mult decât dragul de limbă. E adevărata vocație să citești și să redactezi la nesfârșit sute, mii de pagini scrise stângaci de studenți. În cei 40 de ani de activitate la USM a coordonat scrierea a 350 de teze de an și a 250 de teze de licență. Și studenții se trag spre dumnealui, roiesc în juru-i ca albinele. Pe cât este de sever cu ei, pe atât este și de indulgent.

– Nu mă lasă inima să pun o notă rea la examen... parcă m-aș pedepsi pe mine, mi-a spus odată.

E mai mult decât pedagog prin vocație, pentru că domnul profesor Anatol Ciobanu este savant prin vocație. Savant cu o viziune largă asupra eternului domeniu de cercetare – limba. Este autorul a 400 de publicații, inclusiv a peste 30 de cărți (monografii, manuale, broșuri) vizând cele mai diverse aspecte ale limbii, lucrări ce l-au făcut recunoscut ca lingvist romanist, sociolingvist, latinist și mare patriot.

Este savantul mereu prezent la conferințe, congrese, colocvii, simpozioane, mese rotunde, organizate în diverse centre universitare din Republica Moldova, România (Iași, București, Timișoara, Constanța, Bârlad, Suceava, Cluj-Napoca), Ucraina (Cernăuți, Kiev), Franța (Marsilia, Aix-en-Provence), Rusia (Moscova, St.Petersburg).

Este savantul patriot care își apără limba ca un Cerber pornind de la rădăcinile ei – limba latină. La insistențele și cu participarea nemijlocită a dumnealui a fost redeschisă catedra de filologie clasică a Universității de Stat din Moldova și a fost elaborat și editat primul manual universitar *Lingua latina*. Dumnealui mai este coautor al manualelor de limbă latină pentru învățământul liceal și al unui mult căutat dicționar de aforisme latinești. Discursurile și studiile-i sunt totdeauna presărate cu latinisme.

Savantul Anatol Ciobanu își îndeamnă compatrioții să țină la limba română și s-o apere asemenea sie, să găsească împreună acele „cauze ale erodării factorului conștiința națională”, rostind și scriind: „Adevărul nu se schimbă o dată cu schimbarea politicii”, „Limba noastră este limba română”, „Limba nu poate fi negociată”.

Este savantul cercetător care ține de școala lingvistică-pragheză, dar împărtășește, la modul cel mai activ, principiile gramaticii funcționale. Ne-a demonstrat-o prin direcțiile de cercetare ale școlii științifice „Lingvistica generală și romanică”, fondată

de dumnealui la Chișinău (sintaxa contrastivă, sintaxa funcțională, morfosintaxa stilistică, lingvistica generală, sociolingvistica, semiotica, frazeologia etc). Prin această școală științifică a domnului profesor Anatol Ciobanu au trecut 21 de doctori ordinari și 3 doctori habilitați în filologie, care activează în diverse centre universitare din republică și din țară (Oradea Mare, Pitești).

„Iată unde sunt cărțile mele cele nescrise..., dar mi-i drag să lucrez cu oamenii”.

Prin această școală lingvistică, adevărată mașină de tocat intelecte, am trecut și eu. Este foarte serioasă, este foarte dură, dar cât de captivantă! De duritatea și indulgența dumnealui ne-am convins și aici.

Timpul a mai întors o filă. La aniversarea celor 60 de ani ai Domniei sale aula nr.4 a Facultății de Litere era plină ca niciodată. La recenta omagiere a 70 de ani aceeași aulă era neîncăpătoare.

Mulți dornici să vă asculte,enerate profesor, au rămas pe culoare, în preajma ușilor deschise. Și de data aceasta i-ați atras cu magnetul inteligenței, erudiției, delicateței, modestiei dumneavoastră. Sunteți și rămâneți a fi modelul clasic al profesorului și savantului. Pentru mine mai sunteți omul care mi-a descoperit frumusețea cuvântului...

Abia acum pricep de ce vă grăbeați odinioară la acele „dictări-fulger”... Noi încă nu simțeam ireversibilitatea timpului, dar el trecea ca un fulger și vroiați să reușiți cât mai mult. Nu vă mai întrebați atâta, prin versul lui Zadnipro, „ce lași la urma cea din urmă?” Ați lăsat o imensă dragoste de limba română pe această palmă de pământ...

La mulți ani!

Lidia CODREANCA

NICOLAE DONICI – O FALĂ A NEAMULUI NOSTRU

Milioane de oameni, anual se nasc sub cerul înstelat, milioane se sting sub lumina aceluiași constelații și numai unități dintre ei încearcă să-și pună banala întrebare: Cei cu stele acestea ce pâlpâie ca niște lumânări afumând parcă întregul univers?

În „cohorta” acestor temerari Basarabia s-a înscris cu multe nume de autoritate, dar o figură cu totul deosebită este desigur Nicolae Donici.

Viță din arborele uriaș al Doniceștilor care a înfipt rădăcinile adânc în ambele maluri ale Prutului, acest Donici n-a ales cariera de legiuitor cum a făcut-o strămoșul său celebru Andronache, nici n-a râvnit glorie de scriitor cum au făcut-o cu mult succes Alexandru Donici, Leon Donici, Matei Donici, Elena Donici. Înzestrat cu o înțelepciune practică și cu o intuiție matematică deosebită el s-a specializat într-un domeniu poetic – astronomia. Ba chiar și mai mult, ramura cea mai progresistă a acestei științe – astrofizica.

Putea să aibă alt destin dacă ar fi perseverat în cele două pasiuni care i-au însoțit preocupările astronomice – muzica, îndeosebi vocală, și politica. Se considera un politician de forță, era la curent cu toate schimbările ce aveau loc în lume, dar nu-i ajungea timp să o practice și de pe urma acestui impediment a avut de câștigat doar astronomia.

Obârșia lui Nicolae Donici este destul de curioasă. Căci s-a născut într-o familie de nobili, dar a crescut, a fost adoptat și educat de o altă familie.

S-a născut la 1 septembrie (14 septembrie st.n.) 1874 la Petricani, în familia lui Nicolae Andrei Donici și al Lemonei Macari din Odesa, căreia în familie i se

mai zicea Melania. A fost botezat la biserica *Sf.Haralambie* din Chișinău la 22 septembrie 1874. Biserica se mai înalță și astăzi pe str. Alexandru cel Bun.

S-a întâmplat însă că încă din copilărie a rămas orfan. Tatăl lui s-a sinucis, mama a decedat în scurtă vreme după această nenorocire și de educația lui s-a îngrijit sora mamei, Elena. Ea nu numai că l-a încurajat să facă studii bune, dar i-a dăruit moșia Dubăsărilor ca să-și realizeze visul, adică să organizeze un laborator astronomic chiar la moșie.

La 16 ani a pus temelia observatorului astronomic, la 21 de ani, absolvind cu mențiune universitatea, se consacră cercetărilor astronomice, analizei spectrale a astrilor, preferând în deosebi să cerceteze Soarele și Luna.

Enciclopediile și dicționarele biografice știu multe despre marile personalități, dar ele întotdeauna se bazează pe informația oficială, nu riscă să se uite și dincolo de culise...

Lucian Predescu în enciclopedia *Cugetarea* scrie următoarele: „Donici Nicolae, proprietar, dir. Observatorului Astronomic din Doboșarii-Vechi, Basarabia, membru al Academiei Române (1922) și al Institutului din Coimbra, Portugalia (1912). Născut la 1/14 septembrie 1874 în Chișinău. Descendent din fabulistul Donici. A urmat Colegiul „Richelieu” din Odesa (1893) și Universitatea din Odesa (1897). Șeful misiunii astronomice a Academiei de Științe din Petrograd 1901–1916; om de încredere al țarului 1909; subsecretar de Stat în Consiliul imperial rus; din 1924 conduce secția Fundației Culturale „Princi-

pele Carol”. A publicat numeroase studii astronomice în buletinele Academiei Imperiale de Științe din Petersburg și Academiei Române. Membru al Uniunii Astronomice Internaționale 1922.

Opera: *Raport*. București, 1923; *Raport*. București, 1923; *Observatoire d'Astronomie Physique...* 1924; *Sur une méthode nouvelle d'investigation des phénomènes solaires*, 1924 (și d.rom., Chișinău, 1927); *Al patrula congres*, 1933; N. Donici. *Raport sur le Premier congres l'Union astronomique tenu a Rome de 2 au 10 mai, 1922* (Bucurest, 1923); N. Donici. *Al patrula congres al Uniunii astronomice internationale* (septembrie, 1932)."

Dar aceste informații nu oglindesc perfect realizările savantului nici recunoașterea internațională a meritelor lui.

Profesoara Magdalena Stavinschi, directorul Institutului Astronomic al Academiei Române spunea: "Anul acesta (1995 – n.n.) întreaga comunitate astronomică sărbătorește 75 de ani de la înființarea Uniunii Astronomice Internaționale. Este un prilej de a reuni oamenii de știință de pretutindeni pentru a stabili în ce punct a ajuns cunoașterea Universului astăzi, dar și pentru a ne reaminti de pionierii acestei Uniuni.

Or, unul dintre ei a fost Nicolae Donici, primul reprezentant al astronomilor români în cadrul acestui for internațional."

...La acel an avea scrise lucrări astronomice: *Studiu al mișcării materiei solare; comete, eclipse; Tregeri ale lui Miercur...*

Astfel, Buletinul *Academiei Imperiale de Științe* din Sankt-Petersburg publică, în decembrie 1900, articolul lui Donici privind eclipsa totală de Soare pe care a observat-o la 28 mai 1900 la Elche, un mic orașel spaniol, situat aproape de Mediterană și aflat la numai un kilometru de linia centrală a eclipsei.

Dar Donici nu observă numai Soarele, ci și Luna, așa cum reiese din nota pe care o publică în *L'astronomie*, 1901 privind creșterea razei umbrei Pământului în timpul eclipselor de Lună din 3 iulie 1898.

Un alt capitol al cercetărilor lui Donici îl constituie "lumina zodiacală".

...În 1922, N. Donici, devine membru al Academiei Române. Nu era decât o recunoaștere a unor merite pe care confracții săi de breaslă i le apreciasă mai demult. Astfel, din 1897 "Société Astronomique de France" îl cooptase printre membrii săi, deși Donici avea pe atunci abia 23 de ani. Calitatea sa de membru al acestei binecunoscute societăți, ca și cercetările sale astronomice remarcabile determină menținerea sa frecventă în paginile *Buletinului Societății*. În intervalul 1902–1906 a fost membru al Academiei Imperiale din St. Petersburg. În 1912 fusese ales membru de onoare al Institutului de Științe din Coimbra (Portugalia). De altfel tot înainte de război Donici devenise și membru al Societății Germane "Astronomische Gesellschaft" (*Viața satului*, 22 octombrie 1994, supliment).

Dar dincolo de culise se produc evenimente și coliziuni despre care lumea oficială nici nu bănuiește. Tânărul astronom când a purces la amenajarea ob-

servatorului a executat niște schițe în baza cărora un mecanic de excepție de la observatorul Pulkovo din preajma Sankt-Petersburgului, N. Tichenko a construit un spectroheliograf dintre cele mai moderne pentru timpul său. După terminarea primului război mondial, în Europa funcționau șapte aparate de acest fel, cel al lui Donici fiind cel mai modern și mai bun.

La fel s-a procedat și cu telescopul pentru care special au fost comandate lentile la vestita firmă Tzeiss din Iena. Lentila refractoare dotată special cu aparat de fotografiat în fiecare an călătorea în Germania ca să i se înnoiască spoiala cu argint.

Este curios faptul că el prefera să lucreze numai în observatorul său. De aici pleca în lungile expediții prin Spania, America, Indochina, Turcia și aici prelucra rezultatele expedițiilor. Revoluția l-a găsit la Dubăsarii Vechi, moșia urmând să-i fie expropriată în legătură cu noua lege funciară. Dar primirea lui în rândurile membrilor Academiei Române și adresarea savanților francezi cu rugămintea către rege de a păstra intactă această oază a științei au salvat observatorul de la Dubăsarii Vechi de ruinare.

În memoriile lui Grigore Komarov acest caz este relatat cu lux de amănunte:

"...Donici nu mai avea cu ce să-și întrețină observatorul.

Atunci Donici a plecat la Paris și a căutat apărare la Academia de Științe a Franței. S-a aflat la Paris peste o jumătate de an și și-a rezolvat problema. Academia franceză a decis să-l ajute pe Donici și în problema lui a convocat o ședință specială, la care s-a hotărât, să se facă o adresare către regele și guvernul României rugând să se acorde atenție cazului lui Donici. În hotărârea Academiei se spune că, firește, e dreptul oricărui stat de a proceda cu supușii săi așa cum găsește de cuviință, dar nu se poate totuși să se nimicească o mare, o serioasă activitate științifică, cunoscută în întreaga Europă, pe care Donici a efectuat-o. De aceea guvernul român era rugat să-i asigure întreținerea observatorului sau să-i plătească pentru avutul expropriat prețul lui real."

Donici a adus în România patru scrisori din partea primei Academii a Europei adresate: regelui Ferdinand al României, mareșalului Averescu, președinte al Consiliului de Miniștri și președinților senatului și camerei deputaților. Fiecare scrisoare purta semnătura a 37 academicieni. Primul a semnat toate scrisorile principele Ludovic Napoleon. Donici a transmis personal scrisorile. Regele i-a spus lui Donici: "Moșia vă va fi întoarsă, nu știu încă în ce manieră, dar voi face-o. Rog eu mai des Franța, decât francezii mă roagă ceva. Trebuie să îndeplinesc dorința Academiei Franceze" (ANM, F. 2983, d. 1, pag. 26)

Regele a procedat foarte interesant. Expropriind formal moșia în favoarea Fundațiilor Regale, el a lăsat toată averea proprietarilor și dobânzile care se obțineau în urma bunei gospodării erau îndreptate spre finisarea expedițiilor și spre asigurarea tehnică a observatorului.

Această simpatie regală nu l-a ocolit nici în timpurile tragice ale refugiului din vara anului 1940 când, pomenindu-se dus de valurile vieții, a fost nu-

mit responsabil de refacerea observatorului „Amiralul Urseanu” ce se afla în bd. Ipătescu.

Programul zilnic al astronomului începea la ora opt când el împreună cu soția sa Maria Henricovna comanda bucătarului meniul pentru toată ziua. Dejunul îl servea chiar în laboratorul unde se găsea până la ora unu. Pe la orele trei lua al doilea dejun, iar la orele opt era servită cina pe care ei de fapt o numeau prânz. La cină Donici nu se arăta, deoarece lucra până la orele unsprezece în turn. Mânca singur și de fiecare dată același fel de bucate – pui fript, orez și unu-două pahare de vin roșu.

După cum mărturisește Constantin Romanov, la această masă nocturnă în preajma lui se aflau doi du-lăi – câinele-lup Dingo și pointerul Bublinski – care împărțeau resturile de la masă.

De fapt Nicolae Donici fiind un mare admirator de câini era și președintele Societății de Ocrotire a Animalelor. Și chiar într-un an a organizat o sărbătoare a acestei societăți la moșia sa.

Ziua de lucru a savantului era împărțită între cele două locuri de lucru: observatorul astronomic și spectroheliograful la care astronomul aranjând camera fotografică obținea negativele necesare pentru studierea tulburărilor solare și încăperea prevăzută pentru laborator care era alcătuită din antreu, cabinetul propriu-zis al savantului și laboratorul fotografic.

În cabinet se afla impunătoarea bibliotecă științifică, aparatele de fotografiat, colecția de negative, instrumentele necesare pentru repararea aparatelor defectate. În subsolul laboratorului era un beci cu o temperatură constantă în tot cursul anului. Aici erau instalate aparatele meteorologice.

Toate lucrările de observare, de reparare, de amplasare și amenajare stăpânul observatorului prefera să le facă cu mâna lui. Din această cauză orice zi de lucru avea un orar intens de preocupări.

A colindat lumea în lung și în lat: America, Africa, Asia, Europa. A ajuns în Siberia, în golful Mexic și chiar a făcut o ascensiune pe Mont Blanc de dragul unor rezultate cât mai precise. A organizat frumoase expediții, a dobândit rezultate remarcabile și concluzii care erau prețuite de colegii de breaslă. Dar nu fiecare expediție se încheia așa cum preconiza organizatorul. Toți memorialiștii ce scriu despre Nicolae Donici pomenesc despre expediția din anul 1936, când la 19 iunie urma să aibă loc o eclipsă de soare, care putea fi urmărită cel mai bine din Turcia. Încă din 1935 au început pregătirile pentru această expediție, a fost ales locul cel mai potrivit care era orașul Ineboli. Din expediție făceau parte Nicolae Donici în calitate de conducător, A. Baicov ca asistent și Nina Gumă ca responsabil de cercetările meteorologice. O lună întreagă membrii expediției s-au aflat pe litoralul turcesc amplasându-și aparatele, verificând calculele. Toate au fost bune și frumoase până în momentul când s-a început faza principală a eclipsei și un nor gros și negru a acoperit ca o perdea cerul nepermițând cercetătorilor să-și exercite misiunea.

Eșecul a fost total. Fără nici un rezultat ei au revenit în Basarabia continuându-și munca la observatorul permanent.

De fapt cam din această perioadă se începe o fâșie destul de nefavorabilă pentru savantul nostru. Evenimentele din 28 iunie 1940 îl fac să părăsească Basarabia lăsând totul în voia soartei. Iar soarta n-a fost prea îngăduitoare cu el.

Când s-a întors în vara lui 1941 a găsit observatorul distrus. Spectroheliograful, mândria lui fusese furat, o parte din aparate au fost descoperite întâmplător într-un subsol al Școlii Eparhiale de fete din Chișinău. Tot ce a fost găsit a dus la observatorul din București. Dar aparatele și biblioteca au fost pierdute după plecarea lui din România. Așa că la o adică un cercetător ar putea aduna ceva obiecte din averea lui Nicolae Donici, dar numai din colecțiile particulare.

În 1944, la 15 aprilie, când Bucureștiul a fost bombardat fără milă, o bombă a căzut în casa în care locuia distrugându-i toate obiectele, hărțile și tot ce mai avea. L-a salvat numai faptul că în acel moment era plecat cu treburi în oraș.

Se zice că norocul și ghinionul merg ținându-se de mână. O demonstrează cu prisosință și Nicolae Donici. Căutându-și un loc de refugiu a hotărât să se stabilească în casa în care locuise prietenul său A. Baicov, în strada Slăvești nr. 8. În timp ce colonelul Grigorev care păzea casa l-a adus în apartamentul său de la demisol, la poartă a căzut o bombă care a șters de pe fața pământului trei case de vizavi. Donici a fost atât de șocat că era pe cale să-și piardă cunoștința.

A trecut cu traiul în locuința vărului său, Marius Donici, care fugise din București de groaza bombardamentelor. Dar și în curtea acelei case a căzut o bombă ruinând totul. Altă scăpare nu era decât plecarea. Au plecat în Germania și de acolo au reușit să ajungă la Paris, unde prietenii francezi l-au aranjat la observatorul astronomic. Copiii și soția au plecat în Argentina, el însă n-a dorit să-i urmeze și după toate probabilitățile s-a stins din viață la Nissa, într-un azil de bătrâni, în anul 1960...

Apusul vieții lui Nicolae Donici după unele date poate fi descris astfel. În anii 1945-’47 a întreprins cercetări în Africa de Nord în calitate de cercetător al observatorului francez de la Medon. Ultimul Congres al Astronomilor la care a asistat a fost cel de la Dublin ce și-a ținut lucrările în 1955.

În anul 1948 a fost exclus din rândurile membrilor Academiei Române. Revoluția din decembrie 1989 l-a repus, în 1990, în rândurile membrilor acestei instituții.

P.S. Când am scris că s-a stins din viață, probabil, prin 1960 la Nissa nu dispuneam decât de o inscripție pe un manuscris de-al lui Gheorghe Bezviconi. Dar m-am înșelat.

Căutarea ultimilor informații despre decesul lui Nicolae Donici continuă. Recent am primit câteva mesaje care confirmă acest lucru:

„Stimate Domnule Colesnic,

Până acum am făcut multe cercetări pentru a-l găsi pe Donici (primele au fost chiar prezentate la Chișinău și Dubăsari în 1994), dar informațiile pe care le am sunt încă destul de confuze.

Așa cum v-am spus, Jean-Yves Conrad încearcă să găsească actul de deces sau măcar de internare în

vreun azil din sudul Franței (până acum nimic nu pare să confirme această versiune), iar eu am găsit pe internet câteva persoane cu numele Donitch în Argentina (informație care vine în sprijinul ideii că N. Donici ar fi plecat la fiica soției lui în America de Sud).

Chiar acum am primit un e-mail de la Asociația Viticultorilor al cărei președinte este Valdair Donitch care mi-a dat numărul de telefon al acestei persoane. Cum nu-l pot suna din România am rugat un coleg astronom argentinian (de origine română) să o facă. Oricum, este o misiune extrem de dificilă dar sper să o ducem la bun sfârșit. Dacă chiar vom ajunge la acest "sfârșit" sper să și publicăm o carte despre el.

Încă ceva: am găsit că ministrul sănătății din Republica Autonomă Carelia este tot un Donici. Am scris la guvernul acestei republici dar nu am primit încă răspunsul. Mai sper. Oricum, vă aștept cu multă plăcere la București.

Cu bine,
Magda Stavinschi"

Și în unison cu mesajul precedent primesc altul de la prietenul meu, scriitorul francez Jean-Yves Conrad, autorul celebrului volum „România-km.0”:

„Iurie dragă,
...Apropo, eu ajut pe Magda Stavinschi în niște cercetări, mai ales despre Nicolae Donici. El nu a

murit la Nissa. E sigur. Dacă aveți informații mai precise, m-ar interesa.

Pe curând
Jean-Yves Conrad"

Și ultimul acord al acestei simfonii biografice:
„Stimate Domnule Colesnic,

De mai multă vreme caut informații despre Nicolae Donici. Documentația pe care o oferiți Dv. este de-a dreptul impresionantă și totuși nu reușește să-mi răspundă la întrebarea care mă frământă de mai multă vreme: unde și când a murit Nicolae Donici.

Cu greu am identificat ultima sa locuință de lângă Paris. Mai departe? Mister. Oricum, dacă ne-ați putea da mai multe informații, documente (fie și scanate), bibliografie, v-am fi recunoscători.

Desigur că vizita Dv. la *Observatorul* nostru ar fi extrem de binevenită.

Cu deosebit respect,
Magda Stavinschi

Dr. Magda Stavinschi
Director Astronomical Institute of the Romanian Academy

Bucharest, str. Cușitul de Argint 5
RO-040557, România.”

Căutarea continuă, înseamnă că Nicolae Donici încă mult timp va fi în prim-planul atenției noastre.

Iurie COLESNIC

PROFESORUL VASILE PAVEL LA 70 DE ANI

VIVANT PROFESORES!

Nu mi-a fost profesor. Nu mi-a predat nici o materie de studiu. Nu i-am ascultat pe timpuri prelegerile și nici sfaturile. Nu știu cum își tachinează studenții, cum îi pedepsește pe cei neascultători, cum le trezește curiozitatea pentru cercetare... Mi-a predat însă cea mai autentică lecție de onestitate și omenie, lecție ce mi-a amintit iar și iar de vechiul și înțeleptul dicton modestia hominem ornat /*Modestia împodobește omul*. Anume această calitate îi acoperă chipul ca o aureolă, și ce luminos e!

Deși activează la o altă instituție de învățământ, totuși îl văd adesea la Alma Mater. Este unul dintre cei mai solicitați profesori-asociați /invitați/. Fie în calitate de președinte al Comisiei de Stat la examenele de licență, fie în cea de referent oficial la susținerea tezelor de doctorat, dar, mai ales, este nelipsit la toate manifestările culturale de la Facultatea de Litere a Universității de Stat din Moldova.

Inițial, numele Vasile Pavel îmi era cunoscut încă din anii studenției din numeroasele publicații ce ne erau recomandate la disciplinele noastre lingvistice și, mai ales, la dialectologie. Mai apoi, peste ani, am avut ocazia să-l ascult vorbind în calitate de

referent oficial la susținerea multor teze de doctorat. M-a uimit varietatea tematică și erudiția discursurilor Domniei sale. Sobre, profunde, convingătoare.

Domnul profesor Vasile Pavel este bucovinean după origine și universal după vocație și realizare științifică. Studiile universitare și le-a făcut la Universitatea de Stat din Cernăuți, la Facultatea de Limbi Romano-Germanice. Teza de doctor în filologie a susținut-o la Universitatea de Stat din Chișinău, iar pe cea de doctor habilitat în filologie – la Universitatea „T.G. Șevcenko” din Kiev. Activitatea didactică și-o desfășoară la Universitatea Pedagogică din Chișinău în calitate de profesor și șef al catedrei de limbă română și filologie clasică, activitatea științifică – la Institutul de Lingvistică al Academiei de Științe, șef al sectorului de dialectologie și geografie lingvistică. Este prezent la congrese, simpozioane și sesiuni științifice la noi și în străinătate (Barcelona, Grenoble, Torino, Prešov (Slovacia), București, Timișoara, Cluj, Iași, Moscova, Kiev, Erevan, Baku, Dușanbe, Lvov, Riga). Publică în volume colective din țară și de peste hotare studii și articole de dialectologie, geografie lingvistică, onomasiologie, lexicologie, semantică,

lingvistică generală, istorie a lingvisticii (*Fonetică și dialectologie*, București; *Limba română și varietățile ei locale*, București; *Homage a Jacques Allières*, 2. *Romania sans frontieres*, Toulous; *Limba și literatura română în spațiul etnocultural dacoromânesc și diaspora*, Iași). Este conducător științific la 10 teze de doctor în științe. A publicat peste 250 de lucrări științifice, inclusiv 20 de volume în calitate de autor, coautor, coordonator.

Opera savantului Vasile Pavel este mult apreciată la noi și pretutindeni: *Atlasul lingvistic* (vol.II–V.P.) ... este o lucrare de primă mărime a lingvisticii din Republica Moldova și a lingvisticii românești în general” (Dr. Ștefan Munteanu, Timișoara); „Ediția recenzată, continuare la *ALM*, este în același timp o lucrare novatoare de geografie lingvistică, ce va prezenta un mare interes nu numai pentru romaniști, ci și pentru slaviști, în particular pentru ucrainiști” (Acad. Stanislav Semcinsky, Kiev); „Lucrarea lui Vasile Pavel, *Terminologia agricolă moldovenească*, reprezintă o remarcabilă contribuție științifică” (Paul Lăzărescu, București); „Monografia lui Vasile Pavel, *Nominația lexicală*, completează o lacună serioasă în teoria nominației” (Dr. Victor Levițki, dr. Ilie Popescu, Cernăuți) etc. Domnia sa este Laureat al Premiului Prezidiului Academiei de Științe a Moldovei.

Savantul cu renume mondial, Vasile Pavel, este solicitat să colaboreze la prestigioasele ediții: 1) *Obščekarpatskii dialektologičeskii atlas*, Vol.I, Chișinău, 1989; Vol.II, Moscova; 1994; Vol.III, Varșovia, 1991; Vol.IV, Lvov, 1994; Vol.V, Bratislava, 1997; Vol.VI, Budapesta, 2001; 2) *Atlas Linguarum Europae*, Vol.I, fasc.1- 6, 1983-2002; 3) *Atlas Linguistique Roman*, Roma, Vol.I, 1996; Vol.II a., 2001.

Ziceam că nu mi-a fost profesor, nu mi-a predat nici o materie de studiu, mi-a predat doar cea mai frumoasă lecție de omenie și onestitate. În virtutea circumstanțelor, *in momento opportuno* al devenirii mele intelectuale, opinia dumnealui a contat foarte mult. Acele observații fine, obiective, tacticoase mi-au dat curajul și încrederea de care aveam foarte mare nevoie. Veneam dintr-o altă sferă intelectuală de activitate și nu știam cum mă vor accepta savanții lingviști, care sapă de ani de zile același ogor.

Azi, în acest ceas omagial, venerate profesor Vasile Pavel, vă exprim toată recunoștința pentru bunăvoința cu care mi-ați deschis larg ușa instituției în care munciți de-o viață, și vă mărturisesc că am doar un singur regret – că nu mă număr printre studenții dumneavoastră...

La mulți ani!

Lidia CODREANCA

TRENUL ȘI PRIMA FEMEIE GEOLOG DIN BASARABIA

Dacă cineva s-ar apuca să studieze locul trenului în istoria noastră ar descoperi printre alte minunății și două momente extrem de triste. Dincolo de glasul roților de tren sunt două tragedii care ne-au marcat istoria. Și ceea ce este curios e faptul că aceste accidente s-au produs aproape concomitent. Trenul a luat viața lui Alexandru David, unul dintre primii noștri bibliografi și istorici ai cărții, și tot mașina de foc a ucis-o pe prima femeie geolog din Basarabia – Maria Pocora, pe când se întorcea de la Belgrad unde fusese într-o deplasare de documentare științifică. Numele ei s-a păstrat doar în analele științifice și în revistele de specialitate. Mai licărește arareori printr-o bibliografie și doar atât. Dar dincolo de o viață relativ scurtă e ascunsă o muncă greu de apreciat de nespecialiști.

Născută într-o familie de preot, ea n-a absolvit cum era de așteptat, o școală eparhială, ci a urmat cursurile Liceului de Fete nr. 3 din Chișinău (1904), iar facultatea a făcut-o la Universitatea din Odesa (1915), unde a studiat un domeniu mai puțin agreat de femei – geologia, care abia în anii ‘50-60 va deveni o profesie romantică și căutată de tineri anume pentru aureola „depărtărilor necunoscute”.

Atunci când pregăteam enciclopedia *Femei din Moldova* (Chișinău, 2000), savantul Nicolae Chetaru ne-a prezentat o biografie întocmită foarte

amănunțit din care vreau să citez anume aprecierea profesională:

„În 1915 a studiat Valea Cogâlnicului (jud. Orhei) din punct de vedere geologic. În 1916 – 1917, în cadrul lucrărilor organizate de Zemstva Gubernială din Basarabia, sub conducerea profesorului Longne, a studiat hidrogeologia județului Orhei. În 1916 – 1920 este asistentă la catedrele de geologie și geografie ale Universității din Odesa. Începând cu 10 august 1922 și până la 7 aprilie 1933 funcționează la Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău. În acest răstimp, studiază geologia, hidrologia și pedologia localităților din județele: Cetatea Albă (1922), Hotin (1923), Tighina (1924 – 1925), Lăpușna (1926 – 1927), Orhei, Bălți și Soroca (1928).

În expedițiile din 1922 – 1928, fiind împuternicită de Institutul Geologic al României, colectează specimene geologice, studiind și problemele hidrologice după un program stabilit. A pregătit și prezentat 2 comunicări științifice în ședințele Institutului Geologic al României (14 mai 1924 – *Dare de seamă asupra hidrogeologiei jud. Tighina*; 21 decembrie 1928 – *Date asupra hidrogeologiei jud. Lăpușna*, ambele publicate în *Dările de seamă ale ședințelor Institutului Geologic al României*. Vol. XIV, a. 1925 și vol. XVII, a. 1928-1929).

A mai publicat: *Studii stratigrafice și hidrologice în nord-estul jud. Tighina//Buletinul Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău*, fascicula (vol.) 4. – Chișinău, 1932.

Din colecția Mariei Pocora a faunei moluștelor sarmatice, o parte a intrat în expoziția Muzeului Național din Chișinău, alta (duplicata) fiind donată Institutului Geologic al României.

Rezultatele observațiilor pedologice din expedițiile a. 1922-1928 au fost cartografiate împreună cu profesorii N. Florov, N. Zubovschi și Gh. Vrabie pe o hartă cu scara 1:126000.”

Atunci când scrii despre niște personalități publice este mult mai ușor. Au avut prieteni, au avut dușmani, s-au țesut intrigi. Adică există o canava care o poți utiliza în toată plinătatea ei pentru a intui o biografie. Lumea științifică este o lume închisă, greu de

străbătut, poate chiar inaccesibilă. Dar și acolo viața își toarce ritmul după aceleași legități. Atâta doar că prea puținele mărturii care străbat cercul de izolare nu sunt suficiente pentru a reconstitui un destin.

Ar fi foarte bine ca peste ani să apară și la noi o *Istorie a științei* care să cuprindă diverse domenii și se prea poate că în acea ediție un capitol aparte să fie dedicat Mariei Pocora. Cred că un punct serios de pornire în acest sens ar fi cele scrise deja de Nicolae Chetaru.

Pe mormântul ei de la cimitirul Central din Chișinău și în necrologurile scrise la momentul dispariției au fost trecute două date : 1. IX. 1884, s. Bușăuca, jud. Orhei – 7. IV. 1933, gara Porțile de Fier, România – două date ca două paranteze pentru un destin neîmplinit...

Iurie COLESNIC

Cântecul

AUREL DAVID: TIMPUL, ARTISTUL ȘI OPERA

Lucrarea **Aurel David: timpul, artistul și opera** reprezintă un studiu care se vrea cât mai complet posibil, despre personalitatea și activitatea creatoare a artistului plastic Aurel David, despre circumstanțele în care a trăit și a activat, opera sa fiind un aport original, considerabil în domeniul artelor plastice din Republica Moldova din a doua jumătate a secolului XX.

Pe parcursul activității sale creatoare, activitate ce a durat peste 25 de ani, manifestându-se activ în diferite genuri de artă, el a realizat un șir de lucrări importante în pictură și grafică de șevalet, artă monumentală-decorativă și sculptură, multe dintre acestea devenind lucrări reprezentative ale genurilor, unele fiind considerate de către specialiști adevărate capodopere ale genurilor...

Aurel David s-a manifestat activ și în alte domenii exercitând funcția de inspector principal la Departamentul Arte Plastice al Ministerului Culturii, a predat disciplinele de specialitate, desenul, pictura și compoziția la Colegiul „Alexandru Plămădeală”, de mai multe ori, a fost ales membrul al Comitetului de conducere al UAP, deținând funcția de vice președinte și președinte al Fondului Plastic, a exercitat funcția de redactor artistic principal la redacția Enciclopedia Moldovei.

Pictura *Amiază*, linogravura policromă *Arborele Eminescu*, mozaicul *Plugarul universului*, sculptura monumentală *Blestemul*, lucrări reprezentative ale genurilor, reflectă interesele sale creatoare multilaterale, talentul și pregătirea profesională ce i-au permis să se manifeste plener în diferite domenii ale artelor plastice.

Lucrarea *Arborele Eminescu* a fost realizată în tehnica linogravurii policrome, tehnică ce a permis tirajarea acesteia: fiind reprodusă pe afișe, calendare, copertă de carte, recreată de alți autori în globlenuri, broderii, insigne, medalii și reliefuri în milioane de exemplare, ea a devenit una dintre cele mai cunoscute și apreciate lucrări de artă plastică în plan universal!..

Activitatea creatoare a lui Aurel David poate fi împărțită în trei perioade de timp cu caracteristici distincte. Perioada de început, ce durează 3-4 ani, timp relativ scurt, în care pictorul își profilează personalitatea sa creatoare, elaborându-și un stil original și elevat, calitățile și aspectele concrete ale căruia s-au manifestat în mod special în domeniul picturii de șevalet.

Perioada a doua, fiind cea mai productivă, a durat circa 15 ani, timp în care artistul muncește asiduu, afirmându-se plener în diferite domenii și genuri de artă.

Aurel David a avut parte de un destin dramatic, caracteristic pentru mai mulți oameni din generația sa, care s-au născut și au activat pe această palmă de pământ vitregit.

S-a născut în anul 1935 la Chișinău (unele mărturii atestă anul 1934).

În anul 1935 a dispărut în mod tragic tatăl său, Alexandru David, ziarist și cercetător în domeniul tipăriturilor din Moldova, aruncându-se sub roțile trenului. În 1944 se stinge din viață mamă-sa, Mitrodora Hondru-David – învățătoare. În anii 1944-46 locuiește la bunica în comuna Bardar, Județul Lăpușna. În anii 1946-48 se află în colonia de muncă corecțională din satul Soloneț (lângă Soroca). În 1948-1954 este elev la Școala Republicană de Arte plastice din Chișinău. În 1955-1960 este student la Facultatea de Pictură a Institutului de Arte Plastice „V. Surikov” din Moscova.

În 1960 este primit în UAP din Moldova; concomitent cu activitatea creatoare și participarea la multiple expoziții de artă de grup, îndeplinește diferite funcții. La congresul al VI-lea al UAP este ales vicepreședinte al UAP, devenind președintele Comitetului de Conducere al Fondului plastic.

În anul 1969 a efectuat o călătorie de studii și documentare în Suedia. Fiind un artist plastic dotat, având un caracter nonconformist, el intră în conflict cu anumite persoane care se aflau la conducerea UAP din perioada stagnării, protestând deschis împotriva abuzurilor și nedreptăților. Este marginalizat și persecutat de către oficialități și slujitorii acestora de la conducerea UAP.

La 18 iulie 1984 (la vârsta de 50 de ani) se trece din viață în mod tragic, fiind găsit înecat în cada de baie, în atelierul sau de creație din sectorul Râșcani, strada Dîmo din municipiul Chișinău...

În anul 1990, pentru realizări remarcabile în domeniul artelor plastice i se conferă Premiul Național (post-mortem).

În anul 1995, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de la naștere, la Muzeul Național de Arte Plastice a fost organizată o amplă expoziție personală, iar la Biblioteca Națională a fost comemorată personalitatea creatoare a artistului.

Numele tatălui său – Alexandru David a fost conferit bibliotecii din s.Bardar iar numele pictorului – școlii din același sat, pe aceste instituții fiind instalate plăci comemorative. Numele pictorului Aurel David a fost conferit și unei străzi din orașelul Ialoveni și, după cum am aflat recent, și unei străzi din or. Ungheni.

Despre personalitatea și activitatea creatoare a acestui remarcabil artist plastic pe care am avut prilejul să-l cunosc destul de bine, deoarece am făcut parte din grupul de elevi de la Colegiul „A. Plămădeală”, căruia i-a predat disciplinele de specialitate prin 1960, iar mai târziu, prin 1969 am lucrat împreună la confecționarea în material a două lucrări de artă monumentală, decorativă, am scris o monografie, unele părți ale căreia au fost publicate în presa periodică. În mai multe reviste au fost publicate și expuneri succinte ale întregii sale activități creatoare, precum și descrierea și expunerea valorii estetice a unor lucrări aparte din domeniile în care au fost realizate: pictură și grafică de șevalet, afiș, artă monumentală-decorativă, sculptură, în revistele: „Moldova”, „Noi”, „Destin românesc”, „Capitala”, „Arta” (Anuarul ISA al AȘM), „Basarabia”, „Literatura și arta”, „Viața satului” (în suplimentul „Caiete de Cultură”).

Monografia-album **Aurel David: timpul, artistul și opera** are circa 250 de pagini. Lucrarea este împărțită în patru compartimente. În primul compartiment al monografiei sunt abordate și tratate problemele timpului istoric și condițiile sociale, cu atmosfera specifică în care a trăit și a activat artistul plastic Aurel David, cu interferențele reciproce ale mediului asupra caracterului operei și cu influențele creației și operei asupra timpului prin care timpul reflectat în artă dobândește o anumită identitate.

În partea a doua a monografiei sunt reflectate probleme legate de evoluția și afirmarea personalității creatoare ale artistului plastic Aurel David – originea, pregătirea profesională, relațiile cu colegii de creație și mediul social.

Partea a treia a monografiei este dedicată analizei operei și expunerii valorii artistice a creației, cu descrierea și argumentarea amănunțită referitoare la cele mai semnificative lucrări din genurile, pictură, grafică, afiș, artă monumentală – decorativă, sculptură.

Un spațiu considerabil în cadrul monografiei este rezervat lucrării *Arborele Eminescu*, linogravură policromă, reflectând geneza, implementarea, calvarul și gloria acestei capodopere ce reprezintă un caz deosebit în istoria artelor, datorită difuzării și implementării în milioane de exemplare și vastei difuzări în spațiu și timp, precum și rezonanțelor pe care le-a provocat.

În acest compartiment sunt reflectate opiniile și concluziile referitoare la controversa apărută în presă în privința pretențiilor de paternitate asupra ideii acestei lucrări, din partea altui autor...

În acest compartiment se efectuează și o acțiune restauratoare, referitoare la formula originală finală a acestei lucrări, deoarece unii autori, care au preluat imaginea refăcând-o cu alte modalități și tehnici de lucru, i-au denaturat formula plastică și structura elaborată de către Aurel David în variantele sale.

În monografie sunt expuse succint ecourile și aprecierile specialiștilor referitoare la opera și personalitatea artistului plastic Aurel David.

Compartimentul al patrulea conține un grupaj de reproducere policrome, ținându-se cont de faptul

că majoritatea lucrărilor de grafică de șevalet, pictură de șevalet, artă monumentală-decorativă e bazată pe culoare.

Lucrarea despre creația lui Aurel David este elaborată tot de un artist plastic reprezentând un caz în care procesul creator este reflectat din interior. Ea este necesară tineretului studios, specialiștilor în domeniul artelor plastice, intelectualilor, tuturor celor care doresc să cunoască procesul creator și lumea artelor. Publicarea acestei lucrări este un act reparator față de personalitatea creatoare a unui artist plastic remarcabil și față de domeniul artelor plastice, care în comparație cu alte domenii, literatură sau muzică de exemplu, nu este corespunzător reflectat în cadrul publicațiilor și în plan social.

AUREL DAVID, ARTIST GRAFIC DE ȘEVALET

Un compartiment aparte din domeniul artei graficii de șevalet a lui Aurel David îl reprezintă grupajul de lucrări realizat cu modalitățile de expresie simbolic-metaforice, din care face parte și capodopera *Arborele Eminescu*, realizată tot în tehnica linogravurii policrome. Ea a fost elaborată în trei variante care au trăsături și principii compoziționale și plastice comune, dar și deosebiri esențiale de structură plastică și de dimensiuni.

Conform aceluiași principii simbolic-metaforice au fost realizate linogravurile policrome *Pușkin* (22,1 cm x 22 cm, anii '60) și *Doina* (23 cm x 33 cm, 1967), precum și linogravura monocromă *Râu de munte* (33 cm x 23,7 cm, anii '60 ai secolului trecut). Această imagine, cu dimensiuni specifice ilustrației de carte, reprezintă o compoziție alcătuită din câteva elemente: un peisaj montan cu un râu redat antropomorf printr-un personaj feminin; în ansamblul compoziției acest element component este desenat supradimensionat, profilul, umărul și unele părți ale toracelui fiind văzute ca niște stânci, iar pletele – ca niște valuri căzând năvalnic ca într-o cascadă...

Printre aceste valuri un plutaj de dimensiuni minuscule în comparație cu dimensiunile gigantice ale râului vâslește împotriva curentului. Plutașul și câteva ramuri de salcie sunt reprezentate conform principiilor figurative, realiste, elementele componente ale imaginii fiind evidențiate cu precizie și expresivitate. Ca și majoritatea lucrărilor de artă grafică de șevalet realizate de Aurel David, și aceasta comportă un subtext literar pronunțat. Autorul avea rezerve față de genul artei graficii de carte care nu l-a atras, dar subtextul literar prin care se exprimă fondul de idei este foarte consistent. Tocmai de aceea lucrarea sa *Arborele Eminescu* a fost întrebuințată de o mulțime de ori în calitate de copertă de carte, reprodușă direct în aceeași formulă plastică sau în alte contexte și interpretări de către alți autori.

Linogravura policromă *Pușkin* este, de asemenea, o compoziție de dimensiuni pătrate, la confecționarea căreia autorul a folosit patru culori. Suprapunând configurația unui nor cu silueta unui brad, a obținut un profil expresiv inspirat din variantele bine cunoscute ale ciclului de autoportrete realizate de către poet.

Linogravura policromă **Doina**, o lucrare mai puțin cunoscută publicului larg, are foarte multe similitudini cu linogravura **Arborele Eminescu**. Între aceste două lucrări există un fel de simetrie clepsidrică, adică structurată pe verticală. Dacă în lucrarea **Arborele Eminescu** Aurel David a evidențiat fața cerului, în **Doina** el a evidențiat fața pământului. Prin cutele reliefului unui deal înalt el a desenat fața unui om în profil, o față aplecată spre figura unui ciobănaș doinind din fluier, care mână câteva oițe pe șesul de lângă poalele dealului antropomorf personificat ca și profilul feminin din linogravura **Râu de munte**.

Similitudinile cu **Arborele Eminescu** continuă și în structura cromatică a linogravurilor.

Linogravura policromă **Arborele Eminescu** (48 cm x 46 cm, 1966), este considerată, pe bună dreptate, de marea majoritate a specialiștilor și amatorilor de artă o capodoperă. Arta fiind însă un fenomen marcat de mulți factori subiectivi, am întâlnit și artiști plastici care sunt de părerea că această lucrare nu ar avea nici o valoare artistică!.. Atitudinea negativistă s-a manifestat și din partea unor autori care au preluat imaginea, prelucrând-o cu alte modalități tehnice, modificându-i compoziția și formula plastică, în unele cazuri ajungându-se până la profanarea acesteia.

Informațiile și relațiile referitoare la crearea linogravurii **Arborele Eminescu**, la apariția ideii, declanșarea și desfășurarea procesului creator cu materializarea linogravurii în cele trei variante sunt, din păcate, puține și contradictorii. Autorul nu avea obiceiul să scrie în jurnal sau să poarte corespondență, un motiv serios al lipsei acestora fiind și atmosfera socială sufocantă din perioada istorică respectivă, care nu favoriza încredințarea ideilor și gândurilor personale hârtiei...

În presa periodică de la Chișinău au fost publicate două interviuri solicitate lui Aurel David, din care vom spiciu câteva fragmente referitoare la acest subiect. Scriitorul Andrei Burac, care l-a cunoscut foarte bine, a realizat interviul intitulat **Trăim o epocă monumentală**, apărut în ziarul „Tinerimea Moldovei” din 2 martie 1975. Iată aceste fragmente:

„... A. B. Cum îți vin ideile?

A. D. Sufăr de insomnie. Și noaptea, stând în întineric, creierul continuă să lucreze ca un ceasornic și atunci îmi vin cele mai năstrușnice idei (...)

A. B. Ești autorul câtorva interpretări grafice originale și destul de populare. Una dintre aceste lucrări am întâlnit-o în mai multe case, păstrată cu sfințenie, și nu numai în Moldova.

A. D. Despre ce lucrare vorbești? **Soarele, Valurile?**

A. B. **Eminescu**.

A. D. A-a-a!.. Acum două zile la muzeu am citit o scrisoare, din care mi-am extras câteva rânduri: „... Cățiva ani în urmă, la Moscova, în locuința unei rude, pentru prima dată am văzut acest tablou, care m-a impresionat profund. Până atunci nu știam nimic despre Eminescu. În fața mea era un simbol al chinului, al luptei talentului, al sensului și bucuriei vieții. Eram atât de copleșită, încât l-am cerut. Vroiam să-l obțin cu orice preț. Dar mi s-a refuzat categoric...”

Aceste rânduri sunt semnate de Rimma Pasova din Leningrad.

A. B. Aș vrea să știu de unde și când ai pornit spre această lucrare.

A. D. **Somnoroase păsărele** și alte poezii le știam pe dinafară încă înainte de a cunoaște alfabetul, iar când am mai crescut mă străduiam să pătrund sensul altor versuri ca: „ (...) *Gonit de toată lumea prin anii mei să trec/ Pân'ce-oi simți că ochiu-mi de lacrimi e sec...*” și vroiam să văd chipul acestui om pe hârtie, omul care a scris astfel de rânduri. Încercam de mai multe ori și – nimic. Iar prin 1966 pictam un portret și așa eram de necăjit: cu cât mai mult lucram, cu atât mai prost îmi ieșea. Și la un moment dat mi-a venit fericita idee: poetul – arbore în univers, îmi tremurau și mâinile, și picioarele.

A. B. Cu adevărat fericită idee!

A. D. Până a doua zi dimineața am avut o variantă. O dată cu aceasta am înțeles multe. Adică m-am apropiat de niște simboluri eterne. Am mai multe lucrări realizate în cheia aceasta: **Rugul Veșnic(...)** **Râu de munte**, reprodusă în revista „Drujba narodov”, **Ecranul de televiziune** – lucrare în tehnica mozaicului cu cioburi de sticlă colorată”.

Între data elaborării lucrării (**Arborele Eminescu**) și data publicării acestui interviu este un interval de timp de circa zece ani...

Aurel David s-a mai referit încă o dată la circumstanțele în care i-a apărut ideea acestei lucrări în cadrul altui interviu realizat doar cu câteva zile înainte de dispariția sa, intervenită la 18 iulie 1984.

Interviul realizat de poetul Leo Butnaru a apărut, fragmentar, în săptămânalul „Literatura și Arta” la 12 iulie 1984 și integral – în aceeași publicație abia în numărul din 9 noiembrie 1990!..

Preluăm și din acest interviu fragmentele referitoare la apariția ideii lucrării **Arborele Eminescu**.

În preambulul interviului solicitantul scria următoarele: „...De câte ori mi-am oprit privirile asupra **Arborelui Eminescu**, de fiecare dată mă uimea miraculoasa îmbinare a concretului (chipul Poetului) și fascinantul simbol ce-l exprimă.

„L. B. Stimate Aurel David, cum ați ajuns totuși la această revelație?

A. D. Probabil, la început am fost animat să-mi exprim, prin ce-mi stă în puteri, recunoștința și prețuirea față de cel care a fost și a rămas pentru noi Eminescu. Apoi, peste ani, această intenție s-a transformat într-o irezistibilă dorință, care, la rândul ei, a ajuns permanentă obsesie ce-și cerea (...) o realizare artistică. Dar, în același timp, era o obsesie oarecum neobișnuită – ea (...) mă afunda tot mai mult în bulboana căutărilor, nemulțumirilor de sine (căci făceam destule schițe, pe care nu le păstram mai mult decât intervalele de timp dat pentru viețuirea efemeridelor). Ajunsesem la ferma convingere că nu trebuie să mă orientez doar la chipul, bine cunoscutul și dragul nouă chip al lui Eminescu, ci să merg spre suprema generalizare, spre un simbol unic al Poetului. Doream ca oricare spectator, chiar și acel care încă nu știe cine a fost Eminescu, să citească pe pânză istoria unui destin zbuciumat, dăruit cu măsura geniului creator.

L. B. Din câte știu, mai apoi, după ce ați realizat lucrarea, așa s-a și întâmplat...

A. D. Într-o anumită măsură, da. După ce, în 1977, ziarul „Komsomolskaia pravda” a reprodus portretul-simbol al lui Eminescu, am început să pri-mesc numeroase scrisori din multe orașe ale țării, în care eram rugat să-i ajut pe doritori să achiziționeze lucrarea.

L. B. Vă amintiți „clipa minunată”, precum a zis Poetul, în care vi s-a iluminat atât de neobișnuitul și în același timp atât de înțelesul nouă chip al *Arborelui Eminescu*.

A. D. Într-adevăr, a fost doar o clipă. Îndrăznesc să afirm că n-a fost un minut, nici o jumătate de minut, ba chiar nici o secundă, ci doar o scăpărare care mi-a străluminat conștiința. Într-o dimineață dintre cele ce nu se deosebesc aproape cu nimic de multe altele ce le trăiește un pictor înainte de a se concentra pentru a începe lucrul, întră în atelier un bun cunoscut. Vorbim de una, de alta, când, parcă intuitiv, mâna luă cărbunele și din câteva trăsături schiță conturul ce avea să devină *Arborele Eminescu*, precum mi-ați reintitulat lucrarea (subl. n. – Gh. Vrabie). Prietenul exclamă, mă bătu entuziasmat pe umăr, însă eu nu pricepeam nimic... Sunt departe de superstiții și credință în elanuri miraculoase, însă cam în acest mod mi se dezvălui fulgerător esența jinduită și mereu căutată timp de peste zece ani.

L. B. Cine ca cine, însă poezii, căroră poezia de multe ori li se deschide tot ca o scăpărare a clipeimeteor, vă vor crede. Dar peste ani, n-ați mai încercat să aflați și alte ipostaze revelatoare ale chipului lui Eminescu?

A. D. Nu, nu. Nici nu cred să mai încerc cândva, deoarece sunt sigur că un artist nu poate beneficia două izbânzi meritore, abordând același subiect, Eminescu proiectat în univers – asta mi-a fost revelația, pe care vreau să mi-o păstrez, bucurându-mă că sunt mulți oameni căroră le este pe înțeles. Nu vreau să-mi umbresc eu însumi o lumină, fie ea și de odinioară...”

Cu toate că răspunsurile date de Aurel David în aceste interviuri referitoare la data și circumstanțele în care a apărut ideea și s-a fixat formula plastică a lucrării - *Arborele Eminescu* nu corespund, deosebirile fiind cauzate de faptul că ele au fost realizate la un interval de aproape un deceniu, din răspunsurile date se pot trage totuși anumite concluzii: se poate observa, pe de o parte, apariția instantanee a ideii lucrării, iar apoi concretizarea, desăvârșirea și materializarea imaginii, pe etape lucrarea dezvoltându-se și perfecționându-se prin mai multe variante.

După cum se știe din experiența creatoare a diferiților artiști plastici, revelațiile în cadrul procesului de creație pot avea loc doar în cazurile în care există un creator dotat, experimentat, pregătit pentru astfel de revelații...

Aurel David a conferit capodoperei sale *Arborele Eminescu* o formă desăvârșită în varianta realizată în tehnica linogravurii policrome, în trei culori: albastru, negru și galben, având dimensiunile de 48 cm x 46 cm, raporturile căreia se identifică vizual cu

pătratul. În această variantă subiectul a fost valorificat magistral.

Profilul conturat de arbore evocă chipul Poetului din prima fotografie, realizată în tinerețe, evidențiat cu ajutorul ramurilor, tulpinii și liniei solului, în această variantă capul fiind redimensionat cu o mărime față de dimensiunea naturală, având un aspect expresiv în cadrul ansamblului, cu proporții echilibrate, armonioase. Lucrarea se înscrie perfect în ansamblul expozițional, în interiorul locuinței pentru care a fost realizată, fiind un element plastic, expresiv și creând un câmp estetic activ, emoționant.

Linogravura *Arborele Eminescu* a fost tirajată încă în două variante, una dintre ele se deosebește de cea definitivată prin dimensiuni, proporțiile ei fiind 45 cm x 35 cm. În această variantă, compoziția este orientată pe verticală, iar ramurile copacului din ambele părți sunt ușor retezate. În ambele variante figurează și cele două frunze galbene, nuanțele căroră, în diferite stampe, oscilează între galben de cadmiu și oranj. În unele stampe variază și nuanța fundalului albastru (culoarea cerului), oscilații cromatice intervin de la o tirajare la alta, în unele variante albastrul fiind combinat cu gri, iar în altele – cu mov.

În varianta extinsă pe verticală structura compozițională, în comparație cu varianta organizată pe o suprafață pătrată, într-o anumită măsură a fost alterată. Arborelui care evocă profilul Poetului nu-i mai rămâne spațiu suficient pentru a-și etala, și pe orizontală, în întregime coroana...

Au suferit, de asemenea, modificări proporțiile și dimensiunile. Cauzele ar putea fi multiple: posibilitățile de imprimare ale preseii, deteriorarea matriței în părțile laterale, standardele ramelor pentru încadrarea stampelor etc. Oricum, în ambele variante stampele par să fie imprimate de pe aceeași matriță, în varianta a doua a stampeii marginile matriței par să fie pur și simplu tăiate, astfel proporțiile imaginii extinzându-se pe verticală.

Varianta a treia în care a fost confecționată linogravura *Arborele Eminescu* are proporțiile strict pătrate, cu dimensiunile 18 cm x 18 cm. Schimbări esențiale au intervenit în structura plastică a compoziției. Din coroana arborelui au dispărut câteva crengi împreună cu cele două frunze de aur, această variantă cromatică fiind compusă doar din două culori – albastru și negru. De această dată însă silueta arborelui cu tulpină, crengi și ramuri nu mai are elasticitatea și expresivitatea pe care o are în celelalte două variante.

Se pare că această variantă a fost elaborată de către autor ulterior, probabil, pentru a face față numeroaselor solicitări care-i veneau prin poștă din partea doritorilor de a intra în posesia lucrării.

De această dată atât gravarea, cât și imprimarea linogravurii necesitau efort și timp mai puțin, iar lucrarea, pusă în paspartu, avea dimensiunile unei reviste și putea fi expediată prin poștă. Prețul unei asemenea stampe, ceea ce conta mult pentru consumatori, era pur și simplu simbolic...

Aurel David a mai interpretat acest subiect și cu alte modalități de expresie, fiind cunoscută o variantă a Arborelui Eminescu realizată în guașă, dimensiuni-

le acesteia fiind, de asemenea, strict pătrate – 16 cm x 16 cm. Într-o altă realizare în guașă subiectul este integrat în ansamblul unei compoziții reprezentând o schiță pentru o lucrare de artă monumentală, ce ar fi trebuit să fie realizată în mozaic. În fine, subiectul a fost interpretat într-o pânză în ulei cu dimensiunile 93 cm x 145 cm, lucrare intitulată simplu **Eminescu**, aflată în fondurile Muzeului Literaturii Române „M. Kogălniceanu” din Chișinău (nr. de inventar 1356).

În varianta în guașă de dimensiuni mici cu proporțiile pătrate autorul a introdus două elemente noi. În primul rând, au fost repuse la loc cele două frunze de aur; prin configurația și forma lor pentru prima dată era indicată specia arborelui, fiind vorba de stejar. A fost refăcută coroana copacului conform imaginii din varianta linogravurii finisate cu dimensiunile de 48 cm x 46 cm. Al doilea element, absolut nou, introdus în ansamblul compoziției este silueta unui Pegas de culoare albă desenat în profil, aterizat pe panta înclinată a liniei solului, cu capul aplecat, astfel încât pare să se închine în fața Poetului. Silueta Pegasului, introdus în ansamblul compoziției, devine un element de referință, de comparație; dimensiunea lui fiind cât bărbia, arborele capătă proporții gigantice... Se pare că această guașă a fost concepută ca o schiță pentru o nouă variantă de linogravură policromă, ținându-se cont de aprofundarea fondului de idei al lucrării.

Intenția autorului de a integra **Arborele Eminescu** în ansamblul unei compoziții de artă monumentală nu s-a materializat. Prezentată la consiliul artistic, ideea a fost respinsă, una dintre persoanele cu putere de decizie din componența juriului declarându-i autorului: „*Spreacite i bolșe nikomu, nikogda ne pokazavajte!*...” Adică: „*Ascundeți-o și mai mult nimănui, niciodată să nu o arătați!*...”

De menționat că pânza în ulei **Eminescu**, în comparație cu variantele interpretate cu alte modalități de expresie, degajă o atmosferă sinistă, apocaliptică... Imaginea tabloului reprezintă un petec de pământ devastat, peste care se înalță un singur copac din care au mai rămas doar tulpina și două crengi carbonizate. Arborele doar schițează parțial profilul Poetului, proiectându-l peste cerul înalt, sumbru, pe care scipesc câteva stele moarte și un Luceafăr din care picură o lumină glacială... Chiar și vântul, „vizibil” în variantele linogravurilor, parcă a dispărut din cadrul acestei imagini. Atmosfera sfâșietoare exprimă stările de spirit marcate de dramatismul prin care a fost nevoit să treacă poetul, anumite stări de spirit exprimate în operele sale, proze, poeme, publicistică, scrisori, în unele amintiri ale contemporanilor săi. Prin trăiri similare i-a fost dat să treacă nu o singură dată și autorului acestui tablou, artistului plastic Aurel David, în special, în ultima perioadă din viață.

Recapitulând cele spuse până acum referitor la această lucrare, vrem să subliniem următoarele: capodopera lui Aurel David **Arborele Eminescu** desăvârșită în varianta finisată în tehnica linogravurii policrome, în trei culori, este structurată compozițional într-o suprafață pătrată, varianta cu dimensiunile 48 cm x 46 cm, în care ideile și formula plastică au fost exprimate magistral, reflectând atât destinul Poetului,

cât și destinul artistului plastic – autorul lucrării. În sprijinul acestei afirmații vine și faptul că tocmai în această variantă a linogravurii **Arborele Eminescu** a avut rezonanțe puternice, răspândindu-se în original și într-un număr impresionant de reproduceri, într-un număr colosal de preluări și interpretări, făcând înconjurul lumii și fiind apreciată și elogiată nu numai în spațiul cultural românesc, ci și într-un vast spațiu cultural universal.

Pentru a înțelege motivele celebrității și faimei acestei capodopere, să încercăm să pătrundem mai adânc în fondul ei de idei, redat încifrat prin modalități de expresie simbolic-metaforice, să-i analizăm forma și procedeele tehnice de realizare, care în cazul acestei linogravuri policrome sunt într-un echilibru desăvârșit și într-o unitate perfectă. O condiție necesară unei capodopere de artă este ca mijloacele tehnice și modalitățile de expresie să nu iasă în prim-plan, prin cunoașterea și mănuierea procedeele tehnice manifestându-se, și în cazul de față, măiestria autorului.

Tulpina, ramurile copacului hărțuit de vânt conturând profilul Poetului proiectat pe înaltul cerului, porțiunea solului din care crește tulpina alcătuiesc o siluetă expresivă, imprimată cu o singură culoare neagră, profundă, dar care are totodată o mare varietate tonală, obținută prin modificarea de dimensiuni a suprafețelor acoperite cu negru, de la pata masivă din porțiunea de sol, diminuându-se treptat prin tulpină și topindu-se în ramurile coroanei copacului, porțiunile acoperite cu culoare neagră devenind tot mai subțiri. Culoarea rece, albastră, a cerului este aplicată uniform, având aceeași intensitate pe toată suprafața. Conform principiului contrastului însă la tangența cu linia solului și cu tulpina copacului ea devine mai deschisă. Efectul contrastului emoționant sporește și datorită prezenței celor două frunze galbene (de aur), evidențiindu-se prin acest procedeu expresia plastică, contrapunctică, redată și prin poziția verticală a copacului în opoziție cu direcția orizontală a vântului, un vânt puternic, „vizibil”, care parcă ar încerca să frângă copacul sau să-l smulgă din rădăcini... Expresia contrapunctică este valorificată și în sensul de unitate a contrariilor dintre materialitate și spiritualitate, evidențiată prin îngemănarea, suprapunerea profilului Poetului cu silueta copacului, prin capodopera însăși cu mesajul ei emoționant și perisabilitatea formei ei materiale, vulnerabilitatea în fața factorilor distructivi ai timpului și mediului, dar și al unor indivizi care au folosit-o abuziv, alterându-i conținutul și forma, aducând prejudicii lucrării și autorului ei. Vântul năprasnic din această imagine reprezintă un element component important, simbolizând forțele răului.

În linogravura **Arborele Eminescu** un rol deosebit îi revine culorii care contribuie esențial la crearea atmosferei marcate de melancolie, datorită faptului că autorul a folosit culorile reci.

Valoarea estetică a lucrării este recepționată de spectatori în mod diferit, în funcție de competență, educația și apartenența la un anumit spațiu cultural, o comunicare afectivă mai intensă fiind posibilă în cazul celor ce cunosc și prețuiesc personalitatea și opera Poetului, cultura și istoria Țării. Nu poate fi

vorba de o comunicare efectivă și de recepționarea plenară a mesajului lucrării de către spectatorii care nu cunosc modalitățile de expresie simbolico-metaforice în artă, care au fost abordate și fundamentate teoretic de mai mulți specialiști, elucidându-se și amplificându-se treptat sensul acesteia, patria simbolului fiind considerat Egiptul. „... *Operele de artă egiptene cu simbolistica lor secretă sunt ele însele niște enigme: enigma obiectivă însăși. Drept simbol al acestei semnificații specifice a spiritului egiptean putem să desemnăm Sfinxul. El este oarecum însuși simbol al simbolului (...)* Simbolul încetează de a mai fi simbol dacă în locul unor reprezentări generale nedeterminate, abstracte, o individualitate liberă constituie conținutul și forma reprezentării... Semnificația și reprezentarea concretă, interiorul și exteriorul, obiectul și imaginea nu se mai deosebesc atunci unele de altele și nu mai apar, ca în simbolul propriu-zis, în înrudirea, în analogia lor, ci ca un singur întreg, în care aparența nu mai are altă esență și nici esența altă aparență, ceea ce trebuie arătat și ceea ce este arătat se dizolvă într-o unitate concretă...” (Stil, simbol, structură de Lorenz Dittman, București, Editura „Meridiane”, 1988, p. 125).

Din aceeași lucrare menționăm definiția dată de Friedrich Creuzer simbolului: „... *incongruența dintre esență și formă*”, „*bogăția conținutului în raport cu expresia lui*” și „*simbolul în care folosim aici cuvântul se constituie, conceptual vorbind, ca și sub aspectul istoric, ca un început al artei și trebuie privit, așa zicând, doar ca o fază premergătoare artei, existente în principal în Orient și care, abia după multiple treceri gradate, transformări și intervenții conduce la realitatea autentică a idealului ca formă clasică de artă*”. În forma de artă simbolică „*ideea își caută încă modul ei autentic de expresie artistică, deoarece se află ea însăși în stare încă abstractă, imprecisă și de aceea nici nu are prin sine și în sine o înfățișare adaptată scopului, ci se găsește în stare de opoziție cu lucrurile din natură, exterioare ei înseși, precum și cu întâmplările vieții umane*”. Ideea poate „*cuprinde formele numai în mod arbitrar și de aceea, în locul unei identități totale ajunge doar la o semnalară și un acord, el însuși încă abstract între sens și formă, care în această interpătrundere nici realizată, nici realizabilă scot în evidență – dincolo de înrudire – exterioritatea și inadecvarea lor reciprocă*” (op. cit., p. 124-125). „*Numai ceea ce este cu adevărat important se cuvine înveșmântat cu demnitatea simbolului. Acolo unde presimțim sau ne temem de ceva, ca și ceea ce pune mult pe gânduri, ceea ce solicită întreaga ființă umană, ceea ce ne amintește de tainele existenței noastre, ceea ce ne umple și ne animă viața, legăturile și raporturile cele mai scumpe, unirea și despărțirea, iubirea și ura, sau chiar și acele situații de care depinde bunul mers exterior al întregii noastre vieți – acestea sunt lucrurile care au nevoie de simboluri. (...) Simbolurile trebuie să se adreseze înțelegerii noastre în forme simple, mai ales în artă. Prin artă și prin religie simbolul trebuie să cunoască expansiunea către infinit și ieșirea din limite: astfel va avea un caracter mistic sau va deveni un simbol*

al divinului. El ne spune tot ceea ce este propriu acestuia: instantaneul, totalul, necesarul, impenetrabilul, ridicându-l pe treapta cea mai înaltă. Cu acest unic cuvânt sunt desemnate manifestările divinului și transfigurarea imaginii terestre...” (Ibidem).

Spectatorul va descifra conținutul și valoarea estetică a capodoperei **Arborele Eminescu** în măsura în care cunoaște modalitățile de expresie simbolice folosite în arta plastică, la care a apelat și de această dată Aurel David, precum și semnificațiile simbolice ale tuturor elementelor componente ale lucrării. Fără această inițiere el va privi lucrarea ca pe o foaie de text scris și tipărit într-o limbă necunoscută, văzând frumusețea caracterelor scrise fără a înțelege însă gândurile și ideile exprimate în text. De aceea vom trece succint în revistă semnificațiile simbolice ale elementelor componente din care este alcătuită lucrarea.

Arborele (copacul) „*este un simbol de o semnificație ieșită din comun prin bogăție, cantitate, calitate și constituie unul din marile arhetipuri care organizează reprezentările inconștientului colectiv.*

În perpetuă evoluție el e viața în ascensiunea sa și deci simbolul verticalității, dar reprezintă și ciclul evoluției cosmice: moarte și regenerare. (...)

Copacul are foarte des o valoare simbolică de stâlp al lumii. E în natura sa să lege partea de sus și partea de jos: cu rădăcinile atinge partea subterană, pământul și apa, iar cu frunzele – cerul și focul (soarele)” (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, în 3 vol., București, Editura „Artemis”, 1994).

„Pe măsura dezvoltării mitologiei ideea despre copacul puternic, copacul de nezdruccinat care formează axa centrală a suvoiului energiei divine, ce unește lumea spirituală și lumea reală, s-a transformat în imaginea simbolică a **Arborelui vieții** sau a **Arborelui cosmic**. Rădăcinile sale sunt în apele sepulcrale în spațiul transcendental și, trecând prin pământ, ajung până la cer. Acest simbol se întâlnește practic la toate popoarele. Arborele vieții deseori devine metafora creării universului, în multe tradiții el crește pe Muntele Sfânt sau în Paradis” (Jack Trexler, *The Hutchinson Dictionary of symbols*).

În linogravura **Arborele Eminescu** peste trei sferturi din spațiu revin cerului.

Cerul este legat pretutindeni de forțele supranaturale, fiind simbolul înputernicirilor autoritare, al iluminării spirituale și înălțării (...) În tradiția orientală cerul este simbol masculin.

Pământul în cadrul acestei lucrări deține o porțiune de spațiu mai mică de un sfert. „Pe lângă principiul posesiv, feminin și obscur care îl opune principiului masculin activ și luminos al cerului, valorile simbolice ale pământului se organizează în jurul unei opoziții – suprafață/adâncime – ce ia diferite fețe pe care i le conferă credințele: e rând pe rând sălbatic și cultivat, malefic și benefic... mama haosului primordial ale cărei manifestări (...) sunt o emanație a forței sale creatoare” (*Dicționar universal de rituri, credințe și simboluri*).

Silueta și configurația porțiunii de sol din cadrul imaginii evocă un mal de râu, un mal de mare,

o stâncă, un deal, un vârf de munte, o insulă rătăcită într-un ocean. „...**Înălțimea**, dealul, muntele, piscul reprezintă locul atingerii cerului cu pământul. Zeii folosesc înălțimile pentru a-și descoperi esența. Stânca simbolizează siguranța, cinstea, franchețea, tăria, stabilitatea, perseverența, forța...” (op. cit.).

În linogravura **Arborele Eminescu**, autorul a reprezentat un copac desfrunzit în coroana căruia s-au mai păstrat doar două frunze îngălbenite. **Frunzele scuturate** reprezintă o veche metaforă a perisabilității a tot ceea ce este viu.

Conform mărturiilor autorului, versurile emines-ciene din **Rugăciunea unui dac** au reprezentat pentru el un imbold, un punct de sprijin și de referință. Să ne amintim încă o dată de aceste imagini artistice: „*Gonit de toată lumea prin anii mei să trec/Pân' ce-oi simți că ochiu-mi de lacrimi e sec!*...” Configurația și poziția celor două frunze galbene din ansamblul imaginii, care pare-se că vor fi smulse din coroana copacului de vântul năprasnic, evocă și ultimele lacrimi ce se vor mai desprinde din ochiul personajului poemului eminescian...

O componentă simbolică deosebit de importantă din ansamblul acestei imagini este **vântul**, care „are conotații simbolice multiple atât pozitive, cât și negative. Conotațiile pozitive: imaginea poetică a spiritului reînviat, acțiunea căruia poate fi văzută și auzită, dar el însuși rămâne invizibil. Pe lângă aspectul spiritual al acestui symbolism vânturile concrete erau personificate ca forțe imprevizibile, furibunde” (op. cit.), în contextul acestei lucrări nu poate fi vorba de vântul înnoitor, primăvărat, benefic, ci de un vânt năprasnic, pătrunzător, distructiv, de Crivățul care suflă peste plaiul mioritic dinspre nord-est, prevestind frigul, înghețurile și gerurile iernilor...

Alt element simbolic component este **aerul** care umple spațiul conturat de linia solului, tulpina, cren-gile, ramurile și chenarul lucrării. „Simbol al spiritualismului asociat cu răsuflarea și cu vântul element al lumii subtile, aerul este împreună cu apa un element masculin și activ. (...) Mediu specific luminii, aerul este intermediar prin excelență între cer și pământ în mitologii, dar și între oameni și zei, pentru că el este cel care transmite [rugile oamenilor către zei]. La toate popoarele pentru care răsuflarea, respirația sunt semne ale vieții, aerul este simbolul vieții...” (Dicționarele Lucman).

Elementul component principal al lucrării, imboldul și scopul creării acesteia le reprezintă chipul **Poetului Mihai Eminescu**, fața reprezentată în profil. De-a lungul anilor au fost realizate mai multe imagini simbolice emblematice, concepute cu modalități de expresie literare, Eminescu fiind comparat, rând pe rând, cu zeul tutelar al spiritualității românești, cu Hyperion (în mitologia greacă – unul dintre titani), Helios (Soarele) și Selene (Luna), confundat cu Soarele sau cu unul dintre aștrii nocturni, cum ar fi Luceafărul (Dicționar Eminescu. Nume proprii, Editura „Cartier”, Chișinău), aștrii simbolizând sacralitatea, perfecțiunea, călăuza, permanența, ocrotirea, aspirația, vigilența; cu **Lumina** – simbolizând facultățile intelectuale; cu **Făclia** – simbolul focului vieții, lumi-

nii adevărului, spiritualității, rațiunii; cu **Aerul** – simbolul vieții spirituale, libertății, purității, cu **Flamura** (steagul, drapelul), care este emblema puterii și reprezintă înfrunghirea spiritului unei comunități umane sau a liderului acestei comunități; cu **Scutul** – armă defensivă ce simbolizează apărarea, ocrotirea, sprijinul; cu **Aura** – simbolul energiei divine, sfințeniei și atotputerniciei; cu **Etalonul** spiritului românesc!

Imagini simbolice asociate cu chipul lui Eminescu, materializate prin modalitățile artelor plastice, s-au realizat mai puține, aceasta și din cauza că nu toate imaginile artistice literare pot fi recreate și cu modalitățile de expresie tehnice și artistice plastice. Cele mai multe încercări de a crea imagini simbolice cu chipul lui Mihai Eminescu s-au făcut invocându-se stelele, făclia, în cazul acestei lucrări s-a invocat **Arborele**, obținându-se una dintre cele mai expresive și semnificative imagini simbolice vizuale cu chipul Poetului. Raporturile dintre înălțimea și lățimea lucrării **Arborele Eminescu**, în varianta linogravurii definitive de 48 cm x 46 cm, în varianta micșorată și simplificată de 18 cm x 18 cm și în varianta realizată într-un singur exemplar, în guașă de 16 cm x 16 cm, sub aspect geometric, bidimensional reprezintă pătratul, iar sub aspect spațial tridimensional evocă cubul, ambele figuri geometrice având semnificații simbolice deosebit de profunde și cuprinzătoare.

„**Pătratul** este una dintre figurile geometrice cel mai frecvent și universal utilizate în limbajul simbolurilor. Numeroase spații sacre (temple, orașe, altare) au forme pătrate.

Deoarece pătratul format din patru laturi egale ține de cruce, dar și de cerc prin faimoasa cvadratură a cercului, deoarece tradiția ne propune un pământ pătrat conținut într-un cerc rotund, deoarece Evangheliile sunt în număr de patru ca și Cavalerii apocalipsului, anotimpurile, punctele cardinale sau, conform tradiției occidentale, elementele (apă, aer, pământ, foc), pătratul e o formă geometrică considerată sacră și magică în lumea întreagă. Simbol al pământului în opoziție cu cerul, el este asociat ideii de stabilitate și perfecțiune. Pătratul magic permite captarea și închiderea într-o reprezentare cifrată a unor puteri supranaturale” (Ibidem).

În linogravura **Arborele Eminescu** centrul compoziției este marcat de o frunză galbenă, tot acolo fiind amplasat și ochiul drept, profilul fiind orientat în sensul mișcării acelor ceasornicului și evoluției soarelui pe cer în arta religioasă și în arta heraldicii, aceasta fiind mișcarea dinspre dreapta spre stânga!..

„**Ochiul** este simbolul percepției intelectuale, atribut universal al oamenilor puternici. Pentru a depăși dualitatea între ochiul drept (cel al viitorului) și ochiul stâng (cel al trecutului) și a dobândi o gândire sintetică, există așa-numita noțiune ochiul al treilea: ochiul simultaneității, ochiul interior, ochiul minții, ochiul înțelepciunii, al clarviziunii” (Dicționarele Lucman).

Suprapunerile și întrepătrunderile elementelor componente cu semnificații simbolice alcătuiesc fondul ideatic, condensat al acestei lucrări, pe care majoritatea spectatorilor îl recepționează intuitiv.

Nu se știe dacă ideile cu semnificații simbolice, care par inepuizabile și se desprind din această lucrare, au apărut la autorul ei conștient sau intuitiv. Literatura de specialitate care tratează problemele legate de ermeneutică, ezoteric, simbolică, existentă din abundență pe piața cărții, nu era ușor de găsit în perioada când Aurel David lucra asupra acestei imagini. Pare-se că autorul a intuit aceste aspecte complexe, inerente actului și procesului creator.

Personalității și operei lui Mihai Eminescu le revine o importanță mesianică pentru neamul românesc. De aceea un rol deosebit în ansamblul imaginii îl are poziția și direcția pe care este orientată fața Poetului, această direcție dinspre dreapta spre stânga (obiectiv) fiind păstrată în toate variantele, cu excepția schiței pentru mozaic.

„*Antiteza Dreapta – Stânga este destul de frecvent reprezentată în lumea întreagă ca o opoziție absolută a unor valori contrare. Această sciziune maniheană nu este totuși valabilă în China unde **yin** (dreapta) și **yang** (stânga) apar mai mult ca termeni complementari, necesari unul altuia pentru a forma un tot (...). În Egipt stânga era considerată partea morții (...) Dreapta și stânga au un rol diferit pentru bărbați și femei. Pentru primii partea dreaptă este benefică, în timp ce pentru femeii stânga este fastă. În Occident, dreapta e direcția spre paradis, valoarea masculină, diurnă, în timp ce stânga este direcția spre infern, valoarea feminină, nocturnă și negativă.*

Stânga servește la reprezentarea trecutului, asupra căruia omul nu mai are nici o putere, iar dreapta – la reprezentarea viitorului, acolo unde mai poate încă interveni. Hristos este așezat în dreapta Domnului, întrucât această parte este rezervată, conform Bibliei, aleșilor în urma judecății de apoi. Conform credințelor populare, a privi la dreapta înseamnă să te uiți în partea cea bună, dar diavolul își marchează victimele la ochiul stâng, iar în ritualurile diabolice semnul crucii se face cu mâna stângă. Partea stângă (...) nocturnă este prin excelență satanică. (...)

*Prezicerile malefice se manifestă totdeauna în partea stângă, care constituie pandantul nefast al unei drepte totdeauna favorabile și de bun augur. Cuvântul **sinistru** provine de la latinescul **sinister**, adică stângă”* (Dicționarele Lucman).

Pornind de la aceste semnificații simbolice, devin și mai evidente prejudiciile cauzate lucrării și autorului ei de către cei ce au preluat-o folosind-o abuziv, modificându-i forma și conținutul, inclusiv prin răsucirea profilului Poetului în direcția opusă, dinspre stânga spre dreapta.

Împlinirea și acțiunea forțelor divine, benefice se efectuează dinspre dreapta spre stânga (obiectiv), dinspre stânga spre dreapta față de poziția spectatorului (adică subiectiv). Dinspre dreapta spre stânga este orientat îngerul care-i aduce vestea Fecioarei Maria că îl va naște pe Mântuitorul. Dinspre dreapta spre stânga (obiectiv) este reprezentat Sfântul Mare Mucenic Gheorghe Purtătorul de biruință în luptă cu balaurul, amplasat în partea stângă (obiectiv) – simbolul forțelor malefice.

În varianta definitivată a linogravurii cu dimensiunile de 48 cm x 46 cm profilul Poetului este supra-dimensionat în raport cu mărimea naturală cu 1 x 2. Profilul domină partea centrală a compoziției, având o mișcare dinamică orientată pe diagonală, autorul reușind aici să exprime rolul mesianic al lui Eminescu prin reprezentarea Poetului ca pe un dar divin, coborând spre pământ din înaltul cerurilor...

Ideea despre esența divină a creatorului raportată la Eminescu i-a preocupat pe mai mulți cercetători, scriitori, artiști plastici, care l-au reprezentat în lucrările lor cu o înfățișare profetică, considerând opera sa ca pe o contribuție esențială la ctitorirea spiritualității românești.

Un exemplu elocvent în acest sens este statuia lui Eminescu amplasată în fața Ateneului Român din București, realizată de Gheorghe D. Anghel. Referitor la această lucrare și la autorul său savantul român Petre Popescu Gogan scrie următoarele: «(...) Gheorghe D. Anghel aparține familiei eroilor tragici, ca și Păciurca – spiritelor de tip eminescian, dar în timp ce Păciurca „portretiza” opera lui Eminescu, proiectând-o în fantastic, în spirit deci, Anghel portretiza mai întâi pe creator (**Din viața unui geniu și Moartea poetului**). El v-a readuce astfel în arta plastică, dar la nivel de geniu, tema martiriului eroului, a supliciului, tema morții violente, ca o condiție a desăvârșirii operei. Prin **Eminescu**, – statuia din fața Ateneului – și Anghel va portretiza creația; transfigurând chipul poetului, hiperionizând, o va spiritualiza, dar dominantă la el rămâne portretul eroului. Iar dacă aceasta i-a reușit, avem pe Hyperion **Departele**. Anghel a scrutat sufletul artistului – fie el artist plastic precum în lucrările **Andreescu, Luchian, Pallady**, ori muzicieni precum în **Enescu**, poeți ca **Baudelaire, Eminescu...**» (Ecouri eminesciene în arta plastică, ediția I, București, Editura „Meridiane”).

Operele de artă autentice au și capacitatea de a-i inspira pe alți autori pentru realizarea unor lucrări noi. În cazul în care acești artiști sunt dotați cu capacități creatoare, în interpretările lor operele abordate capătă valențe noi. Aceste afirmații se referă și la capodopera lui Aurel David **Arborele Eminescu**. De menționat că anumite valori și semnificații artistice noi le-au obținut autorii care au recreat subiectul cu alte modalități tehnice și materiale, recreând subiectul în alte domenii și genuri de artă: metaloplastic (reliefuri pentru medalii, insigne, reliefuri în bronz și ceramică), artă monumental-decorativă (Sgrafitou), broderie, scenografie (fundal de decor teatral, mapă de disc cu înregistrări muzicale, însă cel mai frecvent **Arborele Eminescu** a fost întrebuințat în calitate de copertă de carte, reproduș în formula realizată de către autor sau integrat în alte contexte. Lucrarea a fost preluată datorită semnificației sale pe anteturile mai multor publicații și pe sigilii, precum și în calitate de emblemă a unor instituții, toate aceste acțiuni s-au întreprins fără să se țină cont de legislația referitoare la drepturile de autor.

Un aspect deosebit de grav, regretabil al acestui fenomen constă în faptul că în foarte multe cazuri unii interpreți au denaturat și deteriorat forma lucrării, iar

în consecință – și conținutul acesteia, ajungându-se chiar până la profanare...

Deseori lucrarea a fost folosită fără menționarea numelui autorului.

Linogravura *Arborele Eminescu* a fost reprodusă pe un calendar tirajat într-un număr de 100 000 de exemplare, autorii căruia au redesenat compoziția „scăpând” sau punând intenționat un punct negru pe buza de sus... Imaginea de pe acest afiș a fost preluată și de alți autori care au perpetuat consecințele acestui gest lipsit de bună-cuviință. Inadmisibilă este folosirea lucrării pentru pachetele de țigări Luceafărul, după consumarea cărora ambalajul este aruncat pe jos și călcat în picioare pe toate străzile.

Arborele Eminescu a fost utilizat până și la confecționarea produselor de patiserie, fiindu-mi dat să văd într-o vitrină un tort pe care era desenat cu o cremă maronie *Arborele Eminescu*. Mi-am imaginat cu stupoare cum vor înfige cuțitul și-l vor tăia, apoi îi vor mânca unii nasul, alții urechea, iar alții ochiul!..

Aceste aspecte negative reflectă nivelul de degradare periculoasă în care s-a prăbușit societatea măcinată de vicii, educată în spiritul unei ideologii bazate pe un materialism vulgar.

Referitor la capodopera *Arborele Eminescu* mai există și o controversă care se referă la aspectele negative ale vieții, aruncând o pată neagră asupra artei, procesului creator și relațiilor interumane, această controversă referindu-se la paternitatea asupra ideii și concepției plastice a lucrării, în presa periodică din dreapta și din stânga Prutului au apărut două materiale, unul scris de Ion Maximihin în ziarul „Clopotul” din Botoșani și altul în revista „Atelier”, semnat de Vasile Malanețchi, text preluat de săptămânalul „Glasul Națiunii”. Elaborând prezentul studiu, nu am putut neglija această controversă. Considerăm că articolele respective trebuie reluate aici integral.

Referitor la afirmațiile lui Eugen Rascenco, conform cărora el i-a furnizat lui Aurel David o schiță în care era desenată această imagine, nu dispunem decât de varianta în negru-alb, reprodusă în presa de la Chișinău, autorul afirmând că a mai realizat și alte variante, de dimensiuni mai mari, inclusiv variante policrome.

Gheorghe VRABIE,

Maestru în Arte,

Laureat al Premiului Național

Zăpadă. Iarnă

STRATEGIA SOVIETICĂ ÎN FORMAREA INTELEC- TUALITĂȚII NOI A RSSM ÎN ANII 1944-1951

În perioada pe care încercăm s-o reconstituim pe baza materialelor de arhivă s-au perindat pe scena politică personaje obscure ca F. B. Mediokritskaia, secretar al comitetului orașenesc de partid sau D.G. Tkaci, secretar la C.C. al P.C.M., care-l critica în public pe Vasile Coroban pentru refuzul lui de a recunoaște graiul moldovenesc drept limbă literară, dar și figuri devenite ulterior de rang unional în ierarhia de partid sovietică: L. I. Brejnev, prim-secretar al C.C. al P.C. (bolșevic) din Moldova în anii 1950 -1952 și K.U. Cernenko, din 1948 până în 1956 șef de secție cu probleme de propagandă la C.C. al P.C.(b) M. După ce în 1946 comisariatele norodnice se transformă în ministere, Artiom Markovici Lazarev a fost în anii 1947-1951 ministru al Învățământului. I. L. Mordoveț a fost din 1945 comisar și apoi ministru al Securității din R.S.S.M., responsabil pentru deportări împreună cu ministrul de Interne E. I. Tutușkin. În 1948 s-au desființat județele, prilej pentru a se trimite în raioanele înființate cohorte de „intelectuali” sovietici improvizați. Președintele Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M. în perioada 1941-1951, F. V. Brovko, afirma încă în 1943, la Plenara a III-a a C.C. a P.C.M.: *„Intelligenția ugnana rumânami i naselenie u nas pokornoe: liuboi kolhoznik iz S.S.S.R. mojet naiti liubuiu rabotu.”* (Intelectualitatea a fost izgonită de români și populația este supusă, docilă; orice colhoznik din U.R.S.S. își poate găsi aici de lucru în orice domeniu.”)¹

În 1945, după deportările organizate de sovietici în anul de ocupație 1940-1941 și după refugiarea unei părți din populație prin alte județe ale României în 1944, în Basarabia se crează un vid intelectual. Situația de atunci putea fi rezumată prin versul lui Nicolae Dabija: „Aice, în pusta barbară, când focul va fi să se stingă...” Nu întâmplător, organizația patriotică de rezistență „Armata Neagră”, care lupta pentru zădărnicierea colectivizării și a îndoctrinării comuniste a populației, se mai numea și „Haiducii morții”. Membrii ei – țărani din raioanele Cornești, Chișcăreni și Bravicea – au plătit cu viața împotrivirea față de regimul de ocupație.²

Puterea sovietică a luat imediat măsuri pentru crearea unei noi „clase” de intelectuali, prin intermediul căreia să poată începe procesul de ideologizare a maselor. Învățătorii au fost prima categorie de intelectuali chemată să îndeplinească porunca lui Lenin: „Trebuie să ne făurim un material uman prin intermediul căruia să putem conduce” (управлять).³

Cele 7 instituții superioare din R.S.S.M. înființate în această perioadă aveau următoarele profiluri: Institutul Pedagogic din Chișinău, institute pentru pregătirea învățătorilor la Bălți și Tiraspol, Conservatorul,

Institutul de Medicină, Universitatea de Stat și Institutul Agricol, ultimele 3 fiind subordonate Ministerelor Sănătății și al Învățământului Superior din U.R.S.S.

La 18.XI.1946 Ministerul Învățământului Superior din U.R.S.S. emite ordin ca durata studiilor la universități să fie de 5 ani.

Pentru că învățătorii rămași în sate erau considerați suspecti, fiind educați într-un regim burghez, prima grijă a C.C. al P.C.(b)M a fost să aducă în 1944, în clădirea fostei Facultăți de Teologie, Institutul Pedagogic de la Tiraspol, care devine Institutul Pedagogic din Chișinău. La 5 iulie 1943 acest institut avea 126 de studenți, compoziția etnică fiind mai mult decât grăitoare: 114 evrei, 7 moldoveni (vom utiliza în continuare acest etnonim, conform documentului arhivistic, dar fără a-i atribui alt sens decât de „român” și „limbă română”), doi bulgari, doi polonezi și un rus. Dintre cele 17 cadre didactice, numai două – Gleizer și Șterenberg – aveau grad științific.⁴ La 29 decembrie 1944 directorul Institutului Pedagogic, M. Pavlov, raporta că la anul I, din cei 190 de studenți 152 sunt de gen feminin (52 dintre ele înscrise la Facultatea de Litere). Din numărul total de 384 de studenți la cei 4 ani de studii, 274 erau de gen feminin, compoziția etnică fiind următoarea: 181 ruși (după ce în 1943 veniseră din Transnistria cu un singur rus), 152 evrei, 51 moldoveni. Inspectorii de la C.C. constatau că acești studenți nu au experiența lucrului individual cu cartea, fiind învățați să scrie ce le dictează cadrele didactice pentru a învăța apoi totul pe de rost.⁵

Biblioteca institutului avea un fond inițial de 12000 de volume aduse din Buguruslan după întoarcerea „evacuaților” moldoveni. 5000 de volume din fosta Bibliotecă Centrală din perioada interbelică ajunseseră nu se știe cum tot în această bibliotecă.⁶

În 1948 corpul profesoral al instituției, în frunte cu A. Baranovski, era format din 70 de persoane, dintre care numai un profesor, A. Ablov, era doctor în științe, după ce în 1945 fuseseră 4 doctori și 9 candidați în științe. Jumătate dintre cadrele didactice nu cunoșteau limba română, nici graiul moldovenesc. Institutele de învățători din Tiraspol și Bălți erau în aceeași situație în privința nivelului de pregătire al profesorilor (foști învățători în școli medii) și a bibliotecilor, care conțineau câte 20-30 de mii de cărți, de regulă manuale, despre săli de lectură neputându-se încă vorbi.⁷

Tot în 1944 se înființează și Institutul de Medicină, cu toți cei 5 ani de studii odată, după ce a fost desființat cel care a existat în timpul războiului, fiind concediați profesorii care au funcționat „sub ocupație” și aduși de la Kislovodsk profesori fără grad științific. În arhive se păstrează documente care arată preocuparea Moscovei de a rezolva o problemă semnalată din Chișinău referitor la „profesorii impostori pricopsiți peste noapte cu grade științifice”, cărora în plus li se reproșa aflarea sub ocupație germană la Kislovodsk. Unii dintre cei 21 de profesori și 15 docenți sovietici (profesorii Golub, Furman, Rubașev) din ignoranță ori rea intenție pricuiseră moartea unor oameni ca medici practicieni.⁸

În 1947 la Institutul de Medicină erau deja 150 de cadre didactice: 33 de profesori, 22 de docenți (conferențieri), 95 de lectori superiori. Dintre aceștia

31 absolviseră universitățile din București și Cluj până la 1945. Decanul instituției, profesorul Livov, până la venirea în Moldova lucrase în spitalul din Kremlin al Ministerului Sănătății. Decanul care l-a precedat, Zubkov, a fost concediat pentru comportamentul care sfida moralitatea, dar și după depistarea unor rude de origine germană.⁹

Institutul avea o bogată bibliotecă, celor 1109 studenți (doar 197 moldoveni) revenindu-le 39135 de cărți, dintre care 9285 manuale) și 19323 reviste. Cu toate străduințele, nu exista decât un manual pentru doi studenți în cel mai bun caz, iar chirurgia generală 250 de studenți o învățau din 30 de manuale. Cea mai gravă carență a bibliotecii era însă „lipsa literaturii politice”.

Directorul N. Harauzov semnală în 1948 lipsa acută a apartamentelor pentru profesori și a căminelor pentru studenți. Directorul și alți 10 profesori și-au rezolvat problema ocupând spații destinate unor catedre. Studenților li s-au oferit trei săli de lectură pentru 200 de persoane fiecare.¹⁰

La 1 septembrie 1945 se deschide Institutul Agricol „M. V. Frunze”, cu 4 facultăți: agronomie, vinificație, pomicultură și creșterea vitelor. Corpul profesoral era format din 15 profesori (dintre care 8 doctori în științe) și 20 de docenți (dintre care 16 candidați în științe). O simplă înșiruire a numelor unor profesori – N. Dimo, Kovarski, Dorofeev, Andreev, Aizenberg, Kuljinski, Tupikov, Verderevski ș.a. este suficientă pentru a arăta politica de cadre a sovieticilor.¹¹ Directorul P. P. Gherasimovici raporta în 1948 că doar 96 dintre cei 859 de studenți erau moldoveni. Majoritatea – 530 – erau ruși, 133 ucraineni, 79 evrei, 21 de alte naționalități. Chiar dacă studenții, din cauza lipsei de scaune, erau nevoiți să asculte cursurile în picioare ore întregi, la acest institut era un colectiv profesoral relativ bine pregătit, care se făcea „vinovat” (în fața instructorilor C.C.) că predă după „manuale depășite”, care nu reflectă învățătura lui Miciurin și Lîsenko.¹²

În 1946 I. Grosul și I. Meșceriuk informau pe S. V. Țaranov, secretarul C.C. cu probleme de propagandă, că un mare număr de lăzi cu cărți – 150 – se află în clădirea Institutului Agricol. Cele aproximativ 100 000 de volume erau trimise recent din România de către Comisia Aliată de Control (și spoliere) a României, dar este posibil ca și biblioteca fostei Facultăți de Agronomie înființată în 1936 să fi rămas neevacuată. Din acest fond important de carte a fost solicitată de către rectorul Universității, Leonov, literatură pentru facultățile de istorie, filologie, matematică, biologie.¹³

O parte dintre profesorii instituțiilor nou înființate locuiau în fostul hotel al Mitropoliei Basarabiei, „Suisse” (ocupat azi de biblioteca municipală „B. P. Hasdeu”, o farmacie și un anticariat).

În februarie 1946 sosește la Chișinău Ivan Gr. Leonov, cu misiunea de a organiza Universitatea de Stat. Conform proiectului inițial, ea trebuia să fie fondată pe baza Institutului Pedagogic din Chișinău, dar acesta va fuziona cu Universitatea abia în 1960, pentru ca în 1967 să fie reînființat. Deși proiectul inițial prevedea înființarea a 9 facultăți (fizică, matematică, istorie, geografie, filologie, biologie, chimie, drept, economie, medicină), structura Universității consta în

4 facultăți la 1946: Istorie – Filologie, Fizică – Matematică, Chimie, Biologie – Pedologie. În anul I s-au înscris 34 de moldoveni la 4 facultăți (11,8%).

Viitorul rector al instituției avea, la vârsta de 46 de ani, o biografie marcată de anul 1937 al reperiunilor staliniste. Fusesse arestat și scăpase cu viață, ca și arhiereul Nectarie Grigoriev, trimis în 1948 să conducă eparhia basarabeană, după ce făcuse câțiva ani de pușcărie.

G. Leonov¹⁴ absolvisse pe timpul țarismului Seminarul Pedagogic, iar în 1919 terminase aspirantura la Universitatea din Rostov, unde a fost un timp directorul unui institut pedagogic. Înainte să fie trimis la Chișinău era director adjunct al Școlii Superioare Diplomatice a Comisariatului Norodnic al Afacerilor Externe al U.R.S.S. În 1946, la Chișinău urcă treapta universitară de docent (conferențiar) la catedra de marxism-leninism, fără grad științific. Nu inspira încredere șefului secției propagandă a C.C. al P.C.M. Konstantin U. Cernenko (viitorul secretar general al C.C. al P.C.U.S.), din cauza multelor „greșeli” în promovarea și angajarea cadrelor profesorale. În acei ani devotamentul față de P.C.U.S. conta mai mult decât profesionalismul. Corpul profesoral era alcătuit inițial din 35 de persoane, apoi din 58 de cadre didactice: 3 profesori, 9 docenți, 10 lectori superiori și 13 lectori. K. U. Cernenko, implicat în opera permanentă de epurări ale cadrelor din R.S.S.M., îl critica pe rectorul I. G. Leonov (care va fi eliberat din funcție în 1951, fiind înlocuit cu V. Cepurnov) pentru angajarea profesorului Pilașevski și a fiicei sale, care nu inspirau încredere partidului, ca și profesorii Dașkevici, Starenkov și „naționalistul ucrainean Ohrimenko” sau evreul Kaușanski, absolvent al Universității din Heidelberg, care fusese profesor la Cernăuți, iar Leonov i-a încredințat conducerea catedrei de limbi străine de la Universitatea de Stat din Chișinău.

După ce sunt respinse candidaturile profesorilor Ieremița și Ablov, pe listele celor acceptați, în treapta de conferențieri, apar numele unor oameni ai regimului ca N. Mohov, A. Țulimov și P. Kovegov de la Moscova; I. Meșceriuk și I. Grosul din „pepiniera națională” a Institutului Pedagogic local, I. Kamenetki de la Reazan, V. Tiurin din Mahacikala, I. Tkaciiov din Nalcik și F. Ostașco de la Școala pedagogică din Cahul (comunist ilegalist din perioada interbelică).¹⁵

Universitatea s-a instalat tot în clădirile fostelor școli bisericești din oraș: în clădirea fostului Seminar Teologic de pe str. Gogol, colț cu Pirogov (azi Academia Teologică) au fost cazați 100 de studenți. Cu timpul unitatea militară care transformase biserica seminarului în depozit a eliberat-o, cedând-o universității (acolo s-au amenajat prin ’75 toate cele necesare pentru ca noi, studenții, să facem exerciții de tragere cu „Kalașnikov” în fostul iconostas). O clădire de pe str. Haralampievskiaia, o alta de pe str. Gogol nr. 2, ocupată de Institutul Pedagogic și de Ministerul de Interne și un club de pe str. Livezilor, care se afla pe teritoriul acordat universității au fost revendicate insistent de Leonov în acei ani pentru instituție. Și la Universitate spațiile destinate studiului au fost transformate în apartamente pentru profesori și „aziluri de noapte” pentru studenți.

Despre o sală de sport de 137 m², în care erau cazate 77 de studenți, rectorul Leonov scria în 1947 lui P. S. Buianov, șeful secției „Învățământ superior” din cadrul C.C. al P.C.(b.)M.: „Lipsește lumina electrică, baia, veceul și cantina, foiesc păduchii, excrementele blochează intrarea în clădire, iar studenții gătesc în stradă, la focul rugurilor”.¹⁶

Se afirma la toate conferințele și congresele de partid din acei ani că instituțiile de învățământ superior înființate de sovietici sunt „pepinieri de cadre naționale”. Realitatea era cu totul alta. În 61 de centre raionale și sate din R.S.S.M. în 1948-1949 funcționau 23 de școli medii numite „moldovenești” și 29 de școli medii cu predare în limba rusă. În localitățile cu populație preponderent bulgară sau găgăuză – Taraclia, Ciadâr-Lunga, Congaz, Comrat – s-au deschis școli medii rusești. În Briceni, Tighina, Vertiujeni, Ane-ni, Tiraspol, Zgurița, Romanovca – centre raionale pe atunci – nu existau școli medii „moldovenești”. La Orhei, Florești, Slobozia, Târnovo, Cahul, Bălți, Edineț, Leova, Călărași, Chișinău, Dubăsari, Grigoriopol, Glodeni, Soroca funcționau câte două școli: una rusă și una „moldovenească”.¹⁷

După foametea organizată de sovietici odată cu colhozurile, în 1946-1947, și după deportările din 1940, 1945 și 1949 elementul autohton fusese descurajat și aproape nimic în sate pentru a nu mai avea aspirații în ceea ce privește învățământul superior. Distribuirea discriminativă a școlilor medii din orașele de către ministerul unional al învățământului superior genera o problemă eternă în creșterea cadrelor naționale. În plus moldovenii nu au fost scutiți de plata taxei pentru dreptul la învățământ decât după 1950.

Astfel în anul de învățământ 1947-1948, când instituțiile de învățământ mediu de specialitate și cel superior ale R.S.S.M. aveau un număr de 10070 de studenți, doar 3630 erau moldoveni.¹⁸ Secretarul C.C. al P.C.M. N. Kovali, vorbind despre opera de culturalizare din anii postbelici, afirma la 2.02.1949 că în instituțiile de învățământ superior învață 3950 de studenți, dintre care 700 moldoveni.¹⁹

Z. A. Fediko și N. B. Petrovskaia²⁰, în cartea *Intelighențiia M.S.S.R. (1940-1975)*, afirmă că în 1948 „korennaia naționalinosti” (naționalitatea autohtonă) alcătuia doar 18% din totalul studenților din R.S.S.M., cifra mărindu-se doar până la 26,9% în 1950, când se raporta că 57,3% dintre studenți sunt de gen feminin și că majoritatea zdrobitoare provin din mediul urban. Aceeași sursă ne informează că celelalte republici n-au pregetat să-i „furnizeze” Moldovei candidați de 20 de naționalități, care căzuseră la examenele de admitere în alte instituții de învățământ din U.R.S.S.

Întrucât trimiterea ministerului unional (направление) era suficientă, alogenii nu au avut nevoie uneori nici de acte de absolvire a școlii medii. Documentele arată că primul rector al Universității de Stat, I. G. Leonov a comis această „indulgență” cu vreo 40 de persoane²¹. Nu am înțeles de ce i se reproșa într-un târziu acest lucru, după ce în 1946 i s-a cerut în rapoartele operative numărul persoanelor înscrise fără examen în anul I. Astfel, la 17 septembrie 1946, Leonov raporta că au sosit din Moscova 86 de persoane pentru a fi înscrise la fa-

cultăți, iar puțin mai târziu la această cifră adăuga 76 de persoane trimise din alte instituții superioare, dintre care 38 veniți de la Universitatea de Stat din Moscova. La 5 noiembrie 1946 rectorul Leonov raporta lui S. Țaranov că, deși planul prevedea înscrierea a 270 de studenți la anul I și trecerea absolvenților din anul I ai Institutului Pedagogic în anul II la Universitate, contingentul de studenți s-a mărit considerabil, până la 320 de persoane la anul I și 95 de persoane la anul II, din cauza aflului de tineri veniți din afara republicii la indicația Ministerului Învățământului Superior al U.R.S.S.²² (fond 51, inv. 4, d.330, f.92)

Într-un raport semnat de D. Purgalina, adjunct al prorectorului N. Dimo, se constata că în anul de învățământ 1947-1948 (când numărul studenților moldoveni s-a mărit cu 536 de persoane) au fost înscrși și candidați care căzuseră la examenele de admitere în instituțiile de învățământ din Moscova.²³

În august 1948 rectorul Leonov raporta despre un „aflux de moldoveni” veniți la studii după ce emisarii universității colindaseră prin raioanele unde existau școli medii moldovenești. În acea toamnă au fost 344 de candidați (între care 202 femei) la 250 de locuri oferite, însă numai 69 dintre ei erau moldoveni, iar 63 de alte naționalități din republică. Doar 58 dintre acești 132 de „autohtoni” au devenit studenți, în numărul total de 317 înscrși în anul I.

În 1948 doar 250 de elevi absolveau școli medii moldovenești în timp ce „planul de înscriere” în cele 7 instituții de învățământ superior din R.S.S.M. era de 1200 de persoane.²⁴

Acum ne putem explica venirea masivă, dirijată și nu spontană, a tineretului din Rusia, Ucraina și alte republici „surori” la studii superioare în R.S.S. Moldova.

A existat și o strategie a carierelor intelectuale, în conformitate cu resentimentele leniniste față de „cultura burgheză”. Astfel noua clasă de intelectuali, de fapt o caricatură a intelectualității autentice, nu admtea în sânul ei cele mai vechi categorii de intelectuali – preoții, nobilii, militarii, – considerându-i reacționari. În cartea scrisă de Z. A. Fediko și N. B. Petrovskaia sunt enumerate categoriile de intelectuali crescute în „pepiniera de cadre” sovietice: cei din producție, medicii, artiștii, pedagogii, oamenii de știință, intelectualii din sfera de iluminare culturală (șefi de club, bibliotecari, muzeografi), cei din sfera administrației²⁵.

În scopul reeducării categoriilor de intelectuali rămași de la regimul burghez au fost organizate congrese și conferințe raionale cu agende încărcate în vederea spălării creierilor. Dar și după acest procedeu se dădea preferință elementelor alogene care formau intelectualitatea R.S.S.M. Astfel chiar în sfera artelor, Bogdan Istru raporta în 1948 (când era șef a Direcției Arte de pe lângă Sovietul Miniștrilor) că activau 50 de ruși, 45 de evrei, 42 de moldoveni, 20 de ucraineni, un bulgar, un găgăuz și 8 de alte naționalități²⁶. Doar 37 de persoane dintre aceste cadre, care activaseră în cadrul Conservatorului „Unirea” în perioada interbelică sau veniseră după război în R.S.S.M., aveau studii superioare în domeniu, doar 3 erau docenți, fără grad științific. În 1947 directorul Conservatorului, P. Aravin, raporta că o parte din cei 87 de profesori angajați au

absolvit Conservatorul la București, Milano, Geneva, Viena sau Paris. Dintre aceștia, 33 erau ruși, 32 evrei, 11 ucraineni și 11 moldoveni. În arhive se păstrează stenogramele unor lungi ședințe de constatare a plagiatului unor compozitori moldoveni (E.Coca, Ș. Neaga, D. Gherșfeld, C. Zlatov, Gh. Borș), care „poluau” repertoriul corurilor din Basarabia cu cântece românești, prelucrate după T. Brediceanu, D.Chiriac, C. Baciș și alți compozitori din România. În scopul deromânizării învățământului muzical, se preconiza pregătirea tineretului pentru Conservator în noile școli muzicale înființate la Chișinău, Tiraspol și Bender.²⁷

La 1 decembrie 1947, Conservatorul avea 159 de studenți, dintre care 55 ruși, 52 evrei, 20 moldoveni, 16 ucraineni și 6 de alte naționalități. Cei mai mulți erau înscriși la Facultatea de Canto (64 de vocaliști). Durata studiilor era de 5 ani. Conservatorul era amplasat într-o clădire cu două etaje de pe str. Pirogov, nr. 89, unde multe camere le ocupau profesorii care nu aveau apartamente. Lipsa cu desăvârșire literatura muzicală tipărită, iar ignoranța studenților în materie de istorie a culturii muzicale era deseori constatată.

Consecința politicii de cadre a C.C. al P.C.(b)M. în această perioadă a fost izbucnirea conflictelor în colectivele respectivelor instituții. Astfel directorul Institutului pentru Pregătirea Învățătorilor din Bălți, G. A. Taratin, semnalează C.C.-ului manifestări de naționalism local încurajate de adjunctul său, Cristea, care-i întreba pe tinerii studenți sau absolvenți ai Institutului Pedagogic din Chișinău trimiși să predea la Institutul din Bălți: „Ce căutați voi, rușilor în Moldova?” Taratin se simte atât de ferm instalat în funcție, încât îndrăznește să-l părăsească la C.C. pe șeful secției „instituții superioare” din Ministerul Învățământului, Dobândă, că ar fi instigatorul conflictelor dintre profesorii ruși și moldoveni²⁸.

În același timp, la Institutul pentru Pregătirea Învățătorilor de la Tiraspol se constata cu luciditate că nivelul de predare este ca într-o școală medie, iar conflictele dintre profesori se țin lanț.²⁹

Paradoxul este că, în această penurie de cadre, obsesia partidului este nu pregătirea profesională a cadrelor didactice, ci aderența lor la partid. La Universitate, din cei 70 de profesori numai 23 sunt membri de partid, iar 17 dintre ei și-au făcut studiile în „universități burgheze”. Mai mult: printre studenți, unii se lăudau cu cunoașterea excelentă a limbilor latină și franceză, învățate în gimnaziile românești. Sigur că organizația de partid, formată preponderent din studenți (65 de persoane) avea în vedere ca nivelul de cultură „norodnică” al studenților fii de muncitori și țărani întorși de pe front să covârșască pe cel al „burghezilor”.

După ce în 1946 Universitatea își începuse activitatea fără bibliotecă (avea doar 100 de volume), Ministerul Instituțiilor Superioare de Învățământ din U.R.S.S. acordă în 1948 Universității o subvenție de 200000 de ruble, dintre care 150 de mii pentru bibliotecă. Astfel, fondul de carte număra 50000 de volume (inclusiv manuale)³⁰, cărți cumpărate, iar o parte oferite de universitățile din U.R.S.S. Pentru multe discipline lipseau manualele. Docentul M. P. Starenkov deținea o bibliotecă particulară, despre care scrisori

anonime semnalau la Comitetul Central „că ar conține cărți scrise de dușmani ai poporului care sunt împrumutate unor studenți”. Starenkov era considerat suspect pentru că vorbea deseori în fața studenților despre poetul nedreptățit și ignorat Esenin, care s-ar fi sinucis din cauza puterii sovietice. Era bănuț și de aderență la „grupul buhariniștilor”.³¹

Cum se obișnuia, ziarele „Moldova socialistă” și „Tineretul Moldovei” publicau articole defăimătoare la adresa persoanelor sau instituțiilor care intrau în atenția C.C.-ului. Docentul Starenkov, care venise la Universitatea din Chișinău în septembrie 1947, după ani de muncă la Institutul Pedagogic și la Institutul de Literatură al Academiei din Moscova, este vizat cel mai des de C.C. La Universitatea din Chișinău ocupă funcția de șef al catedrei de literatură rusă. Ca și la Moscova, continuă să fie bănuț că e apolitic și că nu recunoaște valoarea literaturii sovietice. În listele de literatură recomandate studenților pentru lectură, cele mai recente opere erau cele publicate înainte de 1936. Respecta opiniile cercetătorilor literari și ale folcloriștilor din Occident, contracara tendința puterii de a-i împotmoli pe studenți prin activitate obștească, afirmând primatul muncii științifice pentru creșterea cadrelor. În consecință, după ce studenta Voloșina l-a turnat sistematic la C.C., o comisie formată din Kovcegov, Mohov și Vartapetova (chiar și în documentele oficiale din acei ani sunt trecute deseori doar numele de familie) ia decizia de a-l concedia, pe motiv că nu este capabil să educe adevărați intelectuali de tip sovietic. Sunt promovați colegi de-ai lui mai supuși, ca M. Bâk, deși chiar membrii comisiei constatau că acesta predă superficial istoria literaturii tuturor popoarelor și tuturor timpurilor. Cel mai mare păcat era considerat însă „obiectivismul, apolitismul, inactivitatea în domeniul politizării studenților și preferința pentru disciplinele ori subiectele de discuție, care au tangență cu metafizica”.³²

Decanul Facultății de Istorie și Filologie, A. Simonov, și suplinitorul lui, Pustinnikova, cereau de la lectorul superior (старший преподаватель) L. Șteiman mai multă agresivitate politică și mai puține citate.

Reconstituind atmosfera din sălile de studii, conform rapoartelor unor comisii, ne putem imagina o zi de lucru în Universitatea de Stat din Chișinău, la câțiva ani după înființarea instituției.³³ (Una din comisii era formată din candidatul în științe istorice Trapeznikov și membrii Malinski, Paukova, Kutovoi, Nikiforov, Kricenko, Kulakov). Într-o sală de studii murdară și friguroasă profesorul și studenții îmbrăcați în paltoane încep „lecția”, iar reprezentantul C.C. începe să stenografeze în limba rusă, care este de regulă și limba de predare. Profesorul nu știe pe nume nici pe un student – în fața lui este o masă amorfă cu care nu leagă nici un dialog. Nimeni nu ia note și chiar profesorul nu anunță tema pe care o va aborda pentru că nu se ghidează de un program. De regulă studenții nu au nici manuale, nici hârtie și toc pentru conspectare, uneori nici scaune pentru toți cei prezenți. Nu se organizează consultații pentru studenți. Chiar seminarul însemna în acei ani citirea referatelor (*doklad*) timp de două ore, fără discuții. Dacă cineva dintre autorii „docladelor” comite greșeli, profesorul nu-l corectează. Răspunsuri monosilabice:

da ori nu. Apar totuși nume de studenți ai Facultății de Istorie și Filologie în rapoartele adresate C.C.: Serebrenkova, Mocealova, Ciubarev, Krocek, Serviver, Kalitina, Momenkova, Paucenko, Roițan, Lisețkii, Galenkin, Cernășev, Kozin. Nici un nume românesc.

Comisiile trimise cu scopul stenografierii lecțiilor la Universitate nu erau agreate de profesori, care se simțeau spionați și pândiți de pericolul etichetărilor („dușmani ai poporului”, reacționari etc.). Astfel instructorul K.K. Medvedev raporta în 25.X. '48 că decanul Facultății de Istorie și Filologie Simonov protestează în legătură cu prea desele controale.

Și directorul Institutului Pedagogic din Chișinău, A. Baranovski, raporta Ministrului Învățământului Artiomi Lazarev că nu poate îndeplini planul de ore stenografiate din cauza protestelor profesorilor Gozun (decan), Korolev și Kiricenکو de la Facultatea de Istorie. Ostilitatea acestora era interpretată de Baranovskii drept „sabotaj”, care trebuie pedepsit³⁴.

La 4.VII.1948 instructorii K.K. Aksenov și Iliashenko raportau despre controalele făcute la Institutul Pedagogic din Chișinău după publicarea în „Советская Молдавия” din 11.V.1948 a articolului „O lecție uitată”, în care se semnală că în acea instituție nici decanii n-aveau grad științific, iar studenții sunt obligați să susțină examene de stat la obiecte pentru care nu s-au citit cursuri.³⁵ Din cauza că nu existau specialiști și manuale, ani la rând nu fuseseră incluse în programe cursurile de gramatică comparată ruso-moldovenească, folclor, istorie a literaturii clasice și vechi moldovenești. Întrucât din cele 350 de ore rezervate obiectului *literatura moldovenească* s-au predat doar 40 de ore de *literatură moldovenească sovietică* (ce autori erau selectați? probabil din R.A.S.S.M.), la examen s-au cerut cunoștințe în materie de literatură rusă, care s-a predat pentru împlinirea planului de ore (210 ore). În urma verificărilor la fața locului, N. A. Mohov a confirmat că decanul Patrîn nu are diplomă de absolvire a unei instituții superioare de învățământ și a fost prizonier la nemți. A fost înălțurat, dar nu pentru că n-a fost capabil să găsească profesori pentru obiectele enumerate (în timp ce acestea se predau la Universitate), sau pentru nivelul de pregătire al studenților *moldovenești*, catastrofal din punct de vedere politic și teoretic. Examenul de *literatură moldovenească* s-a susținut în baza a 13 bilete și totuși nimeni nu a știut măcar o poezie în *limba moldovenească*, studenții filologi fiind învățați să repovestească operele prozatorilor sovietici ruși. Nici nu era de mirare, odată ce profesorii lor „nu cunoșteau literatura moldovenească” și nu aveau grade științifice. Nu existau spații pentru bibliotecă, sală de lectură, întrucât acestea erau transformate în locuință pentru intendentul instituției, Kogan. 27 dintre profesori erau absolvenți ai institutului, cei care rămăseseră în Chișinău în timpul războiului (4 persoane), fiind considerați „colaboraționiști”.

Nu existau posibilități de asigurare cu apartamente a profesorilor verificați ca A. Ablov, Kurceatov, M. Pavlov ș. a.³⁶ Anton Ablov, originar din Cetatea Albă, chimist cu renume mondial, era suspectat în acei ani pentru simplul motiv că-și făcuse studiile în România și activase din 1931 în cadrul Institutului

de Chimie și Tehnologie din Iași. Din acest motiv Ministerul Învățământului Superior al U.R.S.S., în subordinea căruia se afla Universitatea din Chișinău (i se refuzase denumirea de Universitatea din Moldova) respinge candidatura profesorului A. Ablov la postul de prorector, pe care-l ocupase din august până în octombrie 1946, când s-a înființat instituția. Profesorul Nicolae Dimo, originar din Orhei, savant cu merite în organizarea Universității din Tașkent (i se refuzase denumirea de Universitatea din Uzbekistan), este trimis în 1945 în Chișinău, unde a fost șef de catedră la Institutul Agricol, iar din 1946, timp de doi ani, a fost prorector pentru știință și învățământ la Universitate. În anii următori (1948-1953) funcția respectivă au exercitat-o numai persoane de origine rusă: M. Savcenko, N. Popov, I. Loktev, A. Malikov³⁷.

Revenind la controalele făcute la Institutul Pedagogic din Chișinău după publicarea articolului din „Советская Молдавия”, șefa catedrei de marxism-leninism Slutkaia avea impertinența să protesteze împotriva ziaristului care criticase „cea mai veche și singura instituție din Moldova, care pregătește cadre naționale prin predarea majorității disciplinelor în limba moldovenească”.

Dorind să mă informez asupra cauzelor lipsei atât de acute de cadre profesionale în instituțiile de învățământ din R.S.S.M. în primul deceniu de după război, am cercetat o informație privitor la aspiranții (doctoranzi) și profesorii cu grade științifice originari din această provincie și aflați în activitate în alte orașe decât Chișinău.³⁸ Astfel în 1948 Ion Eremită, doctor în științe filologice predă la Institutul Pedagogic din Cicalov, Andrei M. Borșci, candidat în științe filologice, după ce terminase aspirantura la A. Ș. a U.R.S.S. a plecat să lucreze la Kiev, ca și Sava Ceavdarov, profesor, doctor în științe pedagogice, care se afla la Academia din Ucraina. Nicanor Rusu, doctor în filologie (limbi române), repatriat, lucra într-o școală medie din raionul Otaci, pedepsit fiind pentru faptul că absolvise Universitatea din Iași și-și susținuse teza de doctorat la o universitate din Roma.

În 1948 Ministerul Învățământului Superior de la Moscova recomanda pentru a fi angajate la instituțiile superioare de învățământ din Chișinău persoane care nu aveau competența să lucreze decât la „tinerele” catedre de marxism-leninism. Astfel A. N. Smolkovski venea de la Novosibirsk pe banii ministrului la Institutul Pedagogic, dar, din motive de sănătate (avea tuberculoză), nu putea să lucreze, deși ocupa o cameră în căminul instituției. Al. Gudzei fusese trimis pentru a predă istoria la același institut, dar nu putea demonstra prin acte de studii că a absolvit facultatea de la Leningrad. V. A. Hriunova, absolventă a Universității din Moscova, venea de la Vilnius și nu găsea un loc vacant la Institutul de Medicină, care a fost nevoit să-i restituie banii de drum, după care Chișinăul a fost obligat să-i găsească totuși de lucru la Universitate în funcția de adjunct al rectorului pentru învățământ sau la Institutul Pedagogic în calitate de secretar al organizației de partid³⁹.

Un real ajutor în pregătirea cadrelor universitare din R.S.S.M. au acordat în acea perioadă filologii-

romaniști din Leningrad: acad. V. F. Șismariov de la Institutul Limbii și al Gândirii „N. I. Marr” și dr. R. A. Budagov, profesor la Universitatea „Jdanov”. A. Evdoșenko în 1949, G.D. Mihalci, S. B. Bernștein (și Anatol Ciobanu în deceniul următor) și-au pregătit tezele de doctorat sub conducerea acestor prestigioase personalități. În 1949 ei au fost invitați la Chișinău să participe la sărbătorirea a 25 de ani de la formarea R.S.S.M. (de ce nu R.A.S.S.M.), când s-a inaugurat monumentul lui Lenin din fața clădirii Guvernului.⁴⁰

Conform informației găsite în dosarul 188, inv. 7, tinerii din Moldova au urmat trasee previzibile în formarea lor intelectuală⁴¹: N. G. Corlăteanu și I. D. Ceban și-au ales profesori și lingviști din Ucraina – L. A. Bulakovski de la Academia de Științe și I. C. Beloded – pentru a-și definitiva pregătirea tezelor de doctorat. F. A. Grecul și E. M. Russev au fost pregătiți de dr. în istorie Cerep de la Moscova. Tot la Moscova, în cadrul Institutului de Lingvistică și Civilizația Scrisului la Popoarele U.R.S.S., și-au pregătit și susținut tezele de doctorat I. Varticean, F. I. Cojuhari și Ion Mocreac, ultimul fiind unul dintre primii doctori în filologie din R.S.S.M. și mai târziu decan al Facultății de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1967-1975).

Absolvenți ai Institutului Pedagogic din Chișinău, Mihai Todică, Daniil Onilov, Isai Șpira și-au pregătit tezele de doctorat sub conducerea specialiștilor de la Institutul de Geografie al A.Ș. din U.R.S.S. (Moscova).

Unii absolvenți ai Universităților din Iași și București au reușit să-și susțină doctoratul la Universitatea din Odesa (Cleopatra M. Vnorovskaia – în 1950). Odesa, prin universitatea ei, a pregătit câțiva doctori în istorie, pedagogie, matematică și psihologie: I. A. Șlaen, O. Coifman, Andrus, D. Rașkovski, A. Ș. Stendenkin, A. Nirka. M. B. Itkis și A. Repida se pare că și-au luat doctoratul la Lenindgrad.

Timofei Crăciun a făcut studii aprofundate în pedagogia lui Makarenko la Kiev, iar P. I. Crăciun a studiat botanica la Harkov.

Matematicianul V. Andronakevici este pregătit la Universitatea din Moscova, ca și I. C. Parno și I. E. Volkov, iar A. N. Glivici – la Kiev.

Conform raportului alcătuit de E. Racikova, șefa secției „Știință și instituții superioare” la C.C. al P.C.M., între cadrele cu pregătire superioară în toate domeniile de activitate din R.S.S.M., în 1951 erau 106 moldoveni din 656 de persoane.⁴²

a) În Universitatea de Stat: din 130 de profesori doar 18 erau moldoveni, iar din 13 aspiranți – doar 6 moldoveni.

b) La Institutul de Medicină: din 128 de profesori – 8 moldoveni, nici un aspirant moldovean din cei 6.

c) La Institutul Pedagogic: din 99 de profesori – 30 moldoveni, din 16 aspiranți – 12 moldoveni.

Din cei 106 numai unul era doctor în științe (din 39) și 18 – docenți, candidați în științe (din 151). Tot în acel raport se semnală că în colectivele de profesori s-au menținut și după epurări cadre care nu inspiră încredere pentru că rămăseseră în timpul războiului pe teritoriul „ocupat”.

De menționat că în 1948, Kulakov, instructor din secția cadre a C.C. raporta că s-au operat următoarele schimbări în politica de cadre a Institutului Pedagogic din Chișinău⁴³:

„Din cei 4 profesori de la catedra de limbă moldovenească a fost concediată I. Sklearevskaia, absolventă a Institutului Pedagogic din Chișinău, pe motiv că soțul a fost „represat”, iar ea s-a aflat în Soroca și nu s-a evacuat în Rusia în timpul războiului”. Ceilalți 3 profesori rămași la catedră – Stepanida Melinițkaia, Ecaterina Budak și Avram Penzul, ultimul suplinind pe decan, erau absolvenți ai Institutului Pedagogic din Tiraspol și treceau drept moldoveni, dar nu erau de fapt decât ucraineni și evrei cu proveniență socială „sănătoasă”.

Dintre cei 6 profesori de la catedra de literatură rusă se propunea excluderea celor 2 de origine nerusă: Lev Abramovici Caț (Cezza), absolvent al Universității din Iași, profesor de literatura universală, și Vadim Rugin(ă), absolvent al Universității din Saratov, profesor de literatură contemporană. Din cei 5 profesori de la catedra de limbă rusă doar șeful provizoriu Al. Patrin era propus pentru concediere, pentru că în timpul războiului căzuse prizonier.

Dintre cei 5 profesori de la catedra de limbă străine urmau a fi concediate persoanele care absolviseră facultatea în România: Rodica Popovici-Alperina (Universitatea din Iași), Natalia Zlatova (Universitatea din Iași, în 1924), Matel Goihman (Academia de Finanțe din București, în 1931). Doar doi profesori rămăneau: Ilia Davidovici Duhovnăi, absolvent al Institutului de Finanțe din Viena în 1929 și Evdokia Kraișina, care absolviseră în 1944 Institutul Pedagogic din Irkutsk și nu avea experiență pedagogică.

Același tablou și la catedra de geografie fizică: din cei 4 profesori sunt scoși din învățământ cei care și-au făcut studiile în România: Zinaida Suhova, rusoaică, absolventă a Universității din București în 1929 și Al. Caraghiaur, absolventă a Universității din Cluj-Napoca în 1927, dar și Stepan Grosu, care deși făcuse studii la Universitatea din Peterburg avea un nivel de pregătire politică „necorespunzător”, presupunându-se că era influențat de rudele sale dintre clerici.

Șeful catedrei de matematică, Gleizer Gherș, candidat în științe, cu studii făcute la Viena, Padova și Roma, urma să fie destituit pe motiv că nu inspira încredere din punct de vedere politic, în timp ce colegul său Abram Șterental, deși absolviseră facultăți în Iași și Viena inspira mai multă încredere, ca și cei doi profesori copti la Institutul Pedagogic din Tiraspol. Și Alex Glivici, absolvent al Universității din Cluj „nu corespundea”. De ce? Nu se precizează.

Nici la Universitate prezența autohtonilor nu era mai masivă: o singură persoană de origine română era șef de catedră (N. G. Corlăteanu), dar nici un decan, nici o persoană din administrație, ca și la Institutul de Medicină, unde nici unul din cei 33 de șefi de catedră nu era român.⁴⁴

Să vedem dacă aceste instituții pregăteau cel puțin pentru viitor cadre naționale. Confruntând rapoartele din 1950 și 1951 prezentate de instructorii C.C. al P.C.M. am constatat următoarea situație.⁴⁵ În perioada 1947-1950:

Institutul Pedagogic din Chișinău a fost absolvit de 111 moldoveni;

Institutul Pedagogic din Tiraspol – de 315 moldoveni;

Institutul Pedagogic din Bălți – de 180 moldoveni;

Universitatea de Stat din Chișinău – de 65 moldoveni (la fila 29) și 3 (la fila 33). Din cauza informațiilor contradictorii nu putem cunoaște deocamdată cifra exactă;

Institutul de Medicină – de 35 moldoveni;

Institutul Agricol – de 60 moldoveni;

Conservatorul – de 3 moldoveni.

Din 1950, când moldovenii sunt scutiți de plata taxelor pentru dreptul la învățământ se mărește și numărul lor în instituțiile de învățământ superior din Chișinău.⁴⁶ La Universitate, în anul de învățământ 1950-1951, erau 1440 de studenți, dintre care 652 ruși, 161 ucraineni, 312 evrei, 279 moldoveni, 12 bulgari. Dintre cei 279 de moldoveni, 84 erau studenți la filologia moldovenească, 7 la filologia rusă, 36 la istorie, 39 la fizică și matematică, 26 la chimie, 29 la geologie, 26 la științe naturale și 22 la biologie.

Institutul Pedagogic din Chișinău avea în același an de învățământ (1950-1951) 785 de studenți dintre care 332 moldoveni, 191 evrei, 164 ruși, 66 ucraineni, 22 bulgari.

La Institutul de Medicină din 1023 de studenți 280 erau ruși, 278 evrei, 240 moldoveni, 220 ucraineni, un bulgar.

La Institutul Agricol în același an, din 1013 studenți 475 erau ruși, 264 ucraineni, 124 evrei, 118 moldoveni, 19 bulgari.

Limba de predare în toate aceste instituții era indiscutabil rusa și, la unele discipline în facultățile de filologie, graiul moldovenesc în variantă transnistreană.

În concluzie:

După 1945 se constată impunerea bruscă a Chișinăului ca centru universitar. Numărul prea mare de instituții superioare deschise în primii ani de după război, în condițiile depopulării prin deportare și foamete, precum și a insuficienței de școli medii, a justificat înscrierea la facultăți a tineretului din alte republici ale U.R.S.S. Elementul alogen deținea ponderea cea mai mare și în numărul total al cadrelor didactice. Cea mai grea consecință a acestei politici de cadre, ce a dus la imigrarea masivă a elementului de origine slavă în R.S.S.M., a fost schimbarea treptată a echilibrului demografic în defavoarea autohtonilor.

Teza imigranților, conform căreia „specialiștii ruși de prestigiu au salvat Basarabia în timpuri grele” este falsă, întrucât atât cadrele didactice, cât și studenții alogeni nu corespundeau exigențelor universitare. Stabilirea lor în R.S.S.M. a avut un caracter de invazie dirijată de Ministerul Învățământului Superior al U.R.S.S. și de Ministerul Învățământului din R.S.S.M., în timp ce autohtonii erau obligați să plătească taxă pentru dreptul la învățământ. În sistemul ministerului de profil din R.S.S.M. în 1948 activau doar 16 moldoveni față de 50 de alogeni. De remarcat că în nomenclatura acestui minister erau incluși în primul rând inspectorii școlari, directorii școlilor medii și ai caselor de copii,

contabilii instituțiilor superioare ș.a., pe când cadrele didactice universitare erau ținute în rezervă, din cauza slabei lor aderențe la politica P.C.U.S.⁴⁷

Bătălia pentru păstrarea identității naționale era imposibil de imaginat după distrugerea vechii elite intelectuale. Cu toate că au rămas ori s-au repatriat destule forțe intelectuale capabile să ridice prestigiul noilor instituții superioare din R.S.S.M., acestea au fost epurate, marginalizate sau ținute în funcții subalterne, chiar dacă erau de etnie rusă. Dintre studenții eminenți români au fost reținuți pentru o carieră universitară doar cei care aveau o proveniență socială „sănătoasă”, de preferință din arealul transnistrean.

Școala superioară din R.S.S.M. a servit în această perioadă interesele comuniste de formare a noii intelectualități laicizate, ideologizate în spirit anti-românesc și aservite puterii ocupantului.

NOTE:

1. Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Moldova (în continuare A.O.S.P.M.), fond 51, inv. 1, dosar 157, filele 10-13.
2. Postică, E., Armata Neagră – organizație patriotică de rezistență sau „bandă teroristă antisovietică”, în rev. Destin românesc, Chișinău-București, nr. 4, 1996, p. 67.
3. Федько, З. А., Петровская, Н. Б., Интеллигенция М.С.С.Р. (1940-1975), Кишинев, Изд. Штиинца, 1979, p. 24.
4. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 2, d. 144, filele 6-22.
5. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 2, d. 150, filele 19-21
6. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 317, f. 25
7. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 5, d. 318, f. 32
8. Ibidem, f. 33
9. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 204, f. 22
10. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 317, f. 59
11. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 10, d. 279, filele 1-15, 52, 57
12. A.O.S.P.M., fond 51,
13. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 188, f. 91
14. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 104, f. 62
15. Ibidem, filele 56-61
16. Федько, З. А., op. cit., pp. 19-22
17. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 10, d. 279, f. 57
18. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 4, d. 330, filele 69-70
19. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 317, f. 34
20. Ibidem, f. 33
21. Федько, З. А., op. cit., p. 34
22. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 204, f. 88
23. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 5, d. 318, f. 1
24. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 314, filele 101-102
25. Ibidem, filele 116-124
26. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 317, f. 35
27. Ibidem
28. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 314, filele 3, 10
29. Ibidem, filele 40, 56
30. Ibidem, f. 89
31. Ibidem, filele 62-68
32. Ibidem, f. 82
33. Cosma, V., Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996), Chișinău, 1996, p. 36-44
34. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 205, f. 39
35. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 188, filele 39, 141
36. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 8, d. 89, f. 149
37. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 188, filele 1-2
38. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 10, d. 278, f. 67
39. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 315, filele 20-33
40. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 10, d. 278, f. 33
41. Ibidem, f. 29-30
42. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 10, d. 279, filele 37, 146
43. A.O.S.P.M., fond 51, inv. 7, d. 205, f. 8.

Nina NEGRU

„ARHIVELE BASARABIEI”: ISTORIA ÎN DOCUMENTE

(Selectate de L.T. Boga)

Compartimentul de documente istorice al revistei „Arhivele Basarabiei” este unul dintre cele mai valoroase, cuprinzând circa o sută de diviziuni: scrisori, declarații, acte, articole, studii, recenzii cronice, toate constituind o sursă informativă de o reală valoare pentru cunoașterea istoriei ținutului românesc dintre Prut și Nistru. Fondatorii revistei C. Tomescu și T. Bulat au purces la realizarea programului publicației începând de la cronici. Primul studiu semnat de profesorul și editorul T.G. Bulat poartă un titlu semnificativ „Basarabia după cronicarul Grigore Ureche” („A.B.”, nr. 1, 1929, p. 1-14). Autorul din capul locului explică de ce l-a ales anume pe acest cronicar, constatând, că „Basarabia, cu cetățile, cu apele și oamenii săi războinici” (P. 2) își află în cronică un loc însemnat, precum și din motivul „că lucrarea are înfățișarea unei opere de sinteză” și că autorul a cunoscut și a utilizat cronicile existente mai vechi. În continuare T.G. Bulat expune concis căile de luptă ale domnitorilor moldoveni „de la descălecat până în zilele lui „Aron Vodă cel cumplit” pentru „Moldova răsăriteană, dintre Prut și Nistru” (P. 2), arătând concomitent succesele și insuccesele acestora. Astfel, biziindu-se pe Gr. Ureche, Toma Bulat demonstrează cum „Alexandru cel Bun (1400-1432) marele organizator al Moldovei” se tocmea cu țara leșească și căzăcească, cum „In domnia slăbănogilor și neînțălegătorilor săi fii, Moldova se împărțea în două: sudul fiind luat de Ștefan, iar partea de nord, de Iliaș Vodă” (1443), cum în 1445 (6957) Petru Vodă a dat Cetatea Chilia Ungurilor, cum „în lupta de la Crasna din 6 septembrie 1450, dată în Pădurea Vasluiului, Polonii fură învinși pentru prima oară de Moldoveni” (P. 3), cum Ștefan Vodă la 1465 cucerește cetatea Chilia, pierdută de Petru Aron, iar mai apoi „își stabilea stăpânirea... și în Cetatea Albă”, lăsând „pre Isaia și pre Buțea Părcălab, ca să le grijească; eară Ștefan Vodă s-au întors la scaunul său, la Suceava” (P. 4). Cu amănunte sunt descrise luptele lui Ștefan Vodă cu năvălitorii turci de la 1466 (6978), unde dușmanul suferise o rușinoasă înfrângere, cât și cu cazacii la Grumăzești, pe Răut, în care aceștia fusesse goniți spre Nistru unde mulți s-au înecat. Printre ei a fost și polcovnicul Jura, numele căruia a rămas să-i poarte locul respectiv – Vadul Jurăi. Sunt înregistrate și alte bătălii: cea a lui Bogdan, feciorul lui Ștefan Vodă. El a scăpat tătării în țară, care, în frunte cu Bet Gerei Sultan, feciorul Hanului, la 1508 au prădat țara „de la Orhei până la Dorohoi și pe Prut mai sus, de au făcut multă robie și plen” (P. 6). Ceva mai târziu 7026 (1514) au trecut Nistrul Albu Sultan cu tătării de la Perekop, au ajuns până la Serbanca, mai sus de Ștefănești unde au prădat locuitorii. Tot așa au ajuns ei la Prut, unde mulți au fost înecați, o altă parte s-au înglodat în Cihur, iar unii au

fost prinși (Tomiș și Bicaz) de către Ștefan Vodă cel tânăr (fiul lui Bogdan). Au scăpat doar sultanul cu puțini supuși ai săi. Ștefan Voievod (Ștefăniță), datorită „firii sale” și-a găsit moartea de timpuriu, pe pământul Basarabiei, la 7035 (1527), în cetatea Hotinului, fiind înmormântat cu cinste în mănăstirea Putna. Însă a reușit să lase cuvânt, „de se va săvârși să nu puie pre altul la domnie ci pre Petru Măjearul, ce l-a poreclit Rareș, după numele muerii ce au fost după alt bărbat, târgoveț din Hârlău și l-au chemat Rareș” (P. 7). Autorul studiului, T. Bulat, aduce, în continuare, diverse informații despre domnia lui Petru Rareș despre Alexandru Lăpușneanu, care, gonit din domnie, luase drumul spre Chilia, fiind ucis la Sipotenii pe râul Bâcu; despre Ștefan Tomșa, Bogdan Lăpușneanu, Ioan Vodă Armeanul ș.a., despre arderea Tighinei și Cetății Albe etc. În paragrafe aparte și cu diverse amănunte mărturisește autorul despre „Al patrulea război, când s-a bătut Ion Vodă cu turcii la Cahul” (P. 9-11); cât și „De moartea lui Ion Vodă 7082, iunie” (P. 11-14), în ultimul aducând știri uluitoare din anii de domnie a lui Aron Vodă, numit Tiranul (1591-1592-1595), împotriva căruia se răsculară orheienii și sorocenii, aducând în domnie pe unul dintre ai lor (1592) fiind botezat Ionașco și Bogdan Vodă.

Am zăbovit la studiul prof. T. Bulat cu intenția de a-i ghici, împreună cu potențialii cititori, intențiile autorului și editorului revistei de a ne cunoaște cu istoria ținutului numit de către cronicar „Moldova răsăriteană dintre Prut și Nistru” (P. 2), iar de către ruși – Basarabia. De a ne cunoaște deci patria noastră din cele mai îndepărtate timpuri și, concomitent, de a prezenta, de a ne aduce noi și noi argumente (documente) întru confirmarea apartenenței teritoriilor acestea anume poporului nostru și, în fine, de a-și îndemna confrății săi (de cercetări istorice) „să se reconstruiască înfățișarea dreaptă a Basarabiei noastre prin scrierea unei adevărate istorii a acestui pământ. O istorie ce să îndrepte erorile aspre ale nepriceperii atâtor” (Bezviconi, Gh., Din trecutul nostru, 1934, nr. 13-14, p. 7).

Relatăm că ideea scrisului unei adevărate istorii a Basarabiei în revista editorilor T. Bulat și C. Tomescu nu este fixată. Ea a fost declarată, după cum am văzut, de către Gh. Bezviconi ceva mai târziu. Și documentele adunate în paginile revistei nu declară acest gând. El se desprinde din conținutul lor, din numele de familie ale semnatărilor, din denumirile satelor, comunelor, mănăstirilor etc., din ocupațiile populației etc.

Chiar dacă cele mai multe materiale sunt semnate de editorii revistei aflăm aici și documente selectate de alți autori: L.T. Boga, Emil Gane, Paul Mihailovici etc. Fiecare prezintă documente din diferite epoci (secole). De aceea expunerea materialului în capitolul dat ne-am decis s-o facem nu doar după autorii documentelor prezentate la redacție, ci și după epoci (secole), însă fără a păstra ordinea strict cronologică, în cadrul fiecărui secol.

Așadar, primul document care se referă la istoria noastră din jurul anilor 1000 este înregistrat de unul din fondatorii revistei, de Toma Bulat și intitulat „Un pasagiu puțin cunoscut din cronografia lui Psellos” („A.B.”, 1929, nr. 2, p. 77-80) și constituie noua ediție a lucrării istoricului bizantin Mihail Psellos, îngrijită de Emile Renauld, în care găsim câteva

capitole referitoare la istoria noastră. Este vorba de Pecenegii ce au trecut prin părțile noastre. Aflăm unele informații din perioada, când pe tronul Bizanțului se afla împăratul Isaac Comneanu. În continuare urmează textele capitolelor: LXVII – Expediția contra Misienilor (Pecenegii) cari au făcut incursiune în imperiu, trecând Dunărea înghețată; LXVIII – Portretul acestui popor; Armata lor. Felul de luptă. Moravurile lor barbare; LXIX – Necredința și cruzimea lor; LXX – Frica barbarilor la vederea armatei imperiale, fuga lor grăbită. Triumful lui Isaac, compromis, de altfel, în urma unei furtuni.

Acesta e unicul document de așa vechime, care încearcă să descopere unele imagini din viața predecesorilor noștri. Toate celelalte se referă la diferite epoci mult mai aproape de vremurile noastre, începând cu secolul XV și ajungând până la începutul secolului XX.

Înainte de a trece la prezentarea propriu-zisă a documentelor selectate este necesar să revenim la scopul nedeclarat al revistei care obligă pe organizatorii ei să prezinte cât mai amplu sursele informative și în felul acesta, să satisfacă pe deplin necesitatea potențialilor investigatori ai istoriei ținutului dintre Prut și Nistru. Anume din aceste considerente revista permanent informează cititorii săi cu privire la noutățile științifice și editoriale, cu privire la tot felul de informație.

Începând chiar cu primul număr al revistei (1929), editorii, paralel cu noile documente, plasează informația referitor la culegerile de acte istorice deja apărute. Astfel, în 1928 văd lumina tiparului la Chișinău două volume îngrijite de L.T. Boga. Revista, pentru a-și informa cititorii, publică un mic referat la ediția în cauză sub titlul: Boga L.T. Documente basarabene. Vol. 1. Foi de zestre 1734-1844, p. 46; Vol. II, p. 164. (1929, nr. 1, p. 80-81). „Reproducem textul integral: „Prin aceste foi de zestre se arată, o dată mai mult, păstrarea vieții românești și după brutala răpire a acestei părți de țară de la trupul Moldovei. Până în 1844, dată la care se oprește colecția de documente, limba românească, era singura în care scriitorii de țidule, își arătau gândul... Legăturile dintre tineri, viitorii continuatori ai vieții românești, își întăreau legăturile sub slova românească. În afară de această însușire, izvoadele acestea ne înfățișează elemente vechi juridice, cât și mult material filologic foarte interesant.”

În volumul II de „Documente basarabene” dl Boga ne dă Scrisori și răvașe (1660-1860), dintr-o perioadă lungă de două veacuri. Ele încep cu un act din 1660 de la strălucitul Voievod Vasile Lupu, care-și plângea soarta la Țarigrad. Actul amintește de dania satului Bubuiogilor. Ultimul răvaș este datat la 25 mai 1860, Iași.

Câte lucruri ni se desprind din aceste scrisori și mai ales, strânsa și neîntrerupta legătură între populația de pe ambele maluri ale Prutului. Prin răpire, familiile fuseseră rupte în două, interesele materiale fuseseră lovite greu, și, totuși, lașul rămânea și mai departe centrul vieții sociale. Legăturile comerciale cu Moldova durară și după 1812, iar pătura boierească română, rămasă aici se păstra nealterată, până ce către 1860, apare noua generație. Foarte interesante sunt aceste mărturii pentru constatarea continuității vieții în Moldova dintre Prut și Nistru” (P. 80-81).

La aceeași pagină, găsim o adnotare la o altă apariție editorială: „Documente din Basarabia / adunate de P.S. Visarion Puiu, Constantin Tomescu, Ștefan Berechet și Ștefan Ciobanu” („A.B.”, 1929, nr. 1, p. 81), apărută în același an, 1928, Chișinău. Din adnotare aflăm următoarele: „Este o colecțiune de 123 documente, care începe pentru Basarabia cu un act de la Ștefăniță, nepotul de fiu al Voievodului Ștefan cel Mare. Prin acesta, se vinde de către Oanea și surorile lui, un loc de prisacă și vie la Vărzărești (jud. Orhei) lui Nicoară Vărzarul. Se menționează în aceste documente: din 1610, Tiplicești (Soroca), din 1615, Măscăuți (Orhei), din 1636, Nișcani (Orhei), din 1667, Voroncăuți și Cerlenca (Soroca), din 1735, Cuhurești (Soroca), din 1781, Tălăești (Lăpușna) și multe altele. Nu trebuie uitat, zapisul de vânzare din 1793 al lui Eftimie, vier din Cetatea Albă. Și astfel mărturiile curg, atestând mișcările suflării românești în acest colț de țară, până în 9 iunie 1910. Cu acest prilej, am adăuga remarca, că de mare folos ar fi, ca toate localitățile amintite în documente, să fie identificate!” (P. 81).

Și dacă în baza adnotărilor putem afla ce fel de documente conține volumul respectiv și la ce perioadă se referă ele, apoi în lotul de Surete, scrisori și alte acte prezentate de către documentaristul L.T. Boga și publicate în paginile revistei sub titlul „Documente din secolul al XV-lea” („A.B.”, 1929, nr. 2, p. 81-96) cititorul poate consulta textul în întregime – operație foarte necesară, căci îngrijitorii, dar mai ales redactorii, corectează multe inexactități. Iată doar un exemplu. În lotul de documente plasat aici L.T. Boga spune într-un preambul la primul document: „Suceava, 25 Aprilie 1420. Alexandru Voievod, domnul Moldovei, dăruiește boierului Vană Vornicul satele Corniceștii, Miclăuștii, Loznova, Secărenii, Vornicenii, Dumestii, Țigăneștii, Băvreștii, Sadova și Homiceștii...” Imediat după preambul urmează titlul documentului: „Suret de pe ispisocul vechiu pe sârbie de la Alexandru Voievod bătrânul, scrie în Suceava din leat 6928 Aprilie 25” și mai departe textul, în care găsim și denumirile satelor respective. E păstrat și aranjamentul. Comparându-le, observăm că două denumiri nu coincid: Miclăușestii – Mirlăușestii și Răvrestii – Lăvrestii. Care variantă e corectă? Concomitent, în paralel cu descrierea localităților semnalate se întâlnesc nume noi de sate, mănăstiri, poiene etc.: mănăstirea lui Vărzar, prisaca lui Acibeu, Horodiștii, poiana Căprienii, Băcu, Porosaci, Pitușca, Siliștea lui Tigomir ș.a. Documentul e tradus din sârbă de Pavel Debrit, semnat de Constantin Sturza spătar și fiind adevărit de Gherasim Episcop Romanului, Bălș logofăt, Manolachi Dimachi vornic, Vasile Raset vornic, Neculai Stratilat hatman, Ioan Neculce vornic, Andronache Donici vornic, Hrisoverghi vornic la 1812, februarie.

Urmează alte documente: Un registru (Regestre) din 1429, extras din cartea divanului cnejiei Moldovei de la 1812, în care boierii Sturzești s-au înfățișat în fața Vornicului Dimitrie Sturza, cu privire la satul Cașla Zamgiului. Mai figurează: Alexandru Voievod, Danu Uclea, Stepan Vătamanul (P. 82). Alt registru (Regestre) din 1432 prin care domnul Alexandru Voievod a miluit pe Ivașcu Vlădicii și frații acestuia Petre și Iurașcu și Dancul și nepotul lor Micle cu două sate Hodoracinții și Gvozdăuții (P. 83). „Suret de un ispisoc Sărbesc de la Alexandru Vodă” conform căru-

ia Alexandru Voievod întărește lui Vlad Adiș satele: Pătrăuții la Suceava, Iurcenii și alte mai multe locuri pe Lăpușna (P. 83). Registru din 1436 mai 4 vestește că Ilieș și Ștefan Vodă au miluit pe Duma Uranii și pe fratele său cu moșii și loc din pustiu pe de ceea parte de Ichel. Mai figurează satele: Cobâlca, Bezin, Teleșeu, Peresăcina ș.a. (P. 84). Conform unui „Suret de pe ispisoc din vechi depe sârbie de la Petru Voievod domn țării Moldovei, scris de Dobrul în Suceava din let 6964 iunie 8” (1456) se „întărește feciorului lui Hotinschi moșiile femeii lui, nepoata lui Mihălaș, sate anume Șîșcăuții, Zamcauții, Berestie, Gorodiște, Urmezina, Crainicăuții, Vișnevăuți și Bovocouții (P. 85-86). Documentul „Suceava 1470 noiembrie 26” confirmă hotărârea domnului Moldovei Ștefan Voievod de a întări lui Dumitru Budeci și fratelui său Gheorghe Budeci satul Mărzăștii din ținutul Orheiului. În continuare, pe o pagină și mai bine, se face descrierea localității, fiind numiți boierii Stanca, Moroz, Goian, Gangur, Ciocan, ș.a (P. 86-87).

În regisrtu (Regeste) din 25 septembrie 1475 figurează satul Mereni cu cererea adresată tribunalului civil al Basarabiei din partea răzășilor Luca Grigore Ciorăscu, Grigorie Arhip Grosu ș.a. (P. 87). Prin documentul „Suceava, 1479 august 11 Ștefan Voievod a miluit fetele lui Camarin, pe Anușca și Maria cu satele Grozeștii și Maneștii. În continuarea acestei decizii urmează textul în limba slavonă veche și în română în care se face descrierea satelor și trăitorilor lor (P. 88-90). Iar registru din 9 ianuarie 1488 (6997) ne informează despre hotarele satului Petricani, care „începe din potriua locului din dealu despre Lăpușna, și merge la fântâna mare despre târgul Lăpușna...”, iar din altă parte – satele Dragomirești și cu Bujorului (P. 90). Despre moșia Zernești aflăm din registru din 2 martie 1494 (7002), iar despre aceea cum Ștefan Voievod a întărit „împărțeala între Magda, fata Mitului, feciorul lui Cavano și mai multe rude ale ei a satelor Todirenii, Ciudeștii, Brezăștii, Zaharna pe Nistru și Horodiștea ne informează Suret din Vaslui, 1495 ianuarie 24 (P. 91-92). Prin documentul Suceava, 1495 martie 13 Ștefan Voievod întărește lui Cozma Pășco și fratelui său Mihail și surorii sale Nasta, feciorii lui Hodco Pășcan satele Pășcanii pe Ichel, Seliștea de sub Poroseci. Procedura aceasta a avut loc din credința boierilor Boldur Vornic, Hrăman, Șteful, Mușat ș.a. (P. 92-93). Un alt document 1500 fără lună și zi întărește vânzarea siliștei Lopatna făcută de feciorii lui Mihăila Oțâl gramaticu și cu surorile sale Cărstina și Anușca lui Duma Pocșăscul și Manii drept 220 zloț tătăraști, urmează textul tălmăcirii scoasă de pe ispisocul sârbesc de la Ștefan Voievod din let 7008. (P. 93-94). Lotul dat se încheie cu documentul Hârlău, 1495 iunie 2 prin care Ștefan Voievod „întărește lui Ivanco Repede jumătate de sat în Movilă unde cade drumul Horjii în Bujor despre Nârnova” (P. 94). Decizia în cauză este însoțită de două texte: unul în limba slavonă veche și altul în română în care se aduc mai multe amănunte cu privire la satul numit și foștii lui stăpâni (P. 94-96).

În 1932 L.T. Boga e prezent cu un nou lot de „Documente din secolele XVI-XVII” („A.B.”, 1932, nr. 2, p. 143-157), care continua să înregistreze mișcarea moșiilor de la un stăpân la altul. Primul dintre ele: Hotin, 1593 mai 10 constituie un zapis al Irinei, fata lui Avram, prin care dăruiește lui Jora sulgerul jumătate

de sat Culișăuca din județul Hotin. Tocmala de față a fost scrisă de Vasile Talpă la 7101 în prezența lui Dumitrașcu Morcov lui Andrei Talpă, Buzanovschi și mulți oameni buni. Următoarele documente: Iași, 1597 mai 15, prin care Plopușar Ieremia întărește vânzarea făcută de Frasina fata Donciului din Lihoconești a părții ei ce i se va alege din satul Lihoconești „drept șasă zeci zloți tătăraști” (P. 144). La procedura de vânzare au luat parte Petrașco din Dănzăni, Gherasim din (lipsă) și Lelea din Olonești ș.a.; 1598 mai 5 ne informează, că Ion din Forosna vinde lui Gligore Donovici partea sa din satul Șerbinți. Tocmala a avut loc în prezența lui Ionașco portariul, Manaico urednic din Doljoc și alți mulți oameni buni. Costul părții vândute „30 taleri bani bătuți”; Iași, 1615 martie 24 – un suret despre împărțeala între Vasile fiul lui Gavrilăș Vartic și sora sa Antimia Barnovschi, conform căruia lui Vasile ficior lui Vartic i s-a repartizat satul Crăsteștii și satul Moluița și trei fâlci de vie și „un iaz din sus ce să țâne de Berești”. Antimii i s-au convenit săliștea Grumăzenii și săliștea Molitiuții și „trei fâlci și un fârtal de vie. La această împărțire au fost prezenți Sămion Pelicovschi biv părcălab și Gavrilăș Matieș și Sămion Herța și Anghel din Marmulinți ș.a.; 1618 mai 5 – zapisul lui Vasile și a surorilor sale prin care donează lui Niculai Donici fost clucer, partea lor din satul Criuleni. La afacere au participat Pavel Beșor, Decusară căpitanul, Bobei ficiorul lui Pătrachi din Cotelnici și Mierăuți din Slobozie lui Dușcă, Timotin din Hrușova ș.a.; Ghireni, 1619 noiembrie 22 – o mărturie a mai multor megieși de la Ghireni cum că „Irina agiutor la acel iaz, cum scrie și în cartea măriei sale lui Vodă,... nan dat... nimica...” Această mărturie a fost aprobată de Gheorghe Cervenii ot Ianova (L.P.), Ieremie (L.P.) Balanco ș.a.; Bălcăuți, 1620 iulie 8 – un suret conform căruia Marica bătrâna sora popii lui Mateiaș din Suceava și cu nora sa Bila vând lui Ion Tertia diac din Ivancicăuți partea lor de moșie din Citnicăuți. La tocmală s-au întâmplat Grigorie Hrușcin, Bilaș Iskra paharnic din Belnăuți ș.a.; Nesfoia, 1628 februarie 15 – o mărturisire, că Ion Tertia cu soția sa Ana vând lui Efrem Hăjdău partea lor de moșie din Citnicăuți și Mihăilești; Iași, 1635 iunie 15. Prin prezenta mărturie Bercea de Brădeni dăruiește vărului său Costantin o parte din moșia Brădeni, pentru sufletul tatălui și a fraților săi, avându-i de martori pe Ostahie de Dumbrăvița și Cistantin Grosul de Crădeni ș.a.; Popsăști, 1642. Zapisul dat confirmă, că Negrul și Zlata vând partea lor de moșie din Popsăști lui Vasile diaconu. Au fost prezenți Ionașcu Popăscul din Tulburești, Gheorghe Tulbure, Fătat de Sămănauca ș.a. Forosna, 1645 mai 16 – o mărturie: Necoara Fosenco vinde lui Balan, fost comis partea sa a satului Forosna, ținutul Hotinului. Au participat la aceste tocmele: Frim Hăjdău și Andronic Badiul și popa Anton de Bășcani, popa Damian de Șerbenți și Gligorcea ot Cruhlic ș.a. Stăuceni, 1645 mai 16. Același Balan comisul cumpără de la Ursachi Cornescul, partea acestuia din satul Forosna, avându-i de față pe aceiași Frim Hăjdău, popa Anton de Bășcani și popa Damian din Serbenți ș.a.; Vancicauți, 1646 iunie 22. Și aici figurează același cumpărător: Gava din Șendreni cu rudele sale vând comisului Balan părcălab de Hotin, partea lor din satul Sângereni. Printre cei de față: Efrim (Frim) Hăjdău și Andronic Badiul și Petrică de Forosna, Gligorie Frâncea de Șendreni, Isac Cfasnița de Costiceni ș.a. Șitni-

căuți, 1646 iulie 2. Cazacul din Bilăuți ficiorul Moțului și Gavril Hăjdău și Gligorice Mihailușco ficiorii lui Urlischi și Dumitru și Gligorie nepoții lui Urlischi fac schimb de moșii cu Vasile Cornescu din Bășcani. Au luat parte la tocmală: Efrim /Frim) Hăjdău și Badiul de Cerlena și Danovici de Șerbentii ș.a.; 1647 aprilie 6 – un zăpis, care confirmă că Iachim nepotul lui Balotă a dăruit lui Ilie Sturza marele stolnic o parte din Spârteani și din Măgeani. „La această danie s-au tâmplat mulți oameni buni anume Leca biv părcălab și Ștefan biv căpitan și Ursul de Begzești și Harea de Verejeni și Zaharia de Ciulucani, și Necula de Leușeni și mulți alții” (P. 154).

1647 mai 20 – vezi documentul: Șitnicăuți 1646 iulie 2; 1652 – un zăpis prin care „Cărpoe cu feciorul meu cu Tasie și cu ginere meu Constantin și cu toți feciorii mei câți am avut...a vândut lui Postolachie din Surăceni din partea Luchii de Surăci și de Samceli în sus...ce se chiamă din bătrînul Marușchii a patra parte din pădure și de loc de moară... drept cincizeci de lei...” (P.155). De față au fost Popa lui Tanasie din Costești, Constantin, Nichifor, Ștefan din Buiacani ș. a.; 1652 oct. 9. Prin documentul dat mării boieri-Gheorghei Ștefan vel logofăt i Gheorghei hatman i părcălab Sucevski ș.a. Întăresc împărțeala făcută de jupâneasa Tinta, fata lui Miron de Sinehău, a moșiilor sale: „Lupului Stroeșcul vornicul de poartă giună-tate de sat de Stroești pre Prut în Ținutu Cernăuților. Iar Aniții și Catrinii iau dat giunătați de sat de Nepolocouți și cu cumpărăturile din Cobești, iar fetii sale Țoncăi i-au dat giunătați de sat de Malinți în Ținutul Hotinului, iar Tintei i-au dat moșia din Bărbești cu toate cumpărăturile...” (P.156); 1655 mai 20. Zăpisul dat fixează împărțeala între nepoatele Grăpinii, stră-nepoatele lui Gâscă uricariul, a moșiilor: Rujavinița, Cerlina, Piribicăuți, Pașcăuți, Sășcauți. Au semnat împărțeala: Ștefan Rugină vornic ghotni, Constandin Moțoc biv post., Mariuța Potărniche ș.a.

De notat, că majoritatea documentelor au fost traduse în românește din limba sârbă. Printre tălmăcitori figurează: Ioan Stamate, pitar și Iordachi biv vel portar la Iași.

Un alt grupaj de materiale prezentat de Leon T. Boga: „Documente din secolul al XVII-lea, 1601-1651” (A.B., 1929, nr. 3, p. 72-98; nr. 4, p. 74-90) constituie o continuare, din punct de vedere cronologic, al documentelor premergătoare, care nu știm din ce considerente, au fost cu trei ani mai înainte. Iași, 1601 mai 20. Semnalăm că zăpisul e scris în limba slavonă veche, însă este limba alăturată și traducerea în românește, din care aflăm, că Ieremia Moghila Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, întărește Sorii și Fraților Anton medelnicerel și Pătrașco vister-nicerel copiii lui Toader Iurcic stăpânirea asupra unei jumătăți din satul Babini, ținutul Hotinului, pe malul Nistrului. A iscălit Stroici mare logofăt Dimitru. Iași 1601, iunie 4. Prin acest document scris în slavona veche și tradus în românește, „Io Ieremia Moghila Voievod întărește lui Romșa, marele vâtaf de Hotin, stăpânirea asupra seliștei Senacăul de lângă Hotin, pe Nistru”. A iscălit Stroici vel logofăt Nicoară (P. 75.). Iași, 1602 iulie 11. Același Io Ieremia Moghila Voievod „a întărit rugătorilor, popei Gavril și fratelui său popa Toader și nepoților lor, slugile noastre, Ionașcu diac și fratelui său, fiii lui Loghin și asemenea lui Petru

Popăscul și surorii lor Anghelina, fiii Parascăi, a lor dreaptă ocină și cumpărătură din ispisoc de cumpărare ce au avut ei de la Alexandru Voievod, a patra parte din satul Popești ce este la gura Ciurileșii pe Nărnova, în ținutul Lăpușnii, și cu loc de heleșteu și de moară...” (P. 76). Semnat de Stroici vel logofăt Nicoară. Textul e prezentat în limba veche slavonă și în traducere românească. Suceava, 1603 iulie 11. Din textul de față, prezentat în slavona veche și în traducere românească, vedem că „Ieremia Moghila Voievod scrie lui Danciul fost părcălab, ca să aleagă partea jupăneșei Golăiasa ce are în satul Golăiești, din jumătatea de sat, a treia parte (P. 78). Zăpisul se încheie cu formula: „Singur domnul a poruncit”, scris la Suceava, în anul XIII iulie 11. Gavril. Suceava, 1605 martie 26 – un document de proporții în limba slavonă veche și tradus în românește: dens populat cu nume de boieri: Nistor Ureche vornic, Crăște vornic, Gheorghei părcălab de Hotin, Manole și Rodna părcălabi ai Romanului ș.a., din care aflăm că Eremia Moghila Voievod întărește lui Ilie Băcioc paharnic stăpânirea asupra părții a treia din satul Cupcici, ce se cheamă Brătășeanii pe Ciuhur. În calitate de martor a iscălit pan Lupul Stroici vel logofăt. Iași 1607, iunie 15. Prin zăpisul dat, scris în slavona veche și tradus în românește, Simion Moghila Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovii, întărește lui Șteful stăpânirea asupra unei părți din satul Citnicăuții. A iscălit Stroici vel logofăt Băseanul. Iași 1607. Documentul e scris în limba slavonă veche și tradus în românește și constituie o mărturie: „Constantin Moghila Voievod întărește lui Nicoară Vistier și fratelui său Gheorghe și nepotului lor Iachim stăpânirea asupra unei părți din satul Coconeștii, ținutul Hotin. Stroici logofăt a învățat și iscălit Nicoară. Iași, 1610 noiembrie 12. Constantin Moghila Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei, prin documentul dat, întărește lui Dumitrachi Chiriță mare postelnic stăpânirea asupra unei părți (a patra parte) din satul Holohoreni, ținutul Hotinului. Pătrașco mare logofăt a învățat și a iscălit Nebojatco. Iași, 1611, febr. 20. Constantin Moghila Voievod întărește o altă afacere prin care același Chiriță Dumitrachi Paleolog devine stăpân al altei părți a satului Holohoreni ținutul Hotinului. În ambele documente textele sunt scrise în slavona veche și traduse în românește.

Afaceri similare cu privire la alte părți ale satului Holohoreni care trec în stăpânirea aceluiași Chiriță Dumitrachi Paleolog, sunt întărite de către Constantin Moghila Voievod prin zăpisurile: Iași, 1611, martie 15 (P. 87-88); Iași, 1611, martie 20 (P. 88-89); Iași 1611, fără lună și zi (P. 90-91); Iași, 1611, decembrie 17 (P. 91-92). Printre semnatori figurează respectiv: Nebojatco, Constantin, Hariton și încă odată Hariton. Iași, 1619, iunie 6. Documentul în cauză constituie o mărturie, cum că Gașpar Voievod „cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei” a întărit pentru Mărica, fata lui Alexe, stăpânirea asupra unor părți din satele Scitnicăuți și Costiceni, ținutul Hotinului. A semnat Cerlenovschi. Afacerea avu loc din cauza că sora Măricăi, Catrina, și nepoatele popii Măteiași din târgul Sucevii, au pârât-o pe Marica. Text în limba slavonă veche și în traducere românească.

În calitate de martor semnează Cerlenovschi. Iași, 1620, martie 28. Prin zăpisul dat Io Gașpar Voievod a întărit vânzarea din partea Mariicuței,

jupâneasa răposatului Chirița Dumitrașcu, a dreptei sale o cină și cumpăratură a boierului său Chirică postelnic, toate părțile ce are în satul Holohoreni, ținutul Hotinului, din ispisoc de cumpărare ce a avut de la Constantin [Moghila] Voievod.

În continuare urmează numele tuturor rudelor implicate în această afacere: Călina și sora ei Salomiia și Mezina, fetele lui Crăciun etc. Ea, jupâneasa Mariicuța, a vândut toate aceste părți jupănesei răposatului Andreiu hatmanul și slugii noastre credincioase Vasile Ureche, al doilea paharnic, și jupănesei sale Magda drept trei sute taleri de argint. Text în slavona veche și în traducere românească. Semnat: Io Gaspar Voievod Ion Arhip (p. 96). Iași, 1632, august 26. Io Alexandru Iliș Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domn al țării Moldovii, prin acest document întărește lui Avraam Capotici diiac a lui dreaptă ocină și moșie din uric ce a avut de la Ștefan Voievod, hotarul satelor Colișeuți de către Sărbiceani. În calitate de martori sunt numiți Constantin Stârcea, Simion Pilipovschi și alți oameni buni. Text în limba slavonă veche și traducere românească. A iscălit Borăleanu.

Lotul de documente semnate de Leon T. Boga continuă în numărul următor al revistei („A.B”, 1929, nr. 4, p. 74-90). Primul este datat: Iași, 1636, martie 16, și ne informează: Vasile Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domn al țării Moldovei, întărește lui Efreim Hajdeu stăpânire asupra unei jumătăți din satul Dumenii pe Prut, ținutul Hotinului, ce a avut loc prin vânzare-cumpărare de la Pătrașco Danovici și sora lui Antemiia drept una sută și cinci zeci lei bătuți. Text în limba slavonă veche și traducere în românește. Semnat: Borăleanu.

Iași, 1636, aprilie 4. Prin acest zăpis de considerabile proporții (7 pagini) Vasile Voievod, domn al țării Moldovei, l-a miluit pe credinciosul boier Gheorghe Roșca, fost visternic, care „a slujit altor domni, iar acum ne-a slujit și nouă cu dreaptă și credincioasă slujbă și țării noastre”, i-a dat și i-a întărit în stăpânire drept ocine și moșii satele: Volnăeștii, Negreștii pe Ișnovăț, Cosmeștii pe Prut, Isbiște, Petrosul, Slobozia, Zbiroae, Hlăpești, ținutul Lăpușnii. Izbiște și Mateuți, ținutul Orhei, Coteleva și Mihălcăuți, ținutul Hotin, Tămpești, ținutul Suceava. În textul documentului, scris în limba slavonă veche și tradus în românește, cititorii vor găsi încă multe nume care au participat la tranzacție, cât și numeroase amănunte cu privire la localități. Semnat: Io Vasile Voievod.

Iași, 1642, ianuarie 16. Zăpisul ne aduce la cunoștință că Vasile Voievod a întărit în stăpânire boierului Malcoci șătrar jumătate de sat, partea de sus, și din jumătatea cea de jos – două părți din satul Golăiești. În document mai figurează câteva nume de boieri: Pavel Vornic, Cujbă ș.a. Text în slavona veche și tradus în românește. Semnat: Gavril Bantași mare logofăt Șandir.

Iași, 1646, mai 13. Vasile Voievod întărește afacerea: Nastasia fata Varvarei de la Popești a vândut a sa dreaptă ocină și moșie din satul Popești, ce-i în ținutul Orhei, slugilor noastre Vasile din Popești drept patruzeci taleri bani gata. Text paralel în limba slavonă veche și română. A iscălit Corlat.

Iași, 1649, august 15. Vasile Voievod, prin zăpisul dat, întărește lui Petre din Suruceni stăpânire asupra unei părți din satul Suruceni, pe Ișnovăț ținut

ul Lăpușnei, cumpărat de la Miron care a căzut într-o nevoie și n-a avut cu ce să plătească. Text în slavona veche și tradus în românește. În calitate de martori figurează: Dumitru din Suruceni, Toader din Mimoreani, Pavel din Bosânceni ș.a. Semnat: Corlat.

Iași, 1651, septembrie 18. Vasile Voievod a întărit lui Mihail mai multe părți din satele Drăgușeni, Sămănauca, Țigănești, Ciulucani, ținutul Orheiului și din satul Râșpopeni, ținutul Sorocei. Afacerea s-a efectuat prin vânzare-cumpărare la care au participat: Catalina Avrămoaie din Drăgușeni, Tudora, nepoata Țăpii din Sămănauca ș.a. Text în limba slavonă veche și traducere în limba română. Semnat: Dumitrașco.

Următorul grupaj de materiale de arhivă ce aparțin aceluiași documentarist, este intitulat „Documente din secolul al XVI – XVIII-lea” („A. B.”, 1930, nr. 2, p. 239-259) și cuprinde diverse surse, zăpisi etc. din secolul XVII cu excepția a trei documente din sec. XVI și trei din sec. XVIII.

1560, martie 18. Prin suretul de față Alexandru Lăpușneanu a întărit lui Vitoltu, biv comis, stăpânirea a unui „loc din pustiu Gura sălcii pe două troeni ca să-și așăzi sat” (P. 239), pentru care a plătit lui Picioran și fratelui său Părțăilă, feciorii Danciuului, una sută și șasă zeci zloți tătărăști. Au fost întărite (aprobate) și alte cumpărături de către același Vitaliu: „a cincea parte din satul Buhășani în ținutul Chigheciului” de la Popușă feciorul lui Petrilă, „o vie și o a patra parte din Băsăști” de la Dragoman din Băsăști. În calitate de martori sunt numiți, Ionașco și Bogdan și Pătru. Textul în limba română tradus din sârbă de Polcovnic Pavăl Debrîț. Semnat: Vasile Balș vel vornic.

Iași, 1565, mai 7. Prin „acest adevărat uric al nostru” Alexandru Voievod, domn al Moldovei, întărește lui Iordache Țura mai multe sate, vie și Țigani: Mamornița, Locovița, Molnița, Rofțiana, Todirești, Buzăeni, Marcoviciu ș.a. sate, cumpărate „de la soru-sa Anița comisoaie drept nouăzeci florinți de cei noi, zăce fălci de loc cu vie din satul Nooselița cum și niște țigani și țigance: Martin, Radul, Sofica, Stanca cu copiii lor Adochia, Ana, Mariica, Ursălă, ci-au cumpărat de veci de la fratele său Petre Țura” (p. 241). Toate acestea au fost întărite de către Alexandru Voievod în credința boierilor: pan Ion, pan Petre Marcovici pârălab, pan Horăș i pan Goian pârălabi Hotinului ș.a.

Iași, 1586, mai 10. Petre Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei, a întărit Tudorei jupâneasa lui Pătrașcu, fost paharnic și surorilor ei un loc din hotarul Stancăuților. La rezolvarea conflictului a contribuit Paos vornicul de gloată cu alți oameni buni și bătrâni. Semnat: Bleandea.

1616, noiembrie 25 – un suret de mari proporții bogat în nume de oameni și sate, prin care Radu Mihnea Voievod întărește împărțeala făcută între Petrașcu Ciolpan, Dumitru Ciolpan, Gheorghe Vărav și Cornilie și multe rude ale acestora a satelor, viilor, morilor etc.: Cioreni și Homiceni, Ruginoși și Broșteni din Ținutul Neamțului; Socolul și Alcidarul, ținutul Soroca; Năvărnești ținutul Eșilor; Șchia și Ruginiți, Broșteni și Socol de la Nistru etc. Au semnat toți acei ce au luat parte la împărțeala moșiilor.

Iași, 1652, aprilie 12. Textul în limba română constituie o traducere dintr-un original slav (lipsește), prin contribuția căruia Vasile Voievod a întărit lui

Iordache Cantacuzino, mare visternic, și soției sale Alexandra mai mulți țigani: Ugle judele fiul lui Albul cu nevasta lui Marica și copiii lor, Răzvan asemenea fiul lui Albul cu nevasta și copiii lor, Crai fratele lui Anghel cu nevasta și copiii lor, Cain nepotul lui Coste, fiul lui Radu cu nevasta și copiii lor ș.a. m. d. – prin toate acestea a fost miluit de domnul țării Moldovei – Vasile Voievod. Semnat: „Eu Ghiorghișan mare logofăt Dumitrașca”

Iași, 1654, septembrie 11. Gheorghe Ștefan Voievod a întărit Irinei și fiului ei Ștefan Cerchez stăpânirea mai multor țigani: Cerchez Toader ȋiganul și Avramie ficiorii lui Sămion ȋiganul și Tatiana etc. Semnat: Ionașu Rusul vel logofăt.

1656, iunie 11. Gheorghe Ștefan Voievod, prin actul de față, întărește lui Onofrei și Ionașcu Bucșan mai multe cumpărături din satul Durlești, ȋinutul Lăpușna. Printre acei ce și-au vândut moșiile (ocinile) sale figurează: Ursul, Ionașcu Bucșan, Casiiian nepot fiu Ursului ș.a. Textul constituie o copie a unui uric vechi sârbesc.

Iași, 1666, noiembrie 8. Documentul în cauză constituie o mărturie că „Iliș Alexandru Voievod cu mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei a întărit lui Mihalcea Hâncul, mare medelnicer, mai multe cumpărături și dani din satul Secăreni”: o ocină și moșie de la Toader feciorul Lupului de Pereani; altă ocină și moșie de la Nichifor, feciorul Zahariei, cât și alte ocine de la Chiorvasie de Bobiceani feciorul lui Lazor Nesrtiiianul; de la Ralu fata Bros și cu feciorul ei cu Ghiorghiu ș.a. Textul slav în original lipsește. Semnat: Nicolai Buhus vel logofăt Andrei Mihul.

Iași, 1669, decembrie 20. Gheorghe Duca Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn ȋării Moldovei, a întărit lui Grigoraș Cărlig și Ilincăi și fraților, și nepoților Cucorăi hotarul satului Ocăuți, ȋinutul Hotin, dinspre Mișăuții, pe Racovățul. Au asistat la această tocmeală în calitate de martori: Marco și Vorbiniuc și Vasile Boncea de Cepeleuți, și Ionașcu din Rujiniț și Lașco din Mihălașăni și Toader Ciudec din Hinoia și alți oameni buni. Iar Valea Besădcăi a rămas să hotărască cu Stamati postelnic. Iscălit: Andronachi Donici vel vornic.

Iași, 1669, decembrie 20. Zapisul de față, prin conținutul său, constituie o continuare a celui premărgător din aceeași dată și an. Și aici Gheorghe Duca Voievod întărește stăpânirea lui Grigoreș Cărlig și fraților lui, feciorii Tudosiei Matiesoi, și verilor lor Țelinca cu frații lor, stăpânirea asupra satului Ocăuți (ce se chemase Sitita) cu helestu și cu moară pe Racovățul uscat și cu tot hotarul cel bătrân. Urmează un șir de nume a foștilor stăpâni. Semnat: Andronachi Donici vel vornic.

Iași, 1717, februarie 10. Mihai Racoviță Voievod cu mila lui Dumnezeu domn ȋării Moldovei, a făcut danie boiarinului Constantin vel armaș (Tufeseu) pe ȋiganul Marco cu ȋiganca și copiii. Textul slav în original lipsește.

Iași, 1718, octombrie 11. Mihai Racoviță Voievod întărește, prin zapisul dat, lui Constantin vel armaș cumpărarea de la Agafița, giupaneasa răposatului Predei stolnicul, a ȋigăncii Irodia, fata lui Gheorghiița ȋiganul, cu toți feciorii ei. Semnat: Axinte Uricariul.

1725, iulie 30. Mihail Racoviță Voievod scrie lui Lupu Gheuca serdar de Orhei ca să aleagă păr-

țile lui Carp, feciorul lui Darie, din moșiile Pleșca, Sângureni, Bezăn și Lopatna. Mai figurează numele: Chiriac, Harea, Mihălachi din Hirișăni, Miron Donici ș.a. Textul slav în original lipsește.

În nr. 3 al revistei din 1932 Leon T. Boga publică un mic lot de „Documente din Basarabia. Zăpise (1657-1660)”, care nu e altceva decât o continuare a lotului precedent.

1657, mai 5. Ion din Forosna, fiul lui Maxim nepotul lui Vlaicu, strănepotul lui Costicea postelnic, a vândut lui Gligore Danovici, drept treizeci talari batuți, partea sa din satul Șerbinți. La tocmla au luat parte Ionașco portar, Mănaica ureadnic din Doljoc ș.a. Textul original slav lipsește.

Iași, 1657, martie 17. Vasile hatman și părcălab al Sucevei și soția sa Irina au dăruit mănăstirii Golia (Golăiia) satul Năslavcea din ȋinutul Hotinului. A semnat Vasile hatman.

Iași, 1659, martie 14. Zapisul vestește despre ȋnpărțea la ȋntre Meleștian Taban și cumnata sa a satului Înăuții ȋinutul Hotinului. Tocmla a avut loc în prezența lui Marcu și Nicolai Salisariul, Prodan Drăgușascu ș.a. Semnat: Meleștean Taban părcălabul.

1659, august 12. O mărturie a marilor boeri: Racovița Cehan, Ilie Șeptilici, Dabija, Grigore Hăbășescul, Darie Cărbăb și mulți alții cu privire la vânzarea unei jumătăți din satul Mateuți, ȋinutul Orheiului lui Toma, mare vornic, de către Gheorghe Roșca.

Iași, 1660, mai 15. Turcuman din Vârtopu mărturisește că a luat de la Iordachie visternicul douăzeci și doi lei și a pus zălog partea sa din Demideani din ȋinutul Hotinului. La această tocmeală au participat: Dumitrașco Drăguțascul, Dumitrașco Nacul, Irimie Cărcu ș.a.

Următorul număr al revistei („A. B.”, 1932, nr. 4, p. 316-322) continuă publicarea unui alt lot intitulat „Documente basarabene”, care este alcătuit din șapte zapisiuri.

Iași, 1660, octombrie 28. Costin Liciul biv agă cu femeia sa Antimiia și Ștefan Turcuman cu femeia sa Nastasia, fata lui Pisoschi din Vârtop, vând lui Iordachie vistearnicului, drept o sută și șapte lei toți bani gata, a patra parte din satul Dimideani, ȋinutul Hotinului. La această tocmeală au asistat mulți boieri: Condrea, Crăstian, Iancul, Ștefan Brăescu, Ilie Moțoc, Ciocărlie, Savin Hermeziu ș. a., care și-au pus semnăturile.

Iași, 1662, februarie 25. Același Costin Liciul cu femeia sa Antimia și cu ginerele său David vând lui Todirașcu Iordachie marele comis (drept trei sute și cinci zăci de lei) giumătate de sat Dimideani cu tot venitul, afară de șease vecini: Iațco și Istratie și Nichita Semenco, Srașco, Daralenco și Vasilie Hrinenco. La aseastă tocmeală s-au ȋntâmplat și au semnat: Neculai Buhus, Toderașcu Prăjescul, Dumitrașcu Mălaiu ș. a.

Comarău, 1665, august 7. Todosia jupâneasa răposatului Șandrii, prin scrisoarea dată a dat (dăruit) lui Velișco a lui Toader pe care l-a luat să-i fie și lui fecior, un loc de moară pe apa Șăinului. La tocmlă au participat Panea Vătămanul și Ivan Cotenco ot Moldova, și Pavăl Votca, Marco și Fedor Voroșenco din Înăuți, Diian Vătămanul de Vancicăuți ș. a.

1665, august 8. Gheorghe Mălai din partea sa și femeii sale a dăruit nepotului său Velișco Drăgușascul un loc de moară pe apa Șăinului (Săinului) la satul

Comarăul. Este o afacere complicată. Mai figurează satele Călărași și Hrimancăul și cumpărătorul Prodan șatrul. Este pomenită și Tudosia. Semnat: Gheorghi Malai – Tudosia.

Tătăraști, 1665, noiembrie 1. Prin suretul de față este legitimată vânzarea de către Ștefan Petriceico a câtorva părți din Fălcauți, cumpărate de tatăl său Petriceico, vornicul de la Grigore Mustianco și frații acestuia Mărjea și Gheorghiță. Semnat: Fostau și Mănăilă Nastur când mi-au dat banii și Mănăilă știe bine părțile toate.

Iași 1666, noiembrie 9. Ion Pisoțchi, prin zăpisul de față, dă mărturie surorii sale Antimiei că a primit părțile de moșie la Vârtop ce i se cuveneau pentru cele din Dimideni, vândute de soră sa, fără știrea lui, ținutul Hotinului. Tocmala a avut loc în fața martorilor: Neculai Levănțul și Sămoîn din Huși, Gheorghiță Arsăni, Ilie Dracea, Ionașco Căpătină, care și-au pus și semnăturile.

Iași 1667, ianuarie 22. Zăpisul de față ne informează că Toader și Ioan Pisoțchi nepoții lui Pătrașco Logofătul s-au învoit să facă schimb de moșii cu Toderășco Iordachi marele spătar. Frații Toader și Ion au dat a patra parte din tot satul Dimideani, ținutul Hotinului cu tot venitul, și au primit în schimb de la Toderășco a patra parte din tot satul Vârtop, ținutul Sucevei, și nouăzeci de lei bătuți. La tocmeală au participat și semnat: Prodan Drăgușescul, Toader Ciocărlie, Dumitrașco Roșca, Miron Stârcea ș.a.

Lotul acesta și-a găsit continuarea în numărul următor („A.B.”, 1933, nr. 1, p. 65-71).

Iași, 1667, ianuarie 30. Zăpisul dat confirmă schimbul de moșii ce a avut loc între Ion Pisoțchi și Toderășco Iordachi – a patra parte din tot satul Dimideani, ținutul Hotinului cu vecini și toate celelalte, trec în posesia lui Toderășco, iar Ion Pisoțchi a primit în stăpânire a patra parte din tot satul Vârtop, ținutul Sucevei, cu tot venitul, și încă nouăzeci de lei bătuți. În calitate de martor sunt numiți: Ghedeon Arhiepiscop și Mitropolit al Sucevei, Neculai Buhus vel logofăt, Solomon Bărlădeanu, vel dvornic Țării de Jos, Miron Costin vel dvornic Țării de Sus, Neculai Racoviță hatman și părcălab al Sucevei, Stamatie vel postelnic. Urmează semnăturile.

1676, martie 23. Axana, fata lui Mordas, prin zăpisul de față, a dăruit partea sa din satul Criuleni (Crivuleani) lui Andrei Mihulețu părcălabului de Orhei. Tocmala a avut loc în fața martorilor: Zlotie vâtavul, Iordachie vornicul de Izbiște, Vlase din Cotelnici, Crețul din Criuleni, Nuvar Chihaie de Ciumeșeni ș.a.

1679, aprilie 1. Prin zăpisul de față Echim și cu fratele său Ștefan Andreiaș au donat lui Dimici postelnicel o parte din moșia Creuleni (Criuleni), în prezența martorilor: Popa Samoilă de Stețcani, și Dumitru de Cotelnici, și Constantin cel Bătrân de Stețcani și Mihul sin Maftei ot Chipirceni ș.a. Semnat: Fratea ot Peresecina și Apostol ot Zamcioci și Moscul ot Cotelnici ș.a.

Iași 1679, aprilie 3. Focșa și cu fiul său Gligoraș de Criuleni au vândut a sa dreaptă ocină și moșie din Criuleni lui Neculai Donici fost clucer drept 25 de lei bătuți. La tocmală tâmplatusau: Sorin Doloca și Alexandru vornicul de Făurești și Constantin cel Bătrân de Stețcani, și Vlase căpitanul din Vârtop ș.a.

1679, august 15. Zăpisul constituie o mărturie că Postolachi feciorul lui Ivan de Crivuleani a vândut

a sa driaptă ocină și moșie de sat din Crivuleani lui Donici cluceariul drept 15 lei. La această tocmală s-au prilejit: Costantin Jora sârdariul, Costantin Hâncu căpitanul, Hăjdău căpitan, Sturza Izbașea de Crivuleani ș.a.

1681, mai 9. Ioana și Maria, fetele ui Ionașco Bulbocă de Meleșeni, prin zăpisul lor, au vândut a sa ocină și moșie din Meleșeni lui Gligorii fecioarul Savin de Hârova drept 30 lei bătuți, în fața martorilor: Gligoraș Gânscă, Ionașco Cujbă, Năstas de Meleșeni ș.a.

Iași, 1681, iulie 13. Ursache vist., prin scrisoarea în cauză, mărturisește că a treia parte din satul Culiceni, ținutul hotinului, și a șasea parte din de la Tăbăneasa au rămas feciorilor lui Taban. Semnat: Ursache biv vister.

1684, iulie 2. Zăpisul mărturisește că Toader fiul lui Bedroagă din Șendreni a dat lui David din Soltănești partea sa din Șendreni, pentru 17 stupi furați în prezența martorilor: Mardarie și Gligorie ot Trăisteni, Pătrașco ot Soltănești ș.a.

Același lot întocmit de Leon T. Boga cu titlul „Documente Basarabene” continuă în numărul următor al revistei („A.B.”, 1933, nr. 2, p. 86-89).

Iași, 1692, decembrie 22. Prin zăpisul dat se aduc mărturii că Savin fost vornic de poartă și cu femeia sa Safta lui Șandru logofătul au vândut lui Iordache Roset, mare visternic și jupănesei dumișale, jumătate de sat Cumarăul, ținutul Hotinului, pe Nistru, drept două sute de lei bani gata. În calitate de martori au fost prezenți și au semnat: Safta Tudorachi Burghel logofăt, Neculai Donici vel vornic, Ivan Donici jicnicer, Ștefan Simion vel clucer ș.a.

Iași, 1697, mai 3. Același Savin vinde aceluiași Iordache Raset o altă jumătate de sat Cumărău, ținutul Hotinului. Semnat: Niculai Donici vel logofăt, Savin biv vel sărtar, Vasile vornic.

Iași, 1699, iunie 1. Gavril Brăiescul, fost mare stolnic, dă jumătate din satul său Ceabrăul de pe Prut, ținutul Hotinului, lui Sava starostele de neguțatori și Adam Arăchiz, pentru o datorie de 920 lei. Pentru bună credință au semnat Gavril Brăiescul biv stolnic, Neculai Donici vel logofăt, Vasile Costachi vel vornic și Lupu Bogdan hatman.

Orhei, 1700, septembrie 9. Prin zăpisul dat Ileana fata Săvucicăi de Hliboca și Drumașco cu Măriuța, nepoții Săvucicăi mărturisesc că au vândut lui Loghin părcălabul, drept treizeci de lei bătuți, un iaz pe Vătați, în poiana Puțințelilor. Printre martori figurează: Constantin protopopul de târgu de Orhei, preotul Moisei Gheorghiu, Neculai Miron căldărar ș.a.

Lotul acesta de documente se încheie cu precizarea făcută de semnat: „Toate aceste Zăpise se află în păstrare la Direcțiunea regională a Arhivelor Statului din Chișinău” (P. 89).

În continuare L. Boga prezintă un nou lot de acte, intitulat de asemenea „Documente basarabene”, publicat în două numere ale revistei („A.B.”, 1934, nr. 2, p. 195-202; nr. 3, p. 275-300), din care aflăm detalii interesante din viața și traiul locuitorilor din satul Veprova-Puținței din ținutul Orhei pe parcursul a mai bine de două secole și jumătate (1547-1800).

1547, aprilie. Prin acest suret de la Ilieș (Iliaș) Vodă se confirmă împărțirea ce și-au făcut, după cum constată L. Boga, Fodor și frații săi Cârstea și Jurja feciorii Miculinii și nepotul lor Roman, feciorii lui

Grigorie și rudeniilor lor Mihul și fratele său Irimia și surorile lor Ghida și Dobra feciorii Pancăi și rudeniile lor Pânte și frate-său Albul și surorile lui Tudora, Ilia-na și Marușca, feciorii lui Toader Iațco, toți nepoții lui Hotco Crițovici, din moșiile Veprova și Holboca. În document detaliat se stabilesc hotarele moșiilor ce se cuvin părtaşilor.

1548, decembrie 21. Ilieș Vodă prin suretul său confirmă popii Simion stăpânirea asupra unui loc de moară pe pârăul Vaticiului în poiana Veprevei.

Orhei, 1648, martie 20. Zapisul lui Gavril Croitorul, feciorul Todosăi, nepoata Seseanii, confirmă donarea lui Andrei Mihuleț, nănașu său, a părții sale din satul Veprova ce se cheamă acum Puținței, „am dat dreptul sufletul părinților mei. În calitate de martori sunt numiți: Chirița, Grigoraș de Târziiani și Istratie, feciorul Hilei și Ionașco și alt Ionașcă fiul lui Petre, și șoltuzul de târgu de Orhei ș.a. (Original românesc).

Iași, 1652, mai 21. Io Vasile Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domn țării Moldovei, prin Zapisul de față, întărește dania lui Avram ci-au fostu hotnog, nepotului Nistor din Vepreva, „toată partea sa de ocină din sat, din Veprova, ce iaste pre Cula în ținutul Orheiului” (P. 197-198), nepotului său Gligorașco. (Original românesc).

Orhei, 1652, mai 12. Zapisul lui Andrei și al soției sale Antimia confirmă vânzarea părții lor de moșie din Veprova, „ce iaste pre Cula în ținutul Orheiului” (P. 198) lui Ghiorghe Catargiu părcălab de Orhei. La tocmala acestei afaceri au participat: Paciul și Arsenia, și Macarie, și Gaspar, și Guțan, ș.a. Textul original în slavonă lipsește.

Iași, 1652, mai 21. Io Vasile Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domn țării Moldovei, prin Zapisul de față, confirmă că Chirița aprodul și Grigoraș trebuie să întoarcă lui Gheorghe Catargiu, părcălab de Orhei, banii ce i-a dat pentru niște părți din satul Veprova, acesta neavând drept de a cumpăra moșie în numitul sat. (Original românesc). Vezi documentele anterioare.

Puținței, 1653, septembrie 12. Prin Zapisul de față Gligoraș diacul „am dat pentru sufletul unchiului meu lui Dumitrașco... o parte din ocină din sat Vepreva ce se cheamă amu Puținței...” (P. 199-200). (Original românesc).

Orhei, 1655, august 3. Prin Zapisul dat Gligoraș de Veprova, ce se cheamă acum Puținței, confirmă că a dăruit lui Costin Schidul căpitanul „o parte de ocină care iaste acolo...” În calitate de martori au participat Vlasie vataful de sinetari de Orhei și șoltuzul Marco de Orhei ș.a.

Veprova, 1558, mai 9. Anul 1558, probabil, e greșit. La finele Zapisului e indicat 7166, ce pare să fie 1658 (?). Este un Zapis prin care Fentina, fata Măriuței, nepoata lui Nistor din satul Veprova pune zălog lui Andrei Mihulețu partea ei de moșie din Veprova, pentru o datorie a fiului ei Istratie. În calitate de martori sunt numiți: Maricuța, Gavril, Paciul, Gaspar ș.a.

Iași, 1660, mai 31. Zapisul de față constituie o continuare a afacerii din actul premărgător, prin care Ștefan Voievod le-a „giudecat să-i dea Fetina banii lui Andrei cinci galbeni și să-și ții Fetina moșia...” (P. 202)

Istorisirile cu privire la satul Veprova-Puținței au continuare încă în vreo 20 de documente, publi-

cate în numărul următor al revistei („A.B.”, 1934, nr. 3, p. 275-300).

Orhei, 1661, ianuarie 28 este un Zapis prin care cunoscutul deja Andrei Mihuleț vinde partea sa de moșie lui Apostol Catargiu postelnic. În continuare urmează amănunte cu privire la moșia concretă și a foștilor stăpâni prin mâinile cărora a trecut. În calitate de martori sunt numiți: Grigorașco biv vel spătar, Apostol biv părcălab, Chiriac Sturzea, Iane Catacațul, Nicula Alfagiul, Vasile Drăghinici ș.a. (Original românesc).

Orhei, 1661, februarie 20. Vasilie, prin Zapisul său, confirmă că vinde partea sa din satul Veprova-Puținței lui Ghiorghe Catargiu vel clucer. La tocmala dată s-au tâmplat: Postolachie biv părcălab, Iane Catacațul, Vasilie Draghinici și Vasilie vataful de sinetari ș.a.

Iași, 1661, martie 2. Prin Zapisul acesta Ștefana fata Dumitrei, nepoata lui Nistor vinde lui Postolachie Catargiu Postelnicul partea ei din Veprova-Puținței. La tocmală au fost: Solomon marele stolnic, Neniul logofătul, Roșca vornicul ș.a.

Iași, 1661, martie 5. Io Ștefan Voievod, prin zapisul dat întărește lui Apostol Catargiu postelnicul mai multe moșii cumpărate la Veprova-Puținței de la Andrei Mihuleț, de la Vasilie fratele lui Andrei Mihuleț, de la Nastasia Larioneașă, de la Ștefana fata Dumitrii, de la Costin Schidul etc. Textul în original lipsește.

Orhei, 1661, martie 20. Prin zapisul dat Gaftona, femeia lui Guțan, și cu toți feciorii săi: Apostol și Enachie și Măriuța și Petrica confirmă că vând lui Gheorghe Catargiu, clucer, părțile lor de moșie, din Veprova-Puținței. La tocmala acestei afaceri au luat parte: Chiriac Sturzea, Ilie Sturzea, Leca părcălabul, Dima vataful, Racoviță Cehan ș.a. (Original românesc).

Veprova, 1662, iunie 1. Holașco fratele Ursului, feciorii Bordoi, nepoții lui Nestor, prin zapisul de față, confirmă că vinde lui Gheorghe Catargiu clucerul partea sa de moșie din Veprova-Puținței. Tocmala acestei afaceri s-a făcut dinainte Baciului de Puținței și dinaintea lui Gaspar ș.a.

Orhei, 1666, aprilie 5. Zapisul de față confirmă, că Chirițoae din Puținței cu toți feciorii săi: Neghină și cu bărbatul ei Golâi și Nuța cu bărbatul ei Matfei etc. au vândut lui Gheorghe Catargiu fost mare clucer drept cincisprezece lei bătuți părțile lor de moșie din Veprova (Vepriova)-Puținței. Afacerea a avut loc în fața lui Apostol Rusul, Dumitrașco Chebaac, Dorin biv dvornic, Vasilie Drăghinici, Toader Cuclea ș.a. Urmează semnăturile. Originalul în slavă lipsește.

Orhei, 1666, octombrie 3. Ghiorghiță feciorul Suluțai, nepotul lui Nistor de Puținței, prin acest zapis, a donat lui Ghiorghe Catargiu părcălabul de Orhei a sa dreaptă ocina și moșie din Veprova-Puținței. La această danie s-au tâmplat: preotul Ermulai, Vasilie Urdă, Ghiorghiță Dinga, Toader Cuclea, preotul Damian ș.a.

Iași, 1669, septembrie 29. Zapisul în cauză constituie o măturie a boierilor: Ilie Sturzea, Gligorașco Hăbășescul, Lupașco, Contăș, Bejan, Donici ș.a. cum că Tofan feciorul lui Milaș și Gligorașco feciorul lui Dumitrașco, nepotul lui Milaș au vândut partea lor din Veprova-Puținței lui Apostol Catargiu drept douzeci de lei bătuți. Urmează semnăturile: Nicolai Donici, Toader Veatreș ș.a. Textul original în slavonă lipsește.

1689, august 7. Prin zăpisiul dat același Apostol Catargiul a cumpărat partea de moșie din Veprova-Puținței a lui Ghiorghe Zanohe. În calitate de martori au semnat: Ghiorghe părcălab, Iordachi post., Ioniță Tabărășă ș.a.

Chișinău, 1702, octombrie 7. Alexandru, fiul lui Ghiorghe Zanohe, prin același zăpis, dăruiește lui Cărstii, sârdarul a sa parte de moșie din poiana Puținței. În calitate de martor a semnat Golan.

1754, septembrie 12. Zăpisiul de față, semnat de Iordachi Cantacuzino logofăt, constituie o descriere a localității Veprova „ce se cheamă acum Puținței pe Cula în ținutul Orheiului” cu nominalizarea stăpânilor și moșiilor ce le stăpânesc. Printre aceștia figurează: Păcioaia, fata Tudorii; Hănsăroaie, Despa; Cărstina, fata popii; Metei Ghica ș.a.

1777, noiembrie 5. Leunte Mălai, fiul lui Vasile Mălai, prin zăpisiul său, vinde partea sa de moșie din Puținței lui Ion Cuza postelnicul. În calitate de martor a semnat erei Constantin.

1779, april 28. Această mărturie hotarnică este făcută „din poronca măriei sale pre înălțat domnului nostru Constantin Dimitri Moruz” și are scopul să aleagă părți de moșie și cumpărături din satul Puținței ce aparțin lui Ion Cuza, postelnicul. Documentul se caracterizează prin concrete amănunte ce se referă la mărirea și hotarele părților respective. Semnat: Ion Ghintaoan.

1800, mai 12. Io Constantin Alexandru Ipsilanti Voievod prin zăpisiul de față a poruncit sârdarilor de Orhei să aleagă părțile lui Iordachi Milo din moșia satului Veprova-Puținței. Documentul e de proporții destul de întinse, circa trei pagini și e populat cu multe nume de părtași-stăpâni de moșii. Printre ei figurează: Manolachi Donici, Ioniță Racu și Nichifor Negară, Andreiu feciorul lui Mihulețu, Apostol Catargiu, Gavril Croitorul ș.a.

1800, iulie 21. Zăpisiul dat constituie o continuare de alegere a părților de moșie din satul Veprova-Puținței ce aparțin lui Iordachi Milo cu participarea acelorași persoane din zăpisiul precedent.

1800, septembrie 18. Prin cartea sa de blestem, Iacov, arhiepiscop și mitropolit al Moldovei, se implică în procesul de descoperire a părților lui Iordachi Milo din satul Veprova-Puținței, care au figurat în cele două zăpisiuri precedente.

Veprova, iunie 8. Ilie, feciorul Lupului, prin zăpisiul de față, confirmă că a vândut lui Ghiorghe Catargiului dreapta sa parte de moșie din Veprova. Au semnat: Ilie Lupul, Grigorașco biv spat. părcălab ș.a.

Orhei, 15 mai. Zăpisiul constituie o mărturie a lui Gheorghie Catargiul despre aceea cum împreună cu Toader Cuclea au ieșit (făcut) un heleșteu în Puținței. Tocmala aceasta a avut loc în fața martorilor: Apostolachie părcălabul, Săvucica și Isac din Holboaca. Semnat: Catargiul părcălab, Apostol părcălab. Text original românesc.

Orhei, aprilie 2. Ștefana, fata Dumitrei din Puținței și cu frații Dumitrașco și Ghiorghe și cu surorile Bilușca și Mărica prin zăpisiul de față, mărturisesc, că au vândut lui Grigorie Catargiul vel clucer părțile de moșie din Veprova ce le aparțineau. Au semnat în calitate de martori: Leca părcălab, Postolachie biv părcălab, Isac și Gașpar ș.a.

Orhei, septembrie 20. Dochia și cu feciorii ei mărturisesc că au vândut lui Postolachi Catargiul păr-

țile lor de moșie din Puținței. Au semnat: Ilie Struza, Pop Ermolai, Vasile Drăghinici ș.a. Textul slav în original lipsește.

Fără loc și dată. Un zăpis prin care Avram a donat nepotului său Grigorașco partea sa de moșie din Veprova. Au semnat: Andrei iscal. Maței erei, Ilie Sorocean și Tudosie căpitan. Text original românesc.

Alte două loturi de „Documente basarabene” („A.B.”, 1937, nr. 1-4, p. 145-159; 1938, nr. 1-4, p. 106-120) pun la dispoziția cercetătorilor diverse materiale de arhivă privitoare la moșiile Peresecina, Sămănanca, Camenca, Bezinul, Teleșeu și Cobâlca din județul Orhei.

Actele din 1937, șase la număr, dezvăluie practica de cercetare a hotarelor dintre moșiile diverselor localități. În cazul dat este vorba de localitățile nominalizate anterior. Astfel, prin zăpisiul din 1775, octombrie 25, Grigorie Alexandru Ghica Voievod poruncește lui Alexandru Neculce, biv vel paharnic, și lui Iordachi, vel clucer, să cerceteze și să afle hotarul moșiilor Peresecina, Sămănanca, Teleșeu și Cobâlca. Din textul poruncii (ordonanței) se vede cauza cercetării hotarelor respective: conflictul dintre „boierii Donicești: Constantin Donici spătar și Andrei Donici pitar și între răzășii Chirică Sărghii și Vasăle Sărghii cu alte niamuri și răzășii lor” (P. 145).

Următoarele două zăpisiuri octombrie 30 și octombrie 31 sunt scrisorile de răspuns ale lui Alexandru Neculce către Grigorie Alexandru Ghica Voievod, prin care se explică precum, că primul (Neculce) nu poate îndeplini porunca dată din cauza bolii și, deja în a doua scrisoare roagă să „rânduiască alt boier sănătos care poate să margă acum și să le hotărască...” (P. 149). Grigorie Alexandru Ghica Voievod așa a și făcut. Prin porunca din 1775, noiembrie 2 îl însărcinează pe Sandu Ilie biv vel stolnic și Iordachi vel clucer „ca să cerceteze și să așeze hotarul moșiilor Peresecina, Sămănanca, Teleșeu, Cobâlca, Camenca și Bezinu. Și de data aceasta în text găsim explicații detaliate cu privire la aceleași hotare. (P. 150-153).

Următorul act, datat cu 1776, iunie 21 și intitulat „Hotarnica moșiilor Peresecina, Sămănanca, Teleșeu și Cobâlca” constituie deja un prim pas spre rezolvarea conflictului. Iată cum a fost organizată procedura determinării hotarelor și câteva din numele celor implicați: „Deci noi după luminată poronca măriei sali lui vodă, am mărșă la numitele moșii la față locului, și întâi am strânsă pe toți răzășii den Peresecina i din Teleșeu, cum și din Cobâlca, anumi preotu Trohin i Ștefan Ignat, i Ursul Răciul, i Vasălachi Arsăni, i Năstasă Tintiu, i Simion Buzul, i Toader Frate, i Constantin Zamșă, cu niamurile lor, răzășii di Peresecina, cum și toți răzășii di Teleșeu, i di Sămănanca și di Cobâlca, anumi Chirică, i Vasăle capitan Sărghiești, i Sămion sâ Ioniță Bosăioc...” și încă zeci de nume (P. 154).

De semnalat că textul (circa 6 pag.) e foarte bogat în date concrete și este semnat atât de cei implicați, cât și de martorii: Preotu Trohin, Preotu Tofan, Ștefan Ignat ș.a.

1776, iunie 29 – un zăpis de o pagină, care nu este altceva decât descrierea hotarului îndreptat între moșiile Sămănanca și Teleșeu. Semnat: Sandu Ilie biv vel stolnic hotarnic; Iordachi vel clucer hotarnic.

Lotul de acte cu privire la localitățile nominalizate în zăpisiurile precedente are continuare în revista

nr. 1-4 din 1938. Aici materialul, spre deosebire de documentele din edițiile premărgătoare, este prezentat pe localități, după cum urmează: „Măsura moșii Peresăcina” (P. 106-108), „Măsura Moșii Sămănușii” (P. 108-112), „Măsura Moșii Teleșeu” (P. 112-116), „Măsura Moșii Cobălci” (P. 116-120). Este indicat de fiecare dată moșia, stăpânul căruia îi aparține, locul și volumul și volumul în stâneni și palmi.

Remarcăm, după cum a observat și Leon Boga, documentaristul, că actele, în special cele din ultimele două loturi, au o mare importanță prin atestarea vechimii noastre în localitățile (părțile) respective și constituie o bogată sursă informativă pentru cercetătorii istoriei acestei regiuni, în genere, și pentru specialiștii în toponimie și onomastică, în special.

În următorul bloc de materiale, publicat în trei numere ale revistei pentru anii 1930-1931, L. Boga pune la dispoziția cercetătorilor interesante informații cu privire la ținutul moldav din secolul XVIII, intitulat: „Documente din secolul al XVIII-lea” („A.B”, 1930, nr. 3, p. 348-364; nr. 4, p. 477-492; 1931, nr. 3, p. 206-209).

Iași, 1704, iunie 15. Zapisul de față constituie o copie de pe un text slav, prin care Mihai Racoviță Voievod întărește lui Ștefan, feciorul Mariei Străsculeasă, stăpânirea asupra unor părți din Șerbinita și Forosna, ținutul Hotinului. Semnat: (L.P.)

1704, iulie 20. Același Mihai Racoviță Voievod a întărit preotului Costandin din târgul Orheiului un iaz și o moară.

Iași, 1705, iunie 5. Antioh Costandin Cantemir Voievod a împuternicit pe Vasile Onescul să aducă oameni străini de peste hotare, din țara turcească, din țara leșească și din alte locuri, și să-i așeze pe siliștea lui Oneștii, ținutul Orheiului. Figurează și boierul Ștefan Frățiu sârdarul, fiind împuternicit să poarte grijă. Semnătura lui Antioh Voievod se adevărește printr-o altă semnătură a lui Nachi Onescul mazilu din satul Onășcanii, ținutul Orheiului, la care se află și suretu respectiv.

Iași, 1706, aprilie 26. Același Antioh Costandin Cantemir Voievod a împuternicit pe Bejan a chema la divan pe Gavril Corchez spre a se judeca pentru moșia în care a intrat (P. 350). Semnat: (L.P.)

Iași, 1706, mai 14. Același Antioh Costandin Cantemir Voievod scrie lui Ursul de Ștefănești și lui Vasile și Andrei Azăpanul ca să judece pe Gavril, feciorul lui Anton din Tomești și cu Bejan, tot de acolo, care au neînțelegeri din cauza unei bălți. Originalul în slavonă lipsește.

Iași, 1707, aprilie 17. Același Antioh Constantin (în alte locuri Constandin) Cantemir Voievod a împuternicit pe Bajan să fie volnic a ținea părțile tuturor răzășilor din satul Tomești de pe Prut, căci a făcut Bejan multă cheltuială dezbătând acea moșie de la Gavril, nepotul lui Anton. Semnat: (L.P.)

1708, iunie 1. Mihai Racoviță Voievod a poruncit lui Toader Rusul, părcălab de Orhei, să lase pe preotul Constandin de la biserica domnească din Orhei să ia de a zecea (câteva părți de moșie) din satul Isacova, cumpărate de la Săcărești. Semnat: (L.P.)

Iași, 1708, iulie 28. Același Mihai Racoviță Voievod a împuternicit pe Gheorghie, fost căpitan, a merge la Toader Căpățină, blănar, și împreună cu preoții de la biserica din cetatea Hotinului, să ia de a zecea de la siliștele Negrinții de pe Prut, Bârnovul și

cu Trei Unghiuri și Plișcoviții de la Nistru, Cruglic, Sănăcăul și Sângiorzeni, ținutul Hotin.

Iași, 1710, octombrie 14. Nicolae Alexandru Mavrocordat Voievod a împuternicit pe Gheorghe Pisoschi și pe frații lui, feciorii lui Ion Pisoschi, nepoții lui Simion Barbovschi să-și caute foștii șerbi țigani, și anume pe țiganul Ion Munteanu și cu frații lui, și să fie aduși acasă.

Iași, 1715, martie 29. Același Nicolae Alexandru Mavrocordat Voievod a poruncit lui Iosăp vel căpitan de Hotin să judece pe Vasălachi călărașul și pe Căliman căpitanul și ceilalți implicați în cazul cu cei doi și încă doi boi și o vacă... și să li se facă dreptate. Semnat: (L.P.)

Iași, 1716, iulie 23. Mihai Racoviță Voievod a împuternicit pe Apostol Curnic, nepotul lui Arsăni Boul, să-și ia de a zecea de pe a lor dreptă ocine și moșii de la Zubrești și de la Tătărești, ținutul Orheiului.

Iași, 1719, mai 28. Același Mihai Racoviță Voievod a împuternicit pe feciorii Dabijii pah. Mihaelachi și Dumitrașco cu Ursul capitanul să rezolve problema cu banii luați de la un turc di Bărlad, pentru sine și partea Corăieștilor (110 lei): Ștefan Coroiu, Ioniță Cotoiu și Gavril Coroiu. Semnat: (L.P.)

Iași, 1720, octombrie 3. Iarăși Mihai Racoviță Voievod, de data aceasta poruncește (scrie) lui Mogâldea, vel medelnicer, ca să judece (să le facă dreptate) pe Onofrei Pojoga, Neculai Grosul și pe Echim Bosaioc cu Ștefan Munteanu și cu Ion Țocul pentru o parte de moșie din Conojeni, ținutul Lăpușnii.

1725, august 7. Iarăși Mihai Racoviță a împuternicit pe Ștefan Hazapanul și Gligoraș Pleșca cu alți frați ce au moșie în satul Tomești pe Prut, pe teritoriul căreia sunt două mori – una a Nacului, logofăt, și alta a lui Lefter poroșnicul, care aduc doar Pagube moșiei, „să facă parte dintraceli mori și moșeanilor... iar ne vrând să li facă părți și lor din venitul morilor... să fie volnic a ridica aceli mori să le scoată de pe hotarul moșii lor” (P. 358). Semnat: (L.P.)

Iași, 1728, aprilie 26. Grigorie Ghica Voievod a împuternicit pe Iustin egumenul mănăstirii Cetățuia de a aduce oameni străini din țara leșească și căzăciască, și din țara ungurească și dintralte părți ca să așeze cu traiul pe siliștea Dăngeni, ținutul Iașilor.

Iași, 1731, martie 12. Iarăși Grigorie Ghica Voievod a întărit boierului Neculai Talpă și rudelor sale Botezatești stăpânire asupra satului Răpujiții, pe Nistru, ținutul Cernăuților. Zapisul e dens populat cu nume de oameni înstăriți, care în plan istoric au avut careva atribuții la afacerea dată. Printre aceștia sunt: Dumitrașco și Miron Gafenco, Petrașco Botez, Pavel și Toader Rușină, Darii Donici, Iordachi Cantacuzino ș.a. Printre cei ce au semnat: Darie Donic vel logofăt și Simion Cheșco.

Iași, 1731, septembrie 21. Același Grigorie Ghica Voievod a împuternicit pe Aftini Bărgan să ia de a zecea de la moșia Brădeni, ținutul Iașilor.

Iași, 1732, martie 9. Iarăși Grigorie Ghica Voievod dă carte de giudecată lui Iftodi Tâmbul, Postolachi Pânzar și lui Iurașco din Iurceni, ținutul Lăpușnii, ca să fie apărați de Gheorghita Potlog, care îmblă cu pâra. Semnat vel logofăt Neculai.

Lotul de documente, relatate până aici, are continuare în numărul următor al revistei (1930, nr. 4, p. 477-492), actele fiind plasate în strictă ordine cronologică, după cum s-au desfășurat evenimentele.

Iași, 1732 martie 28. Iarăși Grigorie Ghica Voievod a întărit judecata lui Constantin Costache, mare logofăt, prin care Carp sulgerul răscumpără de la Pânășești un iaz pe apa Bâcului. În această procedură au mai fost implicați boierul Carpu, Andrei și Iordachi Panăș ș.a. nume de rude mai îndepărtate ale acestora. Semnat: vel logofăt Toader.

Iași, 1732, martie 30. Iarăși Grigorie Ghica Voievod întărește lui Toader Loghin pârcașul stăpânirea asupra unor părți din satul Isacova, ținutul Orheiului. Semnat: Dimitrie Mustea.

1733, octombrie 18. Constantin Nicolae Mavrocordat Voievod a dat poruncă să oprească pe Potârca a se folosi de moara construită pe Vadul mănăstirii Golăia (Golia), pe Răut, mai sus de Mihăilașe, semnat: (L. P.)

Iași, 1734, iulie 31. Iarăși Constandin Nicolae Mavrocordat Voievod întărește mănăstirii Golăia (Golia) stăpânire asupra satului Mihăilași, ținutul Orhei. Au participat la această judecată: Gherasim, rugătorul, lupul Ghenca biv sârdar, Grigorașcu rusul din satul Furceani (Furceni), Darie Liahul din Cihoreni, Carpu ot Chipereni ș. a.

1736, iulie 18. Grigorie Ghica Voievod a întărit lui Constandin Moscu, Ioan Coroi, Pănte și Sandul niște părți din moșia Unteni (Onteni), ținutul Orhei. Mai sunt implicați: Ionașco Cujbă, Dumitru Cujbă ș. a.

1737, iunie 25. Același Grigorie Ghica Voievod scrie lui Lupul biv vel stolnic ca să cerceteze dacă moara făcută de Rusul se află pe moșia mănăstirii Golăiei, pe hotarul Mihăilașii în Răut, anume pe vadul Vechiu.

Iași, 1738, martie 27. Iarăși Grigorie Ghica Voievod a întărit lui Toader Rășcanu vel pitar stăpânire asupra unor părți din satele și moșiile Țuțora, Tuzora, Ivancăuți, Cuzlău, Răsăpeni, Valea și Rahozna și doi Țigani Sandu și Pavel cu feciorii lor conform zapisurilor și ispisoacelor care sunt descrise în text. În aceste acte sunt pomenite în calitate de foști stăpâni, vânzatori sau cumpărători multe nume de oameni, sate și moșii: Maria giupâneasa lui Stătie, Vârlan Danul din Tuzora, ținutul Orheiului, Gheorghe și Constandin, feciorii lui Gavrilăși Sălion din Ținutul Dorohoiului, Toader Mantie, Dumitrașcu Ursache, Gheorghe Ursachii, Costășcu Badiul din Rădăuți, Toader Cuza, feciorul lui Dumitrașcu Cuza, Dumitrașcu Badiul și multe alte nume. Semnat: Sandul Sturza logofăt.

Ultimele trei documente, autorul Leon T. Boga le-a intitulat Documente basarabene din secolul al XVIII-lea” adăugând, nu se știe din ce considerente, determinativul „basarabene” și publicându-le aproape peste un an („A.B.”, 1931, nr. 3, p. 206-209) de la „Documente din secolul al XVIII-lea”. Astfel aceste trei acte prin tema și perioada lor constituie o continuare a lotului intitulat „Documente din secolul al XVIII-lea”, iar prin specificarea „basarabene” s-ar vrea încadrate în lotul cu titlul „Documente basarabene”, comentate anterior. Dar și aici nu cadrează pe deplin, căci aceste trei acte, sunt numerotate cu nr. XXVIII, XXIX și XXX, iar publicarea lotului intitulat „Documente basarabene” începe cu un an mai târziu, adică în 1932? Ele nu se potrivesc nici pentru lotul „Documente basarabene”, pentru că se indică perioada „din secolul al XVIII-lea”.

Indiferent, care a fost logica documentaristului, actele în cauză, prin teama lor, credem, vor completa informația din secolul XVIII. Iată-le:

Iași, 1741, martie 18. Grigore Ghica Voievod prin zapisul dat întărește împărțea moșiilor părințești între Anița, fata Lupului vist, pe care o ține Ion Bărariul, și Gheorghe, feciorul lui Enache vister. Sunt numiți frații și surorile: Anița, o altă soră, giupâneasa lui Enache și 2 frați: Iordache și Filipoțchie. Semnat: Sandul Sturza vel logofăt.

1742, ianuarie 15. Constandin Neculai Mavrocordat Voievod a împuternicit pe Teodor Carp, medelnicer, să fie volnic a căuta și a aduce acasă pe Țigani săi fugiți.

Iași, 1746, iunie 18. Ioan Neculae Mavrocordat Voievod a poruncit lui Gavril Bărgan și altor răzeși din Bradeni, ținutul Iașilor, ca să se prezinte la divan spre a se judeca cu Lupul Năstase, stolnicul, care pretinde la „giumătate de sat” (P. 209).

Acestea sunt documentele prezentate la „Arhivele Basarabiei” de către profesorul Leon Boga. În ce măsură ele pot contribui la scrierea istoriei obiective a ținutului basarabean rămâne s-o spună specialiștii, care știu să aprecieze rostul documentului.

Și în fine, pentru a ne familiariza câtuși de puțin cu personalitatea acestui om de cultură, aducem, în continuare, câteva știri din viața și activitatea Dumisale. S-a născut la 15 ianuarie 1886, în Veles, Macedonia (Iugoslavia). De origine aromân. Își face studiile liceale la baștină și universitare la București. În 1912 își ia licența în litere. Imediat după absolvirea facultății este numit colaborator la Direcția Generală a Arhivelor Statului, unde sub îndrumarea lui D. Onciul își face ucenicia în ale arhivisticii. În ianuarie 1918, fiind ofițer în armata română vine la Chișinău. Se înscrie printre organizatorii Asociației Corpului Didactic Moldovenesc, cât și printre inițiatorii convocării Congresului Învățătorilor din Județul Tighina. A lucrat în calitate de profesor la gimnaziul nr. 3 și la Liceul Alexandru Donici din Chișinău fiind și director al acestui din urmă (1934-1938) și redactor la revista liceului „Unirea”. Frumoase realizări a înregistrat în domeniul arhivisticii. A fost secretar responsabil al Comisiei Științifice de Arhivă. În această calitate a contribuit mult la organizarea și activitatea Direcției Regionale a Arhivelor Statului din Chișinău, ca mai apoi, circa 25 ani, să o conducă în calitate de director. Concomitent, timp de două decenii a fost directorul redacției ziarului „Cuvânt moldovenesc”. Activitatea științifică a început-o de timpuriu, colaborând la revista „Lumina”, iar în anii studenției (1911), publicând studiul „Românii din Macedonia”, ceva mai târziu – „Cercetări despre românii din Bulgaria și Serbia” ș.a. Pe tot parcursul anilor a activat în paralel: pe de-o parte era atras de cercetarea diverselor probleme („Populația Basarabiei”, 1926; „A doua ocupație rusească a Țărilor Române după Arhiva Ministerului de Justiție din Moscova”, 1930 „Lupta pentru limba românească și ideea unirii la românii din Basarabia după 1812”, 1832; „Ținutul Nistrului”, 1938 ș. a.), iar pe de altă parte se arăta mereu preocupat de elaborarea culegerilor de documente – „Documente basarabene”: Vol. 1-20, Chișinău, 1928-1938”. A decedat la adânci bătrânețe, în anul 1974, la Vaslui.

Ion ȘPAC

DAȚĂ VREȚI SĂ ÎNȚELEGEȚI SECOLUL XX, CITIȚI-L PE ORWELL

Chiar dacă sunteți, așa ca mine, niște orwellieni împătimiți, întrebarea pe care trebuie să v-o puneți în legătură cu acest vast monument literar, apărut în condiții tehnice absolut minunate, bogat în adnotări, este: De ce Orwell?

De ce tocmai lui, dintre toți scriitorii, i s-au publicat poemele siropoase de dragoste, scrise în adolescență, de parcă ar fi vorba de niște sonete pierdute și regăsite ale lui Milton? Care este valoarea perenă a tuturor recenziilor și articolelor publicate de el? Cum pot fi justificate trei volume groase cuprinzând emisiunile lui radiofonice, corespondența banală purtată ca producător al emisiunilor radiofonice ale altor persoane și chiar și «Comenzile pentru emisiuni» formulate în cei doi ani cât a lucrat la Departamentul Indian din cadrul BBC-ului? Ei bine, prin *Opere complete* editorul Peter Davison a înțeles chiar opere complete, nici mai mult, nici mai puțin.

Fiecare rând al lui este tratat ca și când i-ar aparține lui Shakespeare. Dar Orwell nu a fost Shakespeare. Nu a fost un geniu universal. N-a fost nici un mânuitor înăscut al limbii engleze. O mare parte din scrierile sale de început sunt scrise îngrozitor de prost. Un prieten de-al lui, poet, îl asemuia pe tânărul viitor romanțier cu «o vacă ce poartă muschetă». Orwell însuși și-a renegat două dintre romanele publicate – *Clergyman's Daughter* (Fata Pastorului) și *Keep Aspidistra Flying* (Ține lăcrămioara în zbor), amândouă fiind republicate cu meticulozitate în ediția de față – pe motiv că sunt «două cărți proaste de la un cap la altul». Pe patul de moarte, el a lăsat instrucțiuni ca aceste cărți să NU fie retipărite (majusculele îi aparțin). Chiar și capodopera lui finală, 1984 (*Nineteen Eighty-Four*) este maculată de mostre de melodramă și de proză prost scrisă. Doar *Ferma animalelor* (*Animal Farm*) este perfectă din punct de vedere al compoziției.

Gândul ne duce imediat la șase scriitori ai secolului XX care s-au dovedit mult mai buni în fiecare rând sau cuvânt scris: Conrad, Joyce, Eliot, Lawrence, Auden, Waugh. De ce nu se bucură și ei de același tratament? De ce tocmai Orwell?

Un răspuns posibil la această întrebare ar fi desigur că și ceilalți ar trebui tratați în același fel. O idee menită să intimideze, dar asupra căreia merită să ne oprim puțin. Publicarea în ordine cronologică, zi după zi și clipă după clipă, a fiecărui eseu, articol, emisiune radio, recenzie, scrisoare, pagină de jurnal și însemnare în agendă oferă o înțelegere uluitoare de vastă asupra

operei în ansamblu. Încât meritul pur literar al fiecărei scrieri în parte rămâne pe planul doi, în vreme ce cititorul pătrunde în faldurile intime ale vieții și operei scriitorului. Descoperă astfel o multitudine de conexiuni între, de pildă, cărțile pe care le-a recenzat Orwell și acelea pe care le-a scris, între viața lui sentimentală și aceea a personajelor sale, între oribili șobolani pe care-i prinde în adolescență, șobolanii din închisoarea din Spania și aceia care-l înfrâng în cele din urmă pe Winston Smith în Camera 101 din 1984.

Asemenea ediții și-ar putea chiar aduce contribuția la formarea unui tip nou de democrație intelectuală. Dați uitării biografiile publicate până acum. Aveți aici materia primă pentru a construi o biografie așa cum o doriți voi. Orwell, intelectualul democrat, cu siguranță că ar fi fost de acord. Aș zice că poate fiecare scriitor important ar trebui să beneficieze de o ediție completă a operelor sale, în maniera celei editate de Davison. Tot ceea ce le-ar trebui unor scriitori de talia lui Conrad sau a lui Joyce este să-și găsească fiecare un Davison al său, dispus să investească, în schimbul unei retribuții modeste, șaptesprezece ani într-o muncă editorială epuizantă. Și apoi o inimă generoasă care să publice sau să facă un act filantropic pentru a prezenta rezultatul acestei munci (ca și ediția Orwell) într-o formă accesibilă, broșată ori electronică. La prețul edițiilor cartonate, doar bibliotecile universitare ori câțiva recenzenți norocoși vor putea să-și exprime votul intelectual.

Un răspuns ceva mai evident la întrebarea «De ce Orwell?» ar fi: fascinația unică și importanța durabilă în timp a operei și vieții sale. Fascinația și importanța nu pot fi despărțite una de alta, dar sunt în același timp noțiuni distincte. Să le luăm pe rând – mai întâi fascinația. Davison citează un comentariu bine cunoscut al lui Cyril Coundly, prietena scriitorului din anii de școală: «*La Orwell totul este interesant. Era un om a cărui personalitate, ca și în cazul lui Lawrence, iese în evidență din tot ceea ce a făcut sau a scris*». Și dacă la aceasta adăugăm faptul că avea o personalitate excentrică, rebelă, contradictorie, incurabil englezească, tabloul este cvasi-complet.

Câteva elemente ale biografiei sale o dovedesc cu prisosință prin însăși ciudățenia lor: student plin de talent la Eton, părăsește colegiul fără nici o explicație și pleacă în Burma, unde devine polițist în trupele imperiale de jandarmi, ajunge apoi spălător de vase la Paris și vagabond în Londra; devine proprietarul unui magazin sătesc, luptă în Războiul Civil din Spania, părăsește cercul literaților de stânga din Londra, pentru a se retrage la o fermă de pe o insulă scoțiană îndepărtată, și moare de tuberculoză la apogeul triumfului său literar, în vârstă de patruzeci și șapte de ani. Silueta deșirată, slăbănoagă, îmbrăcată într-o jachetă ponosită de tweed, în pantaloni de pânză bufanți și o cămașă de culoare închisă, cu mustața lui ciudată, subțire ca desenată cu creionul, cu o voce înaltă și hârâită, fumând țigări ieftine pe care și le răsuca singur – toate acestea au fost subiecte de glumă în vremea

* Pe marginea ediției în 20 de volume a *Operele complete ale lui George Orwell* (*The Complete Works of George Orwell*), editate de Peter Davison, cu colaborarea lui Ian Angus și Sheila Davison, Londra, Secker and Warburg.

** Subtitlurile aparțin redacției.

sa și au intrat în legendă după moarte. «*Am citit diversele necroloage despre George, scrise de Koestler, Pritchett, Julian Symons etc. și am văzut cum se naște legenda unui om*», nota în jurnal Malcolm Muggeridge cinci zile după decesul lui Orwell.

Nimeni nu a scris mai bine ca Orwell despre caracterul tipic englezesc, el însuși fiind o antologie vie a spiritului englez. Era atât de tipic englez în relațiile sale complicate cu clasele sociale: atent la cele mai subtile clasificări (este bine cunoscută descrierea pe care o face familiei sale – din «clasa-de-mijloc-din-partea-de-sus-a-păturii-de-jos»), urând snobismele și distincțiile de clasă, dar nefiind niciodată în stare să se descotorosească în întregime de ele. O dovadă a ritmului lent în care s-a schimbat iubita lui Anglie este faptul că timp de cincizeci de ani stângiști din clasa de mijloc s-au războit cu aceleași vechi tensiuni, având permanent alături de ei stafia lui Orwell.

Foarte englez în simțul umorului – făcea parte din șarmul său abraziv. Raportând neutru despre starea sănătății lui Orwell după ce fusese împușcat în gât de un țințas franchist, George Kopp, comandantul său, scria: «*Respiră absolut regulat. Simțul umorului nealterat*». Avea obiceiul să facă remarci de-a dreptul revoltătoare – «*Toți tutungii sunt fasciști*» – după care te avertiza să nu-l iei în serios. Evelyn Waugh era opusul său în privința politicii, dar satira îi înrudea în spirit. Connally spunea că Orwell nu-și putea sufla nasul fără să facă un comentariu moral pe marginea condițiilor existente în industria batistelor.

Englez până în măduva oaselor în relațiile sale stângace cu femeile. Câteva scrisori triste, aproape imploratoare: «*Sper să îmi îngădui să mai fac dragoste cu tine cândva, dar dacă nu mă lași nu contează, îți voi fi întotdeauna recunoscător pentru bunătatea pe care mi-ai arătat-o*». Și la fel de englez, în acel spirit englezesc dinaintea morții Prințesei Diana, în discreția sa emoțională, încă și mai exagerată decât exagerările sale comice. Nu există nici o îndoială că mariajul cu prima sa soție, Eileen, o femeie atât de plină de viață, de inteligentă, atât de ingenioasă, un adevărat sprijin pentru el, a avut o importanță deosebită în existența lui. Dar, după moartea ei neașteptată și prematură, pe masa de operație, Orwell și-a exprimat durerea într-o scrisoare adresată lui Stephen Spender cu următoarele cuvinte: «*N-a fost rea bursacoasa asta bătrână*».

Și englez în dragostea lui pentru viața la țară, animale și grădinarit. Englez, mai presus de toate, în întreaga structură a inteligenței sale, cu empirismul său profund și încăpățânat. Cu aceeași împătimită scria în jurnal, făcea însemnări și întocmea liste. Tomurile editate de Davison sunt înțesate de fapte ciudate și observații minuțioase, de la obiceiurile gălănițelor până la diferite tipuri de bombe care cădeau peste străzile Londrei. Iubea «*frumusețea faptelor*» – ca să cităm sintagma memorabilă a poetului englez Craig Raine. Dacă a avut un Dumnezeu, acesta a fost «*Dumnezeul Lucrurilor așa cum Sunt Ele*» – pentru a-l cita, de data asta, pe Rudyard Kipling.

Avem însă aici de a face cu un aspect ceva mai complicat, care aparține și el aceleiași fascinații.

Orwell a pus în operă mult din propria sa viață. Trei dintre cele nouă romane complete ale sale (reprezentând primele nouă volume ale *Operele complete*) sunt declarat autobiografice. Autorul însuși este cel care conduce acțiunea, prin folosirea emfatică a pronumelui «Eu». Inconfundabila voce a lui Orwell are onestitatea sfidătoare, directă a omului simplu care spune lucrurilor pe nume. Dar cine anume este acest «Eu»? Este omul real, Eric Blair, sau personajul inventat și sub al cărui nume trece prin lume și literatură, George Orwell? În ce sens sunt cu adevărat autentice lucrurile despre care ne povestește?

Unul dintre primele sale eseuri extrem de impresionante relatează episodul unei execuții prin spânzurătoare petrecută în Burma și la care el a fost martor. Ulterior, Orwell a mărturisit în fața a trei persoane diferite că relatarea era «doar o poveste». Prin urmare, a fost sau nu martor la o execuție prin spânzurătoare? Pe un exemplar din *Hoinărind prin Paris și Londra (Down and Out in Paris and London)*, pe care îl dăruiește unei prietene, face însemnări de genul: asta s-a întâmplat cu adevărat, asta s-a întâmplat aproape aidoma, dar «acest incident a fost inventat». Oricum, există un neadevăr fundamental în a spune povestea ca și când autorul ar cunoaște totul până la cele mai mici amănunte. În Anglia avea familie și prieteni, în Paris o mătușă la care ținea foarte mult și care cu siguranță i-ar fi putut furniza orice detaliu de care avea nevoie.

Oare reprezentanții «Noului Jurnalism» din Statele Unite i-au citit opera înainte să scrie? Chiar dacă nu au făcut-o, el rămâne precursorul lor. Noul Jurnalism ridică întrebări legate de natura veridicității reportajelor și de relația dintre adevărurile ficționale și cele neficționale, probleme centrale a tot ceea ce înseamnă ziaristica de bună calitate în ziua de azi: toate se regăsesc în «Orwell».

Chestiunea veridicității a constituit deja subiectul a sute de studii critice. Nenumărate departamente de literatură engleză par să-și fi concentrat eforturile în a descâlci, structura, deconstrui și reconstrui adevărul și ficțiunea în opera lui Orwell. Și totuși, această fascinație biografică și critică nu ar fi putut exista și cu atât mai puțin persista – multiplicând elementele caracteristice lui Orwell ca și când ar fi relicve ale adevăratei cruci – dacă n-ar fi fost la mijloc uriașul său succes și influența covârșitoare pe care a exercitat-o asupra celei de-a doua jumătăți a secolului XX autorul celor două romane *Ferma animalelor* și *1984*. În ultimă instanță, fascinația nu poate fi despărțită de importanța operei.

Totul a început în Războiul Civil din Spania

«Luând în considerație efectul pe care l-a avut asupra istoriei», scrie David Remnick, «Soljenițin este scriitorul dominant al secolului XX. Cine se poate compara cu el? Orwell? Koestler?» Iată o provocare interesantă, fără doar și poate. Eu l-aș alege pe Orwell. În primul rând pentru că influența lui este cu mult mai vastă. «Fratele cel Mare», «limba cea nouă» și «gândirea dublicitară» au devenit loc comun. Sunt folosite într-o serie întreagă de contexte, adeseori triviale sau ridicol de nepotrivite. Ca o ironie, se prea

poate ca lui Orwell să nu-i fi plăcut câtuși de puțin că prima dovadă a influenței sale o constituie întrebuințarea excesivă, atât politic cât și lingvistic, a unor termeni pe care el i-a inventat tocmai pentru a avertiza împotriva unor asemenea abuzuri.

Ca să nu mai vorbim de faptul că unde vrei și unde nu vrei dai peste termenul de «Orwellian», folosit ca adjectiv – pentru a descrie teroarea totalitaristă, falsificarea istoriei etc. (comparați-l cu adjectivul «kafkian», consacrat în egală măsură) sau ca substantiv, în acest caz desemnând un admirator și un discipol conștient al operei sale. Puțini scriitori se pot lăuda cu această dublă formă de omagiere a numelui lor, ca adjectiv și ca substantiv. Ar fi – notez acum, în pripă – «marxist», «freudian», «darwinist», «dickensian», «tolstoian», «joysean» și «jamesian». (Desigur că, în parte, este vorba aici și de eufonie. Un cuvânt ca «soljenitian» îți răsuște limba-n gură, «eliotian» sună mai curând a ulei de păr.)

Categoric Orwell este cel mai influent scriitor politic al secolului XX: Arthur Koestler, prietenul său, nici nu se compară cu el. Cine ar mai fi? Popper? Hayek? Sartre? Camus? Brecht? Aron? Arendt? Isaiah Berlin? Poate că în anii '70 Soljenițin a avut un mai mare impact politic decât oricare dintre ei. Totuși, cu mult înaintea lui Soljenițin, și pentru o perioadă mult mai lungă de timp – din 1945 până în 1990, deci pe tot parcursul Războiului Rece – Orwell a fost receptat pretutindeni în lumea pe care o numim «Occident» ca fiind scriitorul care a descris cel mai strălucit totalitarismul în general și pe cel sovietic în particular.

Se poate spune chiar că l-a egalat pe Soljenițin în propriul său teren. În lumea care la acea vreme se numea «Est», oricine putea pune mâna pe o copie clandestină a unuia sau altuia dintre cele două romane – *Ferma animalelor* sau *1984* – o citea pe nerăsuflăte într-o singură noapte, recunoscând-o drept o critică satirică a înseși realității în care trăia. «George Orwell este poate singurul autor occidental care a înțeles esența cea mai profundă a lumii sovietice», scria odată istoricul Alexandr Nekrici. Iar poeta Natalia Gorbanievskaia mi-a mărturisit că pentru ea Orwell este un est-european autentic.

Doar că el nu asta era, desigur. Era incurabil de englez și nu a întreprins niciodată vreo călătorie în zona Rusiei sau a Europei Răsăritene. În anii '80, niște prieteni de-ai mei din Polonia și Cehoslovacia mi-au arătat edițiile lor «samizdat» din *Ferma animalelor* și *1984*, întrebându-mă, «Dar cum a reușit să le scrie?». Cine i-a spus că în apartamentele lor în care locuiau în comun «holul mirosea a fiertură de varză și a preșuri vechi?». Cum a putut să înțeleagă totul, de la criza de lame de ras până la profunda psihologie a duplicității? Cum de a știut toate astea?

Răspunsul este complicat și simplu totodată. Totul a început în Războiul Civil din Spania. Din pricină că s-a alăturat grupării heterodoxe POUM a miliției marxiste și nu Brigăzii Internaționale conduse de comuniști, el și soția lui aproape că au căzut victime acțiunilor violente din Barcelona de anihilare a grupării POUM. Prieteni cu care luptase pe front erau aruncați în închisoare sau asasinați de către co-

muniștii aflați sub comanda rușilor și care ar fi trebuit să fie aliații lor republicani. Orwell a reușit să scape fugind pe străzile orașului. Unul din volumele ediției Davison cuprinde un raport secret către Tribunalul pentru Spionaj și Înaltă Trădare, în care Eric și Eileen Blair sunt descriși drept «troțkiști înrăiți» și «agenți ai POUM». Dacă n-ar fi părăsit Spania la timp, s-ar fi trezit amândoi, asemenea lui Georges Kopp, încercerați, torturați și aruncați într-o magazie de cărbuni colcăind de șobolani uriași.

Această experiență directă legată de teroarea comunistă, trădare și minciuni este cheia pentru înțelegerea întregii sale opere. Despre agentul rus din Barcelona, acuzat că a defăimat membrii POUM catalogându-i drept trădători franchiști troțkiști, va scrie în *Omagiu Cataloniei (Homage to Catalonia)* următoarele: «Era pentru prima oară că vedeam o persoană a cărei profesie era aceea de a spune minciuni – asta dacă nu-i punem la socoteală pe gazetari». Înțepătura de la urmă este tipică pentru umorul lui negru, dar reflectă și o revelație ulterioară și amară. Întors în Anglia, a descoperit că practic întreaga presă de stânga escamota sau falsifica realitatea despre evenimentele din Barcelona. Avea să fie actul doi din experiența sa spaniolă, cu mult mai șocantă pentru el deoarece se petrecea în țara lui. Acum începe fascinația lui pentru ceea ce va descrie în *1984* ca fiind principiul de bază al ideologiei dominante din Oceania: «mutabilitatea trecutului». Falsificare, «vopsit-gardul», rescrierea istoriei: pe scurt, hăul memoriei.

După Spania, urmărește cu pasiune acidă evoluția ambelor tipuri de totalitarism, cel nazist și cel sovietic, dar în special pe acesta din urmă. Citește presa cu multă atenție. Unul din numeroasele lui carnete de însemnări consemnează evenimentele majore care conduc la cel de-al doilea război mondial, inclusiv pactul sovieto-nazist. Conferința de la Teheran din 1943 îi sugerează ideea unei lumi împărțite în trei mari blocuri. El este unul dintre primii care abordează problema masacrării la Katin a mii de ofițeri polonezi, o crimă comisă de NKVD, pusă însă de către această organizație pe seama germanilor. Și face recenzii la cărți. Cea a lui Evgheni Zamiatin, *Noi* – o utopie neagră, o viziune coșmarască a unei societăți dominate de un stat totalitar – îl influențează în mod deosebit, fapt recunoscut și de către el. Relatarea unui corespondent american despre viața în Uniunea Sovietică conține tropul central al romanului *1984*: «2+2=5» (în realitate, un poster sovietic ce sugerează că planul cincinal poate fi înfăptuit în patru ani).

În mare parte, descrierea atât de realistă a Londrei ruinate, decăzute și urât-mirositoare în anul 1984 imaginat de Orwell se inspiră din Londra ruinată, decăzută și urât-mirositoare din 1946-1948. (Ceea ce nimeni nu ar fi putut ghici este faptul că Varșovia și Moscova vor arăta – și vor mirosi! – așa în adevăratul an 1984.) Câteva detalii provin din perioada în care a fost corespondent BBC. Davison arată că acea Camera 101 atât de melodramatică este, în fapt, o glumă care circula la acea vreme în sediul postului de radio. Orwell asistasese la multe întruniri ale Departamentului Indian organizate în Camera 101 de la Sediul Radiodifuziunii.

În sfârșit, ca în cazul tuturor scriitorilor, unele aspecte își au originea în experiențe foarte personale. Amorul într-o poiană scăldată de soare în mijlocul pădurii este o imagine care apare adesea în scrierile lui și care a avut loc aievea între Orwell și cel puțin o iubită de-a lui, Eleanor Jacques. Într-o scrisoare din 1932 el își amintește de «*trupul ei frumos și alb întins pe mușchiul verde închis*». Trupul alb revine în pădure în 1984 («*trupul [Juliei] strălucea alb în soare*»). Apoi obsesia lui de-o viață, obsesia șobolanilor. Și un aspect ceva mai sumbru: era capabil să descrie atât de bine opresiunea și chiar sadismul polițienesc nu doar pentru că făcuse parte dintr-o poliție imperială opresivă, ci și din pricină că în însăși firea lui exista o doză de cruzime.

Nu lipsește nici un ingredient; secretul constă în felul în care se combină toate acestea. Iar felul nou de a le combina conferă ca prin farmec forță neajunsurilor majore ale primelor sale creații. Punctul său slab ca scriitor zace în faptul că nu posedă îndeajuns din acea putere transformatoare caracteristică imaginației creatoare: despre oricare dintre romanele sale se poate spune ceea ce el însuși avea să scrie mai târziu unui corresponsent despre *Zile în Burma* (*Burmese Days*): «*Cea mai mare parte a cărții este o simplă relatare a ceea ce am văzut*». Jumătate din materia prozei sale este aproape numai reportaj deghizat într-o haină frumoasă. Punctul său slab ca jurnalist – mai puțin grav de data asta, dar rămâne totuși un neajuns – este înclinația pentru exagerări nefondate, impetuoase, violente: «*Nici un revoluționar adevărat nu a fost vreodată un internaționalist*», «*Toate partidele de stânga din țările puternic industrializate sunt în esență o șarlatanie*», «*Un filantrop este întotdeauna ipocrit*» etc. După cum observa V.S. Pritchett, Orwell «*exagerează ca un apucat*». Desigur că asta ține în parte de umorul lui. Problema însă cu acest stil jurnalistice este aceea că în cele din urmă nu știi dacă să-l iei în serios sau nu.

Să luăm, de exemplu, *Ferma animalelor* și 1984. Impactul pe care îl au aceste romane rezultă tocmai din faptul că se bazează atât de mult pe evenimente, detalii și tendințe ale realului care au existat cu adevărat în cele trei decenii de după 1917. Lucru demonstrat de o scrisoare adresată editorului său, unde îi cerea ca în scena în care oamenii aruncă în aer moara de vânt din *Ferma animalelor*, fraza «*Toate animalele, inclusiv Napoleon, s-au azvârlit cu fața la pământ*» să fie schimbată cu «*toate animalele, cu excepția lui Napoleon*», deoarece «*modificarea ar fi un gest de onestitate față de J.S. care s-a aflat la Moscova în timpul înaintării trupelor germane*». Dacă rușii și est-europenii au avut acest sentiment straniu că în 1984 își recunosc propria lor realitate, aceasta se datorează faptului că punctul de plecare al scrierilor lui Orwell era chiar propria lor realitate – la care se adaugă ceva din nazism și un strop din Londra anilor '40. Ca apoi această realitate atent fotografiată să fie dintr-o dată umflată, mărită, precum un diapozitiv proiectat pe un ecran uriaș, de acest pasionat al exagerărilor sălbătice, sumbre, de un umor negru. Ceea ce face jurnalismul să șchioapeze creează capodopera: la început fabula

satirică, swiftiană, mică, perfect structurată, apoi distopia mult mai vastă, mai puțin bine structurată, dar în cele din urmă mult mai puternică.

În sfârșit, este vorba de momentul temporal ca atare. Din pricina experienței sale din Spania, Orwell este preocupat de ceea ce se întâmplă în Uniunea Sovietică în vreme ce majoritatea contemporanilor săi încă îl mai celebrează pe eroicul nostru aliat de la Stalingrad. Este bine cunoscut faptul că *Ferma animalelor* a fost respinsă la editura Faber de Victor Gollancz și T.S. Eliot (ediția *Operele complete* publică scrisoarea lui Eliot care vedește profunda preocupare a poetului) și de către Jonathan Cape, în urma sesizării primite de la o oficialitate de la Ministerul Informațiilor, al cărei nume nu a fost dezvăluit. Cartea apare în august 1945, când britanicii încep să-și dea seama că vor fi probabil nevoiți să se implice într-un alt război, de data asta un «război rece» împotriva fostului lor aliat. *Oxford English Dictionary* îl menționează pe Orwell ca fiind primul care a folosit expresia «războiul rece» în engleză. Recent, istoricii au făcut cunoscut că în 1945-1946 Marea Britanie a inițiat un întreg proces de atragere în acest război a Statelor Unite care se arătau reticente. Publicarea în America de Nord a *Fermei animalelor*, în august 1946, constituie o parte mică a acestei tentative. Când va apărea în 1949 romanul 1984, imediat după blocada Berlinului, noul război va fi fost intrat deplin în scenă, putând fi contemplat de toți.

Apoi Orwell dă ultima sa lovitură de grație. Moare. Prietenii literați se grăbesc să-l celebreze, poate cu ceva mai multă generozitate decât ar fi făcut-o dacă el ar fi continuat să trăiască și să reprezinte un rival redutabil pentru ei. El este James Dean al Războiului Rece, John Fitzgerald Kennedy al beletristicii engleze. Ar fi fost cu mult mai trist dacă, trăind, și-ar fi diminuat, precum Koestler, propria lui reputație alunecând în sfera științei popularizate sau s-ar fi străduit – așa cum face Soljenișin în ziua de azi – să-și demoleze propriul monument. «*Multe ai de spus / Prin moartea ta*», scria odată Edmund Clerihew Bentley.

A ghici care anume drum l-ar fi ales Orwell este un foarte plăcut joc de salon, nimic mai mult. Dar oricare ar fi fost acest drum, cu siguranță ar fi fost contradictoriu și îndărătnic. Era adeptul unui socialism a cărui valoare centrală o reprezenta egalitatea, dar în ultimul an al vieții devenise un fel de societate cu răspundere limitată, înscriindu-și fiul adoptiv la Westminster School. Încă și mai grav, ultima sa creație literară, rămasă în ciornă, îl găsește abordând o scriitură slabă, ce amintește vag de Somerset Maugham, oribilă revenire a vacii cu muschetă.

Dar iată că, murind în 1950 pe acest minunat crescendo, mitul și influența lui vor crește fără opreliște. Stânga și dreapta politică îl vor revendica fiecare pentru sine și se vor ciorăvăi din pricina operei sale postume.

Orwell, un informator?

În Marea Britanie, cea mai recentă scăpărare, și poate ultima, a acestei ciorăvăieli devenite de-acum familiară a fost provocată de ediția lui Davison. Cu

puțin timp înainte de publicarea ei, organul dreptei politice «Daily Telegraph» a tipărit pe pagina întâi un articol intitulat «Icoana socialistă care a devenit informator». Știrea de ultimă oră (extrasă din a doua corectură a ediției Davison, dar cunoscută în realitate încă din 1996) era aceea că Orwell întocmise o listă – pardon, un «dosar al Fratelui mai Mare» – cu persoane pe care el le considera simpatizanți politici ai comunismului, iar în 1949 i-a indicat de pe această listă treizeci și cinci de nume Celinei Kirwan, o prietenă de la Departamentul de Cercetare a Informațiilor – o secție nouă, pe jumătate secretă, a Ministerului de Externe, menită să contracareze ofensiva propagandei comuniste.

În editorialul aceluiași oficios se spunea că Orwell fusese pe deplin îndreptățit să facă asta, dar comentatorii stângii și-au exprimat consternarea, la fel ca și în 1996, când guvernul a făcut publică o parte din documentele revelatoare. Pentru Andrew Marr, fost editor la «The Independent», Orwell a devenit imediat «un erou căzut în dizgrație». «*Te lasă cu gura căscată gândul că Orwell a putut eticheta niște posibili comuniști drept „evrei” sau „evrei englezi” și că a considerat acest fapt ca o informație relevantă pentru oficialitățile britanice – la numai câțiva ani după ce lumea descoperise adevărul despre lagărele de concentrare*».

Davison ne oferă detaliate până la cel mai mic amănunt faptele așa cum s-au petrecut. La sfârșitul anilor '40, Orwell își ținea un carnet de însemnări, mic, cu coperti de un albastru spălăcit, în care nota ceea ce el numea «cripto-comuniști și simpatizanți». Davison publică 135 de nume; alte 36 au fost lăsate deoparte de teama acuzațiilor de calomnie. Printre numele listate – alăturat se află și date biografice –, le întâlnim și pe cele ale lui Peter Smollett («*Aproape sigur agent de un fel sau altul*»), Kingsley Martin, editorul publicației «New Statesman», care a interzis relatarea disidentă despre Spania a lui Orwell («*Liberal decăzut. Foarte nesincer*»), al istoricului E.H. Carr («*Doar conciliator*»), cât și al poetului Stephen Spender («*Simpatizant sentimental și foarte nedemn de încredere. Ușor de influențat. Tendință spre homosexualitate*»).

După cum am mai spus, Orwell era năvălit în a lua notițe și a face liste, iar aceasta este o listă a lui personală, nutrită de idiosincrasii extreme, uneori nelipsită de umor. Cu toate acestea, ceva te neliniștește – o urmă din polițistul bătrânului imperiu – la un om ca acesta care e capabil să ia prânzul cu un prieten ca Stephen Spender și apoi să se ducă acasă și să-l

catalogheze după cum am văzut. Te înfioară, într-adevăr, să vezi eticheta de «*Evreu?*» (Charlie Chaplin) sau «*evreu englez*» (Tom Driberg), chiar dacă alte nume au în dreptul lor categorisirile de «*iugoslav*», «*polonez*», «*anglo-american*» și așa mai departe. Realitatea e că în vreme ce Orwell scria cu temeinicie și vigoare împotriva antisemitismului, nu s-a descoto-roșit niciodată pe de-a-ntregul de urmele de antisemitism englez de tip mai curând Edwardian, care fusese manifestat în special în rândul «*clasei-de-mijloc-din-partea-de-sus-a-păturii-de-jos*». (Și acest lucru poate fi observat, oricât ar fi de penibil, în *Hoinărind prin Paris și Londra*.)

Dar acestea sunt perspective biografice intime, dezvăluite prin indiscreții post-mortem. Intenția lui nu fusese aceea de a publica lista. Pe baza dovezilor existente, Marr greșeste când sugerează că Orwell considera eticheta «evreu» drept «*informație relevantă pentru oficialii britanici*».¹ Tot ceea ce a făcut a fost să dea cuiva o selecție de 35 de nume dintre cele însemnate în carnetul lui. Și a făcut-o nu pentru ca persoanele să fie date în urmărire de către M15, ci pentru ca aceia pe care-i considera comuniști să nu fie folosiți în mod eronat ca protagoniști anticomuniști. Anterior făcuse câteva sugestii privind anumite persoane din cadrul stângii anticomuniste care puteau fi folosite în acest scop. Într-un recent articol extrem de interesant apărut în «Times Literary Supplement», Robert Conquest – care a lucrat alături de Celine Kirwan în cadrul Departamentului de Cercetare a Informațiilor – explică faptul că, departe de a se înscrie în activitatea poliției secrete engleze, sarcina departamentului era aceea de a demasca poliția secretă sovietică. Și într-adevăr au existat agenți sovietici infiltrați în viața intelectuală britanică. Știm acum cu certitudine că unul dintre aceștia a fost Peter Smollett – exact așa cum suspectase Orwell. Ca o ironie finală, Davison sugerează – foarte plauzibil, de altfel – că Smollett este una și aceeași persoană cu oficialitatea de rang înalt de la Ministerul Informațiilor care l-a convins pe Jonathan Cape să respingă *Ferma animalelor*. Iar a transforma aceste fapte în «Icoana socialistă care a devenit informator» este în sine un procedeu orwellian (scuzați, nu m-am putut abține). Orwell nu are cătuși de puțin nevoie de o scuza de genul «Vedeți, dumneavoastră, era un muribund, trăznit de frumusețea Celinei», deși ambele afirmații sunt adevărate și relevante din punct de vedere biografic. Ceea ce a făcut el era în deplină concordanță cu poziția sa politică. Era un războinic cu sânge rece, un combatant al stângii, un socialist anti-comunist. Obligat să aleagă între Rusia și America, îi

¹ Spun «pe baza dovezilor existente» deoarece Guvernul Britanic a înapoiat scrisoarea adresată de Orwell Celinei Kirwan, reținând însă lista propriu-zisă cu cele 35 de nume. Prin urmare, nu știm cu exactitate ce detalii anume sau afirmații a transmis. Cu toate acestea, putem presupune fără a greși prea mult cine se află pe listă, întrucât pe carnetul său de notițe Orwell a făcut câte un asterix în dreptul a 35 de nume. Smollett, Martin și Carr s-au ales cu asterixul. Nu și Spender – și pe bună dreptate, deoarece la acea vreme el tocmai își scria contribuția la *The God That Failed* (*Zeul care a eșuat*), editat de Richard Crossman și publicat în 1950 – o foarte influentă compilație de mărturii ale unor intelectuali care au crezut odată în comunism, dar care acum îl renegau scârbiți. În mod ciudat, și Crossman apare pe lista lui Orwell – «*Prea neonest pentru a fi un adevărat simpatizant [F.T. - fellow traveler]*» – dar fără asterix. După cum menționează Davison, notițele din carnet sunt scrise cu penițe diverse, ceea ce poate sugera că au fost făcute pe parcursul mai multor ani.

mărturisirea în 1947 fostului său editor Victor Gollancz, «*Întotdeauna voi alege America*». Dar nu a stat pe gânduri când a fost să demaște o interpretare americană a romanului 1984 drept un atac la adresa guvernului laburist al Marii Britanii și a tipului de socialism practicat de acesta. Mesajul cărții, spunea el, era «*Nu îngăduiți să se întâmple astfel. Numai de voi depinde*».

După o perioadă scurtă de apartenență la Partidul Laburist Independent, Orwell a tras concluzia că «*un scriitor poate să-și păstreze onestitatea doar dacă se ține departe de orice fel de etichete partinice*». Ceea ce nu însemna a sta pe tușă. Cătuși de puțin. El exemplifica partizanatul nepartinic al *spectatorului angajat* – *spectateur engagé*. Și a urmat această linie. Nu s-a dus în Spania pur și simplu, cum au făcut mulți scriitori de stânga; ci a luptat pentru republică și a fost împușcat în gât. Descalificat din pricina suferinței să lupte împotriva Germaniei naziste în cadrul Forțelor britanice, a devenit un sergent entuziast în cadrul Gărzii Naționale.

Considera că datoria scriitorului în cadrul Războiului Rece era și aceea de a lupta, nu numai prin propriile sale cărți, ci și în organizații voluntare. Îl găsim, astfel, plănuiind împreună cu Arthur Koestler să pună bazele unei asemenea organizații și fiind vicepreședintele alteia, Comitetul pentru Apărarea Libertății, cum bine a fost numită. Când în 1948 a fost demarată o investigație sistematică a posibilităților conexiuni comuniste ale funcționarilor guvernamentali, el a semnat o declarație a Comitetului pentru Apărarea Libertății în care se spunea că o asemenea investigație (cunoscută ulterior sub numele de «*examinare*», «*cenzurare*» – «*vetting*») era acceptabilă atâta vreme cât persoana investigată avea dreptul să fie reprezentată de către un oficial sindical, se coroborau dovezile deținute de MI5 și Departamentul Special, iar angajatul avea dreptul să-și investigheze, la rândul său, anchetatorul. Acesta era genul lui de politică în cadrul Războiului Rece. Orwell avea tot atât de multe în comun cu identitatea de informator cât are un uliu cu un vierme.

Cel mai important scriitor al Războiului Rece

Și totuși, puteți persista cu întrebarea: De ce Orwell? Nu a fost nici un geniu universal, nici un mare romancier. Ceea ce ne spune întregul fenomen Eric Blair despre spiritul englez încă mai are însemnătate în Anglia lui Tony Blair, în special acum când Irlanda de Nord, Scoția și Țara Galilor încep să-și urmeze propriul lor drum. Dar asta are importanță în special pentru noi, englezii.

El a fost cel mai important scriitor al Războiului Rece. Dar Războiul Rece s-a isprăvit. «Penguin» nu mai poate spune, așa cum a făcut-o pe coperta ediției broșate din 1979 a romanului 1984 – din care am și eu un exemplar – că «*Publicat pentru prima oară în 1949, romanul continuă și în ziua de azi să aibă aceeași relevanță*». Și asta deși tehnologia actuală a supravegherii electronice secrete face ca ecranul folosit de Poliția Gândului să pară primitiv, iar amenințarea

ca totalitarismul centralizat al statului unipartinic să mai fie posibil a dispărut. (Sper că nu comit o îngrozitoare greșală făcând o astfel de afirmație.)

Cine vrea să înțeleagă secolul XX trebuie încă să-l citească pe Orwell. Numele lui va continua să fie invocat în contexte la care el nici măcar nu a visat vreodată. Am descoperit de curând că fiul meu cel mare, în vârstă de 14 ani, a scris un articol pentru revista electronică destinată celor care folosesc computerele Apple Mac, în care descrie drept «*orwelliană*» manevra mârșavă inițiată de Microsoft împotriva concernului Apple. Prin urmare, pentru el și prietenii lui, Bill Gates este Fratele cel Mare². Dar care este Orwell-ul pe care ar trebui să-l citească generația lui, Orwell-ul pentru secolul XXI?

În vara ce a urmat examenului meu de diplomă la Oxford, am citit toată opera lui Orwell, am citit-o cu luciditate, ca pe un exemplu și un ghid pentru devenirea unui viitor scriitor. Cărțile care m-au impresionat cel mai profund au fost *Culegere de eseuri*, *Articole de presă și scrisori* (*Collected Essays, Journalism and Letters*), apărute în patru volume broșate Penguin. Acel compendiu ușor de mănuit a fost acum depășit de cele unsprezece tomuri ale lui Davison, cuprinzând o culegere de eseuri, articole de presă, scrisori, răspunsuri, jurnale, carnete, convorbiri radiofonice și Comenzi pentru Emisiuni. Ar trebui ca și aceste volume să fie tipărite în formă broșată sau să fie transpuse pe CD-ROM. Dar oare vor mai fi studenți, chiar și cu cea mai lungă vară la dispoziție, care să le citească așa cum am citit eu ediția Penguin? Care este Orwell-ul esențial pentru epoca noastră?

Ferma animalelor poate fi citită precum *Călătoriile lui Gulliver*, la orice vârstă. 1984 este captivantă și indispensabilă pentru înțelegerea istoriei moderne. Ceea ce consider eu că este esențial din creația lui Orwell pentru timpurile noastre ar putea fi cuprins în nu mai mult de încă două volume Penguin broșate. Întâi, o nouă selecție din cele mai frumoase și mai importante eseuri ale sale, articole și scrisori, cu texte și note de subsol bazate pe această minunată ediție. În al doilea rând, *Omagiu Cataloniei*. Ați avea în formă concentrată izbânda centrală și peren relevantă a lui Orwell, anume aceea de «a preschimba scrierea politică în artă» – pentru a-l cita chiar pe autor.

Omagiu Cataloniei – din care, în vremea lui Orwell, s-au vândut numai cincizeci de exemplare pe an, ca acum să atingă 10.000 de exemplare – este un model al modului în care trebuie să se scrie despre o criză politică, un război sau o revoluție care au loc în altă parte a lumii. El se duce acolo. Vede cu ochii lui. Își face însemnări și își asumă riscuri. Apoi scrie la persoana întâi, nu din acel spirit autoindulgent de genul «uitați-vă la mine, ce mai pui viteaz de Hemingway mi-s», ci pentru că într-adevăr este mult mai onest astfel. Acel «Eu» atestă explicit parțialitatea perspectivei lui. Și pentru a fi sigur că cititorul a receptat exact mesajul, îi spune la sfârșitul cărții: «Fii atent la partizanatul meu, la greșelile cu care consem-

² Oricât ar părea de ciudat, revista se numește «1984». Mi se spune însă că nu se referă la Orwell, ci la anul în care a fost lansat Mac-ul.

nez faptele și la distorsiunile inevitabile datorate faptului că am văzut doar un colț al evenimentelor».

Își pune la bătaie toată dibăcia scriitoricească deprinsă cu greu, cioplește cu dalta o proză vie, curată, folosește metafora, artificii și exagerările lui caracteristice; dar toate faptele sunt cât poate el să le redea de exacte.³ Este «o încercare categorică de a ajunge la faptele reale», după cum s-a exprimat el odată laudativ la adresa lui Henry Miller. În ciuda tuturor semnelor de întrebare referitoare la sursele reale ale unora dintre primele scrieri ale lui Orwell, opera sa publicată cât și cea păstrată în arhiva privată după 1937 ne dezvăluie un Orwell căutând cu îndârjire un adevăr de modă veche, empiric, incluzând aici – un lucru absolut esențial – adevăruri neplăcute despre propriul său partizanat. Pe acestea din urmă ține în mod deosebit să le expună la modul cel mai brutal cu putință.

Este adevărat că îl invită pe cititor să «sară» peste două capitole de expozeu politic detaliat, plin de acronime. Iar Davison îndeplinește dorința ulterioară exprimată de Orwell exilându-le într-o anexă. Poate că Davison ar fi trebuit să facă uz de rolul său de editor și să ignore această dorință, așa cum a făcut și în cazul celor două romane, *Fiica Pastorului* și *Țineți lăcrămioara în zbor*, republicându-le. Și asta pentru că cele două capitole sunt strălucitoare scrieri politice, într-un stil limpede, viguros și plin de pasiune, constituind o parte esențială dintr-o carte despre ceea ce Orwell numea «mai presus de orice, un război politic».

Puteți aplica Testul *Omagiu Cataloniei* – cum îl numesc eu – la oricare dintre crizele definitorii care s-au manifestat în ultimii treizeci de ani în alte părți ale lumii – Vietnam, Afganistan, Polonia, Nicaragua, Africa de Sud, Rwanda, Bosnia. Am citit probabil douăzeci de cărți despre Bosnia, dar nu cred că vreuna dintre ele trece cu succes acest test.

Eseurile sale pendulează între politică și literatură. Analizează operele unor scriitori precum Dickens, Kipling și Tolstoi sau tratează subiecte precum

naționalismul, antisemitismul, Gandhi și periodicele pentru bărbați. În *Politica și limba engleză* arată că procesul de denaturare a limbii este crucial în crearea și susținerea unei politici proaste și opresive. Dar în același timp ne indică și modul în care putem să ne opunem celor care abuzează de putere, deoarece ei au la îndemână o singură armă: cuvintele. Libertatea depinde de capacitatea scriitorilor de a păstra curate oglinzile cuvintelor. Într-o epocă a manipulării mediatice sofisticate, acest lucru este mai vital decât orice altceva.

În cele mai bune articole și scrisori ale sale, ne oferă un exemplu personal curajos al implicării scriitorului în politică. La atitudine fără însă a-și pierde independența. Nu se pune în serviciul partidelor politice care exercită sau urmăresc să acapareze puterea, deoarece asta ar însemna să practice doar jumătăți de adevăruri – într-o democrație – sau minciuni în toată puterea cuvântului – în regimuri dictatoriale. Înțelege greșit lucrurile, dar apoi se corectează. Uneori se asociază cu alții pentru a forma brigăzi de voluntari sau pentru a îndeplini tot felul de activități plicticoase în cadrul diverselor comitete destinate să apere libertatea. Dar dacă este nevoie, se detașează de toate acestea și înfruntă de unul singur «toate micile ortodoxii puturoase care se iau la întrecere să ne acapareze sufletele».

În *The Prevention of Literature* izbucnește deodată într-un imn renașcentist:

*Nu te teme să fii Daniel,
Nu te teme să stai de unul singur;
Nu te teme să ai un țel precis,
Nu te teme să-l împărtășești.*

El așa a făcut. După cum a scris el însuși despre Dickens, dincolo de paginile operelor sale zărești chipul unui om care este *generos în mânia sa*. Acesta este marele Orwell. Continuăm să avem nevoie de el, deoarece opera lui Orwell nu se va încheia niciodată.

Timothy Garton Ash

Din *Lettre internationale*, ediția română, nr. 33, 2000

³ Dacă totuși faptele prezentate de el sunt uneori eronate, asta e în parte din pricină că toate hârtiile lui – inclusiv, probabil, jurnalul de război din Spania – i-au fost luate în timpul unei percheziții efectuate de poliția secretă în camera lui de hotel din Barcelona. Davison face sugestia interesantă că aceste documente s-ar putea afla acum în dosarul Orwell de la NKVD, care, conform unei surse, există încă în arhivele sovietice.

CONSORȚIUL eIFL DIRECT – UN NOU MOD DE ABORDARE A DISEMINĂRII INFORMAȚIEI ELECTRONICE

În Republica Moldova în condițiile actuale de dezvoltare a societății sursele cele mai potrivite de informație sunt publicațiile în format electronic. Acestea sunt necesare atât pentru desfășurarea activității de studiu și cercetare, cât și pentru funcționarea eficientă a organelor guvernamentale, legislative etc. Însă bibliotecile nu-și pot permite cumpărarea bazelor de date de valoare recunoscute pe plan mondial. Această problemă o rezolvă parțial proiectul eIFL Direct Moldova (Informația Electronică pentru Biblioteci), un proiect de colaborare interbibliotecară scopul căruia este asigurarea accesului imediat la o gamă largă de reviste din întreaga lume în format electronic.

Apariția și răspândirea pe scară largă a publicațiilor electronice au impus bibliotecilor să le integreze pe acestea ca parte componentă în colecțiile de documente. În acest context a devenit important de a rezolva o serie de probleme de natura organizatorică, tehnologică și juridică: să clarificăm în ce mod putem obține publicațiile electronice, în ce condiții le putem oferi utilizatorului.

Tehnologiile informaționale înseamnă nu numai tehnologie pentru informare, ci și tehnologie pentru comunicare. Aceste două aspecte formează baza colaborării între biblioteci și sporesc gradul de dezvoltare a profesiei de bibliotecar în folosul utilizatorului. Accesul la informație, crearea noilor metode de acces la cantități mari de informație digitală schimbă scopul și organizarea bibliotecii. Se impun noi servicii, în special, în atragerea noilor beneficiari prin asigurarea accesului la bazele de date importante pe plan internațional.

Statutul Consorțiului eIFL Direct Moldova s-a format în condiții dificile de disperare și neîncredere a bibliotecarilor în structuri asociative. Cu toate că etapa actuală este favorabilă pentru unele transformări de esență în activitățile și serviciile bibliotecilor, se desprinde o mare problemă, care se cere a fi rezolvată - depășirea crizei activității de parteneriat.

În perioada organizării Consorțiului echipa de inițiativă a studiat ofertele Companiei editoriale EBSCO Publishing (SUA), a examinat și evaluat fiecare dintre bazele de date propuse, prezentând un raport la ședința Biroului Asociației Bibliotecarilor din Republica Moldova. Tot grupul a participat la prezentarea bazelor în bibliotecile mari din capitală. Managerii instituțiilor au înțeles că implementarea proiectului în Moldova va permite bibliotecilor să se

angajeze într-un domeniu nou de activitate – prestarea informației în format electronic. După prezentări a fost organizată o ședință specială pentru a decide instituirea Consorțiului în Republica Moldova. În discuțiile care aveau loc săptămânal s-au propus diferite forme de statut juridic: ONG, asociație, organizație neformală etc. În rezultat, în pofida dificultăților – insuficienței de resurse financiare, posibilități tehnologice reduse și spații modeste – a fost luată decizia de a încheia un acord între bibliotecile participante la proiect cu scopul de a institui Consorțiul Național pe lângă Asociația Bibliotecarilor din Moldova. Acest acord a intrat în vigoare imediat după încheierea lui la 10 mai 2001.

Consorțiul eIFL Direct Moldova s-a format din 17 biblioteci: naționale, academice, specializate, universitare, publice, bibliotecile organizațiilor non-guvernamentale; reprezintă o organizație benevolă, care a încheiat un Memorandum de Acord și este condusă de un Președinte și Consiliu. Prin contribuția Fundației SOROS Moldova fiecare instituție-membru a Consorțiului a reușit prin intermediul unui server să pună la dispoziția utilizatorilor bazele de date EBSCO Publishing.

ABRM a formulat strategii pentru extinderea accesului la informație al cetățenilor în folosul dezvoltării sociale. În acest context ABRM recunoaște importanța programului eIFL Direct și va crea în continuare condiții speciale pentru promovarea și dezvoltarea accesului la resursele în format electronic.

Activitatea economică și financiară se realizează prin intermediul ABRM. Mijloacele bănești ale Consorțiului eIFL Direct Moldova sunt alcătuite din cotizațiile anuale și din cota de plată pentru abonament pentru perioada unui an, precum și din sponsorizări. Mijloacele bănești se păstrează pe un cont de decontare al ABRM în Banca Socială a Moldovei. Operațiunile de decontare și evidență contabilă se efectuează în corespundere cu legislația în vigoare a Republicii Moldova. Părțile participante garantează achitarea abonamentelor anuale conform prețurilor stabilite. Biroul ABRM și Conducerea Consorțiului a realizat multiple demersuri către Guvernul Republicii Moldova privind susținerea financiară a abonării colective a bibliotecilor pentru primii 3 ani, propunând să se planifice sumele necesare în bugetele ministerelor Educației și Culturii. Deocamdată acestea nu au fost soluționate favorabil.

Credem că planificarea lucrărilor în cadrul Consorțiului a fost realizată corect. Lucrul în echipa de inițiativă a fost efektiv, unele probleme au fost rezolvate destul de rapid. De asemenea am învățat să fim realiști în privința instruirii personalului din biblioteci. Evident, am efectuat un lucru mare într-o perioadă de timp foarte scurtă. În timp ce am constituit Consorțiul, voluntarii au prestat servicii de instruire și consultanță la utilizarea bazelor de date.

Bibliotecile din Consorțiu au găsit soluții pentru a îmbunătăți situația de acces al utilizatorilor la bazele de date. În prezent în toate bibliotecile Consorțiului este asigurat accesul utilizatorilor la bazele de date din proiectul eIFL Direct.

Consorțiul este constituit în baza principiilor de parteneriat și contribuie la consolidarea tuturor forțelor în vederea asigurării drepturilor cetățenilor la accesul informației în format electronic. Consorțiul s-a creat și funcționează în conformitate cu principiul liberului consimțământ al membrilor și are următoarele scopuri:

- asigurarea accesului beneficiarului în condiții optime la resursele informaționale locale și internaționale în format electronic;
- reducerea cheltuielilor financiare, materiale pentru procurarea și administrarea în comun a bazelor de date destinate consultării utilizatorilor de informații;
- perfecționarea proceselor de distribuire a resurselor informaționale;
- cooperarea și colaborarea interbibliotecară, extinderea serviciilor de instruire, consultanță și asistență tehnică;
- extinderea serviciilor pentru utilizatori;
- organizarea simpozioanelor, conferințelor și seminarelor privind problemele actuale ale publicațiilor în format electronic.

Consorțiul exercită următoarele funcții:

- elaborează propuneri concrete privind integrarea instituțiilor de informare – documentare în infrastructură informațională națională și globală;
- folosește în comun echipamentul și resursele de care dispune Consorțiul;
- contribuie prin intermediul bazelor de date la ridicarea nivelului de cultură și de informare a beneficiarilor, precum și la asigurarea condițiilor de studiu și cercetare;
- apără drepturile și interesele legitime ale membrilor Consorțiului.

Strategia de comunicare. Comunicarea și transparența au fost în centrul atenției echipei Consorțiului, care a încercat să constituie un sistem de informare eficient. Organizarea și difuzarea informației a fost realizată prin: poșta electronică, procese-verbale, newsgroup, site-ul, ședințe lunare, consultații, instruire, promovare.

Site-ul Consorțiului eIFL Direct este proiectat în așa mod ca să asigure un mediu adecvat de comunicare, în care fiecare participant se va simți confortabil și va găsi informațiile necesare. Pentru aceasta în site vor fi desfășurate discuțiile interactive a diferitor probleme. O atenție deosebită va fi acordată aspectelor tehnice, tehnologice și juridice ale funcționării bibliotecilor electronice (inclusiv și problemele proprietății intelectuale).

Accesul este preconizat pentru câteva categorii de utilizatori:

- utilizatori de bază, beneficiarii bibliotecilor-membrii Consorțiului, care vor primi informațiile necesare despre utilizarea resurselor electronice;
- administrator, care va avea controlul asupra Web-serverului, asistența tehnică, actualizarea, securitatea datelor;
- content-managerul va redacta toate informațiile din site și va răspunde la întrebările utilizatorului.

Funcționarea site-lui va contribui la integrarea surselor tradiționale și electronice în sistem unic de asigurare și satisfacere a necesităților informaționale ale diferitor categorii de utilizatori, precum și la consolidarea participanților la proiect.

Am realizat un sondaj privind utilizarea bazelor de date în bibliotecile Consorțiului. Majoritatea bibliotecilor au menționat că utilizatorii mai frecvent apelează la bazele pe CD-uri, din simplul motiv că ele se accesează mai repede. Și, totuși, utilizatorul cere cu insistență crearea condițiilor de accesare on-line, pentru informații complete, recente și actualizate.

Folosirea resurselor electronice a condiționat diversificarea serviciilor în biblioteci. Noile servicii oferite în biblioteci sunt următoarele:

- accesul la baze de date prin rețea (CD și Internet);
- căutarea informațiilor în baze de date la cerere;
- furnizarea electronică a informațiilor;
- consultarea și instruirea utilizatorului;
- înregistrarea informațiilor regăsite pe dischetă, CD și listarea lor.

Indicatorii statistici în bibliotecile Consorțiului la 1.01.2004 se prezintă astfel:

- numărul de biblioteci – 17
- numărul de utilizatori – 110589
- numărul de referințe realizate – 48792
- servicii prestate (listare) – 103104
- numărul acțiunilor de instruire – 7
- numărul acțiunilor de consultanță – 127
- numărul acțiunilor de promovare – 52
- numărul materialelor promoționale și de instruire – 24.

A fost elaborat conceptul unui Ciclu de activități de instruire a bibliotecarilor din Consorțiu în cadrul

Școlii de Biblioteconomie din Moldova (centrul de instruire a bibliotecarilor). S-au realizat 7 acțiuni de instruire, subiectele fiind formulate de către membrii Consorțiului.

Activitățile planificate pentru anul 2002 – 2004 din cadrul Consorțiului au fost orientate spre realizarea scopurilor și obiectivelor Proiectului „Dezvoltarea Consorțiului eIFL Direct Moldova”, finanțat de OSI Budapesta. Acest proiect a pus accentele pe organizarea unui Centru de activități de instruire, consultanță și asistență tehnică a conferințelor de presă; petrecerea Conferinței Naționale „Managementul resurselor electronice în bibliotecile din Republica Moldova”; promovarea și atragerea noilor membri; sondaje și analize privind utilizarea bazelor de date; tipărirea materialelor promoționale; elaborarea și menținerea paginii Web a Consorțiului etc. A fost procurată tehnica și organizate acțiunile de instruire, care au avut loc în cadrul ȘBM.

Coordonatorii Consorțiului eIFL Direct Moldova au participat la trei Foruri Internaționale „eIFL Annual General Assembly”, care au reunit coordonatorii naționali din 41 de țări. Discuțiile în cadrul acestor reuniuni sunt consacrate direcțiilor generale de dezvoltare a Consorțiului eIFL Direct și problemelor juridice, perfectării contractelor, consultațiilor privind prestarea serviciilor contra plată în baza accesului la informație. De fiecare dată este prezentată statistica privind utilizarea bazelor de date EBSCO PUBLISHING, obiectivele activității de fundraising în cadrul Consorțiului. Din partea coordonatorilor naționali a fost prezentat pachetul de propuneri înaintat Coordonatorilor Consorțiului Regional eIFL Direct. O realizare notabilă este negocierea costului abonamentului pentru anul 2004 de 9 000 USD. Consorțiul, constituit sub egida ABRM, a conlucrat cu ministerele de resort, biblioteci concrete, centre de informare și documentare și Centrul de Instruire a bibliotecarilor la Școala de Biblioteconomie din Moldova. Consorțiul este deschis colaborării cu alte instituții guvernamentale și nonguvernamentale, interesate în promovarea valorilor democratice ale societății informaționale.

Care sunt obstacolele și barierele principale în utilizarea în comun a bazelor de date?

Obstacole:

- nivel profesional scăzut;
- susținerea slabă din partea statului a dezvoltării resurselor electronice;
- scăderea resurselor economice de care dispun autoritățile locale.

Bariere principale:

✓ **Economice.** Bibliotecile sunt dependente de buget, ceea ce nu permite o politică autonomă flexibilă. Multe biblioteci nu erau sigure de cheltuielile implicate la folosirea Internetului. Fonduri limitate pentru dezvoltarea colecțiilor. Barierele financiare reprezintă cea mai importantă dificultate pentru biblio-

teci în furnizarea serviciilor bazate pe TI. Costurile acestor produse totuși sunt scumpe pentru majoritatea dintre biblioteci.

✓ **Constrângeri profesionale și de personal.**

Este necesară instruirea personalului pentru asistența beneficiarilor, nu toată lumea poate oferi consultații la locul său de muncă. Cunoașterea limbii engleze de către bibliotecari rămâne o problemă, care se cere a fi rezolvată. Având un număr suficient de personal, aceasta nu înseamnă că există personal suficient și bine instruit. Greutatea a revenit inginerilor. Nu toți colaboratorii o să participe la activități de instruire, deoarece nu au avut suficient timp pentru a participa la instruire suplimentară (individuală) pentru că întâi de toate bibliotecile au probleme locale de servire a beneficiarilor. Instruirea trebuie să se modifice de la cunoștințele tehnice la însușirea bună a metodelor de manipulare a informației.

✓ **Factori tehnici.** Puțină tehnică, locuri de muncă limitate pentru utilizatori. Conectarea la Internet nu este pe linie dedicată, cele mai multe având o conectare pe linie închiriată (linie telefonică). Informația se accesează greu, se pierde mult timp.

✓ **Factorul lingvistic.** Utilizatorii solicită informația și în alte limbi (franceză, germană, spaniolă) și traducerea materialelor selectate.

✓ **Condiții locale.** Majoritatea bibliotecilor publice ce se află în teritoriu servesc comunități cu o populație mică. Este o bază insuficientă ce nu permite investiții sau inovații de mari proporții. În al doilea rând, autoritățile locale sunt organisme autonome, fiecare se ocupă independent de nevoile propriilor cetățeni, și deci, nu există interese sau tradiție pentru cooperare. Se constată și scăderea resurselor economice de care dispun autoritățile locale. Deoarece fondurile sunt acordate neproportional cu numărul populației servite, biblioteca publică nu are nici o putere financiară pentru susținerea inițiativelor IT.

✓ **Mediul instituțional.** Strategiile naționale privind dezvoltarea resurselor electronice în biblioteci sunt încă în stadiu de proiectare.

Dezvoltarea Consorțiului în continuare va fi realizată cu susținerea bibliotecilor membre și a fondatorilor bibliotecilor. Consorțiul este interesat de programe comune cu ABRM, proiecte de dezvoltare, activități de fundraising. Succesul funcționării Consorțiului va fi condiționat de modernizarea continuă a serviciilor informaționale.

Obiectivele specifice pentru viitor:

1. Modificarea listei de periodice în bazele de date furnizate conform necesităților locale.
2. Organizarea seminarelor la cererea membrilor Consorțiului în vederea utilizării bazelor de date.
3. Organizarea prezentării bazelor de date și a proiectului eIFL Direct Moldova la diverse foruri științifice.
4. Lichidarea datoriilor pentru plata abonamentelor.

5. Realizarea sondajelor și prezentarea rezultatelor pe site-ul eIFL Direct Moldova.

Viabilitatea Proiectului și perspectiva dezvoltării Consorțiului eIFL Direct Moldova le concepem pentru obiectivele ce țin de extinderea activităților. Avem în vedere natura cererii, ameliorarea resurselor existente, extinderea numărului stațiilor de lucru (calculatoare), promovările de acces, cerințele pentru personalul care va fi angajat pentru gestionarea bazelor de date. Perspectivile Proiectului sunt axate pe continuarea activității consultative, instruire, prestarea serviciilor de copiere, livrarea electronică a informațiilor, asistența tehnică etc. Menținerea și actualizarea site-ului va contribui la integrarea surselor tradiționale și electronice în sistem unic de asigurare și de satisfacere a necesităților informaționale ale diferitor categorii de utilizatori, precum și la consolidarea participanților la proiect. Pentru aceasta în site vor fi desfășurate discuțiile interactive a diferitor probleme.

În contextul globalizării infrastructurii informaționale accesul la informație a comunității devine o cerință indispensabilă. Crearea Consorțiului în Republica Moldova constituie un sistem eficient relațional, comunicațional și informațional. Acest sistem, utilizând tehnologii moderne, stocarea, accesul și distribuirea informației va influența pozitiv procesele științifice, economice, politice, culturale din țară. Organizarea și difuzarea informației prin metodele noilor tehnologii vor permite utilizatorului obținerea fără dificultate a informațiilor dorite.

Consorțiul poate sprijini și chiar extinde platforma de colaborare dintre biblioteci și alte instituții, deoarece integrarea informației devine mai ușoară. Menținerea și utilizarea comună a bazelor de date va păstra rolul bibliotecilor printre furnizorii principali de informații. În condițiile în care simțim consecințele restrângerii finanțării, cooperarea este mai importantă ca oricând, cu atât mai mult că noile posibilități de comunicare ne oferă această șansă. Pentru rezolvarea acestei situații critice există unică soluție logică – partajarea resurselor. Aceasta vizează facilitarea accesului la informație, furnizarea documentelor și coordonarea dezvoltării colecțiilor. Partajarea resurselor pentru Republica Moldova este un fenomen nou, care merită a fi reevaluat din două motive: tehnologiile informaționale facilitează utilizarea informațiilor; partajarea resurselor reduce escaladarea costurilor.

A venit momentul să realizăm un schimb de informații și să determinăm strategia viitoarei colaborări profesionale. Avem nevoie de o concepție, programe de colaborare și cooperare în domeniul politicii bibliotecare. Nimic nu ne oprește să lansăm programe la care să participe bibliotecarii, creând astfel climatul unei reale consolidări profesionale. Realizarea proiectelor comune, căutarea soluțiilor în

colectiv, stabilirea unui dialog profesional permanent vor accelera redefinirea profesională a bibliotecarilor. Pentru o cooperare și colaborare efectivă dintre toate bibliotecile din țară, este nevoie de căutare a unor forme de acțiune comună, a mecanismelor, care să garanteze participarea unui număr cât mai mare de biblioteci. Va trebui să inventăm chiar moduri noi de cooperare, să construim o rețea nouă de relații profesionale. Tehnologiile actuale și cele viitoare nu pot decât să favorizeze această activitate. Eficacitatea acestui parteneriat profesional va duce la crearea “Bibliotecii globale pentru toți” și va juca în viitor un rol catalizator în dezvoltarea profesiei de bibliotecar.

Un șir de proiecte, legate de crearea resurselor electronice au fost lansate începând cu anul 2000 și sunt susținute de programe nonstatale. Totodată, trebuie să recunoaștem, că aceste eforturi nu au un caracter sistematic în plan național și nu rezolvă multe sarcini de caracter legal, organizațional și tehnologic. De aceea e nevoie de lansarea unor proiecte în colaborare în sfera dată, care vor soluționa problema creării unei infrastructuri, ce ar asigura sporirea calității proceselor de acumulare, păstrare și utilizare efectivă a resurselor informaționale electronice. Lansarea unui program de colaborare de această proporție este determinată de:

- sporirea eficienței utilizării resurselor informaționale, ca o componentă importantă a patrimoniului național;
- utilizarea în scopuri științifice, tehnice și socioculturale a posibilităților oferite de tehnologiile informaționale moderne;
- coordonarea activității departamentelor și a organelor de administrație locală;
- consolidarea și sporirea eficienței utilizării mijloacelor alocate de la buget pentru crearea resurselor și tehnologiilor informaționale;
- susținerea producătorului autohton de resurse și tehnologii informaționale.

Scopurile acestei colaborări pot fi formulate în vederea creării, păstrării și dezvoltării resurselor informaționale electronice în sfera științei, tehnicii, culturii, învățământului, economiei, precum și accesului la ele a cetățenilor; sporirii eficienței activității organelor legislative de stat și a organizațiilor din economia națională a țării în baza formării unui mediu informațional calitativ nou. Sarcinile proiectelor vor include următoarele aspecte: crearea infrastructurii organizaționale, tehnice și informaționale de funcționare a bibliotecilor și instituțiilor infodocumentare din Moldova; creșterea rolului Republicii Moldova pe piața informațională mondială; atragerea investițiilor naționale și străine în dezvoltarea infrastructurii informaționale și a resurselor informaționale; difuzarea informațiilor privind realizările tehnico-științifice ale cercetătorilor din țară; păstrarea colecțiilor de

valoare deosebită prin crearea copiilor lor electronice și asigurarea accesului la distanță.

În rezultatul realizării acestei idei ar deveni posibilă constituirea unui mediu pentru susținerea bibliotecilor electronice, care reprezintă un complex de mijloace informaționale, tehnice pentru înregistrarea diverselor colecții electronice și prezentarea lor unificată, ceea ce va permite căutarea informației în totalitatea integrată a colecțiilor înregistrate pentru diferite categorii de utilizatori. Vor fi create și incluse în componența Bibliotecii Electronice colecții și fonduri care, pe de o parte, vor conține informația cea mai valoroasă, și, pe de altă parte, vor asigura soluționarea problemelor tehnologice de creare și susținerea resurselor informaționale electronice. Aceasta va contribui la elaborarea actelor normative de reglementare, care vor stabiliza raporturile dintre toate categoriile de persoane și organizații participante la proiect în calitate de producători, deținători și utilizatori de informație.

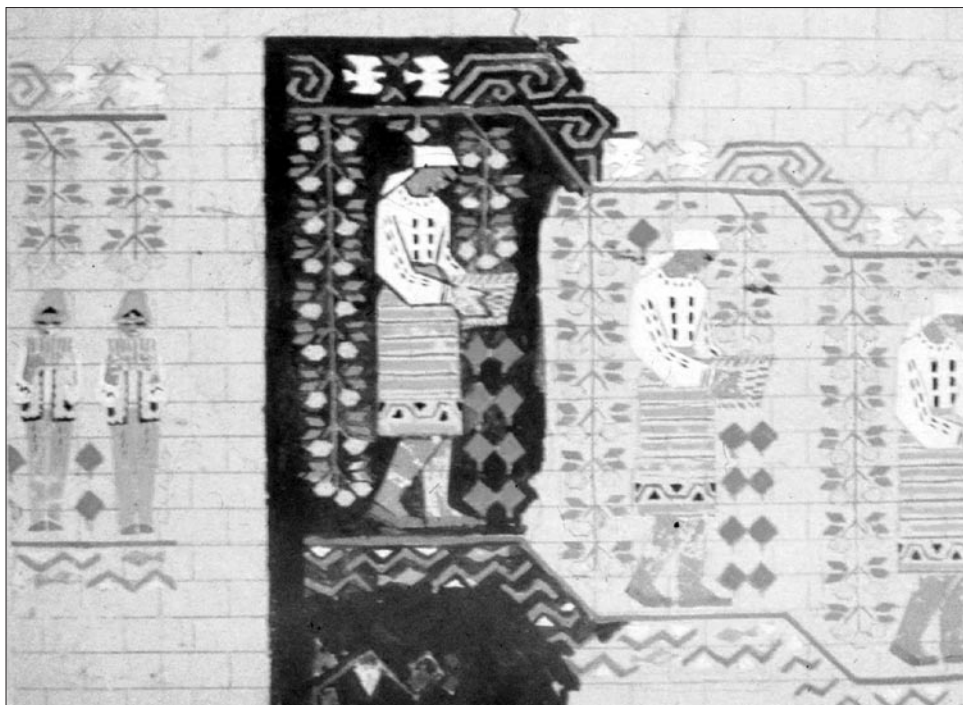
Realizarea acestora va permite:

- asigurarea reală a dreptului constituțional al cetățenilor Moldovei la informație;

- sporirea esențială a eficienței activității în sferele economiei naționale în baza formării și utilizării unui mediu informațional calitativ nou;
- păstrarea și dezvoltarea potențialului științific și cultural al țării;
- activizarea proceselor de integrare și colaborare internațională în spațiul unic științific, cultural și educațional.

Rezumând cele expuse, putem afirma, că realizarea proiectelor de colaborare este un imperativ al momentului de tranziție a Republicii Moldova către societatea informațională. Cooperarea va scoate bibliotecile din izolare și le va încuraja puternic pentru implementarea inovațiilor, stimulate de utilizatori, care o dată cu nașterea cooperării vor aștepta calitate mai bună și servicii noi. Prin răspândirea rapidă a Internetului în Republica Moldova - un număr tot mai mare de biblioteci vor dori să utilizeze resurse electronice comune.

Silvia GHINCULOV,
Natalia CHERADI

Mozaicul “Melodie moldovenească”

